

**Käännösuniversaalit ja tunnekausatiivien käyttö
saksasta suomennetussa kaunokirjallisuudessa**

Peter Steffen Kröhn

Pro gradu -tutkielma

Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2020

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Humanistinen tiedekunta

KRÖHN, PETER STEFFEN: Käännösuniversaalit ja tunnekausatiivien käyttö
saksasta suomennetussa kaunokirjallisuudessa

Pro gradu -tutkielma, 89 s., 49 liites.
Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus
Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma
Marraskuu 2020

Tutkimukseni tavoitteena on suomen kielen tunnekausatiiveja tarkastelemalla valaista käännösuniversaalien nykyistä asemaa suomen ja saksan kieliparin avulla. Tämä onnistuu monipuolisesti hyödyntämällä kvantitatiivisessa tutkimusosassa suomenkielistä verrannollista korpusta (muokattu Käännössuomen korpus, 1.348.710 sanaa) ja kvalitatiivisessa osassa itse laatimaani rinnakkaiskorpusta (suomenkielisiä käännöksiä ja saksankielisiä alkuperäisteoksia, yhteensä 380 lausetta). Jälkimmäinen toimii vahvistuksenakin edellisessä osassa esiin tulleille löydöksille.

Tutkimuksen edetessä käy ilmi, että universaalit menevät usein päällekkäin, ovat ristiriidassa sekä itsessään että toisiinsa nähden eivätkä ole samansuuntaisia. Saksasta käännetty suomenkieliset tekstit näyttävät kvantitatiivisella tasolla alun perin suomeksi laadittuja tekstejä leksikaalisesti yksinkertaisempina ja implisiittisempinä: käännettäessä suomeen harvinaisemmat sanat häviävät, tunnekausatiivisesti neutraaleja sanoja ja yläkäsitteitä suositaan. Syntaktisesti tunnekausatiivisanat kuitenkin vaikuttavat olevan monimutkaisempia ja eksplisiittisempiä, mutta tässäkin ilmenee ristiriitoja. Yksinkertaistumisen ja eksplisiittistymisen universaalit menevätkin usein vastakkain, samoin konventionaalistuminen ja taipumishypoteesi (kohdetekstit muokkautuvat lähdekielen vaikutuksesta), mikäli kyseessä ovat toisistaan tyypologisesti hyvin poikkeavat kielet.

Tässä pro gradu -tutkielmassa lainataan käsitteitä vieraan kielen oppimisen tutkimuksestakin. Niistä keskeisin on transferi. Tämän pohjalta syntynyt taipumishypoteesi, jonka mukaan kohdetekstissä yllidustuneita ovat ne aspektit, joille on molemmissa kielissä vastineita, aliedustuneita ne, joilla lähdekielellä ei ole vastineita, on ainakin syntaktisesti epäilemättä voitu todistaa. Tämä hypoteesi ei kuitenkaan aina toteudu, sillä leksikaalisesti käännökset osoittavat vastoin odotuksia suomen kielen alkuperäistekstejä enemmän tunnekausatiivin ominaisuuksia. Morfologinen aspekti puolestaan on jäänyt vaille selkeätä tulosta, sillä saksan ja suomen kausatiivien välillä ei ole suoraa korrelaatiota.

Tutkimuksessa pohdittavana on myös kääntäjän asemaa ja kääntämisen ihanteita. Kääntäjän on kaunokirjallisuudessa löydettävä luonnollisuuden ja uskollisuuden välinen joustokäännöksen kohta. Jotta voitaisiin järkevästi puhua universaaleista tutkimuspohjana, täytyy käsitteeseen asettaa rajoja: universaaleihin liittyy normeja ja strategioita, jotka ilmenevät sekä alitajuisesti että tietoisesti; universaalit ovat todennäköisyyspohjaisia ja mielivaltaisia; haluttaessa universaalit voidaan jakaa kielistä riippumattomiin ja riippuvaisiin sekä tarvittaessa myös eri kieliopillisiin kategorioihin. Universaaleihin pohjautuvien tutkimusten kuuluu ensin aina eksplikoida oman käsitteensä määritelmä.

Asiasanat: käännösuniversaalit, käännöskielten universaalit, universaali, tunnekausatiivi, language transfer, käännöskieli, saksa, suomi

SISÄLLYS

1	Menetelmät ja perustelut	7
1.1	Tutkimuksen asemointi ja tavoitteet	7
1.2	Aineisto ja metodit	8
1.2.1	Kaunokirjallisuus tutkimuskohteena	8
1.2.2	Korpukset	9
1.2.2.1	Käännösuomen korpus	10
1.2.2.2	Oma korpus	11
1.3	Tutkielman rakenne	12
2	Käännösteoria ja käännöstekstien tutkimus	13
2.1	Käännöskieli	13
2.1.1	Interferenssi vai transfer(enss)i.....	15
2.1.2	Käännösuniversaaleista	16
2.1.3	Uniikkiainekset ja interferenssi	20
2.1.4	Ratkaisujen etsintä	21
2.2	Tunnekausatiivi	23
2.2.1	Suomi ja saksa kontrastiivisesti	23
2.2.2	Tunneverbit ja tunnekausatiivien asema	23
2.2.3	Muodostus ja derivaatio	26
2.2.4	Saksan kielen vastineita	27
2.3	Teoriataustan johtopäätökset	31
3	Tutkimus	34
3.1	Kvantitatiivinen näkökulma	34
3.1.1	Korpuksen spesifiointi ja hakutapa	35
3.1.2	Yleiskatsaus	37
3.1.2.1	Säilytys- ja suhdearvot	37
3.1.2.2	Sanasuhteet ja tunnekausatiivisuus	39
3.1.3	Yksityiskohtaisempi esittely	40
3.1.3.1	Kategorioihin eriteltyinä	40
3.1.3.2	Huomioita verbiryhmistä	43
3.1.3.3	Merkitys käännösuniversaaleille	44
3.1.3.3.1	Suhdearvoja tulkittaessa	44
3.1.3.3.2	Siiroisen verbiluokittelun mukaan	46

3.1.4 Muita näkökulmia	47
3.1.4.1 Neutraaleista sanoista lisää	47
3.1.4.2 <i> antaa</i> -tapaus ja sanajärjestys	48
3.1.5 Kvantitatiiviset johtopäätökset	49
3.1.5.1 Tietoon saatu	49
3.1.5.2 Tietämättä jäävää	52
3.1.5.3 Lähtöhypoteesit kvantitatiivisesti	53
3.2 Kvalitatiivinen näkökulma	54
3.2.1 Tilastollisesta kvalitatiivisempaan – syntaktisesti	55
3.2.1.1 Siiroisen arvot	55
3.2.1.2 Pää- ja sivulauseiden määrä	57
3.2.2 Kvalitatiivisempia huomioita – leksikaalisesti	58
3.2.2.1 Verbien vastaavuusasteet	58
3.2.2.2 Neutraalit sanat eli NS:t	60
3.2.3 Morfologiaa koskevaa: aikamuodoista lisää	63
3.2.4 Sekalaista	65
3.2.4.1 Pika-analysointia verbipariesimerkillä <i> pelätä–pelottaa </i>	65
3.2.4.2 <i> Lassen ja machen, saada ja antaa </i>	68
3.2.4.3 Sanojen määrä ja lauseiden pituus	69
3.2.5 Kvalitatiiviset johtopäätökset	71
3.2.5.1 Tietoon saatu	71
3.2.5.2 Tietämättä jäävää	72
3.2.5.3 Lähtöhypoteesit kvalitatiivisesti	72
3.3 Tutkimusosan johtopäätökset	73
4 Päätelmiä	74
4.1 Käännösuniversaalien malliehdotus	75
4.2 Tutkielman puutteita ja vahvuuksia	78
4.3 Jatkokysymyksiä	79
5 Lopuksi	80
LYHENTEET	81
KORPUSLÄHTEET	81
MUUT LÄHTEET	82
LIITTEET	90

LIITTEET

LIITE 1:	Tutkitut kirjat	90
LIITE 2:	Tutkitut tunnekausatiiviverbit	91
LIITE 3a:	Yhteensä, esiintymät	92
LIITE 3b:	Yhteensä, säilytysarvot	93
LIITE 3c:	Yhteensä, poikkeama-arvot	94
LIITE 3d:	Yhteensä, Siiroisen luokittelu suhteessa plus- ja miinusarvoihin	95
LIITE 3e:	Yhteensä, plus- ja miinusarvot suhteessa Siiroisen luokitteluun	96
LIITE 4a:	Preesens, esiintymät	97
LIITE 4b:	Preesens, poikkeama-arvot	97
LIITE 4c:	Preesens, Siiroisen luokittelu suhteessa plus- ja miinusarvoihin	98
LIITE 5a:	Imperfekti, esiintymät	99
LIITE 5b:	Imperfekti, poikkeama-arvot	100
LIITE 5c:	Imperfekti, Siiroisen luokittelu suhteessa plus- ja miinusarvoihin	101
LIITE 6a:	MAP:t, esiintymät	102
LIITE 6b:	MAP:t, poikkeama-arvot	102
LIITE 6c:	MAP:t, Siiroisen luokittelu suhteessa plus- ja miinusarvoihin	103
LIITE 7a:	Infinitiivit, esiintymät	104
LIITE 7b:	Infinitiivit, poikkeama-arvot	104
LIITE 7c:	Infinitiivit, Siiroisen luokittelu suhteessa plus- ja miinusarvoihin	105
LIITE 8:	Muut, esiintymät	106
LIITE 9a:	Yhteensä, osumat verbityypeissä	107
LIITE 9b:	Yksityiskohtaisempi, kategorioiden osumat verbityypeissä	108
LIITE 10a:	Yksityiskohtaisempi, kategorioiden suhdearvot verbityypeissä	108
LIITE 10b:	Universaalihypoteesien erittely, kategorioiden suhdearvot	109
LIITE 11a:	TuS:ojen suhde TrS:oihin eri kategorioissa	109
LIITE 11b:	TuS:ojen ja TrS:ojen välinen suhde kategorioiden suhdearvoihin	111
LIITE 12a:	NS:ojen suhde TuS:ojen ja TrS:ojen väliseen suhteeseen	112
LIITE 12b:	Erikseen NS:ojen, TrS:ojen ja TuS:ojen esiintymät	113
LIITE 13:	<i>kiinnostaa-</i> ja <i>miellyttää-</i> sanat muiden sanojen joukossa	115
LIITE 14:	Kaikki tutkitut lauseet	116
LIITE 15:	Eri luvuissa tutkittujen lauseiden listat	129
LIITE 16a:	Siiroisen arvot, tutkittaviksi valitut sanat	131
LIITE 16b:	Siiroisen arvojen vahvistus	132
LIITE 16c:	Subjektin paikan pikatutkimus	134
LIITE 17:	SKP:n ja SMP:n lauseiden määrä suhteessa Siiroisen luokitteluun	135
LIITE 18:	Leksikaalisesti tutkittujen sanojen sanakirjan määritelmät	135
LIITE 19:	Suhdearvot verbivastaavuuteen verrattuna eri kategorioissa	138

1 Menetelmät ja perustelut

”Every language has it[sic] own genius, its own points of interest, certain things that can be said in it more clearly than in other languages.”

– R.M.W. Dixon (1997: 127)

1.1 Tutkimuksen asemointi ja tavoitteet

Suomessa käännösuniversaaleja ryhdyttiin järjestelmällisemmin tutkimaan vasta 1990-luvun lopussa tutkimushankeen *Käännössuomi ja kääntämisen universaalit – tutkimus korpusaineistolla* (1997–2001) yhteydessä syntyneen verrannollisen *Käännössuomen korpuksen* (KSK) avulla. Koska tämä on laaja ja monikielinen, se toimii pohjana hyvin monille tutkimuksille: Jomppanen (2016) käännössuomen viimeisintä 20 vuotta käsittelevässä tutkielmassaan toteaa KSK:n tulleen käytetyksi 38%:ssa kaikista suomenkielistä käännöstä käsittelevistä tutkimuksista, joskin enemmän oli korpusyhdistelmiä hyödyntäviä tutkimuksia (48%). Erikoista on, ettei KSK:ta ole pro gradu -töissä liiemmin käytetty – silti verrannolliset korpuksat ovat olleet ylipäätään suosiossa.

Tämäkin tutkielma hyödyntää enemmän kuin yhtä korpusta: yhtäältä KSK:ta, johon teen täydentäviä muokkauksia, ja toisaalta itse keräämäni rinnakkaiskorpusta. Käännössuomesta on tutkittu odotuksenmukaisesti eniten englantia (46%), venäjää (19%) ja useita lähdekieliä samassa tutkimuksessa (19%), kun taas saksaa oli tutkittu vain 8%:ssa teoksista. Tutkimuskohteena tässä työssä puolestaan käytän kaunokirjallisuutta senkin takia, että sitä on tutkittu käännöstieteessä eniten ja näin se tarjoaa mielekästä verrannollisuutta. (mp.: 61, 63–68.) Tähän tutkielmaan rinnastuu monia muita teoksia, jotka korpusten avulla lähtevät tutkimaan käännöstä enemmän tai vähemmän universaaliajatuksen kehyksessä. Niiden tutkimuskohteina ovat yleensä leksikaaliset seikat joskus ulottuen tyyliin ja syntaksiin; käytetyt korpuksat ovat yksikielisiä verrannollisia ja kielet muita kuin saksa. Niistä mainittakoon Eskolan (2002) väitöskirja, jonka lähtökohta on, samoin kuin omani, kielten erilaisuus ja käännösten universalisuus. Teos on erikoinen siinä, että se panostaa syntaksin lisäksi morfologiaankin. Eskolakaan (2002) ei käytä pelkästään KSK:ta, vaan muokkaa sen omanlaiseen *Kaunokirjallisuuden verrannolliseksi korpukseksi*. Hän ei kuitenkaan tutki saksaa. Tiina Savolaisen (1997) tutkielma on yksi harvoista, jotka kohdistuvat nimenomaan saksan ja suomen väliseen tarkasteluun. Se on aiheeltaan sukua omalle tutkielmalleni sikäli, että se tutkii yhtä verbityyppiä kääntämisen kehyksessä. Savolainen valaisee kieliparin suhdetta molempiin suuntiin kvalitatiivisesti, mutta kvantitatiivinen aspekti ei ole niinkään laaja. Korpuksena on ainoastaan hänen itse keräämänsä rinnakkaiskorpus. Teos ei myöskään käsittele universaaleja. Vaikka kausatiivia on käännösteorian ulkopuolella runsaasti tutkittu, tunne[kausatiivi]verbejä ei ole kääntämisen yhteydessä juuri tarkasteltu (Siironen 2001: 14).

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on yhdistää se, mitä tähän mennessä ei ole vielä juuri tehty: se lähestyy tunnekausatiivien näkökulmasta saksan ja suomen välistä suhdetta käännösuniversaalien teoriakehyksessä kahta eri kaunokirjallisuuden korpusta (osittain yhdistettynä) ja kahta korpustyyppiä hyödyntäen¹. On kiintoisaa, että suomalainen käännösuniversaalitutkimus eli kukoistuskautensa 2000-luvun vaihteessa; viime vuosina se näyttää seisahtuneen². Se ei johtune siitä, että kaikki olisi valmiiksi tutkittu. Jomppasen (2016: 68–70) mukaan vain 64% tutkimusten tuloksista tuki käännösuniversaalien olemassaoloa – miksi? Tässä tutkielmassa pyritään sekä avaamaan aiheeseen liittyviä ongelmia teoriassa ja käytännössä että pohtimaan ratkaisuja. Millaiset käännösuniversaalit pätevät tunnekausatiivin yhteydessä saksan ja suomen välillä? Oletan, että kaikkia universaaleja piirteitä näkyy tavalla tai toisella. Lainaan ajatuksia kandidaatintutkielmastanikin (Kröhn 2014), jossa pohdiskelin, miten ja miksi valituissa saksan- ja suomenkielisissä viron oppikirjoissa ilmenee transferia. Siihen nojaavasta interferenssin käsitteestä käännösuniversaalina puolestaan on kiistelty pitkään. Jos se kuuluu käännösuniversaalien joukkoon, niin millä tavalla? Käännösuniversaaleista riippumatta haluan ottaa selvää, millaisia ongelmia kääntäjät kohtaavat saksan ja suomen (tunne)kausatiivia kääntäessään ja minkälaisia ratkaisuja he ovat löytäneet.

1.2 Aineisto ja metodit

1.2.1 Kaunokirjallisuus tutkimuskohteena

Kaunokirjallisuutta käsitellään käännöstieteessä usein erillään muista tekstilajeista. Se sijoittuu aina johonkin runo- ja asiatekstikirjallisuuden väliin, sillä sen on oltava *joustokäännös* eli uskollinen alkutekstille, ja se siirtyy vain tarvitessaan vapaampaan tyyliin (Ingo 1990: 80, 256, 285). Näin pidetään tavoitteena, että käännös on sekä luontevaa että alkutekstille uskollista. Toisin kuin asiateksteissä, jotka suvaitsevat sananmukaisempia käännöksiä, kaunokirjallisuudessa tämä luontevuuden ja uskollisuuden tasapaino (ks. alempana) vaihtelee vahvasti, mikä vaikeuttaa lajin kääntämistä (mt.: 18–20, 40, 81). Kaunokirjallisuudessa on usein katsottu juonta, luonnekuvausta, kieli- ja tyyliseikkoja, jotta löydettäisiin kaiken kattavia käytäntösääntöjä (Ingo 1990: 277–278). Toivottavana pidetään, että käännös aiheuttaa lukijassa saman reaktion kuin alkuperäinen teos (Eskola 2002: 11). Kaunokirjallisuuden merkitystä on pidetty suurena, vaikka tutkimuksessa myös muut tekstilajit ovat saaneet enemmän huomiota jo vuosituhannen alkupuolella (Eskola 2002: 10). Kaunokirjallisuutta on kaikista lajeista kääntämisen yhteydessä tutkittu eniten ja se saa opinnäytteissä tasaisesti huomiota (Jomppanen 2016: 61, 64–65). Näin kaunokirjallisuudella on mainio verrannollisuus; sitä on käännetty kielimääräänkin katsoen paljon (Jantunen 2004: 66).

1 Verrannollisen korpuksen ja rinnakkaiskorpuksen yhdistäminen yhdessä tutkimuksessa ei ole sinänsä uutta, vaikka sitä on kuitenkin tehty enimmäkseen indoeurooppalaisten kielten keskuudessa.

2 Samalla tunteita käsittelevä kielitutkimus on (kansainvälisestikin) lisääntynyt (Murmman 2018: 13).

Tieteen ja arkielämän suhde taas on kaksipuolinen: lukijoiden mielipiteet vaikuttavat tieteen näkökulmiin ja tiede muokkaa mielipiteitä. Salmi (2010: 6) mainitsee, että opiskelijat viettävät 29 ja muut aikuiset jopa 54 minuuttia päivässä lukemalla kaunokirjallisuutta. Näin kaunokirjallisuus aktiivisesti vaikuttaa siihen, minkä mielletään olevan hyvää kieltä. Tämä riippuu vahvasti kirjallisuuden lajista: toisin kuin journalistisessa kielessä näyttää *pelottaa*-verbi kaunokirjallisuudessa suosivan tunnekausatiivikehysmäistä käyttöä (ks. alempana), koska ”kaunokirjallinen teksti on konkreettisempaa ja henkilökohtaisempaa” (Siironen 2001: 116–117). Vaikka käännökset poikkeavat toisistaan merkittävästi eri tekstilajeissa, lienevät kaunokirjallisuudelle pätevät universaalihypoteesit sovellettavissa tietyin määrin muihinkin lajeihin, sillä kääntämisprosessi on luonteeltaan sama (Eskola 2002: 15).

1.2.2 Korpukset

Käytän Bakerin (1995) käsitteitä hyödyntäen kahdenlaisia korpustyyppejä:

a) *Verrannollisessa korpuksessa (comparable corpus)* verrataan yhden kielen APT:jä (alkuperäistekstejä) saman kielen käännettyihin teoksiin. Lähdekieliä voi olla useita.

Aa1;Aa2;Aa3—Ak4a(/b/c/.../z);Ak5a(/b/c/.../z);Ak6a(/b/c/.../z)
 = *Kielen A APT:t 1, 2 ja 3 vs. kielen A käännökset 4, 5 ja 6 lähdekielestä a ja haluttaessa muistakin kielestä b/c/.../z.*

Tärkeintä on, että molempien tekstien (1,2,3 vs. 4,5,6) muuttujat ovat samat: muun muassa tekstilaji ja julkaisuvuodet. Tällaiset korpukset soveltuvat paremmin kuin rinnakkaiskorpukset siihen, että tarkastellaan yhden kielen distribuutioon ja frekvenssiin liittyviä seikkoja, ja ne täten korostavat APT:ien ominaisuuksia (Bernardini ja Zanetti 2004: 53). Tämä korpustyyppi on objektiivinen ja eksakti (Jantunen 2004: 42), joten käytän sitä kvantitatiiviseen tutkimusosaan. Erot APT:ien ja käännösten välillä ovat usein kielikohtaisia, mutta lähdekielten määrästä riippuen voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä. Ongelmana on, ettei ilman lähdetekstiä voi tehdä perusteltuja päätelmiä ratkaisujen syistä. (Eskola 2002: 35.)

b) *Yksisuuntaisessa rinnakkaiskorpuksessa (parallel corpus)* verrataan yhden kielen APT:jä toisen tai useampien kielten niitä vastaaviin käännöksiin. Analogisesti tutkitaan kaksisuuntaisia rinnakkaiskorpuksia siten, että kummallakin kielellä on APT:jä ja vastaavat toisen kielen käännökset.

Aa1;Aa2;Aa3—Bk1,Bk2,Bk3(+Ck1,Ck2,Ck3;+...;+Zk1;Zk2,Zk3)
 = *Yksisuuntainen: kielen A APT:t 1, 2 ja 3 vs. kielen B (ja haluttaessa kielten C, ..., Z) vastaavat käännökset*
 Aa1;Aa2;Aa3 — Bk1,Bk2,Bk3
 Ba4;Ba5;Ba6 — Ak4,Ak5,Ak6
 = *Kaksisuuntainen: kielen A APT:t 1, 2 ja 3 vs. kielen B vastaavat käännökset ja toisinpäin tekstejä 4, 5 ja 6 tarkastellen.*

Tällä korpustyypillä voi yksityiskohtaisesti analysoida eri ratkaisuja, joten käytän sitä kvalitatiiviseen tutkimusosaan. Muuttujat kuten tekstilajikin on jo siinä automaattisesti annettu, joten kyseessä on – pitäisi olla – sama sisältö. Erot APT:ien ja käännosten välillä ovat tässä vielä kielikohtaisempia. Ongelmana on tilastollisen vertauskohdan puute.

Näin ollen tyypit täydentävät toisiaan: Laajoja verrannollisia korpusaineistoja voi tutkia erilaisten ohjelmien avulla selvittäen, millä kielellisillä piirteillä käännökset erottuvat saman kielen APT:eistä. Näin hahmottuu suurempia yhteyksiä, mutta tarkkoja yksityiskohtia ei ole havaittavissa ja kääntäjien ratkaisut jäävät usein vaille selitystä. Pienemmällä rinnakkaiskorpuksella puolestaan voi yksityiskohtaisesti tarkastella erilaisia ratkaisuja, ja näin fokus on käännoösprosessissa³, mutta yleistyksiä on vaikea tehdä. Tällä tavalla taistellaan alempana esitettyä asymmetrian ongelmaa vastaan.⁴ Tutkimustapa on kautta gradun aina hermeneuttinen ja etenee isommasta pienempään ja takaisin pienemmästä isompaan.

1.2.2.1 Käännoösuomen korpus

Käännoösuomen korpus (KSK) on luvanvarainen verrannollinen korpus, joka sisältää 10 miljoonaa sanaa⁵ kymmenestä eri lähdekielestä. Se on täten yksi laajimmista nykypäivän korpuksista (Mauranen ja Kujamäki 2004: 5). Se sisältää useita kirjallisuuden lajeja, joten poimin itse siitä suomenkieliset ja saksasta suomeen käännetyt kaunokirjallisuuden tekstit⁶. KSK sopii tähän tutkielmaan seuraavista syistä:

1. Se sisältää alun perin suomen kielellä kirjoitettuja ja saksasta suomeen käännettyjä tekstejä.
2. Sen voi rajoittaa käsittämään vain kaunokirjallisuutta.
3. Kaikki tekstit ovat 1990-luvulta (vuodesta 1995 eteenpäin) eivätkä näin ollen liian vanhoja.
4. Tietääkseni kaikki yllä olevat ehdot täyttäviä korpuksia on vain yksi muu:

Saksan Würzburgin yliopiston FinDe-korpus on oikeastaan kaksisuuntainen rinnakkaiskorpus, joka sisältää saksaksi ja suomeksi kirjoitettuja tekstejä ja niiden käännökset toiseen kieleen. Se käsittää 1990-luvun taitteessa⁷ julkaistua kaunokirjallisuutta. FinDe-korpuksessa on suomenkielisiä kaunokirjallisuuden APT:ejä kuitenkin vain 158.960 sanaa, kun KSK:ssa on 1,014.766. Myös SST:ien (saksasta suomennettujen tekstien) osa on KSK:ssa sanoja tarkasteltaessa isompi kuin FinDe-korpuksessa: 214.965 vs. FinDe:n 185.113 kappaletta. Lisäksi KSK:n tekstien koostamisperiaatteet näyttävät olevan tiukempia:

3 Mauranen ja Tiittula (2005: 37) kuitenkin huomauttavat, etteivät rinnakkaiskorpuksia ole niinkään sopivia käännoösprosessin kuin käännoksen tulosten tarkasteluun, sillä tutkija ei ole loppujen lopuksi päätöksenteossa mukana.

4 Korpuksen koostamiseen liittyy monenlaisia muita ongelmia; kootusti ks. esim. Laine (2010: 22–23).

5 Oikeastaan vain lähes 9,6 miljoonaa (9,599.976, josta 5,826.951 käännoöstä); päiväys 23.01.2001.

6 KSK ei kuitenkaan sisällä runoutta, joten kaunokirjallisuus viittaa tässä pikemminkin kertomakirjallisuuteen. En myöskään käsittele draamakirjallisuutta.

7 tarkemmin: vuosien 1985 ja 1993 välillä, eli hieman vanhempia kuin KSK:n tekstit (1995–2000).

- [a] Tekstit ovat kokonaisia eli yksittäisiä pätkiä ei poimittu.
- [b] Tekstit ovat todellisia, eivät kokeellisia.
- [c] Ensisijainen kriteeri tekstien valintaan on kommunikatiivinen funktio ja niiden sosiaalisen diskurssin asema.
- [d] Tekstit ovat ammattikäytäntöjen kääntämiä.
- [e] Käännökset on julkaistu.
- [f] Tekstit ovat merkittäviä kulttuurisella tasolla: niitä arvostetaan, luetaan ja käännetään paljon. (Mauranen 1998: 5–6; 2004: 73–74.)

1.2.2.2 Oma korpus

Potentiaalisista 30 teoksesta valitsin 4 sopivinta ja niiden vastaavat käännökset:

1. Daniel Kehlmann: *Die Vermessung der Welt* (sm. *Maailman mittaaajat*)
2. Herta Müller: *Atemschaukel* (sm. *Hengityskeinuu*)
3. Andrea Maria Schenkel: *Tannöd* (sm. *Hiljainen kylä*)
4. Bernhard Schlink: *Der Vorleser* (sm. *Lukija*)

Tieteellisen vertailukelpoisuuden vuoksi suuntaudun valintaprosessissa yllä mainittujen kriteereiden mukaan. Kaikki valitsemani teokset täyttävät kohdat [b] ja [e], vaikka toki poimin niistä pätkiä ([a]). Tavoittaakseni kohdat [c] ja [f] valitsin sellaiset teokset, joita on paljon ja joita on kansainvälisestikin palkittu. Näin voi tietää niiden tulevan luetuiksi ja olevan suomalaisillekin merkittäviä, koska palkittuja teoksia käännetään tavallista enemmän ja koska niillä on korkea kommunikatiivinen funktio: Herta Müllerin *Hengityskeinuu* on saanut Nobel-palkinnon ja Bernhard Schlinkin *Lukija* on saanut ainakin viisi eri palkintoa neljästä eri maasta. Kaikki kääntäjät ovat arvostettuja ja kokeneita ([d])⁸: *Hiljainen kylä* -teoksen kääntäjä Leena Vallisaari on kääntänyt yli 100 teosta lähes kaikille Suomen johtaville kustantamoille (KKO 2015: 978). Kaikki teokset ovat kaunokirjallisuutta ja kaikki on julkaistu vuodesta 1995 eteenpäin. Jos kirjalla on useita painoksia, valikoituu aina vanhin, jotta se olisi vuosiluvultaan muita mahdollisimman lähellä. Lisäksi oman korpukseni valintakriteereitä ovat seuraavat:

1. Teokset ovat ainoastaan saksalaisten kirjailijoiden kirjoittamia.
2. Yhdeltä kirjailijalta mukana ei saa olla enemmän kuin yksi teos.
3. Sama kääntäjä ei saa esiintyä useammin kuin yhden kerran.

Poikkeuksena kriteeriin 1) on Daniel Kehlmann, jolla on sekä Saksan että Itävallan kansalaisuus. Toki saksaa puhutaan muuallakin kuin Saksassa, mutta kaikissa maissa on omia puhetapoja, vaikka runsasta vaihtelua on maiden sisälläkin. Tätä saattaisi heijastua käännöksiinkin. Etenkin kaunokirjallisuudessa enemmän vielä lienee vaikutusta kirjojen eri hahmojen puhetavoilla, mutta sitä tuskin voi hallita. Mitä vähemmän on tekstejä, sitä enemmän vaikuttavat yksittäiset kerrontamuodot – yksittäisten käännösten perusteella ei pysty tekemään kaiken kattavia

8 Kääntäjän ammattitaitoisuudella onkin merkitystä käännösuniversaalien tutkimukselle. Jääskeläinen (2004) havaitsi, että aloittelevat kääntäjät ovat taipuvaisempia kuin kokeneet jättämään toistot karsimatta. Tämä lienee totta tiivistämisllekin (Oinonen 2012: 27). Toki voisi argumentoida, että autenttisen kielenkäytön katsaukseen tarvittaisiin sekä ”hyviä” että ”huonoja” käännöksiä (mt.: 33).

johtopäätöksiä. Siinä mielessä on tärkeätä sekin, että korpuksessa on tietynlainen diversiteetti. Sitä kriteerit 2) ja 3) tuovat lisää.

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielma jakautuu kahteen osaan: teoriataustaan (luku 2) ja varsinaiseen tutkimusosaan (luku 3). Luvussa 2.1 on puhetta käänös(universaali)teoriasta. Siihen liittyvät käänöskieli yleisesti, millainen on hyvä käänös ja miten kääntäjän tulee toimia, ja luettelo käänösuniversaaleista, jonka ympärille on rakennettu sekä interferenssi-käsitteen tarkastelua että ratkaisujen pohdiskelua. Luvussa 2.2 saksan ja suomen välillä olevan erilaisuuden huomioiden kerron, mikä (tunne)kausatiivi on, mitkä sen ominaisuudet ovat ja miten se asettuu muiden tunneverbien joukkoon. Selvitetään, miten suomessa (tunne)kausatiivi muodostuu ja minkälaisia derivaatiosuhteita on. Seuraavaksi kontrastoidaan, millä tavalla saksassa kausatiivisuus esiintyy ja miten suomen kausatiivi kykenee vastaamaan sitä. Luvun lopussa (2.3) seuraavat johtopäätökset ja hypoteesit. Tutkimusosan kvantitatiivisessa osiossa (luku 3.1) tarjoan laajennettua KSK:ta hyödyntäen tilastollinen yleiskatsaus hyödyntämällä Siiroisen (2001) sanalista ja tunnekausatiivi-transitiivikehys-jatkumoa. Fokuksessa ovat myös suhdearvot, jotka määrittelevät SST:n poikkeavuutta odotetuista arvoista. Vertauskohdan siihen tarjoaa kvalitatiivinen osa (luku 3.2), jossa tarkastellaan yksityiskohtaisesti itse keräämästäni korpuksista poimittuja lauseita. Tarkoitus on muun muassa löytää vastauksia edellisessä osassa esiin nousseille kysymyksille. Pääluvun lopussa esitän jälleen päätelmiä (luku 3.3). Ytimekkäitä päätelmiä teoriataustan ja tutkimuksen perusteella esitän luvussa 4. Samassa luvussa esitän käänösuniversaalikäsitteille malliehdotuksen (luku 4.1) sekä tarkastelen tutkielman puutteita ja vahvuuksia (luku 4.2) ja jatkokysymyksiä (luku 4.3).

2 Käännösteoria ja käännöstekstien tutkimus

2.1 Käännöskieli

Teorian ymmärtämiseksi täytyy määritellä muutama käsite. Sekä *kolmas koodi* (*third code*) tai *kolmas kieli* (*third language*) että *välikieli* (*interlanguage*) kuvailevat kieltä, joka syntyy lähdekielen ja kohdekielen vaikutuksesta ja joka sijaitsee kahden kielen välissä, heijastaa molempien kielten piirteitä, mutta samalla poikkeaa molemmista (Jantunen 2004: 46). Sen katsotaan olevan oma kielimuotonsa ja puutteellista lähdekieleen ja kohdekieleen verrattuna. Se aiheuttaa kohdetekstissä *käännöskielimäisyyttä* (*translationese*), tietynlaista kielestä riippuvaista *epätyypillisyyttä*. Sitä syntyy, kun tekstiä yritetään kääntää liian kirjaimellisesti tai kun ei tiedetä tarpeeksi kohdekielestä (Shuttleworth ja Cowie 1997: 187). Mauranen (2004) toteaa, ettei käännöskielimäisyys kuitenkaan johdu vain muiden kielten vaikutuksesta, sillä eri kielistä suomeen käännettyt tekstit muistuttavat muita eri kielistä suomeen käännettyjä tekstejä enemmän kuin alkuperäissuomea. Käännöskielimäisyyttä pidetään negatiivisena ilmiönä vieläkin, vaikka se on nykyään aivan kuten transferenssi (ks. alempana) neutraalistumassa (Eskola 2004: 96–97) ja vain tarkoittaa alkuperäistekstistä poikkeavia piirteitä.⁹ *Näennäisvirheettömyydellä* tai *kvasioikeellisuudella* (Vehmas-Lehto 1989: 27–31)¹⁰ tarkoitetaan sitä ilmiötä, että teksti on kaikin kieliopillisin säännöin oikein, mutta silti kuulostaa vieraalta. Tätä vaikutelmaa ei aina voi selittää, mutta aika usein se johtuu sanaston valinnasta ja kielimuotojen frekvenssistä (Eskola 2002: 3).

Eri kysymys on se, onko kieli tällöin huonoa. Tutkimus on osoittanut, että suomalaiset opiskelijat lukevat jopa yli viisi tuntia päivässä, josta käännettyä tekstiä on yli 30% (Salmi 2010: 5, 8; vrt. yli 40% Mäkisalonen 2006 tutkimuksessa). Suomessa noin 60% kaikesta julkaistusta proosasta on käännöstä (Eskola 2004: 87), lastenkirjoista 70-80% (Puurtinen 2000: 118). On siis syytä varmistaa, että käännökset ovat korkealaatuisia. Mahdollisia hyvän laadun ominaisuuksia kuten kääntämisprosessin toimivuus ja tarkoituksen ymmärrys on ehdotettu runsaasti, mutta nämä ovat melko epämääräisiä (House 1998). Ingo (1990: 199, 264, 285) toteaa hyvän käännöksen olevan moitteetonta, sujuvaa ja aitoa kohdekieltä. Puuttuu kuitenkin objektiivinen malli, jolla pystyisi kattavasti arvioimaan kaikkien käännösten laadun (Ingo mp.). Koska kääntäjän velvollisuutena on säilyttää lähdetekstin ominaisuudet¹¹, periaatteessa voisi katsoa, milloin ja miksi kääntäjä on poikennut lähdetekstin antamasta mallista (*uususpöytäkirja*: Oinonen 2012: 11–12)¹², ja ilman

9 Palomäen (2006:10) mukaan ainakaan yleinen käsitys ei olisi neutraalistumassa, koska Kujamäen (2004:188) oppilaat olivat sitä mieltä, ettei käännöskielimäisyyttä saisi olla olemassa. Se lienee kuitenkin diakronisesti puutteellinen päätelmä, sillä oppilaat sanoivat niin keväällä 2001: kestäähän aina, kunnes näkemykset välittyvät tutkimuksen taholta oppilahuoneisiin.

10 Muualla myös *piilovirhe* ja *piilopoikkeama*. Merkityseroja on, ks. Tommola (2005:108).

11 Ks. käännöksen ja lähdekielen välinen suhde, Chesterman (2000: 66–67): vastaavuus.

12 Ks. käännöksen ja kohdekielen välinen suhde, Chesterman (2000: 67–68): hyväksyttävyyys.

hyvää syytä poikkeaminen merkitsisi sitten huonoa laatua (Ingo 1990: 277, 286, 291). Toisaalta syytkin voivat olla tulkinnanvaraisia. Yksimielisiä ollaan yleensä oletuksesta, että käännöksen on oltava uskollinen alkutekstille. Siitä kuitenkin syntyy kääntäjälle ongelmia interferenssin johdosta. Uskollisuus vs. vapaus, tai uskollisuus vs. luontevuus¹³, on ikuinen taistelu etenkin kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Kääntämisstrategiassa voi yrittää pysyä mahdollisimman uskollisena alkutekstille ja kielten interferenssin myötä ottaa kömpelön käännöksen riskin, eli vieraannuttaa¹⁴, mikä siten vie lukijan kohti sitä vierasta, tai voi olla näkyvämpi ja kääntää melko vapaasti, tuottaa luontevampaa kieltä, eli kotouttaa, (Schleiermacher 1963: 47–49; Venuti 1998; Oittinen 2000: 278–280; vrt. Housen 1977: 188–204; 1989: 199 *overt* ja *covert translation* ja Newmarkin 1991: 11–13 *semanttista* vs. *vuorovaikutuksellista käännöstä*), mutta muokata tekstiä sellaisella tavalla, että se kyseenalaistaa käännösuniversaalit ja niiden merkityksen (Tommola 2005: 107–109). Vaikka konseptit ovat jokseenkin vastakkaisia, jatkumo on liukuva: molempia voi käyttää samassa teoksessa ja selviä rajoja ei ole. Ingo (1990: 80, 256, 285) esittää joustokäännöksen periaatteen: ”Niin tarkasti kuin mahdollista, niin vapaasti kuin on tarpeen”.

Ei saisi unohtaa, että käännökset laaditaan lukijaa varten¹⁵ ja kulttuuri vahvasti liittyy siihen, miten käännetään – käännöshän on aina dialogi. Eurooppalaista kääntämisenetiikkaa onkin kritisoitu siitä, että se perustuu ekvivalenssiteoriaan, että se on monoliittinen ja korostaa alkutekstin käsitettä ja tekijyyttä. Näin kääntäjä on näkymätön ja neutraali ja käännös on pelkkä reproduktio, kopio, vähempiarvoinen, ei osa kirjallisuutta. Tämän mielletään olevan isompien kielten valta-aseman vahvistamista. Kääntäminen on ymmärretty ideologiseksi ja esteettiseksi manipulaatioksi, uudelleenkirjoittamiseksi. Se olisi vallankäyttöä, väkivaltaa ja alistamista. (Bassnett ja Lefevere 1990; Pym et al. 2006; Pym 2010.) Jotkut puhuvat jopa "verensiirrosta" ja "kannibalismista" (Bassnett ja Trivedi 1999: 1–6). Kääntäjä toimii kaksoisagenttina (Tymoczko ja Gentzler 2002: xix). Toisaalta yllä kuvattuja näkemyksiä voi syyttää etnosentrismista (Leppihalme 2000: 92); ja kääntäminenhan tosiaan on aina välttämättä uudelleenkirjoittamista ja vallankäyttöä¹⁶ (Oittinen 2000: 265, 271). Kannattaa huomioida myös diakroninen vaihtelu, sillä konventiot ja normit vaihtelevat aikaa myöten (Toury 1995: 31). Täydellisesti alkuperäiskielestä poikkeamatonta käännöstä ei ole eikä tule olemaan (Chesterman 2000: 70; ks. Ingo 1990: 18–24). Onkin tutkijoita, jotka eivät halua ylläpitää naiivia illuusiota, jonka mukaan lähdeteksti on sama kuin kohdeteksti, vaan olisi jopa toivottava tietoa muistuttamista siitä, että kyseessä on käännös (Kujamäki 2000: 200; Leppihalme 2000: 101–102; Eskola 2002: 13).

13 Käännöksen ja lähdetekstin välinen suhde vs. käännöksen ja kohdekielen välinen suhde

14 Vieraannuttaminen toki ei aina tarkoita uskollisuutta, ks. Eskola (2002: 11).

15 Eskola (2002: 9), ks. käännöksen ja lukijan välinen suhde, Chesterman (2000: 68–70).

16 Ks. käännöksen ja kääntäjän tavoitteen välinen suhde, Chesterman (2000: 70–71).

Palomäki (2006: 27, 32–33; vrt. Chesterman 2004: 46) kirjoittaa tutkimuksen hyödyistä, että ”kääntämisen opettaja voi karsia oppilaidensa käännösvirheet ja tuoda esiin poikkeamat, artikkelin kääntäjä voi välttää käännöskielimäisyyttä, fennisti analysoida kieltä ja kielenhuoltaja arvioida ilmauksia”, ja jos kääntäjä tunnistaisi käännösuniversaalit omassa käännöksessään, hän voisi pyrkiä tietoisesti muuttamaan sen suomalaisemmaksi (Mihailov 2005: 100). Jos universaalit kuvaavat, millä tavalla käännös poikkeaa APT:stä, tarkoittanee niiden puuttuminen, ettei käännös olisi erotettavissa APT:stä ja että käännös olisi aina *hyväksyttävä* (engl. *acceptability*: Toury 1980: 55, 75; Toury 1995: 70–72). Kysymys pikemminkin lienee, missä määrin ja millainen käännöskielimäisyys on ”aidon” tekstin suurin häiritsijä¹⁷.

2.1.1 Interferenssi vai transfer(enssi)

Kielten oppiminen ja kielten kääntäminen ovat monella tapaa samanlaisia prosesseja, vaikuttavat toisiinsa ja hyödyntävät toisiaan (ks. Ingo 1990: 68–75). Molemmissa edetään lähdekielestä kohdekieleen, molemmissa lähdekielissä on vaikutusta kohdekieleen (ja kohdekielellä lähdekieleen). Vieraan kielen oppimisen teoriataustasta lainaamisessa ei ole mitään uutta: Interferenssi on Weinreichin (1966: 1) kielen oppimisen kehyksessä määrittelemä käsite.¹⁸ Alun perin vieraiden kielten oppimisessa laajasti käytetty termi oli transferi, jonka käytöstä yleisesti haluttiin luopua 1980-luvulla, sillä se kantaa behavioristisia sävyjä. Niitä sävyjä on myös termissä interferenssi, jota yleisesti käytetään käännösteoriassa. (Odlin 1989: 25–26; Gass ja Selinker 1994: 15.) Jälkimmäinen on Jantusen (2004: 49) mukaan käännöksissä ilmenevä häiriötila, jonka aiheuttaa toinen kieli ja joka tuo omituisen ominaisuuden kohdekieleen. Siihenkin suhtaudutaan entistä myönteisemmin, vaikka sitä edelleen pidetään (kommunikaatitilanteissa) vältettävänä (Jantunen mp.; Eskola 2002: 58). Se voi hyödyllisesti asettaa vastakohtan termille transferenssi, jonka sitten voi mieltää olevan positiivista, joten interferenssi olisi negatiivinen transferenssi (vrt. Toury 1995: 275).¹⁹ Samalla tavalla päätin kandidaatintutkielmassani (Kröhn 2014: 5–14) käyttää termejä positiivinen ja negatiivinen transferi. Kielten oppimisen tutkimuksessa on esitetty, ettei näitä termejä käytettäisi lainkaan (Corder 1994: 19). Sen sijaan on ehdotettu termiä *crosslinguistic influence* (Kellerman ja Sharwood Smith 1986). Se johtuu myös siitä, että positiivinen transferi onkin kuin auringonpaiste – ilman varjoa tai heijastavia pinta-aloja, negatiivista transferin tulosta, sitä ei pysty havaitsemaan; se on kielten välisen tutkimuksen mustaa ainesta. (vrt. Ringbom 2007: 30–31; Pym 2008: 315). Toisaalta positiiviset ja negatiiviset asenteet aina muokkautuvat konventioiden mukaan, joten neutraalit käsitteet lienevät käytännöllisempiä. Sellaista ehdottaa Mauranen (2004: 80): transferenssia voisi käyttää tarkoittamaan sitä ilmiötä, että ainekset, jotka

17 Paloposki (2003: 229) ei löytänyt yhtä ”selkeää, ’universaalia’ käännöskielimäisyyttä”.

18 Vaikka siihen liittyvät ongelmat ovat niin vanhoja kuin käännökset itse. Jo Keckman (1834) huomautti *interferenssistä* 1800-luvun alkupuolella. *Välikieli* on myös sellainen laina (ks. Toury 1980: 71).

19 Tosiaan *transferenssi* on käännöstutkimuksessa suurin piirtein synonyymi *interferenssille* (Mauranen 2004: 67).

ovat sekä kohde- että lähdekielessä, tulevat kohdekielessä olemaan yliedustuneita kohdekielen APT:eihin nähden. Sen vastakohta olisi interferenssi, eli käännöksen poikkeaminen kohdekielestä kohti lähdekieltä. Näin molemmat olisivat neutraaleja, vain suuntaa antavia. Kannattaa silti kiinnittää huomiota siihenkin, missä käännösuniversaalit odotuksen vastaisesti eivät näy.

2.1.2 Käännösuniversaaleista

Palomäki (2006: 15) erottaa käännösuniversaalit ja käännöskielen universaalit toisistaan. Ensimmäinen kuvailee enemmän käännösprosessia ja jälkimmäinen kääntämisen tuloksia (vrt. Eskola 2002: 8). Aion käyttää näitä termejä synonyymeinä tarkoittamaan kääntämisen tuloksia, joskin erottaminen voi olla oleellista, jotta hahmottuisi, mitä kuuluu universaaleihin ja mitä ei. Maurasen ja Tiittulan (2005:36–37) mukaan käännöksille universaaleja piirteitä ovat ne, ”jotka eivät johdu yksittäisen kieliparin välisen kääntämisen erityispiirteistä”. Ne ovat myös tekstilajista riippumattomia (Puurtinen 2005: 219). Tähän aivan kaikista potentiaalisista vaikuttajista riippumatta olevaan universaalien käsitykseen Chesterman (2004: 39–40) käyttää termiä *high road*. Jotkut tutkijat otaksuvat universaalien löytämisen olevan mahdotonta, sillä universaalien pitäisi kattaa kaikki kielet, muttei kaikkia voi tietää. Joillekuille käsite sinänsä on liian absoluuttinen (ks. Bernardini ja Zanetti 2004: 52). Ehdotettu on myös termejä säännöllisyys, laki tai tendenssi (myös universaali tendenssi Kujamäessä 2004: 189) – jotkut taas ovat sitä mieltä, ettei kyseessä ehkä ole mikään niistä (Pym 2008: 313). Jälkimmäiset kehottavat lieventämään käsitystä mahduttaakseen sen erilaisten kriteerien kehykseen (esim. kielipari, aikasidonaisuus, käännöksen laji, yms.). Eskola (2002: 47–50) puhuu kääntämisen lainalaisuuksista ja selvistä tendensseistä; nämä ovat ”yleisempiä käyttäytymisen säännönmukaisuuksia, joita käännösprosessissa ilmenee”.²⁰ Chesterman (2004: 39–41) käyttää tähän termiä *low road*. Seuraavaksi esitän tärkeimmät tähän mennessä tutkimuksessa esiin nousseet universaalit.

(1) Yksinkertaistuminen

Paloposki (2005: 25) korostaa, että termi *yksinkertaistuminen* on ongelmallinen, sillä se viittaa muuttumiseen käännösprosessissa. Yksinkertaistumisella ei nykyisin tarkoiteta, että kohdeteksti on lähdetekstiä yksinkertaisempaa, vaan nimenomaan näiden kahden eri tekstiryhmän välillä olevia eroja. Eskola (2002: 52) tiivistää, että kyseessä on yksinkertaistuminen, kun käännösprosessi johtaa kielellisten rakenteiden ja sanaston yksinkertaistumiseen, moniselitteisyyksien vähenemiseen ja suppeampaan kielenkäyttöön. Yksityiskohtaisesti tähänastisen tutkimuksen löydökset ovat kohdistuneet leksikaaliseen, syntaktiseen ja tyylilliseen yksinkertaistumiseen (Laviosa-Braithwaite 1998: 288; Mauranen 2006: 95); Chesterman (2004: 40) toteaa kohdekielessä olevan vähemmän

²⁰ Samanlainen eritasoisuus oli jo Bakerilla (1995: 235–238), mutta sitä ei lähemmin eksplikoitu.

leksikaalista variaatiota ja tiheyttä, mikä johtuu osittain korkeafrekvenssisten ainesten yliedustumisesta. Jos kohdekieleessä ei ole suoraa vastinetta²¹, käytetään Laviosan (2002: 49) mukaan sanan yläkäsitetä. Tämä oletus ei kuitenkaan saanut tukea Jantuselta (2004: 217; 2005: 167). Näin ollen kääntäjä karttaa murre sanoja ja suosii vakiintuneita, neutraaleja sanoja (Nevalainen 2005: 139), mikä siten tarkoittaa konventionaalistumistakin (käsite ks. alempana). Sama pätee myös uniikkiaineisiin, jotka ovat käännössuomessa aliedustuneita (Tirkkonen-Condit 2004). Syntaktisella ja tyylillisellä tasolla tiivistäminen yksinkertaistaa kieltä. Tähän liittyvät myös toiston välttäminen, virkkeiden pilkkominen, välimerkit ja lauseiden pituus (Eskola 2002: 52–53; Laviosa 2002: 50, 60–62; Jantunen 2004: 47; Pápai 2004: 153).

Yksinkertaistuminen on Jantusen (2004: 47) mukaan mahdollisesti tutkituin hypoteesi.²² Palomäen (2006: 19) mielestä yksinkertaistuminen on vahvin hypoteesi, sillä kaikki alan tutkijat ovat sitä todenneet vähintäänkin jollain alueella. Niin Eskola (2002) lukee infinitiivirakenteiden korkean informaatiotiheyden yksinkertaistumisen hypoteesia tukevaksi, sillä se on kielellisesti ekonomista. Toisaalta Puurtinen (2005) on huomannut käännöstekstien rakenteiden olevan lasten vaikeammin ymmärrettävissä, minkä hän tulkitsee olevan yksinkertaistumishypoteesin vastaista. Jantusenkaan (2004: 48 < Jantunen 2001) tulokset eivät tue yksinkertaistumishypoteesia. Jomppasen (2016: 70–71) mukaan yksinkertaistuminen on tutkimuksista saanut vähiten tukea.

(2) Eksplisiittistyminen

Murasen ja Tiittulan (2005: 36–37) mukaan *eksplisiittistyminen* on selvimpien universaalien joukossa, sillä se on ”yksi vahvinta tukea saaneista hypoteeseista”. Alun perin Blum-Kulkan (1986: 19) esittämää eksplisiittistyminen-käsitettä²³ käytetään Pápain (2004: 145) mukaan viittaamaan joko (1) eksplisiittistämisen prosessiin tai strategiaan lähdekielestä kohdekieleen tai (2) käännösten tendenssiin ilmaista korkeampaa eksplisiittisyyttä APT:iin verrattuna. Yleisesti puhuen eksplisiittistymistä ilmenee, kun selitetään kohdetekstissä sellaista, mikä on lähdetekstissä jo kontekstista selvää. Se on kielellistä tarkoituksen selkiinnyttämistä. Tyyppejä ovat pakollinen, vaihtoehtoinen, pragmaattinen ja käännökseen pohjautuva eksplisiittistyminen (Klaudy 1989: 82–84). Lisäksi Øverås (1998) mainitsee eksplisiittistymisen alakategoriat *lisääminen* (engl. *addition*, esim. konjunktiota) ja *spesifikaatio* (engl. *specification*), joka jakautuu *laajentamiseen* (engl. *expansion*, esim. posessiivipronominien lisäys) ja *substituutioon* (engl. *substitution*, esim. alkuperäinen ja muuttuu konjunktioksi *jotta*). Esimerkki eksplisiittistymisestä on *minä*-pronomini

21 Tarkoitetaan yleensä *käyttövastine*. Termi *vaastine* ei ole nimittäin mitenkään yksiselitteinen. Vastineita on monenlaisia ja oikea valinta riippuu monesta eri seikasta kuten konteksti ja tyyli. Sama valittu vastine voi olla yhtäältä hyvä ja toisaalta huono. Suomessa on käytetty mm. termejä *ekvivalenssi* ja *vastaavuus* (esim. Chesterman 2000: 66–67) hahmottamaan eri suhteita. (Ingo 1990: 96–107.)

22 Se on tutkituin hypoteesi kuitenkin vain väitöstutkimuksissa (Jomppanen 2016: 58).

23 Termi sinällään on tätä vanhempi, ks. Shuttleworth ja Cowie (1997: 55); Klaudy (1998: 80–81).

käännösuomessa ja supisuomessa Maurasen ja Tiittulan (2005) tutkimuksessa, jonka mukaan kyseinen pronomini ilmenee useammin käännöksissä kuin APT:eissä. Sen käyttö on eksplisiittisempää kuin sen käyttämättä jättäminen, sillä se on suomessa optionaalista (mt.: 38; myös Palomäki 2006: 54 ja Oinonen 2012 demonstratiivipronomineista). Muita esimerkkejä ovat lisääntynyt koheesio (Øverås 1998: 568) ja päälauseiden suurempi frekvenssi. Palomäen (2006: 75) mukaan välimerkitkin voivat eksplisiittistää kieltä. Helposti näkee, että universaalit liittyvät toisiinsa ja että niiden välillä ei ole selviä rajoja: eksplisiittistymisen voi johtaa usein yksinkertaistumiseen sanavalinnan ja tyylin osalta (Palomäki 2006: 23; vrt. Pápai 2004).

Tässäkään asia ole aivan selvä. Puurtinen (2005) on tutkinut lastenkirjallisuutta ja todennut, että käännökset ovat hyvin infinitiivipainotteisia, minkä voisi tulkita olevan implisiittistymisilmiö (ks. kohtaa 6). Toury (1995: 227) kirjoittaakin, että eksplisiittistymisen ja luettavuuden välillä olisi selviä korrelatioita. Toisaalta Pápain (2004: 160) tulokset eksplisiittistymisestä eivät osoita minkäänlaista merkittävää eroa tekstilajien välillä. Eksplisiittistymisen universaali on konventionaalistumisen lisäksi vähiten tutkittu (Jomppanen 2016: 57).

(3) Konventionaalistuminen

Konventionaalistuminen tunnetaan myös nimillä konservatiivistuminen, normaalistuminen tai standardisoituminen. Kaikki nämä termit sopivat synonyymeiksi toisilleen eivätkä (toisin kuin englannissa) aiheuta erityisiä ongelmia (Eskola 2002: 52). Konventionaalistumisen piirteiksi on määritelty kohdekielen ominaisuuksien yliedustuminen ja tyypillisten piirteiden vahvistuminen käännöskielessä (Jantunen 2004: 49; 2005: 170). Se on tietyllä tavalla turvallisuuden vetäytymistä, pyrkimys olla kääntäjänä näkymätön. Yhtäältä näin syntyy idiomaattinen ja koherentti teksti, mutta pyrkimykset konventionaalisuuteen voivat olla ylikompensoivia. Toisaalta, samoin kuten kahden edellisen hypoteesin osalta, voi nytkin tiettyjä lähdetekstin sävyjä kadota kielestä, ja kieli saattaa yksinkertaistua. Yksinkertaistumista onkin aiemmin pidetty konventionaalistumisen alapiirteenä (Laviosa 2002: 48). Se on universaalien risteyskohta: piirteet, jotka edustavat konventionaalistumista, voivat edustaa myös kohdekielen uniikkiainesten yliedustumista, yksinkertaistumista ja eksplisiittistymistä syntaktisellakin tasolla (Palomäki 2006: 65). Ilmentymiskohtiin kuuluvat myös prosodia ja tyyli (mt.: 83). Koska konventionaalistuminen voi olla (muttei aina ole) lähdekielen vaikutuksen vastaista, voidaan kysyä, ovatko kyseessä kääntäjien tietoiset päätökset. On todisteita siitä, ettei ilmiö esiinny niin säännöllisesti kuin muut mainitut (Laviosa 2008: 124). Mikäli kyseessä todella on lähinnä tietoinen prosessi, kysymys kuuluu, onko se edes universaali vai onko se vain tietoista lähdekielen vaikutuksen ylikompensoimista (vrt. Eskola 2002: 56). Syystä on käytetty myös termiä konventionaalistaminen (ks. Laine 2010: 11).

(4) Epätyypilliset sanayhdistelmät

Maurasen (2000) mukaan termi *epätyypillinen sanayhdistelmä* viittaa sellaisiin leksikaalisiin kaavoihin, joita ei ole alkuperäisessä kohdekielessä. Hän (2000: 126–127) havaitsi *toisaalta*-konnektorin kollokaationa esiintyvän APT:eissä eniten *mutta*, käännessuomessa *ja* (ja *taas*). Se saattaa asettaa vastakohtaan konventionaalistumiselle: aina ei suuntauduta kohdekieleen ja kohdekielen konventioihin, vaan syntyy uusia muotoja, joita ei kuitenkaan tarvitse katsoa haitallisiksi (mt.: 139). Samanlaisia tuloksia on Kemppasella (2005: 198) *ystävyyss*-sanon ja Jantusellakin (2005) astemääritesanojen *hyvin*, *oikein* ja *kovin* kanssa. Nilssonin (2004) tulokset osoittavat, että sanojen yli- ja aliedustuminen johtuneekin sekä lähdekielen vaikutuksesta että vielä vahvemmin runsaasta kirjosta erilaisia lähdekielen piirteitä. Kollokaatioiden on väitetty olevan poikkeuksellisen herkkiä lähdekielen vaikutukselle (Jantunen 2005: 180). Palomäki (2006: 52) avaa käsitteen toteamalla, että sellaiset epätavalliset morfeemiyhdistelmät kuten *välttämättömämmäksi* voitaisiin laskea mukaan tähän universaalikäsitteeseen. Sen lisäksi hän (mt.: 52–53) erottaa tästä toisena kategoriana *sanontojen, idiomien ja fraasien poikkeavan käytön*, jossa käytetään vakiintuneita ilmauksia vieraannuttavalla tavalla. Hypoteesi on selvästi näennäisvirheettömyyden aiheuttaja (Nilsson 2004: 140), koska ”monet epätyypilliset frekvenssit [eivät] erotu paljain silmin” (Eskola 2005: 240).

(5) Kohdekielelle ominaisten uniikkiainesten aliedustuminen

Uniikkiainekset, eli sellaiset, joita ei ole jommassakummassa kielessä, aiheuttavat usein kääntäjille haasteita. Ne ulottuvat kaikkiin kieliopillisiin kategorioihin ja niitä on vaikea, miltei joskus mahdoton kääntää näin, että ne välittyvät täysin toiselle kielelle. Tirkkonen-Condit (2004) on tutkinut suomen uniikkiaineita ja havainnut sekä modaaliverbien (*viitsiä*, *maltaa*, jne.) että suomalaisten *-kin* ja *-han* -partikkeleiden olevan käännessä aliedustuneita. Myös Maurasen ja Tiittulan (2005) tutkimuksen mukaan *minä*-pronominin käyttö on tiettyssä mielessä esimerkki uniikkiainesten aliedustumisesta.²⁴ Palomäki (2006: 84) korostaa myös informaation jaottelun (teema–reema-jaottelun) voivan olla uniikkiaines. Uniikkiainesten aliedustumisen hypoteesi sai vahvistusta myös Kujamäeltä (2004). Tirkkonen-Condit (2004: 183) selittää aliedustumista kääntäjän tendenssillä kääntää jonkin verran kirjaimellisesti.

(6) Muita hypoteeseja

Muut kirjallisuudessa esitetyt käännessuniversaaleja koskevat hypoteesit liittyvät epätyypillisiin leksikaalisiin, syntaktisiin ja tekstuaalisiin frekvensseihin. Helppoahan on löytää tähän vahvistusta, sillä moniin universaaleihin kuuluu epätyypillisiä frekvenssejä (Jantunen 2004: 46). Näin ollen

24 'Minä' ei ole sinänsä uniikkiaines germaanilaisiin kieliin nähden, mutta sen kieliopillinen optionaalisuus on.

epätyypillisiä frekvenssejä käsittävä hypoteesi pikemminkin kuvailee käänösuniversaalien tai käänöskielen yleistä luonnetta tai voisi toimia kohdan 4 yläkäsitteenä. Epätyypilliset sanayhdistelmät -hypoteesi on sikäli tätä hypoteesia spesifisempi, että se tarkastelee nimenomaan klustereita.

Implisiittistyminen on eksplisiittistymisen vastakohta. Palomäen (2006: 87) mukaan se on tietyssä mielessä yksinkertaistumista ja liittyy vahvasti koheesioon, niin kuin vastakohtansakin. Eksplisiittistyminen on aina dominoiva implisiittistymiseen nähden (Klaudy 1989: 84). Hypoteesin lisääminen tähän listaan on sikäli kyseenalaista, että kaikki jatkumot ovat luonteeltaan kaksisuuntaisia (Tourey 2004: 23). Sitä paitsi molemmat ääripäät voivat olla mukana yhdessä käännytyssä teoksessa (Laviosa 2002: 77).

Tasoittuminen (engl. levelling out) ei ole tutkimuksessa saanut paljoa huomiota. Se on samanlainen kuin konventionaalistuminen, mutta siihen ei liity suuntaa. Kielistä riippumatta kääntäjä pyrkii jatkumojen keskiöön pois ääripäistä, eli kääntäjä saattaa lyhentää pitkiltä vaikuttavia lauseita ja pidentää lyhyitä. Käänös sisältää vähemmän vaihtelua ja kääntäjä yrittää olla näkymätön. (Eskola 2002: 60; Laviosa 2002: 71.) Aronen (2005: 261–262) toteaa, että käänössuomessa ainakin jotkut parenteesien leksikaaliset indikaattorit tasoittuvat (esim. *siis*-adverbi on yleisempi alkuperäis-suomessa kuin käänössuomessa). Mihailov (2005) havaitsi, että slangisanoja käytetään käänössuomessa vähemmän kuin APT:eissä. Bindrimin (2010) tutkimus tukee vain osittain tätä hypoteesia osoittamalla, että joillakin kääntäjillä ilmausten vahvistaminen ja heikentäminen olivat tasapainossa, toisilla ei²⁵.

2.1.3 Uniikkiaineokset ja interferenssi

Laviosa-Braithwaite (1998: 290–291) otti *interferenssin* käänösuniversaalien joukkoon. Hänen näkemyksensä perustuu Toureyyn (1995: 275), jonka mukaan kääntämisestä löytyy aina interferenssiä ("law of interference"). Toisaalta käsitteen riippuvaisuuden kielistä on nähty olevan ristiriidassa universaalikäsitteen kanssa. Jos tarkastellaan käsitteitä *käänösuniversaalit* ja *käänöskielen universaalit* erikseen, niin käänöskielen universaalit tai niiden puuttuminen hahmottavat kääntämisen tulokset tai taipumukset, jotka interferenssi aiheuttaa. Näin interferenssi on aiheuttaja, muttei sinällään universaali²⁶. Jos puhutaan käänösuniversaaleista prosessina, interferenssin voisi hyvin käsittää käänösuniversaaliksi, vaikka toisaalta kaikki käänösten ominaisuudet eivät johdu interferenssistä (Mauranen ja Kujamäki 2004: 5).

25 Nämä tulokset on otettava vastaan varoen, sillä Bindrimin (2010) työ jokseenkin kärsii pienestä korpuksesta.

26 Baker (1993: 243) eksplisiittisesti toteaa, että interferenssi ei koske universaaleja. Tätä puolestaan kritisoi mm. Pym (2008) korostamalla, että Baker yksinkertaistaisi Toureyn teoriakehystä aivan liikaa.

Tirkkonen-Condit (2002) haluaa lisätä universaalien joukkoon yllä mainitun uniikkiaineeksi koskevan hypoteesin, joka saa vahvistusta Tirkkonen-Conditilta (2004) ja Mauraselta (2000). Eskolankin (2002; 2004: 96) tutkimuksen toinen tulos vahvistaa tätä: käänöksissä tulevat olemaan yliedustuneita ne piirteet, joilla on suoria vastineita lähdekielellä, ja jos kohdekielen tavalla ilmaista jotain ei ole vastineita lähdekielellä, se tulee käänöksessä olemaan aliedustunut. Jälkimmäinen toimii uniikkiainesten aliedustumisen hypoteesille täydentävänä komponenttina eli voi tiettyä kielenosaa katsoen aiheuttaa saman tuloksen kuin konventionaalistuminen ja se voi toista kielenosaa katsoen olla sen vastakohtana (toki eri syystä). Uniikkiainesten sisällyttäminen universaalien joukkoon on sikäläkin ongelmallista, että kyseinen hypoteesi ei sinänsä kerro muuta kuin Eskolan hypoteesi. Uniikkiaineet tarjoutuvat tutkimuskohteeksi sen takia, että epämääräisyyksistä tulee objektiivisesti mitattavia absoluutteja. Ne ovat kuitenkin vain jatkumon ääritapaus, sillä onhan aina interferenssiä. Juuri tätä on tällaisena kutsuttu myös (*lähde*)kielen vaikutukseksi. Kääntäjät eivät useinkaan onnistu kääntämään hyvin sellaisia kohtia, jotka täytyy ilmaista kohdekielellä useammalla sanalla (Tirkkonen-Condit 2004: 182). Jos pohdiskellaan *nuoska*-sanan saksannosvaihtoehtoja, niin kääntäjän on tehtävä valinta eksplisiittistämisen ja yksinkertaistumisen välillä (kausallinen suhde, ks. Nevalainen 2005: 140): Hän voisi yhtäältä useammalla sanalla kuvailla sellaista lunta, josta voi puuterilumen hivenen sulettua helposti muodostaa lumipalloja (→ vieraannuttamista, ekspl.). Toisaalta hän saattaa käyttää sanaa *Schnee* 'lumi' ja menettää paljon alkuperäisen tekstin sävyjä (→ kotouttamista, yksink.). Voisi argumentoida, että uniikkiaineet ovat yksi interferenssin selvimmistä aiheuttajista²⁷ ja interferenssi ohjailee kääntäjät tekemään erityyppisiä ratkaisuja. Mauranen (2000: 136) kirjoittaa syystäkin, että interferenssi on laajempi käänöskielen piirre, missä Eskola (2002: 264) korostaa lähdekielen (ei lähdetekstin) interferenssin tarkastelun arvoa. Näin tie johtaa takaisin kielten oppimiseen.

2.1.4 Ratkaisujen etsintä

Niin kauan kun ei päästä yhteisymmärrykseen edes käänösuniversaalien määrittelystä, tyydyttävän universaalilistan löytäminen osoittautunee mahdottomaksi. Eurooppalaisen kääntämisenetiikan tapojen mukaisesti (ks. lukua 2.1) kääntäjä pyrkii mahdollisimman tarkasti pysymään lähdekielen ja -tekstin konventioissa. Miltei aina hän ei voi muuta kuin eksplisiittistää ja yksinkertaistaa, sillä muuten lähdetekstin jotkin sisällöt häviäisivät. Jos käänökset olisivat vapaampia, osa universaaleista toteutuisi eri tavalla, eri määrin tai ei lainkaan, mutta joka tapauksessa deskriptiivisenä välineenä käänösuniversaalien teorian olemassaolo olisi kyseenalaista käänöksen

²⁷ ”Universaalioletuksetkin asettuvat oikeaan valoon vasta sitten, kun pysytään osoittamaan säännönmukaisuuksien syyt” (Tommola 2005: 107). Nevalainen (2005: 156) toteaa, että siihen tarvitaan syvällisempää tutkimusta, yksikielisiä verrannollisia korpuksia ja käänösten lähdetekstien tarkastelua. Tähän pyrin tässä tutkielmassa.

vapaudesta tai kotouttamisasteesta riippuen (Eskola 2004: 85; Tommola 2005: 107–109). Nykyisestä käytännöstä johtuen käännösuniversaalit kärsivät siitä, että ne menevät osittain päällekkäin (1)²⁸, ovat ristiriitaisia itsessään (etenkin yksinkertaistuminen) ja toisiinsa nähden (2) eivätkä ole samansuuntaisia (3). Tämä johtunee osittain asymmetrisyydestä: hypoteesien tarkoitus on koskea yhden kielen kahta eri muotoa, mutta tarkastelluksi tulee kahta eri kieltä edustavia tekstejä (Jantunen 2004: 52). Mitä yleistävämpiä hypoteesit ovat, sitä todennäköisemmin näitä ongelmia esiintyy. On yritetty mahduttaa mahdollisimman paljon vakiintuneiden hypoteesien alle. Ilmeisesti on tarpeellista jaotella yläkäsitteet kielipillisen kategorian mukaan ja erilaisiin piirteisiin, jotteivät ne mene päällekkäin (1) ja jotta ne ovat vähemmän ristiriidassa itsensä kanssa (2). Chesterman puolestaan (2004: 39–40) esittää jaon lähdeuniversaaleihin (engl. source, s-universals) ja kohdeuniversaaleihin (engl. target, t-universals). Lähdeuniversaalit kuvailevat eroja käännöksen ja APT:nsä välillä, kohdeuniversaalit puolestaan käsittelevät käännösten yleistä käännöskielimäisyyttä (ja täten vastaavat deskriptiivisesti käännöskielimäisyyden kritiikkiin). Näin ollen s-universaalit liittyvät vahvemmin käännösuniversaaleihin ja t-universaalit käännöskielen universaaleihin. Chestermanin jaottelussa erisuuntaisuus ei välttämättä ole ongelma (3), ja konventionaalistuminen sekä Maurasen (2000) mainitsema epätyypilliset sanayhdistelmät yms. ja vastaavat eivät ole ristiriidassa toisiinsa nähden suuressa määrin (2).

Interferenssin taas voi eristää toisellakin tasolla. Lievempiä universaalikäsitteitä käyttäen voisi jakaa universaalit riippuvaisiksi ja riippumattomiksi universaaleiksi, joista riippuvaiset ovat vahvemmin ja riippumattomat heikommin sidoksissa tarkasteltuihin kieliin.²⁹ Riippuvuuden ei sinänsä tarvitse olla ristiriidassa universaalien kanssa, jos se ymmärretään hieman tarkemmin määriteltynä: se vain asettaa ehdon (”Jos kieli X kohtaa kielen Y, sitten tapahtuu Z”) ja tällä tavalla universaali aina pitää paikkansa (”laki” Toury 1995: 15–16, 259–279; vrt. Toury 2004: 21–22, 25–26, 34–35 ”graded scale of generality”, ”säännöllisyys”, ”tendenssi”). Tuskin moni lainalaisuus esiintyy absoluuttisena ilmiönä (Eskola 2002: 49; Mauranen 2006: 93–100). Yllä olevassa *nuoska*-esimerkissä kääntäjä ei voi muuta kuin käyttää valtaa, mutta yksi vaihtoehto hänen on pakko valita. On löydettävä paras kompromissi (mahd. *Schneekruste* 'lumen kuori' tai *Schneedecke* 'lumen peitto', Kujamäki 2004: 190). Olen Palomäen (2006: 84) kanssa samaa mieltä siitä, että uniikkiaineshypoteesi (tai paremmin: Eskolan hypoteesi³⁰) on selkein, joskaan ei vähiten ongelmallinen hypoteesi, koska se asettaa hyvin laajamääräisen ehdon ja on vahvasti sidoksissa interferenssiin. Ilman sitä ei heti tietäisi, mihin voisi luokitella sellaisia ilmiöitä kuin Auvisen

28 Onko 'minä'-pronomini interferenssi-kysymys, eli Eskolan hypoteesiin liittyvä, vai yksinkertaisesti eksplisiittistymiseen kuuluva? Laviosan (2002) havainnon yläkäsitteen käytöstä (ks. hypoteesi 1) esimerkiksi voisi ihan hyvin luokitella olevan Eskolan hypoteesin ilmentymä ja toinpäin Eskolan hypoteesin olevan yksinkertaistumisen ilmentymä (Eskola 2004: 96).

29 Näiden voidaan mieltää käännöstutkimuksessa jopa eri haarohin kuuluvan: Yleinen kielipareista riippumaton käännöstiede ja kieliparisiteinen deskriptiivinen käännöstiede (Ingo 1990: 15).

30 Viitataan siihen tästedes vaihtelevasti sanoilla Eskolan hypoteesi, taipumishypoteesi tai transferi.

(2005) havaitsema yksikön toisen persoonan geneerisen käytön korkeampi frekvenssi käännösuomessa supisuomeen nähden – eksplisiittistymiseen vai implisiittistymiseen?

2.2 Tunnekausatiivi

2.2.1 Saksa ja suomi kontrastiivisesti

Yksi tapa eritellä kieliä on morfologisen typologian kautta: isoiloiva (esim. kiina), flekteeraava (esim. saksa) ja agglutinoiva (esim. turkki). Joidenkin tutkijoiden mukaan kielet kehittyvät luonnollisesti ympyrämäisesti siten, että isoiloivista kielistä tulee agglutinoivia, agglutinoivista flekteeraavia ja flekteeraavista taas isoiloivia. Egyptin kieli eli tämän muutoksen noin kolmen tuhannen vuoden sisällä. (Dixon 1997: 41–42.)³¹ Suomen kieltä pidetään muita eurooppalaisia kieliä agglutinoivampana, vaikka myös flekteeraavien kielten piirteitä löytyy runsaasti. Saksa puolestaan on eittämättä flekteeraava kieli. Tämä ero aiheuttaa sen, että suomessa on huomattavasti enemmän keinoja morfologian kautta muodostaa sellaisia rakenteita kuin (tunne)kausatiivi. Näiden keinojen määrä tarkoittaa kääntäjälle myös ongelmien määrän kasvamista: suomesta moneen muuhun kieleen käännettäessä on liitepartikkelit esimerkiksi pakko ilmaista kiertoilmaisuuilla (Palomäki 2006: 34–35). Toisaalta suomi ja saksa eivät poikkeaa toisistaan niin paljon kuin ehkä luulisi, sillä molemmissa on normaali sanajärjestys SVO – tämä ei kuitenkaan päde aina, sillä jopa 40% suomen pintalauseista poikkeaa tästä³², erityisesti äärimmäiset tunnekausatiivitapaukset (ks. alempana Siiroisen 2001 luokittelua).

2.2.2 Tunneverbit ja tunnekausatiivien asema

Tunneverbi-käsite on tulkinnanvarainen – mikä on tunne? Vilkuna (1996: 134–135) toteaa, että tunneverbit koskevat psyykkisen lisäksi myös fyysistä tilaa. Siiroinen (2001: 16, 22) taas määrittelee ”tunneverbin verbiksi, jonka merkitys liittyy ensisijaisesti tunteisiin”. Hän hyödyntää tutkimuksessaan 198:aa keskeistä tunneverbiä (ei samoja kuin tuntemusverbit, ks. ISK 2004: 458–460), jotka on poimittu Nykysuomen sanakirjasta ja jotka samalla Suomen kielen perussanakirjakin tuntee. Ulkopuolelle hän jättää fyysisiin tuntemuksiin (*janottaa, väsyttää, ...*) ja tunnereaktioihin liittyvät verbit (*aurattaa, itkettää, ...*), mielitekojen ilmaukset (*laulattaa, tanssittaa, ...*), ”joitakin psykologisiin tunteisiin läheisesti liittyviä verbejä” ja muitakin, joita voi käyttää tunnemerkityksessä vain metaforisesti (mt.: 22–23). Tunneverbit jakautuvat Siiroisen (2001) mukaan Croftiin (1991:212–225) perustuen syntaktis-semanttisesti neljään eri tyyppiin: Inkoatiiviverbeissä kokija on subjekti ja mahdolliset ärsykkeet ovat obliikveja. Niissä tapahtuu

31 Toki nämä mallit ovat jonkin verran vanhahtavia (jo 1900-luvun alkupuoliskolta, ks. Garland 2006: 1). Sitä on kritisoitu mm. siitä, että mikään kieli ei ole puhtaasti yhtä kategorialta.

32 Hakulisen ja Karlssonin (1995: 311–312) mukaan tekijöitä ovat mm. tekstuaalinen tematisointi ja subjektin lykkäys.

tilanteen muutos ja kokija siirtyy verbin ilmaisemaan tilaan. Inkoatiiviverbit ovat morfologisesti refleksiivisiä (*u*-johdos), eli syntaktisesti intransitiivisia³³. (Siironen 2001: 35.)

1. Hän suuttui asiasta.

Toiminnallisia verbejä on toki paljon, mutta tällaisia on Siironen listalla (mt.: 43; Siironen 1998 jättää tyyppin pois) vain neljä. Niissä on vain yksi argumentti, kokija, joka samalla on subjekti. Mahdolliset ärsykkeet ovat obliikveja.

2. Tästä en iloitse.

Statiivit tunneverbit ovat stereotyyppisiä tunneverbejä. Niiden kuvaamassa tilanteessa ei tapahdu muutosta, vaan ne ilmaisevat tilan (mt.: 44). Objekti (=ärsyke) on yleensä partitiivissa; akkusatiivissa, mikäli tulos on ilmaistu.

3. Hän vihaa suklaata.

Statiivien ja kausatiivien välityyppinä voi pitää sellaisia, joita voi käyttää jompanakumpana (mt.: 33).³⁴

4. Annaa suututti.

Tällaisissa esimerkeissä ei ole täysin selvää, onko suuttumus tulossa vai onko Anna jo suuttunut. Tässä ärsyke ja kokija vaihtavat paikkoja; inhimillinen subjekti ei enää koe aktiivisesti, vaan hän kohdistaa huomionsa häneen vaikuttavaan asiaan, mikä täten tekee hänestä objektin. ISK:n (2004: 313) mukaan tunnekausatiivit ”ovat tunteita tai tuntemuksia kuvaavia verbejä, jotka esiintyvät omanlaisessa lausetyypissään, tunnekausatiivilauseessa”, ja joiden ”ensisijainen täydennys on ihmistarkoitteinen objekti”. Niitä kutsutaan myös kokijan kausatiiveiksi³⁵, mentaalikausatiiveiksi, persoonattomiksi (esim. Siro 1964) tai yksipersonaisiksi, vaikka persoonattomuus on vain osa verbityyppiä (Siironen 2001: 54–55). Paulsen (2011) löysi tunnekausatiiveissa olevan yhteiskohtia kuvailemiinsa vastuunsiirtoverbirakenteisiin (*Responsibility Shift Construction verbs*, esim. *Sisällämme oleva pettymys syötättää meitä*): Tunnekausatiiveihinkin sisältyy hallintaominaisuus tai sen puute; kokija ei kykene hallitsemaan kokemiaan tunnetiloja, mikä voi aiheuttaa subjektin ja objektin paikan vaihdon. (mt.: 275, 278–279.) Kolmesta edellisestä verbityypistä tunnekausatiivit eroavat siis niin, että kokija on paljon patienttimaisempi (Siironen 2001: 58–59)³⁶. Kun kokija on aina elollinen (tai sitä ei ole olemassakaan: 5a), ärsyke voi olla sekä inhimillinen (5b) että eloton (5c). Se voi olla myös *että*-lause³⁷ (5d) tai infinitiivi (5e). Ärsyke voi puuttua myös kokonaan (5f):

33 Nämä voivat refleksiivisyytensä lisäksi myös ilmaista automaattisuutta (engl. automativity) ja täten toimivat jopa kausatiivisuuden eräänä vastakohtana (Murmman 2018: 54–55).

34 Tämä tyyppi jää Siironen (2001) teoksessa suhteellisen avaamattomaksi (Vilkuna 2002: 121).

35 Siro (1996: 181): [nämä] „alkavat henkilöä tarkoittavalla partitiiviobjektilla ja usein puuttuu subjekti tai subjektina on *että*-lause tai verbilauseke“.

36 Patientti = edustaa vaikutuksenalaista tai tilanmuutosta läpikäyvää oliota (Tieteen termipankki); vastakohta: agentti = ilmaisee teon tekijän (Tieteen termipankki)

37 tai *kun*-täydennys: *Minua pelottaa, kun minun pitää palata kotiin*. Jos *kun*-sana käsitetään temporaaliseksi, sitä ei katsota kausatiiviksi ja kyseinen sivulause ei välttämättä puutu tai aiheuta toimintaa (Pörn 2004: 16–17); se on sitten subjektiton tyyppi (esim. lauseet 5f, 5a).

- 5a. Pelottaa.
- 5b. Hän pelottaa minut kuoliaaksi.
- 5c. Asia pelottaa minut kuoliaaksi.
- 5d. Minua pelottaa, että minun pitää palata kotiin.
- 5e. Minua pelottaa palata kotiin.
- 5f. Minua pelottaa. (mt.: 46–47.)

Kokijan objektimaisuudesta kertoo, ettei se kongruoi verbin kanssa ja että se on partitiivissa. Paitsi kokijan keskeisyys ja inhimillisuus tai elollisuus sen subjektimaisuutta tukee se fakta, että ”oikean” subjektin voi jättää pois (ks. 5f). Lisäksi subjektin ja objektin kilpaillessa subjektipaikasta³⁸ mitä useammin kokija eli objekti voittaa. (Vilkuna 1989: 46–47; 1996: 136–138.) Siirainen (2001: 52) lisää siihen, että tunnekausatiiviojektin subjektimaisuus näkyy myös siten, että se ”kontrolloi refleksiivistä possessiivisuffiksia (*Reinoa hävetti oma käytöksensä*)”, ja siten, että subjektin voi jättää pois sillä ehdolla, että se on sama kuin edellisen lauseen subjekti (”[...] asteli *hän* hiljalleen kotia päin, mieli maan tasalla ja (*0:aa*) pelotti”). Tunnekausatiivien kokijaa on yleensä pidetty objektina, vaikka jotkut esittävät subjektitulkinna, sillä objektin poissaolo olisi luonnollisempaa (Nikanne 1997: 105–107). Tunnekausatiivit ovat näin muita kausatiiveja vähemmän kausatiivisia ja fokus vaikuttaa olevan lähinnä siinä, että perspektiivi vaihtuu. (Siirainen 1998: 392–394, 400–401.) Kytömäki (1997: 156–158) katsoo, ettei ”tilanmuutoksen [...] välttämättä tarvitse olla resultatiivinen” – muutoksen yhteydessähän odottaisi akkusatiivia (ks. Kytömäki 1978: 129). Siirainen (2001: 47–48) tarjoaa ratkaisuksi jaon kahteen eri kehykseen:

Transitiivilausekehys

- muistuttaa tavanomaista kaikilla tavoin, paitsi että subjekti ei aina viittaa elolliseen; toisaalta objektin on pakko viitata elolliseen (ks. 5b ja c)
- objekti voi olla joko akkusatiivi tai partitiivi
- sanajärjestys on SVO

Tunnekausatiivilausekehys

- subjekti (ks. 5e) tai molemmat objekti ja subjekti puuttuvat (ks. 5a)
- objekti = kokija on aina partitiivissa
- ärsyke on eloton tai abstrakti olio
- sanajärjestys (O)V(S)

Tällainen jako esiintyy myös ISK:ssa (2004: 459), jonka mukaan ”tunnekausatiivilause ilmaisee tunnetilaa”, ja ”vastaava transitiivilause puolestaan ilmaisee reaktion aikaansaamista objektin tarkoitteessa”. Nikanteen (1997) mukaan taas tunnekausatiivikehymäiset lauseet eivät edes ole oikeastaan kausatiivisia. Myös Hakulinen ja Karlsson (1995: 243–244) ja Siro (1996: 164–167) erottavat kaksi tyyppiä, vaikka toki heidän mielestään molemmat ovat kausatiiveja: SVO-rakenteen omivat olisivat syntaktisia, toiset leksikaalisia kausatiiveja. Nämä selvän jaon yritykset ovat kuitenkin johtaneet rajanveto-ongelmiin. Siirainen (2001: 48–49) käyttää seuraavia kriteereitä kuvailemaan tunnekausatiivilauseiden jatkumoa transitiivisimmasta tunnekausatiivisimpaan:

38 tarkemmin: *teemapaikasta*, ks. Siirainen (2001: 132) t. alempana.

- Subjekti: 1. Inhimillinen 2. Ei-inhimillinen 3. Subjekti puuttuu.
 Objekti: 1. Akkusatiiviobjekti 2. Partitiiviobjekti 3. Objekti puuttuu.
 Sanajärjestys: 1. Teemapaikassa³⁹ subjekti 2. Teemapaikassa objekti 3.
 Teemapaikassa ei subjektia eikä objektia, koska ne puuttuvat

Tähän tapaan antaen pisteitä lauseille 5a – 5f kaikkein tunnekausatiivisin on lause 5a (9 pistettä) ja transitiivisin on 5b (3 pistettä). Muut saavat 7 pistettä (5f), 6 pistettä (5d/e) ja 4 pistettä (5c). Vilkuna (2002: 120) katsoo sanajärjestyksellä olevan ylivoimaisen paljon vaikutusvaltaa kehysten määräämisessä, sillä Siiroisen tunnekausatiivikehys saa kaksinkertaisesti pisteitä, kun subjekti ja objekti molemmat puuttuvat, minkä vuoksi millään lauseella ei voi olla 8:aa pistettä. Lisäksi Pörn (2004: 15) huomauttaa lausetäydennysten yhteydessä miltei aina olevan pakko käyttää tunnekausatiivilausekehykselle tyypillistä OVS-rakennetta. Raja on liukuva sikäläkin, että lähes kaikkia verbejä⁴⁰ voi käyttää sekä transitiivisesti että tunnekausatiivisesti; joitakin vain lievästi, joitakin sekä ääritransitiivisesti (3-5 pistettä) että ääritunnekausatiivisesti (7-9 pistettä). Tunnekausatiivilausekehyksessä käytetään yleensä sellaisia verbejä, joilla ei-kausatiivisena on statiivinen vastine (*pelottaa–pelätä*) tai joilla ei ole vastinetta lainkaan (*kismittää*), ja transitiivilausekehyksessä usein näkee inkoatiiviverbeistä johdettuja kausatiiveja.⁴¹ (Siironen 2001: 49–51.)

2.2.3 Muodostus ja derivaatio

Kausatiiviverbien derivaation kannalta voi esittää seuraavat suhteet (mt.: 62–67, 81):

- a. Inkoatiiviverbien selvä morfologia *u*-johtimen kautta mahdollistaa, että kausatiivien johtaminen on säännöllistä ja produktiivista. Näin muodostetut kausatiivit on johdettu *-ttA*-johtimella ja ne ovat luonteeltaan siis deverbaalisia: *hämmästyä→hämmästyttää*. Inkoatiiviverbit osoittavat jo muutoksen, mutta kausatiivivastineet antavat niille aiheutuksen merkityksen. Tätä tyyppiä on Siiroisen ryhmän tunnekausatiiviverbeistä eniten.
- b. Muut deverbaaliset *-ttA*-johtimella johdetut tunnekausatiivit on johdettu statiivivastineista, vaikka on näköjään tätä enemmän tunnekausatiiveja, joilla on samannäköinen statiivivastine ja joita ei ole niistä johdettu: *surra→surettaa* kyllä, ehkä *inhota→inhottaa* (toden. d.-tapaus: *inho→inhota,inhottaa*⁴²), muttei *pelätä→pelottaa*.
- c. Derivaatiosuhde toimii myös toisinpäin, milloin inkoatiiviverbit johdetaan kausatiiveista: *masentaa→masentua*. Joissakin tapauksissa voi väittää molemmilla ääriillä olevan sama

39 Vilkunan (1989: 38, 79) termin. Molempia käsitteitä teema ja topiikki on käytetty tähän ja niiden merkitykset menevät paljolti päällekkäin. Erottelu ks. myös Hakulinen ja Karlsson (1995: 298–301).

40 Jotkut verbit toimivat vain toisena näistä ääritapauksista, mutta yleensä niitä voi luokitella ainakin transitiivis- tai tunnekausatiivispainoitteiksi.

41 Tekstilajillakin on vaikutusta: kaunokirjallisissa teksteissä käytetään *pelottaa*-verbiä tunnekausatiivilausekehysmäisesti selvästi enemmän (74,2%) kuin lehtiteksteissä (17,6%) (mt.: 157).

42 tai takaperoisesti *inhota ← inhottaa* (mt.: 85–86). Todellisesta derivaatiosuhteesta huolimatta inho–inhottaa-korrelaatio riittää luomaan uusia sanoja malliin d. (mt.: 81–82, 86).

nominikanta (*innostaa←into→innostua*), jolloin molemmat ovat sitten denominaalisia. Nämä johdetaan *-(s)tA*-johtimella tai yhdistysjohtimella *-ntA*-.

d. Deverbaaliset kausatiivijohdokset voivat olla kausatiiveja tai kuratiiveja. Lisäksi on vielä selkeästi denominaalisia eli *tantiivikantaisia* (ISK 2004: 313), joiden yhteydessä myös tulee käytetyksi *-ttA*-johdin: *pelko→pelottaa*. Näillä on usein statiivinen vastine (ks. b-tapausta). Mainittakoon myös kantasannattomia tai derivaatiosuhteettomia sanoja, jotka myös ovat yleensä *-ttA*-johtimellisia (esim. *kismittää*), paitsi *risoa*, *pänniä*, yms.

Tunneverbeille on ominaista, että niillä on yleensä pareja eli vaihtoehtoja, jotka ilmaisevat saman asian. Siiroinen (2001: 62-70) luettelee muun muassa seuraavia, jotka sisältävät kausatiivin:

a. Yllä mainittu johtosuhde antaa päätellä, että inkoatiiviverbien ja kausatiiviverbien välillä voi olla vastineita, mikä on Pajusen (2001: 136) mukaan intransitiiviverbeistä johdetun kausatiiviverbin prototyyppi: *pelästyä–pelästyttää*

b. Toisen tyyppin muodostavat kausatiivit ja inkoatiivit, joiden lisäksi on joskus toinenkin kausatiivi: *huolettaa–huolestua–huolestuttaa*

c. Sama pätee tyyppiin, jossa myös on inkoatiivi- ja kausatiiviverbejä vastakkain aseteltu. Sarjassa voi kuitenkin olla useampi kuin kaksi tai kolme *innostaa–innostua(–innostuttaa–innota)* (tässä esim. 2 kausatiivista, joiden lisäksi toiminnallinen).

d. Statiivit ja kausatiivit⁴³ : *pelätä–pelottaa*

Näiden lisäksi on kuten jo mainittu aina sellaisia poikkeuksia, joilla ei ole lainkaan sarjaa tai derivaatiota, vaikka niillä pitäisi olla (esim. *potuttaa*, *ällöttää*, *risoa*). Loppujen loppuksi kielenkäyttäjät tekee päätöksiä: Jos esimerkiksi ovat *tA*-johtimellinen kokijaobjektinen ja *ttA*-loppuinen kausatiivi vaihtoehtoina, valinta kohdistuu jälkimmäiseen transitiiivisessä käytössä, mutta vähemmän transitiiivisessä käytössä kielenkäyttäjät on taipuvainen käyttämään ensimmäistä vaihtoehtoa. (Siironen 2001: 65–66.)⁴⁴

2.2.4 Saksan kielen vastineita

Siironen (2001: 52) mukaan ihmiset kiinnittävät luonnollisesti enemmän huomiota kokijaan ja tunnetilanteeseensa kuin aiheuttajaan, minkä vuoksi lauseissa ei usein ole aiheuttajasubjektia. Näin tunnekausatiivilausekehyksessä korostuu kokija, jota ilmaiseva objekti sijoittuu objektina verbin eteen, sillä kyseessä on inhimillinen, ajatteleva ja tunteva olento (ISK 2004: 458 ”aistimiskykyinen kokija” tai myös ihmisruumiin jäsenen liittyvä sana, ks. Siro 1964: 21; Vilku 1996: 134–135). Ei

43 Huom. yleensä ei derivaatiosuhdetta eikä kausatiivistamista, vaikka poikkeuksia on: *hävettää* (Siironen 2001: 67–68).

44 Mm. tätä on tutkinut Siironen (2001) *pelätä–pelottaa*- ja hämmästyttämisen hämmästyttämisen verbiparien yhteydessä: tässä ratkaisee topikaalisuus, näkökulma ja eläytyminen (lyhyesti mt.: 168). Vilkun (2002: 122) mielestä tämä kuitenkin jää osittain epäselväksi.

vain suomen syntaksi ole saksaan nähden vapaampi⁴⁵, vaan morfologiakin on rikkaampi. Toki sanajärjestystä voi muuttaa monissakin kielissä lauseenjäsenten korostamiseksi (ks. Siiroinen 2001: 169) ja merkityksen muuttamiseksi (ks. Tarvainen 1985a: 73). Lähelle tunnekausatiivilausekehyksen kokijaobjektia sijoittuvat *Minun on kylmä* -tyyppiset rakenteet, joissa on subjektimainen, verbinetinen, miltei aina inhimillinen ilmaus, joka ei ole nominatiivissa ja johon verbi ei vaikuta (Siiroinen 2001: 53). Juuri tämä saattaisi olla yksi vastine suomen kielen tunnekausatiivilausekehykselle (mt.: 169; ks. Leino 1991b) ja se onkin laskettu kokijalauseeksi (Leinonen 1985: 47). Siiroinen (2001: 201) epäilee tunnekausatiivilausekehyksen jopa kehittyneen näistä häviämässä olevista datiiivigenetiivi-ilmauksista. Syntaksista puhuen mielenkiintoa herättää myös Lakoffin (1970: 126–127) *flip-sääntö*, jossa toisessa lauseessa objekti on hyvin subjektimainen⁴⁶:

a. What he did surprised me. vs. b. I was surprised at what he did.

Analogisesti voisi kirjoittaa suomeksi:

(Se) mitä hän teki, yllätti minua. vs. Yllätyin siitä, mitä hän teki.

Flip-verbit ovat suomessa Siiroisen (2001: 60–61) mukaan *-ttA*-johtimisia kausatiiveja. Hän mainitsee suomeksi samalla tavalla käyttäytyvänä verbiparina seuraavan:

Pekka pelkää sotaa. vs. Sota pelottaa Pekkaa.

'Pelätä' ja 'pelottaa' eivät (saksaksi eivätkä englanniksikaan) silti ole edes samannäköisiä:

Pekka fürchtet den Krieg. vs. Der Krieg ängstigt Pekka.

Selvästi germaanisaiset kielet kykenevät toteuttamaan syntaktista subjekti-objekti-käännöstä, ja englannissa onkin oletettu olevan tunnesanoja, jotka saavat aikaan tämän käännöksen (esim. *amuse* ja *surprise*, ks. McCawley 1976: 181–182). Mutta silti on flip-verbittömiä lauseita, joissa käännös näkyy. McCawley luo yhteyden tunneverbien ja kausatiivisuuden väliin käyttämällä selityksissään *make-do*-rakennetta⁴⁷. Analogisesti tähän rakenteeseen, joka esiintyy suomessa *antaa-*, *sallia-* ja *käskeä-*sanojen yhteydessä (Tarvainen 1985b: 263–264), saksalainen ymmärtää *-ttA*-johtimen kausatiivisuuden sanalla *lassen*:

6a. Hän kirjoituttaa (sihteerillä) kirjeen. → Er lässt (den Sekretär) den Brief schreiben.
 → Er lässt den Brief (vom Sekretär) schreiben.
 = Hän antaa (sihteerin) kirjoittaa kirjeen.
 6b. Minua kirjoituttaa. → ?(Es) lässt mich schreiben (wollen).
 = ?(Se) antaa minun (haluta) kirjoittaa.
 paremmin: ?(Se) saa minut (haluamaan) kirjoitta(amaan).

45 Ei ”vapaa”: ks. Vilkuna (1989: 9); Tarvainen (1985a: 73–82, 1985b: 344–351).

46 Lakoffin mielestä a (“it is clear that a, not b, has undergone FLIP”), muiden tutkijoiden mukaan kuitenkin b (Siiroinen 2001: 60).

47 Paulsenin (2011: 278) malliin hierarkisesti käännettynä myös have-do.

6c. Asia pelottaa minua.

→ ~Die Sache lässt mich ängstlich sein.
= ~Asia antaa minun olla pelokas.
paremmin?: ~Asia saa minut olemaan
pelokas.

Paremmiin tällaiset konstruktiot toimivat kääntäen ei-tunnekausatiiviset lauseet kuten 6a (Vilkuna 1996: 135 teetoverbit; Kytömäki 1978, 1989: kuratiivit) käyttämällä fuusioimatonta tuplaverbistä vastinerakennetta. Tälle tarjoaa saksa kaksi vaihtoehtoa, joista agentiivinen *von*-rakenne näyttää olevan yleisempi⁴⁸ (Comrie 1976: 300–301). Saksa jättää melkein aina käyttämättä epäsuoraa objektia näissä kausatiiveissa⁴⁹. Usein näkyy suoran objektin kahdennus, missä suomessa käytetään muita obliikveja. (mt.: 269.) Nedjalkovin (1976: 7, 13) mukaan saksan kielen *lassen*-sanalla ei ole kilpailijaa, ja siksi sillä on laaja käyttöalue: on sekä käynnistäviä (jossa direktiivisiä ja faktatiivisiä tyyppejä) (esim. lause 7a1 alempana) että permissiivisiä (esim. lause 7a2 alempana) merkityksiä (Gunkel 2003: 175, 242–243), joissa subjektina on teettävä, joka sallii, päästää tai aiheuttaa toiminnan. Usein merkitys riippuu tulkinnasta, joten yksi *lassen*-sana voi sisältää molempia merkityksiä, missä on jatkumoa monista eri seikoista riippuen (ks. Nedjalkov 1976: 86). Näin ollen lauseen 6a voi ymmärtää seuraavasti:

7a1. Er veranlasst(/bewirkt), dass der Sekretär den Brief schreibt.

= Hän aiheuttaa, että sihteeri kirjoittaa kirjeen. =/= Hän käski sihteerin kirjoittaa kirjeen.

7a2. Er lässt zu(/hindert nicht), dass der Sekretär den Brief schreibt.

= Hän sallii, että sihteeri kirjoittaa kirjeen. =/= Hän sallii sihteerin kirjoittaa kirjeen.

Käskemistä ja sallimista merkitsevat sanat⁵⁰ eivät edellisissä esimerkeissä oikein täsmää, mutta rakenteiden samanlaisuuksia voi niistä päätellä. Vaikka passiivinen *accusativus cum infinitivo* -rakenne on produktiivinen (Siro 1996: 146), ja vaikka flip-verbit ovatkin ”suorastaan ilmi-kausatiivisia TTA-johtimeen” (Siirainen 2001: 61), käytännöllisesti lauseen 6c käännös on kyseenalaistettava – tunnekausatiiveilla (vaikka kyseessä on lievä transitiivilausekehys) tämä ei näytä onnistuvan hyvin. Tunnekausatiivikehys taas (esim. lause 6b), kun lauseessa ei ole edes teettäjää mukana, tekee käännöksestä melkein kielenvastaisen.⁵¹ Konstruktiossa 6a ei toteudu objektin kahdennus⁵², saksassa kylläkin (akk.+akk., mikä ei mahdollista suomelle) (Comrie 1976: 284–285). Kannattaa kuitenkin muistaa, että semantiikka ratkaisee: Kausatiivisuus ei muodostu

48 Sama ilmiö on havaittavissa possessiivirakenteissa, jotka muodostetaan puhekielessä yhä useammin *von*-sanalla, vaikka genetiivin käyttö olisi kenties hienompaa saksaa.

49 Poikkeus esim. “Alvensleben liess *den eigenen Leuten* seine Unzufriedenheit in unbeherrschten Worten spüren“ – nämä ovat kuitenkin yleensä vanhahtavia (Comrie 1976: 301). Suomessa tällaiset objektit voidaan ilmaista obliivkeilla (tai sitten genetiivirankenteilla riippuen kontekstista): „Alvensleben antoi *omalle väelle* tietää[...]“ tai “Alvensleben antoi *oman väen* tietää[...]“.

50 SSSS (2008) kääntää sanan *veranlassen* mm. sanalla *aiheuttaa* ja sanan *zulassen* mm. sanalla *sallia*. Niiden saksankieliset merkitykset ovat mielestäni kuitenkin passiivisempia kuin sanat *aiheuttaa* tai *sallia* antavat ymmärtää, pikemminkin antaa aiheutua/saa aikaiseksi ja antaa tapahtua/ei estä-rakenteiden tienoilla (vrt. Nedjalkov 1976: 23–25). Gunkel (2003: 242–243) selittää kuten jo mainittu tulkintoja niin, että lopputulos syntyy joko aktiivisesti käynnistämällä tapahtumaketjun (esim. 7a1) tai sillä, ettei sitä ole estetty alun perinkään (esim. 7a2) – tapaukset ovat usein tulkinnanvaraisia. Tällainen jako esiintyy myös Comriella (1976: 296–303) ja McCawleylla (1976: 119) – kritiikkiä ks. Kytömäki (1989: 64–65).

51 Esimerkit 6a ja 6b poimittu ja tarkemmin selitetty kirjassa Hakulinen ja Karlsson (1995: 244).

52 vaan genetiivi ja akkusatiivi, mihin saksakin pystyy (ks. Tarvainen 1985a: 40).

pelkästään morfologisesti, morfosyntaktisesti tai syntaktisesti, vaan leksikaalisestikin (Paulsen 2011: 345). Fennistiikassa ei ole erotettu leksikaalisia ja morfologisia kausatiiveja hyvin, ja kausatiivisuutta ei muutenkaan ole määritelty kovin tarkasti (Pajunen 2001: 126–127).⁵³ Siihen kuitenkin aina sisältyy tapahtuman alkuunpano tai aiheuttamisen merkitys (Vilkuna 1996: 135). ”Tuloksena [pitää olla] tulos, joka ei aikaisemmin ollut voimassa” (Kytömäki 1978: 130) – näin ollen (tunne)kausatiiviverbejä ovat myös sellaiset kuin *risoa*, *pänniä* ja *tympiä*⁵⁴. Sitä paitsi eivät kaikki *-ttA*-johtimelliset verbit ole käytännössä (enää?) kausatiivisia (esim. *käsittää*) (Siironen 2001: 68). Yhtäältä usealle suomenkieliselle tunneverbille on suora saksalainen vastineensa, ja toisaalta käytetään apuverbejä tai -rakenteita (lauseet 8a2, 8b2), osittain koska jotkin konkreettiset vastineet vaikuttavat usein vanhahtavalta (lauseet 8a1, 8b1). Näissä apuverbeissä voi havaita habitiivisen *haben*-verbin ja toiminnallisen *machen*-verbin. Todennäköisesti melko monissa kielissä kuten turkissa ja suomalais-ugrilaisissa kielissä kausatiivimerkki on lähtöisin 'tehdä'-verbeistä tai liittynee siihen (Hetzron 1976: 377). Onko *machen*-verbillä⁵⁵ selkeitä käyttöalueita kausatiivikehyksessä?

8a1. Minä pelkään sitä.	↔ Ich fürchte es.
8a2.	↔ Ich habe Angst davor.
8b1. Se pelottaa minua.	↔ Es ängstigt mich.
8b2.	↔ Es macht mir Angst.

Nedjalkov (1976: 247) toteaa, että monet kielet lienevät kehittäneet kausatiivin passiivista, mutta joidenkuiden mielestä itämerensuomen tapauksessa on käynyt juuri toisinpäin eli passiivi on kehittynyt kausatiivista (Kytömäki 1989: 67), tai sitten kummatkin ainakin palautuisivat samaan ikivanhaan johdinainekseen (Häkkinen 2002: 99–100). Näin yhtäältä käynnistävät kausatiivit tulevat lähelle passiivia ja rakentavat sille sillan. Toisaalta saksassa ei voi olla passiivi ja kausatiivi yhdessä samoin kuin suomessa: *Silta rakennutettiin.* = **Die Brücke wurde bauen gelassen.*

53 Tosiaan ei olla aina samaa mieltä, mitkä verbit ovat kausatiivisia (Pajunen 2001: 121). Kausatiiveja onkin monenlaisia. Kysymys on tässä lähinnä siitä, miten pidetään kausatiivit ja niin sanotut kuratiivit (teetoverbit) erillään (sillä selittyy myös edellä mainittu make-do-rakenteen käännösongelma; morfologisena edellytyksenä kuratiiveille on kuitenkin *ttA*-johdos); usein kuratiivia on pidetty kausatiivin alalajina, mikä on mielestäni järkevää. On kuitenkin verbejä, jotka voivat olla molempia. (Kytömäki 1978: 130–141; Kytömäki 1989: 64.) Kytömäen (1989: 62–64) mukaan tällaisia rajatapauksia löytyy, kun ”teettäjä itse osallistuu toimintaan”, kun toimija ei kykene toimimaan yksin, yms. Toinen kriteeri on esimerkiksi passiivin suhde molempiin (mt.: 66–68). On myös väitetty, että kausatiivit johdetaan intransitiiviverbeistä ja kuratiivit transitiiviverbeistä (Pajunen 2001: 132–133). Raja varsinkaan puhekielessä ei ole selvä tai edes tärkeä (Kytömäki 1989: 70). Virosta taas ei kuratiiveja löydy lainkaan, vaan viro on taas niin saksalaistunut, samoin kuin *Mir gefällt* -rakenne (vir. *Mulle meeldib*), että näkyy tuplaverbirakenne *teha lasta* (mt.: 75).

54 Siro (1996: 147) jakaa kausatiivit produktiivisiin ja leksikaalisiin kausatiiveihin (produktiivisia ovat ISK:n 2004: 314 mukaan sellaiset, jossa verbin merkityksenä ”on 'tekee mieli kantaverbin tai -substantiivin tarkoittamaa asiaa”). Itse käsittelen melkein ainoastaan morfologisia kausatiiveja, en paljon leksikaalisia nimenomaan sen takia, että tunteisiin liittyvät kausatiivit muodostetaan yleensä johdoksilla ja ovat täten morfologisesti uniikkiaines saksaan nähden: syntaktis-semanttisesti ”miltei kaikki kokijaobjektiset tunneverbit sisältävät johtimen TA tai TTA[...]. TTA-johtimiset ovat kaikki kokijaobjektisia” (Siironen 2001: 79). Leksikaaliset kausatiivit ovat vielä tulkinnanvaraisempia kuin morfologiset, mikä on tulosten tulkinnassa muutenkin jo suuri ongelma. Eroista lisää ks. Pajunen (2001: 126–147).

55 Sitä käytetään *lassen*-sanana tyyliin kirjallisuudessa hyvin harvoin (*aufhorchen machen pro aufhorchen lassen*). On myös joitakin kiinteämpiä kausatiivisia rakenteita kuten *in Schweigen versetzen* tai *zum Schweigen bringen*. (Nedjalkov 1976: 32–39.)

(Nedjalkov 1976: 239.) Toinen tutkimusalue olisi refleksiivin ja kausatiivin suhde: suomessa tällaisten verbien muodostaminen on mahdollista, saksassa ei. Joka tapauksessa ei ainakaan ensisilmäyksellä näytä saksan ja suomen välillä olevan selkeätä morfologista tai syntaktista käännössääntöä. Yksi taipumus on kuitenkin selvästi havaittavissa: mitä kauemmas menee transitiivilausekehuksesta tunnekausatiivikehykseen (persoonallisuudesta persoonattomuuteen: Leinonen 1985:48), sitä enemmän tulee vaikeuksia kääntämisessä, ja sitä enemmän kaipaa kontekstia voidakseen kääntää asianmukaisesti⁵⁶:

9a. Hän ärsyttää minut kuoliaaksi. [3]	↔ Er ärgert mich zu Tode.
9b. Hän ärsyttää minua. [4]	↔ Er ärgert mich.
9c. Asia ärsyttää minua. [5]	↔ Die Sache ärgert mich.
9d. Minua ärsyttää asia. [6]	↔ Mich ärgert die Sache.
9e1. Asia ärsyttää. [6]	↔ ?Die Sache ärgert.
9e2.	↔ ?Die Sache ist ärgerlich.
9f1. Minua ärsyttää. [7]	↔ *Ich habe Ärger.
9f2.	↔ ?Es ärgert mich.
9g1. Ärsyttää. [9]	↔ *Man hat Ärger.
9g2.	↔ ?!Es ärgert.
9g3.	↔ ?!Es ist ärgerlich.

Saksan kieli ei tietenkään aina tarvitse objekteja, mutta transitiiviverbit eivät voi liukua intransitiivisuuteen⁵⁷ niin kuin suomen joillakin tunnekausatiiviverbeillä on tapana. Subjekteja saksankieliset lauseet paljon useammin kaipaavat⁵⁸ – suomelle nämä ovat vaatimattomampia (Tarvainen 1985a: 36; Siro 1996: 184). Sen takia ovat sellaiset ilmaukset kuten *Mich friert.* (=Minua paleltaa.) niin kiehtovia (Tarvainen 1985b: 105).

2.3 Teoriataustan johtopäätökset

Interferenssi olennaisena käsitteenä sekä kielten oppimisen että kääntämisen lävistäen määrää, mitä lasketaan käännösuniversaaliksi, ja se voi itse jopa olla oma universaalinsa riippuen siitä, tarkastellaanko käännöksen prosessia vai tulosta. Itse universaalien ongelmia on lukuisia: päällekkäisyyksiä, samansuuntaisuuksia ja muita ristiriitoja. Suomen ja saksan kielten erilaisuus ilmenee kausatiivista puhuttaessa vahvasti niiden kielitypologisesti erilaisen luonteen kautta. Suomi kyennee vastaamaan rikkaammalla morfologiallaan ja vapaammalla syntaksillaan saksan vaihtoehtoihin melko hyvin sekä uskollisesti että luontevasti.

56 Tässä on tarkoitus esittää suomen kielen puolella vain sellaisia lauseita, joita voi arvioida Siiroisen tunnekausatiivilauseiden jatkumon mukaan. Tämän takia suomenkielinen puoli on vertailun fokuksessa. Tässä ?-merkki tarkoittaa, että saksankielinen ratkaisu joidenkin mielestä kelvanee vastineeksi suomenkieliselle lauseelle, ja *-merkki tarkoittaa, että merkitys ei enää vastaa toiseen puoleen.

57 Huomattakoon kuitenkin Leinon (1991a: 21–23) puheeksi ottamat transitiivis-intransitiiviset verbit: *Poika lukee* -lauseessa verbi suhtautuu täysin analogisesti saksan *Der Junge liest* vastineelleen. Vrt. ISK (2004: 849): Transitiivisuus jatkumona.

58 Sekundäärisia subjekteja on saksassa 0,5%; suomessa niitä ei ole: saksa käyttää sekä nominaalisubjektia *man* että *es*, joille suomessa ei ole vastineita. (Järventausta 1991: 213, 218–224.)

Jotkut universaalit kuten yksinkertaistuminen lienevät kausatiiviin suhteellisen vaikeasti sovellettavissa. Morfologista ja analyyttistä kausatiivia on yksinkertaisuuden kannalta miltei mahdoton verrata – ne ovat kuin omenat ja päärynät. Eksplisiittistymistä saattaa esiintyä, kun kääntäjä kausatiivistaa seikan, jonka kausatiivisuudesta APT:ssä kertoo pelkkä konteksti. Implisiittistymisen tarkoittaisi kausatiivistamisen puutetta siellä, missä APT:ssä kausatiivisuutta on. Konventionaalistuminenkin on yksinkertaistumista selkeämpää: hyvin voisi kuvitella kääntäjän turvautuvan kohdekielelle ominaisiin kausatiivisuuden ilmaisukeinoihin. Tämä tarkoittaisi suomeen käännettäessä suurempaa morfologistumista alun perin suomeksi kirjoitettuihin teksteihin verrattuna, mikä sitten kilpailisi taipumishypoteesin kanssa. Epätyypillisiä sanayhdistelmiä varmasti esiintyy kausatiivi-ilmaisujenkin ympärillä, mikä pätee myös epätyypillisille leksikaalisille, syntaktisille ja tekstuaalisille frekvensseille. Epäselväksi jää, millainen rooli tasoittumisella kausatiivin yhteydessä on – välttääkö kääntäjä harvinaisempia kausatiivistamisen muotoja? Morfologinen kausatiivi on uniikkiaines saksaan nähden, minkä vuoksi kohdekielelle ominaisten uniikkiainesten aliedustumisen hypoteesi lienee tilastollisesti helposti tutkittavissa; se tuottaa luonteensa takia selkeitä numeroita. Uniikkiaineshypoteesin ongelmahan on sen ääripäisyydessä: se tarkastelee vain uniikkiaineita, ei sellaisia, jotka ovat melkein uniikkiaineita, eli ei sellaisia, jotka ovat vain erittäin haastavia kääntää. Näin ollen tarkastelu menee vain yhteen suuntaan. Kattavampi olisi laajempi, Eskolan (2002) tyyliempi hypoteesin määrittely:

Määritelmätaso

Kohdetekstissä ylliedustuneita tulevat olemaan ne aspektit, joille on molemmissa kielissä vastineita (*transferenssi*), aliedustuneita ne, joille lähdekielellä ei ole vastineita; tai sitten syntyy kohdetekstiin uusia, lähdekieleen taipuvia, poikkeavia muotoja, jos lähdekielellä on jotain, johon kohdekieli ei kykene vastaamaan (*interferenssi*).

Suomessa on sekä analyttinen että morfologinen kausatiivi, saksassa vain analyttinen (puhtaasti leksikaaliset mahdollisuudet pois lukien). Lisäksi Mauranen (2004: 67) on todennut, että informaation onnistuneen välittämisen vuoksi syntaksi on kääntäjillä eniten taipuvainen muuttumaan kääntämisen johdosta. Eskola (2002: 83) taas esimerkiksi asetti oletukseksi, että käännökset pyrkivät suurempaan homogeneisyyteen kuin alkukielliset tekstit. Kaikki tämä heijastuu kausatiivienkin yhteydessä seuraavasti:

Tulostaso

- 1a. SST:ssä kausatiivi on leksikaalisesti yksinkertaisempi ja eksplisiittisempi kuin alkuperäisissä suomenkielisissä teksteissä.
- 1b. Harvinaisemmat tunnekausatiiviverbit jäävät pois SST:stä.
2. Saksasta suomeen käännettyt tekstit (SST) ovat alun perin suomeksi kirjoitettuja tekstejä analyttisempia (eli niissä esiintyy vähemmän morfologisia ja tunnekausatiivisia, eli pitempiä lauseita):
  - 2a. SST:ssä analyttinen kausatiivi korvaa jossain määrin morfologisen.

- 2b. SST:ssä tunnekausatiivilauseet tai -sanat ovat vähemmätunnekausatiivikehymäisiä ja enemmän transitiivilausekehymäisiä kuin alun perin suomeksi kirjoitetuissa teksteissä.
3. Käännösuniversaalit voi todeta morfologiankin kautta; ongelmina ovat eksplisiittistymisen ja ehkä konventionaalistuminenkin.
4. Kaikki universaalit esiintyvät näin vähintään yhtenä muotona.

3 Tutkimus

Tämä tutkimus on kaksipuolinen. Kvantitatiivisessa näkökulmassa käytän korpusvetoista menetelmää tarkastelemalla muokattua KSK:ta (Käännössuomen korpusta) pääasiallisesti hyödyntäen SMP:n (Suomen kielen Puoli, eli alun perin suomeksi kirjoitetut tekstit) sanasuhdetta SKP:een (SaKsan kielen Puoli, eli saksasta suomeen käännettyt tekstit). Erilaisia hakukaavoja käyttäen tämä menetelmä kertoo, kuinka runsaasti mitäkin sanoja tutkituissa kirjoissa esiintyy. Nämä havainnot voidaan numeerisella pohjallaan varmasti uskoa todeksi, mutta universaaleista voidaan tehdä päätelmiä osittain vain oletuspohjaisesti. Kvalitatiivisesta näkökulmasta puolestaan etsin korpuspohjaisemmin⁵⁹ itse laatimaani rinnakkaiskorpusta tutkien sekä vahvistusta näille oletuksille että vastauksia edeltävässä tutkimusosassa esiin nousseille muille kysymyksille. Nämä näkökulmat eivät mielestäni saa olla ilman toista, sillä ne täydentävät toisensa: ensimmäinen karheasti kertoo faktat, toinen taas selvittää yksityiskohtaisesti, onko todella näin ja miksi näin on. Lopussa olevat johtopäätökset huomioon ottaen näin edetään isommasta pienempään ja pienemmästä takaisin isompaan. Samalla tavalla edetään kummankin tutkimusosan sisälläkin. Molemmissa tutkimusosissa käytän intensiivisesti Siiroisen (2001) sanaluokittelua ääritunnekausatiivisiin ja ääritransitiivisiin sanoihin käännösten tunnekausatiivisuuden selvittämiseksi.

3.1 Kvantitatiivinen näkökulma

Ensin kerron luvussa 3.1.1, miten muokkasin KSK:ta tarpeideni mukaan ja miten hain siitä tutkittavat sanat. Seuraavaksi annan yleiskatsauksen (luku 3.1.2). Korpuksen käsin kaventamisen kautta teen luvussa 3.1.2.1 päätelmiä siitä, kuinka hyvin harvinaisemmat sanat säilyvät saksasta suomeen käännettäessä. Luvussa 3.1.2.2 käytän kaventamisesta jäljellä olevia sanoja luokitellen niitä Siiroisen (2001) mukaan ääritransitiivisiin ja ääritunnekausatiivisiin sanoihin. Näin voi tehdä joitakin päätelmiä, mutta asia toki vaatii yksityiskohtaisemman tarkastelun, joka seuraa luvussa 3.1.3. Ensin (luku 3.1.3.1) esitän saman edellisessä luvussa tehdyn luokittelun kielikategorioihin (preesens, imperfekti, passiivi, jne.) jaettuna. Tätä seuraa huomio käytetyistä verbiryhmistä (luku 3.1.3.2). Sitten luvussa 3.1.3.3 selitän löydösten merkityksen käännösuniversaalien valossa tulkitsemalla yhtäältä sanojen suhdearvoja (luku 3.1.3.3.1) ja toisaalta samoja sanoja edellä mainitun sanaluokittelun mukaan (luku 3.1.3.3.2). Ennen tämän tutkimusosan lopussa olevia johtopäätöksiä (luku 3.1.5) esitän muita näkökulmia (luku 3.1.4) tarkastelemalla NS:oja (neutraaleja sanoja) tarkemmin (luku 3.1.4.1) ja yrittämällä valaista sekä niin sanotun *antaa*-tapauksen että sanajärjestyksenkin.

⁵⁹ korpusvetoinen vs. korpuspohjainen, ks. Murmann (2018: 51).

3.1.1 Korpuksen spesifiointi ja hakutapa

Kvantitatiiviseen näkökulmaan käytän sekä KSK:n (Käännössuomen korpus) alun perin suomeksi kirjoitettua kaunokirjallista puolta eli SMP:ta (SuoMenkielinen Puoli), johon lähtökohtaisesti kuuluu 1.014.766 sanaa, että saksasta käännettyä kaunokirjallista puolta eli SKP:ta (Saksasta Käännetty Puoli), johon ilman poistoja (ks. alempana) kuuluu 214.965 sanaa (ks. liite 1).⁶⁰ Voisi laskea kaunokirjallisuuden lastenkirjallisuuden ja akateemisen kirjallisuuden, joista on SKP:lla 37.282 ja 55.938 sanaa. Kirjoitustyyli kuitenkin poikkeavat selvästi aikuista yleisöä varten luodusta kirjallisuudesta. Sanamäärän erotus ei koidu ongelmaksi, kun määrät suhtautetaan toisiinsa niin, että SMP on vain SKP:ta tarkempi. Jätin pois Paula Sieppisen *Aurinko maassa* -teoksen (1996), joka on kirjoitettu kovin murteellisesti⁶¹. Lisäksi Juhani Syrjällä olisi ollut kaksi kirjaa, joten poistin teoksen *Juho 18* samasta periaatteesta, jonka asetin käännöksillekin (luku 1.2.2.2). Tämä jättää SMP:lle 970.492 sanaa. Lisäksi digitalisoin melko työläästi oman korpukseni SMP:n osan. Käyttämällä sekä Genius Scan -nimistä sovellusta että maksullista ohjelmaa Readiris⁶² kävin huolellisesti läpi neljän kokonaisen kirjan joka ikisen sivun (yhteensä 1031). Lopputulokseksi melkein kaksinkertaistin KSK:n SKP:n lisäämällä 162.353 sanaa (=1.238.509 merkkiä). Näin ollen korpuksen puolet ovat huomattavasti paremmin verrattavissa: 970.492 vs. 377.318, eli suhde oli ennen 1:0,22, nyt 1:0,3888; 1.347.810 täten on tämän tutkielman osan korpuksen kokonaissanamäärä.

Tällaisen korpuksen tutkimiseen on pakko käyttää sitä varten keksittyjä apuohjelmia kuten maksuton AntConc (*Laurence Anthony Concordance*), jonka avulla pystyy etsimään .txt-tiedostoista tiettyjä kirjainyhdistelmiä tietyin kriteerein. Tarkastelun kohteeksi valitsin osan Siiroisen (2001) sanalista⁶³ (ks. liite 2), ja vaikka hänen tutkimuksensa aihe “on varsin tiukasti rajattu“ (Vilkuna 2002: 119–120), listan keräämisperiaatteet näyttävät olevan hyvin perusteltuja, minkä lisäksi käytän hyödyksi Siiroisen tunnekausatiivi-transitiivikehys-jatkumoa.⁶⁴ Vilkuna (mp.) toki tekee hyvän huomion, että *jännittää*-verbin olisi voinut monipuolisena sanana tunnekausatiivin ja perussubjektillisen lauseen välillä ottaa mukaan tarkasteluun, minkä haluan tehdä omassa tutkimuksessani⁶⁵. Hyödyntämällä RegEx-ohjelmointia ja itse luomiani hakumatriiseja laskin ja hain kaikkien verbityyppien osalta (ks. alempana) joka ikisen kirjainpaikan joka ikiset

60 Korpuksen sanamäärälistat väittävät annettujen tiedostojen mukaan olevan joko 1.004.355 tai 1.007.000 sanaa suomen kielellä ja 214.578 tai 215.000 saksan kielellä. Tarkistin kaikki tekstit kuitenkin itse ja sain edellä mainitut luvut.

61 “Miksköhän se ei tuu sitä mulle ilmasemaan, ettei mulla harmittas tämä ihmisten elämä, jossa piti kasuta.“ Luomani matriisi (ks. alempana) löytäisi tämän esimerkin, mutta sitä ei voi aina taata.

62 Muita vaihtoehtoja ovat Adobe Acrobat Pro DC, Nuance OmniPage Ultimate tai Abbyy FineReader.

63 Niin on muuten tehnyt myös Murmann (2018) inkoatiivisia tunnesanoja käsittelevässä väitöskirjassaan, vaikka hänen tutkimuksensa onkin luonteeltaan melko puhtaasti korpuspohjainen, kun taas tämä pro gradu -työ liikkuu ensin tästä korpusvetoisesta tutkimusosasta (luku 3.1) toiseen korpuspohjaisempaan tutkimusosaan (luku 3.2).

64 Pörnillä (2004: 15) on samanlainen jako tunnekausatiiviin ja transitiiviin, muttei hän tietenkään ottanut transitiivisimpia mukaan, sillä tutkimuskohteena ovat lausetäydennykset ja sanajärjestys niissä on muutenkin OVS. Pörn (2001) taas luokittelee Vilkunan (1996) jakoon nojaten verbejä valkkaus- ja pakkaus-tyyppeihin, joista Siironen tarkastelee ainoastaan jälkimmäistä.

65 Muitakin ehdokkaita on toki useita: *koskettaa* on mielestäni myös mahdollinen sana tutkittavaksi.

mahdollisuudet. Morfologisesti ytimekkään *pelottaa*-tapauksen eli verbityypin a hakukaava vaatii vain 28 riviä:

```
\b[P|p]elot[ateiä]\b
\b[P|p]elot[ateiä][ntamiäskph]\b
\b[P|p]elot[ateiä][ntamiäskph][amtviknephä]\b
\b[P|p]elot[ateiä][ntamiäskph][amtviknephä][eaisoknuphäöy]\b
\b[P|p]elot[ateiä][ntamiäskph][amtviknephä][eaisoknuphäöy][tioanemvslkphöö]\b
\b[P|p]elot[ateiä][ntamiäskph][amtviknephä][eaisoknuphäöy][tioanemvslkphöö][ntmvsoaelikphöö]\b
...
```

Verbityypit (a–g, ks. alempana) siis on pidetty erillään ennen kaikkea morfologisista syistä derivaationsa (ks. lukua 2.2.3) ja deklinaationsa takia. Esimerkiksi verbityyppi a on morfologisesti stereotyyppinen *-ttAA*-päätteellinen kausatiivi; tyyppi b taas sisältää *-stAA*-päätteen. Tyypit d1 ja d2 sekä f1 ja f2 kuuluvat kummatkin oikeastaan samaan tyyppiin, mutta ne piti erottaa toisistaan astevaihtelun vuoksi. Nämä verbityypit muodostavat eri tyyppjä myös useammissa oppikirjoissa: näin Salmela et al. (2007) luokittelevat alla olevan verbityypin f heidän verbityyppiin 4 ja tämän tutkimuksen verbityypin g heidän verbityyppiin 6. Tutkimuksen mittaan tullaan tosiaan huomaamaan, etteivät käänöksissä kaikki verbityypit juurikaan tule samalla tavalla käytetyksi. Voidakseni etsiä sanat RegEx-ohjelmoinnilla loin 9 eri hakumatriisia kaikkine kirjainpaikkoineen eli matriisin riveineen, jotka kätevästi mahdollistavat eri kategorioihin (preesens, imperfekti, infinitiivit, jne.) eriytetyn tarkastelun. Selkeyttäakseni paikat päätin ryhmitellä passiivin omaan kategoriaansa (koska passiivi aina tuo mukanaan omat merkkinsä), minkä vuoksi esimerkiksi *pelotetaan* ei esiinny preesens-rivillä. Koska menneen ajan partisiipit (MAP) eivät muutu aikamuotojen myötä, ne on pidetty erillään muista aikamuotoriveistä. Odotettuihin riveihinsä kirjasin kuitenkin muut muodot kuten *ei pelottane*. En erityisesti tähdännyt hakemaan infinitiivipartisiippeja, sillä nämä taipuvat kaikissa sijamuodoissa ja ovat hakukaavalle hyvin ongelmallisia – tämä ryhmä onkin tuloksiltaan suhteellisen pieni. Varmistin silti erikseen, että preesensin infinitiivipartisiippi on aina mukana, sillä se on muuttumattomana nesessiivirakenteena helposti kartoitettavissa. Lisäksi otin kaikki mahdolliset *-kin(-)*, *-kO(-)*, *-pA(s)(-)* ja *-hAn* ja deminutiivin *-s* partikkelinkin mukaan.⁶⁶

66 Jälkimmäinen on kaavassa paitsi imperatiivin yksikön toisessa persoonassa (jossa erikseen kaavaan kirjattu) *-pA(s)(-)* partikkelin vuoksi aina mukana. Loppujen lopuksi on aina joitakin poikkeuksellisen harvinaisia muotoja. Käskeyn *Älä pelota!* Joku saattaa vastata *Älä pelotako?*, mikä on tällaisena sattumalta katettu kaikkien sanaryhmien kannalta paitsi a ja g – tällaista ei nähdäkseni kuitenkaan ollut. Infinitiivin inessiivin posessiivisuffiksit kuten ärsyttäessään ovat vain satunnaisesti mukana.

TAULUKKO 1. Jako verbityyppeihin.

Tyyppi	Sana
Tyyppi a	ellottaa, haltioittaa, harmittaa, hatuttaa, hermostuttaa, himottaa, hirvittää, hullaannuttaa, huolettaa, hurjistuttaa, hurmioittaa, huvittaa, häkellyttää, hämmästyttää, hätäännyttää, hävettää, hölmistyttää, ihastuttaa, ihmetyttää, ikävystyttää, ilahduttaa, iljettää, ilostuttaa, inhottaa, innoittaa, innostuttaa, järkyttää, kaduttaa, kainostuttaa, kammottaa, katkeroittaa, kauhistuttaa, keljuttaa, kenkuttaa, kiinnostuttaa, kiivastuttaa, kimmastuttaa, kimpaannuttaa, kismittää, kiukuttaa, kummastuttaa, kyllästyttää, kylläännyttää, liikuttaa, miellyttää, murehduttaa, nolostuttaa, nolottaa, narkästyttää, pahastuttaa, pelottaa, pelästyttää, pitkästyttää, potuttaa, pöyristyttää, raivostuttaa, riemastuttaa, sapettaa, surettaa, suututtaa, säikähdyttää, säikäyttää, sääliittää, tulistuttaa, tuskaannuttaa, tuskastuttaa, tyrmistyttää, työlästyttää, ujustuttaa, vihastuttaa, vihoittaa, vimmastuttaa, vituttaa, yllättää, äimistyttää, äkämystyttää, ällistyyttää, ällöttää, ärsyttää, jännittää
Tyyppi b	ahdistaa, hurjistaa, innostaa, kauhistaa, kiinnostaa
Tyyppi c	hämmentää, masentaa
Tyyppi d1	pänniä, risoa,
Tyyppi d2	tympiä
Tyyppi e	tympäistä
Tyyppi f1	hurmata
Tyyppi f2	loukata
Tyyppi g	korveta

3.1.2 Yleiskatsaus

3.1.2.1 Säilytys- ja suhdearvot

On poimittava pois leksikaalistuneita, alkuperäisestä merkityksestään etäännyneitä ilmauksia kuten *yllättäen*. Semanttisesti haastavinta oli poistaa sellaiset sanat, joita ei ole käytetty tunnekausatiiveina: mm. sanat *liikuttaa* (66,66% poistettu) ja *loukata* (40,29% poistettu) fyysisissä merkityksissään. Alkuhaulla heti pois putoavat seuraavat sanat:

ellottaa, haltioittaa, hatuttaa, hurjistuttaa, hurmioittaa, hätäännyttää, hölmistyttää, kainostuttaa, keljuttaa, kenkuttaa, kiinnostuttaa, kiivastuttaa, kimmastuttaa, kimpaannuttaa, kylläännyttää, murehduttaa, pahastuttaa, potuttaa, säikädyttää, tulistuttaa, tuskaannuttaa, työlästyttää, vihastuttaa, vihoittaa, vimmastuttaa, äimistyttää, äkämystyttää, pänniä, risoa.

Siinä missä hakumatriisi ei saanut kaikkea suodatetuksi, käsin poistettuja osumia tähän listaan tulee vielä *innostuttaa*, *pöyristyttää*, *tyrmistyttää* ja *hurjistaa*; kokonaan puuttuu 94:n hakusanan listalta 33 eli 35,11%. On yllättävää, että 31 kirjassa ja 1.347.810 sanassa mitään niistä ei ole käytetty missään muodossa kertaakaan. Pelkästään SMP:lta poistuvat vielä *häkellyttää* ja *nolostuttaa* (jäljellä 62,77%), ja pelkästään SKP:lta *himottaa*, *hullaannuttaa*, *ikävystyttää*, *iljettää*, *ilostuttaa*, *katkeroittaa*, *kismittää*, *närkästyttää*, *riemastuttaa*, *sapettaa*, *säälittää*, *tuskastuttaa*, *vituttaa* *ällistyttää*, *kauhistaa*, *tympiä*, *hurmata*, *korveta* (jäljellä 45,75%). Tämän jälkeen kuva on kavennut näyttämään todelliset osumat (liite 3a). Koska SMP:lta on poistettu enemmän, SKP lähestyy SMP:ta entistä enemmän (suhdearvo⁶⁷ nousee +0,03). Kaikkien tulosten määrä melkein puolittuu 2180:sta (ennen poistoa) 1131:een (poiston jälkeen) eli pienenee faktorilla 0,4812⁶⁸, SMP:lla faktorilla 0,4916 (1479:stä 752:een = -727) eli se säilyy huonommin kuin SKP:lla (701:stä 379:ään = -322), jossa pienennysfaktori on 0,4593. Kun *harmittaa*-sanon suhde oli ennen karsintaa 40:25 (eli 40 osumaa SMP:lla ja 25 SKP:lla) = 0,6250 eli poikkeama-arvo (PKA)⁶⁹ on +0,2362 oletussuhdearvosta (OSA)⁷⁰, karsinnan jälkeen se on 36:24 = 0,6667 – suhde muuttuu faktorilla (=säilytysarvolla eli SLA⁷¹) +0,0417 ja SKP nousee suhteessa SMP:een. Kaikki sanat järjestykseen laitettuani (liite 3b) tilanne on melko tasainen plus-, miinus- ja nolla-arvojen⁷² välillä. Jos nyt SLA:ista poistaa kaikki tuloksiltaan pienimääräiset (n<10) sanat, voidaan odottaa nolla-arvojenkin poistuvan ja taulukon pyrkivän pois ääripäistä. Näin ei ihan käynyt. Vaikka nolla-arvot poistuvatkin suurimmaksi osaksi ja miinusarvot eivät ole vahvoja, plussalla arvot säilyvät paremmin. Tämä rohkaisee päättämään, että SMP:n adjektiivi-, adverbi-, agentti- ja nominiderivaatiot ovat produktiivisempia; SKP:lla on pienempi muotovariaatio tämän sanaryhmän kohdalla. Tämä saattaisi viitata yksinkertaistumiseen. Kuten jo mainittu sanasuhde on kielten välillä 1:0,3888 eli yhtä saksankielistä sanaa kohti on 2,5721 suomenkielistä sanaa. Tätä suhdetta odottaisi myös tunnekausatiivien kohdalta; SMP:lla pitäisi olla 72% kaikista tuloksista, SKP:lla 28% (28/72 = 0,3888). Kuitenkaan näin ei ole: yhteensä osumia on 1131 (liite 3a), joista on SMP:lla 752 ja SKP:lla 379 (66,49% ja 33,51%). Todellinen sanasuhde tunnekausatiivien kohdalla on 1:0,5039 (1 sk. sana vs. 1,98 sm. sanaa); SKP:n SLA on täten +0,1152. Syyllinen tähän lienee lähinnä b-tyyppi (esim. *ahdistaa*), mutta asian ymmärtämiseksi kannattaa pyrkiä tarkastelemaan sanoja yksityiskohtaisemmin eri näkökulmista. Kun kaikki jäljellä olevat sanat on laitettu

67 Suhdearvo näyttää SKP:n tulospäänteen suhteessa SMP:n tulospäänteen, eli liitteen 3a kohdalla $701/1479 = 0,474$; $0,504 - 0,474 = +0,03$.

68 Laskettu seuraavasti: $2180 - 1131 = 1049$; $1049/2180 = 48,12\%$

69 Poikkeama-arvo (PKA) on se arvo, jolla jokin suhde poikkeaa oletussuhdearvosta.

70 Oletussuhdearvolla eli OSA:lla tarkoitetaan SKP:n sanamäärän suhdetta SMP:n sanamäärään eli 0,3888 (ks. ylempänä korpuksen koostumista): $PKA = \text{suhdearvo} - \text{OSA}$.

71 Säilytysarvo (SLA) on se arvo, millä PKA muuttui poiston jälkeen: $0,6667 - 0,625 = 0,0417$; $SLA = (\text{suhdearvo}[\text{poiston jälkeen}] - \text{OSA}) - (\text{suhdearvo}[\text{ennen poistoa}] - \text{OSA})$.

72 Plus-arvoiset sanat säilyvät poistamisen jälkeen l. PKA:n muutoksen myötä paremmin (SKP vahvistuu), nolla-arvoiset sanat eivät muuttuneet lainkaan ja miinus-arvoiset sanat tarkoittaa SMP:n vahvistumista eli suhdearvon laskemista (= PKA:n laskemista).

poikkeamajärjestykseen⁷³, näkyy jako SMP:n ja SKP:n välillä (liite 3c). Kuvan selkeyttämiseksi on poistettu kaikki alle 10 osumaa saaneet sanat (sanamäärä pienenee 65:sta 24:ään). Jos laskee puolestaan vain nämä (osumamäärällä painotettuna: 1131 osumasta 981 osumaan, suhde $639:346 = 0,5415$), poikkeama on $+0,1527$; se kasvaa vielä $0,1527-0,1152=0,0375$ siihen nähden, jos lasketaan aivan kaikki sanat. Tällä tavalla poistuvat kaikki äärimmäisarvot paitsi *vituttaa* (19:0! – leksikaalista tasoittumista). Jos suurempana kuin 0,1 poikkeama on merkittävä, sitten 10 verbiä ovat taipuvaisempia kääntymään saksasta suomeen, ja 5 verbiä taas ovat suhteellisen neutraaleja (poik $<0,1$). Hyvin neutraali verbi on *suututtaa*. Oletan, että plusarvot ovat saksankielisille vaihtoehdoilleen melko suoria vastineita eikä vastineiden määrä ole niin suuri miinus-arvojen kohdalla, jossa vastineet eivät ole niinkään selkeitä (tai ovat monimerkityksellisempiä) mutta määrältään runsaampia. Kokonaispoikkeama-arvo vielä nousee, mitä enemmän poistaa harvinaisempia sanoja manuaalisesti; SKP:lta jää pois harvinaisempia sanoja enemmän kuin SMP:lta. Se voi olla merkki varovaisesta (näkyvästä) kääntämisestä. Leksikaalisesti se tehnee teksteistä yksinkertaisempia.

3.1.2.2 Sanasuhteet ja tunnekausatiivisuus

Mielenkiintoa herättää PKA:n suhteuttaminen Siiroisen luokitteluun ääritransitiivisiin tunnekausatiiveihin (TrS) ja ääritunnekausatiivisiin (TuS) tunnekausatiiveihin. Tulkintaan otin täten kaikki 41 osumia saanutta sanaa ja 20 äärimmäissanaa. Jälkimmäiset pitää erottaa miinuspuolelle laskettaviin, jotka eivät saaneet lainkaan osumia SKP:lta (18 sanaa), ja plussapuolelle laskettaviin, jotka eivät saaneet lainkaan osumia SMP:lta (2 sanaa). Näin ollen säilyy TrS:oja⁷⁴ 58,18% (32 sanaa 55:sta), TuS:oja jopa 74,19% (23 sanaa 31:sta) ja NS:oja (neutraaleja sanoja) 75% (6 verbiä 8:sta). Tarkastelunäkökulmia on kaksi. Ensimmäisessä (liite 3d) ovat suhtautetut sanamäärät. Laskin, kuinka suuri osuus sanoista kuuluu plus- ja miinuspuolelle⁷⁵. Transferiajatuksesta voisi odottaa plusarvojen vetävän puoleensa TrS:t, miinusarvojen TuS:t. Näin ei ole. Plussalla TuS:t ovat TrS:ojen yläpuolella (+5,44%). Plussalla on 7 TuS:aa, eli arvo on $7/23=30,44\%$, mutta plussalla ovat myös 8 TrS:aa ($8/32=25\%$). Neutraalilla alueella, poik $<(+/-)0,1$, arvot tapaavat toisensa (21,74% TuS:oja ja 21,88% TrS:oja) ja miinuspuolella TrS:oja on jopa enemmän (-5,3%). Plussalla ei voi olla huomaamatta NS:ojen selvää suosiota, jonka sanojen pieni määrä saattaa aiheuttaa. Toisena näkökulmana (liite 3d) on laskettu, miten TuS:ojen, TrS:ojen ja NS:ojen osumat jakautuvat plus-miinus-jatkumoon. Edelliseen näkökulmaan verrattuna TuS:t ja TrS:t selkeästi eroavat toisistaan (plussalla +26,03%, miinuksella -31,05%). NS:ojen ylivoima plussalla ei kuitenkaan

73 Äärimmäisarvo -0,3888 tarkoittaa, että jommallakummalla puolella on kaikki osumat tai kummallakaan ei ole lainkaan osumia.

74 Ääritransitiiviverbit ovat Siiroisen (2001) tunnekausatiivisuuden luokittelussa taipuvaisia esiintymään erittäin transitiivisissa lauseissa (inhimillinen subjekti, akkusatiivi, teemapaikassa subjekti; ks. luku 2.2.2). Ääritunnekausatiiviverbit ovat niiden vastakohta. Sanalista ks. lukua 3.1.1.

75 Eli taas: plus-arvoisia verbejä on enemmän SKP:lla, miinus-arvoisia enemmän SMP:lla.

muutu. Kertomalla osumamäärät poikkeama-arvon kanssa voi yrittää visualisoida, kuinka vahvasti sanat nojaavat plus- ja miinuspuolelle (liite 3d). TuS:t ja TrS:t taas lähestyvät toisiaan (plussalla +12,26), muttei miinuspuoli äärimmäisarvojen takia tuota järkevää tulosta, minkä lisäksi kertomisen vuoksi neutraalilla alueella kaikki arvot lähestyvät toisiaan liikaa. Lisäksi voi katsoa, miten plus-, neutraali- ja miinusarvot jakautuvat suhteessa TuS/TrS/NS-arvoihin (liite 3e)⁷⁶. Joka tapauksessa ei ole yhtä oikeata tapaa tulkita tuloksia. Tarkastelutavat toimivat lähinnä varmistamaan suhteiden olevan selkeitä: Käännösuomi vaikuttaa tunnekausatiivistuvan alkuperäissuomeen nähden, sillä plussapuolella on odotuksen vastaisesti enemmän TuS:oja kuin TrS:oja – tämä ei puhu taipumishypoteesin puolesta, vaan sen voi tulkita konventionaalistumiseksi. Yksinkertaistumisesta ei tässä voi sanoa paljon. Tunnekausatiivin luonteen huomioon ottaen voisi väittää tämän merkitsevän implisiittistymistä, sillä lauseenjäseniä puuttuu. Lisäksi on ilmeisesti turvauduttu neutraaleihin sanavaihtoehtoihin, koska NS:t nousevat ylivoimaisen vahvoiksi, mikä puolestaan voisi olla tasoittumista. Kyseessä lienevät leksikaaliset transferivaikutukset, sillä juuri nämä sanat toimivat hyvin analogisesti niin suomessa kuin saksassakin. Pidemmälle mietittynä voisi ajatella, että NS:t ovat muita monikäyttöisempiä ja sen takia helppoja vaihtoehtoja, mikä sitten viittaisi yksinkertaistumiseen. Sanamäärältään ryhmä on kuitenkin pieni. Tulkintaan sekaantuu kysymys, mitä tapahtuu sanaryhmän ulkopuolella. Koska tätä on tässä mahdotonta ratkaista, lienee antoisampaa tarkastella, mitä tapahtuu sanaryhmän sisällä tämän erilaisiin kategorioihinsa jaettua.

3.1.3 Yksityiskohtaisempi esittely

3.1.3.1 Kategorioihin eriteltyinä

Preesens (liite 4a) ei vaikuta erityisesti suosivan SKP:ta. Suhdearvo jää kokonaisarvon (0,504, liite 3a) alle faktorilla 0,1748, mutta liikkuu silti vielä odotetun rajalla, sillä PKA ei näytä liian merkittävää poikkeamaa. SKP:lle myönteisin on b-tyyppi, mikä selittyy *kiinnostaa*-sanalla SKP:n suosion kautta (47:24). A-tyypissä pitää sana *miellyttää* (5:13) arvot ylhäällä. Huomiota herättäviä ovat SMP:lle *harmittaa* (9:1), *hävettää* (15:3), *innostuttaa* (7:0), *pelottaa* (30:5), *vituttaa* (7:0), *ahdistaa* (11:3), *hämmentää* (8:1) ja *loukata* (11:1). Sanat poikkeamajärjestykseen laitettua näkee pienen tulospäärän takia enemmän äärimmäisarvoja (liite 4b). Osumia ovat saaneet 25 normaalia sanaa (ei-äärimmäissanaa) ja 22 äärimmäissanaa (SKP:lle 3, SMP:lle 19). TrS:oja on 41,82%, TuS:oja 58,06% ja NS:oja edelleen 75%. Kaavasta (liite 4c) näkee, että preesensissäkin sanamääriä katsoen plussalla TuS:t ovat TrS:ojen yläpuolella (+17,15%). Neutraalilla alueella arvot taas kohtaavat toisensa (-3,14%) ja miinuspuolella kuva kääntyy (-12,9%). NS:t ovat nyt tasaisemmin jaettuina. Osumamäärissä plussalla TrS:t ja TuS:t lähestyvät toisiaan (+3,9%); miinuspuolella TuS:t

⁷⁶ Eli edellä katsotaan esim. kaikista TuS:ista, kuinka moni TuS on sijoittunut plus- tai miinuspuolelle. Nyt tarkastellaan esim. kaikista plus-arvoista, kuinka moni niistä osumista on TuS:oja.

ovat vahvoina (+14,77%). Sellaiset muodot kuin *alkaa hirvittää* on ryhmitelty infinitiivitarkastelun alle.

Erilainen kuva muodostuu imperfektissä (liite 5a), joka on SKP-myönteinen, enemmän kuin kokonaissuhdearvot (suhdearvot $0,53-0,5040=0,026$) ja reilusti enemmän kuin preesens (suhdearvot $0,53-0,3292=0,2008$). Suurimmat tekijät ovat SKP:lle *miellyttää* (4:16), *harmittaa* (20:16, vrt. preesens!) ja *inhottaa* (7:7). SMP:n vahvistamiseksi vaikuttavat *hirvittää* (6:0), *hämmästyttää* (8:0), *vituttaa* (7:0), *yllättää* (31:6), *ärsyttää* (20:4) ja *hämmentää* (12:1) (liite 5b). Täällä b-tyyppi tuottaa tuloksia *kiinnostaa*-sanansa ansiosta (19:29) SKP:lle jopa enemmän kuin SMP:lle (poik>1). Fyysisten sanojen (*jännittää* ja *liikuttaa*, pois lukien *loukata*) positiiviset SLA:t (ei liitteissä) kertovat SMP:lla käytettävän enemmän sellaisia verbejä imperfektissä. Imperfektissä tuloksia ovat saaneet 31 normaalia sanaa ja 20 äärimmäissanaa (SKP:lle 3, SMP:lle 17). TrS:oja on jäljellä 47,27%, TuS:oja 64,52% ja NS:oja 62,5%. Nyt on mielenkiintoista (liite 5c), että sanamääriä tulkiten TrS:t ovat TuS:ojen yläpuolella plussalla (-3,46) ja miinuksella alhaalla (+1,15). Toisen näkökulman tärkeys korostuu, kun siinä olosuhteet ovat taas ennallaan (plussalla +28,32%, miinuksella -50,31%). Samoin kuin preesensissä infinitiivimuodot vetävät puoleensa joitakin esiintymiä (→ alkoi *hirvittää*).

Menneen ajan partisiipeista⁷⁷ (MAP; liite 6a) saa vähemmän tuloksia. Hyvin merkillinen silti on SKP:n osuus: kokonaisarvo (0,504) on MAP:ien arvoa pienempi faktorilla +0,456. Lisäksi b-tyyppi ei poikkeuksellisesti ole yksin suhteen kärjessä vaan verrattavissa jopa a-tyyppiin: *kiinnostaa*-sana (24:25), joskin edelleen, ei ole siltikään niin dominoiva kuin imperfektissä, sillä myös *miellyttää*-sana (4:13) sai kohtuullisen tulospäärän⁷⁸. Myös verbi *loukata* on vahva SKP:lla (6:8), kun pienimääräiset tulokset ovat hyvin tasaisia. Ainut selvä SMP-myönteinen sana on *yllättää* (8:2). Poikkeamajärjestys (liite 6b) paljastaa pienen tulospäärän sillä, että ainoa neutraaliarvoinen tulos on *ärsyttää*-verbin kohdalla (-0,0555). Yhtäältä MAP:ien tulokset eivät ole odotuksen vastaisia, koska saksassa aikamuotojen merkitykset ovat käytännössä ”vetistyneet” ja sulautuneet toisiinsa. Saksan perfektiä käytetään varsinkin puhekielessä ylivoimaisesti silloinkin, kun sääntöjen mukainen aikamuoto olisi imperfekti⁷⁹. Tämä taas herättää kysymyksen SKP:n imperfektin osuuden suuruudesta. Tässä kategoriassa on 10 normaalia sanaa ja 19 äärimmäissanaa (SKP:lle jopa 6 = 31,58%!). TrS:oja on 32,73%, TuS:oja 22,58% ja NS:oja 62,5% jäljellä. Näkymä on normaali (liite 6c): pluspuolella TuS:t ovat +23,81% TrS:ojen yläpuolella, miinuspuolella arvo

77 Adjektiivisessa käytössä olevia nomininjälkeisiä tapauksia ei käytännön syistä poistettu: *ihmiset olivat yllättyneet* (mahd. sekä verbi että adjektiivi). Tällaisten tapausten määrä lienee erittäin pieni. Nominineteiset tapaukset on tietenkin poistettu (*yllättyneet ihmiset*).

78 Huom. pysyy numeraalisesti melkein samana kautta kategorioiden!

79 Saksassa nämä aikamuodot ovat usein toisiinsa vaihtoehtoisessa käytössä; perfekti selkeästi voittaa dialogin kontekstissa (eli puhekielessäkin), mutta kuitenkin lähinnä monitasoisissa lauseissa, joissa on yksiarvoinen verbi (Latzel 1974: 235–236, 252–255; vrt. Tarvainen 1985a: 127–131)

on -18,25%. Osumamääriä katsoessa mikään ei oikein muutu: Plussalla arvo on +39,18%, miinuksella -31,02%. Pienemmän kategorian koon takia saattaa esiintyä suurempaa hajontaa. Täytyy miettiä sanojen *kiinnostaa* ja *miellyttää* suosiota. Ilmeisesti niitä vain aina on.

Neutraalisimpana näyttäytyvät infinitiivit (liitteet 7a ja b), joissa suhdearvo on lievästi kokonaisarvon alapuolella (0,504-0,4821=0,0219), mutta edelleen OSA:n yläpuolella (+0,0988). *Kiinnostaa*-sanan määrä on yllättävän pieni eikä ole yhtä SKP-myönteinen kuin ennen (11:5). Täällä a-tyypin (*pelottaa*-tyypin) PKA on suhteellisen vahva, kun b-tyypin (*ahdistaa*-tyypin) suhdearvo puolestaan jää OSA:n alle. Infinitiivit ovat hyvin poikkeavia: Toisin kuin preesensissä, imperfektissä ja MAP:issa sanat *ällöttää* (poik 0,1112) ja *kyllästyttää* (poik 1,6112) eivät ole äärimmäisarvoja. Tavallista positiivisempia ovat *ärsyttää* (5:5), *suututtaa* (3:3) ja *yllättää* (13:7); negatiivisempaan päin on ensimmäistä kertaa *miellyttää*-sana (10:4). PKA:t ovat joko positiivisia tai äärimmäisiä (paitsi *pelottaa*=-0,0555). SKP:lle merkittäviä ovat *huvittaa* (6:0) ja *pelottaa* (6:2). Normaleja sanoja on 15, äärimmäissanoja 24 (SKP:lle 5). TrS:oja säilyy 34,55%, TuS:oja 48,39% ja NS:oja 62,5%. Suhteet (liite 7c) vaikuttavat ensin normaalilta⁸⁰ (+21,75% ja -23,16%). Osumia katsoen TrS:t ja TuS:t ovat kuitenkin lähempänä toisiaan kuin olisi luultu. Plussalla on nyt heikko negatiivinen arvo -6,22%, miinuksella heikko negatiivinen arvo -5,82%. Asian selkiinnyttämiseksi voi tutkia, montako kolmannen persoonan esiintymää on infinitiiviosumista poimittu pois (koskee vain tyyppjä a – c; ks. lukua 3.1.1). Tulos antaa olettaa, että b-tyyppi on SKP:lla muita taipuvaisempi esiintymään pelkkänä (ensimmäisenä) infinitiivinä. Tätä ei voida kuitenkaan vahvistaa tulosten pienen määrän vuoksi.

Konditionaalinen tulos (liite 8) yhtäältä yllättää sikäli, että osumia on näin vähän, mikä johtuu osittain siitäkin, että jotkut konditionaalimuodot kuten *alkaisi harmittaa* löytyvät infinitiivien kohdalta. Toisaalta suhdetta tarkastellen tulos ei yllätä: Konditionaalia (tai oikeastaan 2. konjunktiiivia) käytetään saksassa runsaammin kuin konditionaalia suomessa (Tarvainen 1985a: 131–136). Imperatiivi (liite 8) puolestaan on hyvin yllättävä. Vaikea uskoa, että näin isosta korpuksista löytyy niin vähän tunnekausatiivisia imperatiivimuotoja, että ne voi tänne luetella: *älä kyllästyä*, *yllätä* (2x), *älä loukkaa* (2x). Kai sellaiset huudahdukset kuin *Huvita minua!* vaativat erikoisen kontekstin tai tyylin. Potentiaali (liite 8) on ilmeisesti niin harvinainen muoto, ettei 1.347.810 sanan korpuksessa ja 94 tunnekausatiivisanan joukossa ole yhtäkään esimerkkiä. Kolmas yllättävä tulos on passiivi (liite 8). Sen ymmärtäneen, että tunnekausatiivisia ei innosta passiivi muulloin kuin kenties puhekielisessä käytössä. Yksi sana poikkeaa huomasti: *loukata*-sanan kohdalta näkee muun muassa *ei loukattaisi* ja *loukattaisiin*-tyyppisiä esiintymiä (muut: *yllätetty*

80 Tarkoitan ”normaalia” siinä mielessä, että tällä tavalla ne yleisesti ottaen esiintyvät tässä analyysissä. Näin päin se on kuten mainittu sinänsä transferiajatuksesta odotuksenvastaista.

(3x), *ahdistettu, hämmennetty, hämmennettiin*).⁸¹ Tulospäättely on aivan liian pieni tuottamaan kattavia päätelmiä, vaikka tekisikin erityisesti universaalien kontekstissa mieli sanoa löytäneensä SMP:lle tukea, sillä suomen passiivi poikkeaa niin selvästi saksasta.

3.1.3.2 Huomioita verbiryhmistä

Luokittelu erilaisiin verbityyppeihin oli tarpeellista hakumatriisiin luomiseksi, mutta sen arvo on tulkinnan kohdalta ensisilmäyksellä kyseenalaistettava. Tyypeille d1 ja d2 sekä e ja g (ks. lukua 3.1.1) löytyy tilastollisesti merkityksettömän vähän osumia (liite 9a), minkä takia jätän ne tässä vaiheessa yksityiskohtaisen tulkinnan ulkopuolelle. F1- ja f2-tyypit samoin kuin d1- ja d2-tyypit ovat kummatkin oikeastaan yksi tyyppi, joka on erotettu vain astevaihtelun vuoksi. Kumpaankin c- ja f-tyyppiin kuuluu vain kaksi sanaa (*hämmentää, masentaa ja hurmata, loukata*), mikä aiheuttaa hajontaa ja on täten katsottava varoen.

Pelkkiä osumia tarkastellessa (liite 9b) imperfekti on suurin tulosten tuottaja sekä kahdessa neljästä tyypistä (a, esim. *pelottaa*, ja c, esim. *hämmentää*) että ylipäättäänkin. Se sai yhteensä 433 osunaa (38,29%). Imperfekti-kategorialla on erotusta toiseksi suurimpaan kategoriaan yhteensä 9,73%, a-tyypissä 17,07% ja 5,41% tasaisemmassa c-tyypissä, joka on keskiarvoa kaikkein lähimpänä. Liitteestä 9b näkee, että preesensissä sekä imperfektissä f-tyyppi poikkeaa keskiarvosta eniten (eli jää keskiarvon alle), mutta infinitiiveissä se saa prosentuaalisesti selkeästi eniten osumia (+12,7%⁸²). B-tyyppi (*ahdistaa*-tyyppi) puolestaan ei suosi infinitiivejä lainkaan (-6,31%), mutta se suosii MAP:eja (+9,18%). Variaatiota ei ole konditionaalien kohdalla paljon – vain b-tyyppi nousee esiin (+4,08%). Potentiaalia ei ole lainkaan eikä imperatiiviakaan enemmän kuin 5 osunaa. Passiivissa herättää huomiota taas f-tyyppi (+12,7%). Tämän tyypin erikoisuuden aiheuttanee suhteellisen pieni tulospäättely (7,43%, ks. liite 9a), sillä a-tyyppi juuri tämän takia määrää keskiarvoa.

Koko tämän vertailun akilleenkantapää on tietenkin, että verbityypit ovat erikokoisia. Pitäisi kuitenkin selittää yhtäältä, miksi c-tyyppi (3,27% osumista) suuntautuu niin tarkasti keskiarvoa kohti (– sattumako?). Toisaalta b-tyypin poikkeavuus keskiarvosta ylipäättään on tämän tyypin ison tulospäättelynsä huomioon ottaen hyvin merkillistä: se suuntautuu preesensissä ja imperfektissä juuri toisinpäin a-tyyppiin nähden.

81 Tässäkin piti käsin poistaa kaikki adjektiiviset esiintymät (esim. *nurkkaan ahdistettu mies* vs. *mies on ahdistettu nurkkaan*).

82 Plusmerkki (toisin kuin miinusmerkki) tarkoittaa, että jokin on keskiarvon yläpuolella.

3.1.3.3 Merkitys käänösuniversaaleille

3.1.3.3.1 Suhdearvoja tulkittaessa

Suhdearvoja tulkittaessa (liite 10a) olkoon mainittu tulkinnasta jäävän poistetuksi kaikki kategoriat, jotka ovat saaneet alle 3% tuloksista. Kokonaisarvon suhde on 0,504, mikä on +0,1152 odotettua arvoa isompi. Kokonaiskuvaa katsottaessa on mielenkiintoista, että b-tyyppi (esim. *ahdistaa*) haarautuu tässä suhdearvoanalyysissä niin kuin edellisessäkin luvussa (eli pelkästään osuvia tarkasteltaessa) a-tyypistä (esim. *pelottaa*) huomattavasti, vaikka tämän tyyppin osuus onkin iso (liite 9a). Tässä, toisin kuin ylempänä, c-tyyppi (esim. *hämmentää*) kuitenkin poikkeaa eniten.

Preesens jää sekä OSA:n (oletussuhdearvo l. 0,3888, ks. ylempänä) että oikean keskiarvon (liitteessä ”keskiarv.” eli 0,504, ks. liitettä 3a) alle. Syyllisiä tähän ovat kaikki verbityypit paitsi b; c- (PKA l. poikkeama-arvo -0,1888) ja etenkin f-tyypit (-0,3088, esim. *loukata*) putoavat dramaattisesti. Huomiota kiinnittää se, ettei suomessa ole omaa futuuria, joten saksan APT:ien (alkuperäistekstien) futuurin pitäisi olla neutraalissa kontekstissa käännetty preesensiksi (+ajan määräite). Yksinkertaistumisen (-2)⁸³ tai konventionaalistumisen (-2) vahvistamiseksi odottaisi isompaa arvoa. Preesens on hyvin neutraali eikä eksplisiittistä ilman erityistä kontekstia; spekuloiden voi tulkita tämän implisiittistymiseksi (eks. -1)⁸⁴. Taipumishypoteesinkin sovellettavuus on kyseenalaistettava: Yhtäältä preesensiltä odottaisi suorana vastineena enemmän tuloksia (-2?). Toisaalta, minkä verran ja missä kontekstissa se saattaa olla erikoinen (siis ei-neutraali), ja sen takia aliedustunut, on hyvin yksityiskohtainen kysymys (+1?).

Imperfekti ylittää OSA:n ja täsmää hyvin oikean keskiarvon kanssa, mikä johtuu myös a-tyypin osumien määrästä. Erityisesti b-tyyppi (+0,8912,) mutta myös f-tyyppi (+0,3912) nostavat arvoa, kun SKP:lla c-tyyppi ei suosi imperfektiä lainkaan. Suhdearvo on yllättävä, koska saksa usein välttää imperfektiä ja valitsee perfektin sen sijalle (ks. ylempänä Latzel 1974; Tarvainen 1985a). Tämän saa tulkita konventionaalistumiseksi (+4), ja huomioon ottaen, että suuren osan on pakko olla käännetty saksan perfektistä suomen imperfektiin, varovasti jopa eksplisiittistymiseksi (+2) ja yksinkertaistumiseksi (+2), mikä toki taas riippuu imperfektin käyttösuhteesta muihin menneisyyden aikamuotoihin. Se on lievästi taipumishypoteesin vastaista (-2), koska sitä odottaisi olevan vähemmän.

Tilastollisiin korkeuksiin nousee konditionaali: sitä on SKP:lla jopa enemmän kuin SMP:lla (PKA>+1), nimittäin 2,7 kertaa odotettua enemmän. Suurin tekijä on a-tyyppi itse (+0,8612); b-tyyppi on maltillisempi (+0,4111). Konditionaali (2. konjunktivi) on saksassa yleisempi muoto

83 Tämä mielivaltainen pisteityssysteemi on yritykseni kvantifioida eri universaalien vahvuutta. Näistä pisteistä rakennan alempana taulukon.

84 Vain yhden näistä ajatuksista mainitakseen: jos puuttuvat preesensimuodot on jollain infinitiivirakenteella korvattu, se mahdollisesti viittaa kaukaisesti eksplisiittistymiseen.

kuin konditionaali suomessa, joten tulos ei sinänsä yllätä. Konventionaalistumista (-5) tai yksinkertaistumista (-3) tämä ei juurikaan ole. Sen sijaan näkyy vahvasti transferia (+5). Tämän voi tulkita myös lieväksi eksplisiittistymiseksi (+2). Konditionaali on tulomäärältään tosiaan pieni ja arvon äärimmäisyys heikkenee määrän kasvaessa.

Kaikkein yksimielisin tulos on MAP:eilla: tulomäärä ei ole pieni ja yksittäiset kategoriat näyttävät samaa arvoa. Tämä selkeästi ylittää kokonaisarvon (+0,5712), mutta suurin erotus kategorioiden välillä on vain 0,0553 (0,6112 f-tyyppi ~ 0,5559 a-tyyppi). Samoin kuin konditionaali tämäkään ei yllätä, sillä saksa suosii näitä partisiippeja (ks. ylempänä Latzel 1974; Tarvainen 1985a). Morfosyntaktisesti tämä ei ole yksinkertaisempi (-3), se saattaa jopa implisiittistää (-2) ja se on hyvin konventionaalistumisen vastaista (-5). Taipumishypoteesia tämä kuitenkin tukee vahvasti (+5).

Infinitiivien kohdalla jakauman viiva laskee taas kokonaisarvon alle (-0,0219). Paitsi a-tyypissä se on lievästi koholla vain f-tyypissä. B-tyypin arvo on jopa odotettua alhaisempi (-0,0555, samoin kuin c-tyypin arvo -0,1888). Infinitiiveistä on vaikeampi tehdä päätelmiä. Tuloksista yleisimmässä rakennetyypissä *alkaa harmittaa* se voi olla eksplisiittistävä (+2) muttei syntaksin vuoksi yksinkertaistava (-3). Juuri koska kategoria kattaa tässä paljon, konventionaalistumisesta ei voi sanoa varmasti mitään ilman yksityiskohtaista tarkastelua. Syntaktisia infinitiivirakenteita on pelkästään kielitypologian syistä saksassa enemmän, joten tätä voi varovasti lukea taipumishypoteesin tueksi (+1). Se saattaisi myös olla sivuvaikutus siitä, ettei pysty suoraan kääntämään joitakin sanoja, joiden tapauksissa valittaneen kuvailevampia infinitiivirakenteita⁸⁵.

Seuraavaksi lasken yhteen ylhäällä olevat pisteytykset painottamalla ne osumien mukaan luodakseni vertailukelvollisuutta (liite 10b). Perinteisessä käänösuniversaalien ajattelutavassa ihmetyttäisi, miten voi olla negatiivisia arvoja. Kuitenkin jo teoriassa näkyy kyseessä olevan jatkumo (esimerkiksi eksplisiittistyminen ja implisiittistyminen). Yhden puhtaan universaalien ajatus on sinällään jo naiivi, koska tulosten arviointi on hyvin tulkinnanvarainen. Tässä luvussa kävi ilmi, että tulokset ovat eksplisiittistyviä ja yksinkertaistumisen vastaisia. Konventionaalistumisen ja taipumishypoteesin kannalta ei tapahdu paljon kokonaiskuvaa katsottaessa. Tulosten odottaisi selkeämmin tukevan taipumishypoteesia ja menevän konditionaalistumishypoteesia vastaan, koska niitä on vahvasti näissä kategorioissa, jotka osumamäärältään eivät ole isoja. Intuitiivinen tulos ovat siis ei-painetut arvot (-9, 3, -8, 9), jotka tukisivat enemmän kuin vain kahta hypoteesia, mutta se ei mielestäni näytä kokonaiskuvan todellisuutta. Olkoon mainittu, että tulkinnan pisteytys (-5:stä 5:een) on todella mielivaltainen, joten tulokset eivät voi olla muuta kuin suuntaa-antavia.

85 Tämä leksikaalisella tasolla tietoista implisiittistymistä vastaan taistelua, josta aiheutuu yksinkertaistumisen vastaisia vaikutuksia. Se johtaa erikoisiin frekvensseihin ja yhdistelmiin, mikä samalla on konventionaalistumisen vastaista.

3.1.3.3.2 Siiroisen verbiluokittelun mukaan

Toisena näkökulmana voi tarkastella suhdearvoja suhteessa Siiroisen (2001) verbiluokitteluun (liite 11a). Sitä varten otetaan prosenttiarvot luvuista 3.1.2.2 ja 3.1.3.1. Imperfektin 1.KT:n (kaaviotyypin) eli sanamäärien tulos on odotuksen mukainen⁸⁶: plussapuolen miinusarvot ja miinuspuolen plussa-arvot osoittavat, että SKP ei suosi TuS:oja, jotka voi katsoa luonteeltaan suomalaisemmiksi. Tämä muuttuu heti osumamääriä eli 2.KT:ä tarkasteltaessa, jossa SKP vetää puoleensa TuS:oja ja SMP TrS:oja. Preesensissä esimerkiksi tilanne on heti odotuksen vastainen 1.KT:n kohdalla, mutta 2.KT:ssa tasapaino muuttuu niin, että miinukset ovat plussa-arvoisia ja plussat melkein nollilla. Tämä on poikkeavaa sikäli, että sekä plussa- että miinuspuolella on plussa-arvoja. Infinitiivit ovat laskevia samoin kuin preesensarvot (liite 11a); 2.KT:ssa sekä plussa- että miinuspuolella on miinus-arvoja. Samoin kuin imperfekti MAP:tkin käyttäytyvät nousevasti, joskin nousu on pehmeämpi.

Kaikki-arvot, eli kaikki neljän kategoriat yhteen lasketut arvot (jaettuna neljään) ovat tietenkin kaikkien keskellä ja nousevat vain lievästi kuitenkin aina ollen plus-arvoissa. Painotettuna eri kategorioiden osumamäärien mukaan (liite 11a) kaikki arvot imperfekti pois lukien hieman lähestyvät toisiaan, erityisesti MAP:ien pienen osumamäärän ja ison plus-arvon vuoksi. Voi katsoa myös kaikkien kategorioiden kaikki sanat mukaan lukien konditionaalin, passiivin ja imperatiivin ("KAIKKI s"), jolloin tulos suhtautuu täysin samalla tavalla, eli 1.KT:ssa on jo positiivinen tilanne, joka vahvistuu 2.KT:ssa. Kaikkea tätä voi tulkita hyvin taipumishypoteesin vastaiseksi ja konventionaalistumisen vahvistukseksi, sillä käännökset ovat tällä tasolla alkuperäissuomea tunnekausatiivisempia. Tämä tulkinta ei täsmää lainkaan ylemmän arvioinnin kanssa. Yksi selkeä korrelaatio on kuitenkin havaittavissa suhdearvon ja Siiroisen sanajaottelun välillä (liite 11b): mitä positiivisempi PKA on eli mitä enemmän on SKP:lla tunnekausatiivisanoja OSA:on nähden, sitä positiivisempi on myös TuS–TrS-suhde eli sitä enemmän on TuS:oja (ääritunnekausatiivisia tunnekausatiivisanoja) suhteessa TrS:oihin (ääritransitiivisiin tunnekausatiiveihin). Jos käännökset pyrkivät käyttämään tunnekausatiivisanoja mistä syystä hyvänsä, niin kuin ne keskimäärin tekevätkin, ne ilmeisesti tekevät niin tunnekausatiivisemmin kuin APT:t eli liioittelevat.⁸⁷

86 Esimerkiksi katso luvusta 3.1.3.1, että "prees. +"-kohdalla 1. preesenskategorian plusarvoissa sanoissa sanamääriä katsoen TuS:t ovat TrS:ojen yläpuolella prosenttiosuudella +17,15% (1.KT) ja osumamääriä katsoen prosenttiosuudella +3,9 (2.KT). k(keskiarvo)-arvo on KT:ien yhteenvedon yritys yksinkertaisesti laskemalla yhteen kyseiset numerot. s(summa)-arvoissa plussa- ja miinuspuolten vahvuudet lasketaan yhteen 1.KT:n imperfektissä seuraavasti: $-3,46-(+1,15)=-4,61$; 2.KT:n imperfektissä analogisesti se lasketaan näin: $25,32-(-50,31)=25,32+50,31=75,63$. Arvot lasketaan yhteen miinuksella, sillä miinusarvoisilta sanoilta odottaisi TuS:oja ja plusarvoisilta sanoilta TrS:oja.

87 ja toisinpäinkin: mitä vähemmän tunnekausatiivisanoja SKP:lla on, sitä enemmän on SKP:lla TrS:oja TuS:oihin verrattuna; tai: mitä vähemmän tunnekausatiivisanoja SKP:lla, sitä enemmän TuS:oja SMP:lla. Katso kuitenkin alempana NS:ojen suosio TrS:ojen kohdalta.

3.1.4 Muita näkökulmia

3.1.4.1 Neutraaleista sanoista lisää

Tarkastellessa NS:ojen suhdetta TuS:ojen ja TrS:ojen väliseen suhteeseen (liite 12a) huomaa, että preesensissä kehitys on rajusti nouseva, missä ylempänä (luku 3.1.3.3.2) se oli vahvasti laskeva. Imperfekti nousi huomattavasti, kun tässä se pysyy tasoillaan. MAP:t nousivat lievästi ja tässä laskevat lievästi. Infinitiivit olivat selvästi laskevia, tässä ne ovat lievästi laskevia. On sinänsä loogista, että NS:t vaikuttavat sekä TuS:oihin että TrS:oihin nähden täydentävänä komponenttina (laskennallisestikin). NS:t itse osoittavat poikkeavaa suuntaa enimmäkseen imperfektin osumamäärissä (liite 12b), mutta pikemminkin vaikuttaa siltä, että NS:oja vain aina on; erityisesti sanamäärät ovat sinnikkäitä. TrS:oilla (liite 12b) on havaittavissa MAP:hin ja konditionaaliin päin varsinainen suhdearvosta poikkeava kehityssuunta, joka vahvistuu erityisesti vielä TuS:oilla erityisesti MAP:ien kohdalla (liite 12b). Tarkemmin tarkastellessa kynnystä imperfektistä preesenssiin huomaa NS:ojen suuntautuvan ylöspäin, TuS:ojen ja TrS:ojen alaspäin. NS:t käyttäytyvät hyvin erillään TuS:oihin ja TrS:oihin nähden, sillä niihin kategoria vaikuttaa vain vähän. Siinä puolestaan, missä suhdearvo on korkea, eivät vain TuS:t (huom.: suhteessa TrS:hin) vaan NS:tkin ylipäätään yliedustuvat. NS:oilla (toisin kuin TuS:oilla) sama kuitenkin tapahtuu preesensissäkin, jossa suhdearvo on alhaisimmillaan. Näin NS:oilla on kaksi päätä: siinä missä on odotettua enemmän SKP:n osumia (suhteellisesti, sillä TuS/TrS laskevat⁸⁸), ja siinä missä on odotettua vähemmän SKP:n osumia (vastaan käyvä reaktio TuS/TrS:oilla ja NS:oilla).

Kannattaa pitää mielessä, että yksittäisillä NS:oilla on suurta vaikutusta, sillä sanoja on vähän ja osumia on paljon. NS:oista eniten huomiota herättävät *miellyttää* ja *kiinnostaa*, joiden määrät ovat tarpeeksi suuria korreloidakseen jopa kokonaisosumamäärällä (liite 13). Erityisesti *kiinnostaa*-sanon suosio korostuu MAP:eissa ja preesensissä. *Miellyttää*-sanon osumamääriä ei ilmeisesti järkytä mikään. Kuva vahvistuu suhdeanalyysissä, jossa NS:t infinitiivien kohdalla pysyvät keskiarvon kohdalla ja ampuvat ylös muissa kategorioissa. Näin NS:oista voi tehdä kaksi huomautusta: niitä vain aina on (esimerkkinä sana *miellyttää*), ja niillä on kaksi ääripäätä (esimerkkinä *kiinnostaa*). Yhtäältä, transferiajatuksen kannalta olisi ymmärrettävä, jos käännökset kallistuisivat kohti TrS:oja (ks. edellinen luku). Toisaalta, turvautuminen neutraaleihin sanoihin, jotka lienevät molemmissa kielissä jokseenkin identtisiä, voi hyvin olla taipumishypoteesia vahvistavaa. Voisi päätellä saksankielisten MAP:ien ja konditionaalien kohotetun suhteellisen määrän luovan leksikaalisen aukon, jolle saksan näiden kategorioiden leksikaalisille vaihtoehdoille ei ole suomessa idiomaattisia vastineita. Käännösongelmia kohdatessaan kääntäjät vaikuttavat turvautuvan neutraaleihin vaihtoehtoihin (mahdollisesti) valitsemalla sanojen yläkäsitteitä (→

88 Tämä on itse asiassa olennainen kausaalisuuden kysymys: laskevatko TuS:t ja TrS:t, koska NS:t nousee, vai nousevatko NS:t, koska TuS:t ja TrS:t laskevat?

yksinkertaistamista). Samalla tavalla kuin ylempänä selitetty liioittelemineen on tässä siis nähtävissä toisenlainen, tasoittava ketjureaktio. Tämä on ymmärrettävää suotavaksi ratkaisuksi sikäli, ettei näin käännöstä välttämättä tunnista sellaiseksi. Se olisi ”laiska” ratkaisu uskollisuus–luontevuus ja kotouttaminen–vieraannuttaminen -tasapaino-ongelmallisuuteen. Lisäksi on huomattavissa *kiinnostaa*-sanon yhteydessä SKP:lla enemmän kielteisiä lauseita – epätyypillisiä frekvenssejä.

3.1.4.2 *antaa*-tapaus ja sanajärjestys

Sanalla *antaa* voi suomessakin muodostaa saksalle tyypillisiä kausatiivirakenteita. *Antaa* kuuluu c-tyyppiin, jonka hakumatriisilla tätä haetaankin. Osumia on 2113, jotka pitää käydä läpi käsin. Osumista 79,65% eli 1683 on SMP:lla (odotettu arvo 72%), mikä ei ole lupaavaa. Karsintaprosessissa käy ilmi, että ylivoimaisesti eniten käytetty sanayhdistelmä on *antaa olla*, jota SKP:lla samoin kuin *antaa periksi* -rakennetta vaikuttaa olevan enemmän kuin SMP:lla. *Anna kun katson* -tyyppisiä yhtymiä puolestaan on SMP:lla enemmän kuin SKP:lla. SMP myös *antaa anteeksi* useammin.⁸⁹ Kausatiivisia *antaa*-rakenteita on SMP:lla 136 eli 8,08% kaikista SMP:n *antaa*-tuloksista, SKP:lla prosentuaalisesti enemmän: 47 eli 10,93%. Tunnekausatiivisia *antaa*-rakenteita on vain yksittäisiä: SMP:lla 2 statiivia, 1 toiminnallinen, 3 inkoatiivia; SKP:lla 2 statiivia, 0 toiminnallista, 2 inkoatiivia; SMP:lla $6/1683=0,357\%$; SKP:lla $4/430=0,93\%$. Loppujen lopuksi tunnekausatiivit käyttäytynevät aivan kuten muut *antaa*-kausatiivitkin: ne lisääntyvät SKP:lla eli syntaktinen kausatiivi vahvistuu erittäin lievästi. Tämän voi tulkita puhuvan transferivaikutuksen puolesta ja konventionaalistumista vastaan. Morfologisesti *antaa*-rakenne on tietenkin yksinkertaisempi (syntaktisesti päinvastoin). Todisteet ovat kuitenkin heikot.

Sanajärjestystä pystyy pikatutkimaan RegEx:eilla (Regular Expressions), jotka sallivat pieniin ja isoihin alkukirjaimiin eristävän haun. Jos verbin ensimmäinen kirjain on kirjoitettu isolla, se (ainakin tässä) tarkoittaa sanan sijoittuvan lauseen alkuun. Tämä edellyttää joko subjektin poisjättöä tai verbijälkeistä sijaintia, jotka molemmat ovat Siironen (2001) mukaan tunnekausatiivisuuden merkkejä. Myönnettäköön, ettei niitä ole varsin paljon (27 osumaa). Silti ne antavat olettaa, että tilanne suhtautuu negatiivisella PKA:lla $-0,2149$ SMP-myönteisesti. Tämä olisi konventionaalistumisen vastaista ja vahvistaa transferihypoteesia. Tämä saattaisi liittyä eksplisiittistymiseenkin. Syntaktisesti tämä ei ole yksinkertaisempi muoto.

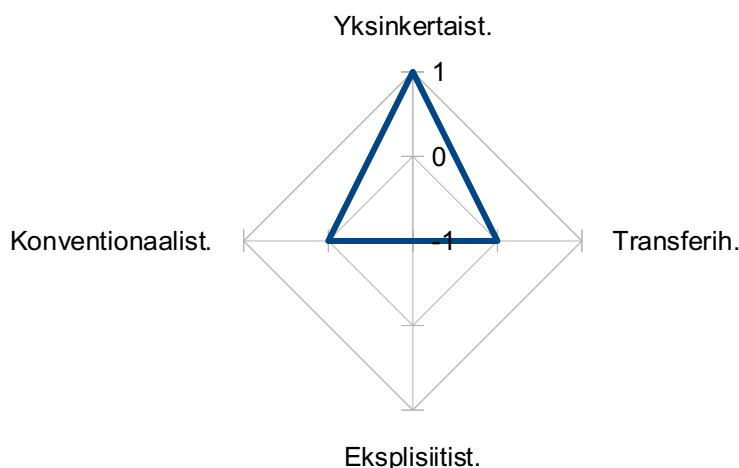
89 Tämä on siis anekdoottista, erilaisia osumamääriä ei laskettu.

3.1.5 Kvantitatiiviset johtopäätökset

3.1.5.1 Tietoon saatu

Tutkimushypoteeseissani on tehty oletus, että SST:eissä (saksasta suomeen käännettyissä teksteissä = SKP:lla) kausatiivi on yksinkertaisempi ja eksplisiittisempi kuin SMP:lla. Jälkeenpäin ajatus, että yksikin universaali pitäisi paikkansa kautta kaikkien kategorioiden ja kieliopillisten osa-alueiden, tuntuu naiivilta: suhdearvoja kategorioissa tarkemmin analysoitua ei-painotettu lopputulos vahvistaa taipumishypoteesia (painotetun lopputuloksen ollessa neutraali), mutta TuS/TrS/NS-jako tuotti negatiivisia tuloksia. Erottelu on tärkeä, sillä jälkimmäinen tarjoaa Siiroisen (2001) periaatteiden ansiosta melko syntaktisen näkökulman, kun suhdearvoanalyysin tulkinnassa on otettu huomioon pääasiallisesti morfologiaa ja semantiikkaa.⁹⁰

KUVIO 1. Universaalihypoteesit leksikaalisesti (kvant.).

Leksikaalisesti taas on huomattu luvussa 3.1.2.1, että harvinaisemmat sanat jäävät pois SKP:lta, mikä tekee teksteistä yksinkertaisempia (+) ja mikä voi olla merkki implisiittistymisestä (ekspl. -) ja näkymättömästä kääntämisestä⁹¹. *Vituttaa*-sanana puute SKP:lla puhuu selvästi tasoittumisen puolesta. Vaikutelma vahvistuu luvussa 3.1.2.2: SKP:lla ei voi kieltää NS:ojen suosiota, joka voi tarkoittaa tasoittumista. Lisäksi tämäkin viittaa yksinkertaistumiseen (+), sillä NS:t tarkoittavat turvallista sanavalintaa. Luvussa 3.1.4.1 NS:oja yksityiskohtaisemmin tarkasteltaessa käy ilmi, että ne ovat vahvoina suhdearvojen ollessa koholla. On eräänlainen ketjureaktio havaittavissa: SKP:n MAP:ien ja konditionaalien suuri määrä mahdollisesti jättää leksikaalisen aukon, joka täyttyy NS:oilta – taipumishypoteesissa kuvattu mekanismi ilmenee juuri näissä tapauksissa selkeimmin. Tämä voi olla yksinkertaistumista (+), implisiittistymistä (ekspl. -), tasoittumista, transferia (+), muttei juurikaan konventionaalistumista (-). Tämä havainto luonnollisesti vaikuttaa universaalien ilmentymältä senkin takia, että se suoraan vastaa uskollisuus–

90 Universaalit ovat ristiriidassa itsessään ja toisiinsa nähden (luvun 2.4.1 ongelma 2).

91 Yhden piirteen voi luokitella kuuluvan usean universaalien katon alle (luvun 2.4.1 ongelma 1).

luontevuus-ongelmaan (syy–seuraus-suhde). Tätä vastaan kuitenkin taistelee TuS–TrS-suhde (transf. -, konv. +), sillä TuS:tkin ovat odotettua vahvempina⁹².

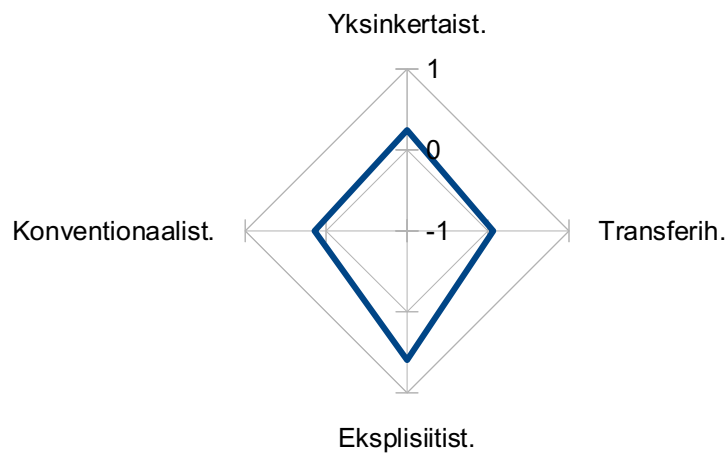
KUVIO 2. Universaaliyhypoteesit syntaktisesti (kvant.).

Syntaksi ei ole niinkään yksiselitteinen. Luvussa 3.1.2.2 TuS–TrS-luokittelua (ja lukua 3.1.3.3.2) tarkastellen käännösuomi ainakin tämän sanaryhmän perusteella vaikuttaa alkuperäissuomeen verrattuna tunnekausatiivistyvän. Tunnekausatiivisuus Siiroisen luokittelun mukaan tuonee suomalaisempaa syntaksia eli konventionaalistumista (+), mikä ei tarjoa tukea taipumishypoteeseille (-). Tunnekausatiivin luonne on usein implisiittistyyvä (ekspl. -). Voi argumentoida, että tunnekausatiiviset lauserakenteet ovat puuttuvien lauseenjäsenten vuoksi yksinkertaisempia (+). Luvussa 3.1.4.2 taas yritin hakea aktiivisempaa syntaktista tietoa. *Antaa-*rakenteen esimerkillä löydettiin osoituksia siitä, että SKP:lla on enemmän analyttisiä kausatiiveja. Tämä olisi konventionaalistumisen vastaista (-) ja transferivaikutusta tukevaa (+). Syntaktiselta kannalta tekstit eivät yksinkertaistu (-); analyttinen kausatiivi on osin eksplisiittisempi (+). Pikakatsaus sanajärjestykseen isojen kirjaimien haun kautta antaa päätellä, että SMP on subjektipuutteen kannalta tunnekausatiivisempi. Näin se vahvistaisi SKP:lle transferihypoteesia (+) ja kiistäisi konventionaalistumista (-). Lisäksi tämä saattaa syntaktisesti katsoen olla yksinkertaistumisen vastaista (-) ja eksplisiittistävää (+). Syntaksitulokset ovat toisiinsa päällekkäviä.

92 Kaavioissa maksimi-arvo on 1, minimi-arvo -1. On turha yrittää taistella universaalien erisuuntaisuutta vastaan (luvun 2.1.4 ongelma 3), joten niiden jatkumon luonnetta on tällä tavalla otettu huomioon. Mikäli tulkinnassa ei ole ristiriitoja, universaalit saavat täydelliset arvot (todellisuus on tietenkin erilainen, sillä mikään ei ikinä voi olla puhtaasti yhtä arvoa). Muuten lasketaan plus- ja miinus-pisteitä siten, että yksi + tarkoittaa +1 ja yksi - tarkoittaa -1, minkä jälkeen summat on jaettu kyseisen hypoteesin kokonaispisteen määrällä. Morfologisella tulkinnalla (alempana) on painotetut suhdetulkinnan arvot, joiden lisäksi tulee luvusta 3.1.2.1 kerran yksi +. Tämän menetelmän mielivaltaisuudesta lisää luvussa 3.1.5.2.

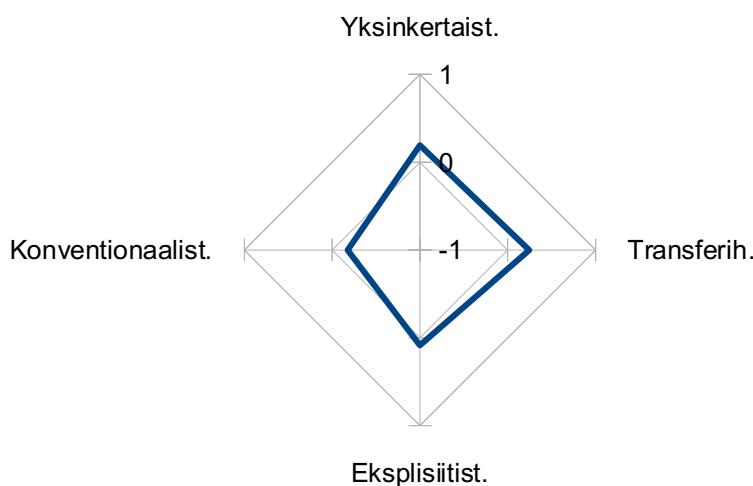
KUVIO 3. Universaalihypoteesit morfologisesti (kvant.).

Lukujen 3.1.3.1 (ja 3.1.3.3.1) tulosten suhdearvoja tulkitsein enimmäkseen sekä morfologisesti (osin morfosyntaktisestikin) että semanttisesti pohdiskelemalla, mihin suuntaan valitut kategoriat käännösuniversaalien mittakaavalla nojaavat. Vähiten pisteitä (6) saanut kategoria preesens on sekä suhdearvoltaan neutraalein että odotuksen mukaisin. Poikkeavin on pelkän pisteytyksen perusteella konditionaali (16). Sen lisäksi eniten huomiota herättävä on MAP:ien asema. Vielä yllättäviä ovat imperatiivi, potentiaali ja passiivi. Kaikki arvot kategorioiden osuudellaan painotettua saadaan tulokseksi, että käännökset ovat eksplisiittisempiä, mutteivät ne yksinkertaistu. Sitä vastoin luku 3.1.2.1 osoittaa, että SMP on tunnekausatiivisanoissa morfologisesti produktiivisempi, mikä tekee SKP:sta suhteellisesti yksinkertaisemman (+). Vastoin odotuksia on taipumishypoteesin heikko tulos. Konventionaalistuminen ja taipumishypoteesi olisivatkin ei-painotettuina saaneet suurempia lukuja (konventionaalistumisella negatiivinen arvo).

Kaikkien osa-alueiden yhteenveto osoittaa, miksi tiukka perinteinen universaalikäsitys ei ole palkitseva:

KUVIO 4. Universaalihypoteesit, yhteenveto (kvant.)

Silti voi kokonaiskuvasta jotain poimia irti. On mielenkiintoista, että yksinkertaistuminen ja eksplisiittistymisen vaikuttavat olevan toisilleen vastakohtia. Kun joskus eksplisiittistymisen johtaa yksinkertaistumiseen (usein semanttisesti, vrt. Palomäki 2006: 23), tässä NS:ojen mahdollisen yläkäsitteen valinnan takia yksinkertaistuminen johtaa implisiittistymiseen. Jälkimmäinen seurausketju tuntuu loogiselta uskollisuus–luontevuus-tasapainoa miettiessä (vrt. luku 2.1.3 *nuoska*-esimerkkiin). Luontevalta tuntuu myös konventionaalistumisen ja transferihypoteesin vastakkainasettelu. Pidettäköön mielessä, etteivät nämä tulkintatavasta ja tulkittavasta aineksesta tai kielestä riippuen ole aina peilattuja, sillä transferihypoteesiin sisältyy kaksi puolta: Maurasen (2004) termein transferenssia näkyy NS:ojen kohdalla, interferenssiä taas syntaksitulkinnan toisessa osassa; vain jälkimmäistä voi tulkita konventionaalistumisen puhtaaksi vastakohtaksi, kun molemmat tarkoittavat transferia ja tässä kumpikaan ei vahvista konventionaalistumista. Universaalikäsitteet sivuuttaen voi todeta, että käännökset ovat siinä, missä ne käyttävät tunnekausatiivisanoja, ainakin leksikaalisesti alkuperäistekstejä (APT) tunnekausatiivisempia – konventionaalistumisen lisäksi ne liioittelevat. Toinen ketjureaktio on morfosyntaksin tasolta transferista (eli interferenssistä) johtuva oletettu leksikaalinen aukko, joka vahvistaa NS:oja, eli jossain määrin leksikaalisesti tasoittaa (transferenssia). Tässä kiteytyy ydinongelma: Yksi universaali ei tule ilman toista, vaan niiden välillä on aina vuorovaikutusta. Monella tapaa käänösuniversaaleja ei voi eristää toisistaan.

3.1.5.2 Tietämättä jäävää

Ongelmia on muuallakin. Edelliset tulkinnat ovat osin oletuspohjaisia, eikä täysin tiedetä vielä, minkä verran ne pitävät paikkansa. Lisäksi joku saattaa nähdä kyseenalaisena koko jaon syntaksiin ja morfologiaan, sillä tarkastelukohteeksi on valikoitunut ryhmä sanoja, mistä syystä kaikki on tavalla tai toisella leksikaalista.

Leksikaalisesti ei ole tiedossa, ovatko plussa-arvot saksankielisille vaihtoehdoilleen suoria vastineita ja kuinka suuri vastineiden määrä on. NS:ojen kohdalla tasoittumisen todistamiseksi täytyy katsoa APT:n sanavalintoja, sillä ehkä tasoittuminen onkin vain tietynlainen sivuvaikutus. Tämä herättää kysymyksen, ovatko käänös(valinnat) välttämättömiä, ja jos eivät ole, kuinka suuri merkitys yksittäisellä kääntäjällä tai teoksella on. Tilannetta ei helpota sekään fakta, että eri NS:oja on numeraalisesti näin vähän. Ei tiedetä, vahvistuvatko NS:t sitä kautta, että muut sanat heikkenevät, vai tulevatko ne näkyville, koska ne aktiivisesti syrjäyttävät muut sanat. Ilmassa leijuu edelleen kysymys, ovatko NS:t edes yläkäsitteitä muille sanoille. Vaille vastausta jää sekin, aiheuttaako MAP:ien ja konditionaalien suosio mainittua leksikaalista aukkoa.

Syntaksin kohdalla on tehty oletus, että SKP:lla esiintyvät ääritunnekausatiiviset sanat käyttäytyvät niin kuin Siironen tutkimissa teksteissä (eli subjekti on ei-inhimillinen tai puuttuu,

objekti on partitiivissa tai puuttuu, ja sanajärjestys on saksalle epätyypillinen sekä objektin että subjektinkin suhteen). Yhtäältä muodostui tulokseksi SKP:n olevan tunnekausatiivisempi kuin SMP. Toisaalta kerta toisensa jälkeen asiasta herää epäilyksiä, sillä luvun 3.1.4.2 pikakatsaus pienen tulosmääränsä sivuuttaen kyseenalaistaa tätä⁹³. *Antaa*-tapauksella taas on tehty oletus, että analyttiset tunnekausatiivit käyttäytyvät samaan tapaan kuin muut analyttiset kausatiivit.

Morfologisesti luvun 3.1.2.1 lausunto SMP:n produktiivisemmasta sanaderivaatiosta on epävarma sikäli, ettei tiedetä, esiintyykö tämän sanaryhmän ulkopuolella sanoja, joissa tilanne olisi toisinpäin. Luvussa 3.1.3.3 käytetty pisteytyssystemi puolestaan on eittämättä mielivaltaisen ja vaatii oman tutkimuksensa löytääkseen vedenpitäviä lukuja. Yhtäältä olisi voinut kirjoittaa vain plus ja miinus, toisaalta pitää jollain tapaa osoittaa eroavuuksien vahvuutta ja varmuutta. Lisäksi on valitettavaa, että suhdearvoissa eniten poikkeavia ovat juuri ne, jotka ovat saaneet vähiten osumia (joskin tarpeeksi ollakseen tilastollisesti merkitseviä). Voi hyvin olla, että arvot laskevat osumamäärän kasvaessa. Pitäisi selvittää, onko (kuinka iso) osa saksan perfektistä todella käännetty suomen imperfektiin (ja saksan futuuri suomen preesensiin).

Tutkimusideoita tuli täten paljon lisää. Olisi hedelmällistä tutkia, kuinka vahvasti (tiedyt) sanat nojaavat tunnekausatiivisuuden kertomalla suhteet ja osumamäärät. Tunnekausatiivisia konditionaaleja ja MAP:eja voisi verrata (ei-tunne)kausatiivisiin esimerkkeihin. Voisi tutkia, onko tunnekausatiivisanojen yksikön 3. persoonassa eroa (ei-tunne)kausatiivisiin sanoihin verrattuna. Infinitiivimuodot taas olisi voinut jakaa aikamuotoihinsa (*alkaa* vs. *alkoi hirvittää*). Olennaista on myös, mitä kautta sitten preesensin ja imperfektin tulosmäärän erotus ja suhdearvot selittyvät. Luvussa 3.1.3.3.1 MAP:eja ja infinitiivejä olisi voinut tulkita syntaktisemmin. Tulkinnat ovat loppujen lopuksi äärimmäisen mielivaltaisia ja toinen henkilö toisena päivänä saattaa tulla toisenlaiseen lopputulokseen. Se kuitenkin johtuu vähemmän tämän tutkielman kuin aiheen luonteesta: kiel(t)en kehyksessä, jossa ei ole selviä rajoja esimerkiksi edes syntaksin ja morfologian välillä, tutkitaan todennäköisyyspohjaisia taipumuksia, joiden monimutkaisten ominaisuuksien määritelmästä ei olla läheskään samaa mieltä.

3.1.5.3 Lähtöhypoteesit kvantitatiivisesti

Kaikki edellä mainitut ongelmat pois lukien on silti kerätty selkeitä tuloksia. Kannattaa myös palauttaa mieleen, miksi tätä alun perin lähdettiin tutkimaan – puhutaan siis teoriaosan loppuun asettamistani lähtöhypoteeseista: Leksikaalisesti SST:t ovat ilmeisesti yksinkertaisempia, mutteivät eksplisiittisempiä. Itse asiassa leksikaalisessa kehyksessä nämä aspektit näyttävät olevan toisilleen vastakohtia, eikä näin voitu täysin vahvistaa hypoteesia $1a(\sim)$. Se että harvinaisemmat

93 Varsinkin ottaen huomioon Pörnin kommentin (2004: 128-129), jonka mukaan inkoatiiviverbeistä johdettuja *ttA*-kausatiiveja olisi transitiiivikehyksessä enemmän: tässä tutkimuksessa on kaikkia sanaosumia katsoen plussa-arvoilla 29,03% ja miinusarvoilla 32,26% kaikista tällaisista osumista.

tunnekausatiiviverbit häviävät SST:stä (1b✓), ei sinänsä ole yllätys ja ehkä jopa itsestään selvää: yhtäältä aiheuttajana on suurten numeroiden laki, sillä SMP:lla on enemmän teoksia, toisaalta tuskin kääntäjät nykyajan normeja noudattaessaan keksisivät sanoja (ei sanayhdistelmiä) huomattavin määrin “tyhjistä” lisää. SST:jä oletettiin suomenkielisiä APT:ejä analytyttisemmiksi (2~), mistä saatiin ristiriitaisia tuloksia. Yhtäältä näyttää toki siltä, että analytyttinen kausatiivi korvaa jonkin verran morfologista (2a✓), joskin tulkinta on melko heikolla pohjalla. Toisaalta saatiin vastoin odotuksia tulokseksi, että SST:ssa tunnekausatiivilauseet eivät ole vähemmän tunnekausatiivikehysmäisiä kuin alun perin suomeksi kirjoitetuissa teksteissä (2b✗). Kumpaakin puolta joutuu kuitenkin tässä vaiheessa vielä kyseenalaistamaan, sillä tulokset ovat melko oletuspohjaisia. Yritin muodostaa päätelmiä käänösuniversaaleista epäsuoraan morfologian kautta (3~) tulkitsemalla kategorioihin jaettuja tunnekausatiivisanoja morfologisesti. Tarkastelluksi tulivat transferihypoteesin lisäksi lähinnä perinteiset kolme universaalia. Ongelmaksi arvelin eksplisiittistymistä ja konventionaalistumista, mikä on osittain pitänyt paikkansa sikäli, että painotettujen arvojen tulkinta tuotti konventionaalistumisen kohdalla alhaisen arvon. Aivan erilainen on ei-painotettujen arvojen kuva, jossa eksplisiittistyminen ei ole kovin silmiinpistävä. Kaikista universaaleista on jonkin verran nähty osoituksia (4✓): Yksinkertaistumista, eksplisiittistymistä, konventionaalistumista, taipumishypoteesia, mutta myös epätyypillisistä sanayhdistelmistä tai frekvenssistä ja tasoittumisestakin on voitu tehdä huomautuksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne olisi (ehdotta) vahvistettu.

3.2 Kvalitatiivinen näkökulma

Tarkoitus on pysyä aiemmin käytetyissä konsepteissa: lähtökohtana on jako ääritunnekausatiivisiin ja ääritransitiivisiin tunnekausatiiveihin huomioiden neutraalit sanat ja erittely taajasti esiintyviin ja häviämäisillään oleviin sanoihin. Tässä tutkimusosassa päätavoitteenani on löytää vastauksia edeltävässä osassa heränneisiin kysymyksiin. Ensin tarkastelen syntaktisia näkökulmia luvussa 3.2.1. Luvussa 3.2.1.1 käytän Siiroisen (2001) pisteytyssystemiä selvittämään, käyttäytyvätkö tämän työn tutkimusaineistoon kuuluvissa teksteissä NS:t, TuS:t ja TrS:t⁹⁴ samalla tavalla kuin Siiroisen (mp.) teksteissä. Tämä jatkuu luvussa 3.2.1.2 tutkimalla pää- ja sivulauseiden määrän keskiarvoa virkettä kohti. Leksikaalisesti (luku 3.2.2) esitän ensin valittujen verbien vastaavuuden eli sen, kuinka hyvin sanat ovat käännettävissä (luku 3.2.2.1), ja sen jälkeen samassa kontekstissa puhun NS:ojen asemasta (luku 3.2.2.2). Morfologisesti näkökulmasta lähestyn osaa kategorioita eli aikamuotoja luvussa 3.2.3, minkä jälkeen (luvussa 3.2.4) käyn tähän asti käytetyt metodit läpi käyttämällä esimerkkinä yhtä verbiparia (luku 3.2.4.1). Nyt jo tuttuun tapaan ennen tämän

94 TrS:t l. ääritransitiiviverbit ovat Siiroisen (2001) tunnekausatiivisuuden luokittelussa taipuvaisia esiintymään erittäin transitiivisissa lauseissa (inhimillinen subjekti, akkusatiivi, teemapaikassa subjekti; ks. luku 2.2.2). TuS:t l. ääritunnekausatiiviverbit ovat niiden vastakohta ja NS:t l. neutraalit sanat voi tasapainoisesti nojata kumpaankin puoleen. Sanalista ks. lukua 3.1.1.

tutkimusosan johtopäätöksiä (luku 3.2.5) jälleen puhun yhtäältä *antaa*-tapauksesta (luku 3.2.4.2) ja toisaalta yleisesti sanojen määrästä ja lauseiden pituudesta (luku 3.2.4.3).

Lähtökohdaksi olen valinnut SKP:n (saksan kielen puoli, eli saksasta suomeen käännetyt tekstit) etsiäkseni AntConcin avulla jo edellistä tutkimusosaa varten digitalisoimastanikin materiaalista sopivia kausatiiviesiintymiä. Tämän tutkimusosan mittaan tarkastelen useita kutakin alalukua varten räätälöimiäni lauseryhmiä yhteensä sisältäen sekä 32:ta SMP:n (SuoMen kielen Puoli, eli alun perin suomeksi kirjoitetut tekstit) lausetta (kaikki KSK:sta 1. Käännösuomen korpuksesta poimittu) että 180:ta SKP:n (SaKsan kielen Puoli, eli saksasta suomeen käännetyt tekstit) lausetta, joista 12 on vain KSK:n ja 168 on oman korpukseni lauseita; toisin sanoen yhteensä tutkin 380:ta lausetta, joista 168 on lausepareja ($168*2 + 12 + 32 = 380$; kaikki lauseet liitteessä 14).

3.2.1 Tilastollisesta kvalitatiivisempaan – syntaktisesti

3.2.1.1 Siiroisen arvot

Eräs edellisessä tutkimusosassa auki jäänyt kysymys on, käyttäytyvätkö NS:t, TuS:t ja TrS:t tämän työn tutkimusaineistoon kuuluvissa teksteissä samalla tavalla kuin Siiroisen tutkimissa teksteissä. Olennaista on sekin, että sekä SKP:lla että SMP:lla sanat toimivat analogisesti. Edellä tehdyille tulkinnalle tärkein on yhteys sanajärjestykseen. Seikan selvittämiseksi täytyy asettaa muutama ehto. Tätä tarkasteluikkunaa varten on poimittu kaikkien sanojen listalta (liite 2) ne, jotka ovat saaneet SKP:lta vähintään 10 osumaa. Lähtökohdaksi on otettu SKP, koska fokuksessa on käännösten tulos ja koska SKP:lla on yhteensä vähemmän osumia. Kieltämättä mielivaltainen rajaus 10 osumaan tuottaa 4 TuS:aa, 4 NS:aa ja 3 TrS:aa. Näistä jäävät pois vielä yksi TuS ja yksi NS, jotta näiden sanatyypin välillä olisi tasapaino – SKP:n ja SMP:n välillä taas ei tietenkään voi olla tasapainoa (liite 16a).

Yhteyden luomiseksi edelliseen kategorisointiin sanat on luokiteltu preesenssiin, imperfektiin, MAP:eihin ja infinitiiveihin. Lauseet on valittu mahdollisimman sattumanvaraisesti, kuitenkin niin, ettei mikään kirja yliedustu. Näin olisi kummallakin puolella 36 lausetta, eli kaikki kuusi SKP:n kirjaa tuottaisivat kuusi lausetta, ja 25:stä SMP:n kirjasta 11:llä olisi kaksoisesiintymiä. Käytännössä lauseiden poimimiseksi on käytetty edellisessä tutkimusosassa muodostettuja hakukaavoja niin, että AntConcin tekstien numerointia hyödyntäen on otettu seuraava lause aina siitä tekstistä, josta on kullakin hetkellä ollut vähiten poimintoja, sillä kaikki sanojen muodot eivät löydy kaikista teksteistä. Mikäli mahdollista on vältetty tekstien kaksoisesiintymiä saman kategorian sisällä. Ennen lauseiden analysointia poistin kaikki tekstien numeroinnit ja sekoitin kaikki lauseet, jotta tulkinta pysyisi objektiivisena. Lauseiden valinnassa oli kuitenkin huomioitava

seuraavat seikat: (1) tarkasteltaviksi eivät saaneet valikoitua negaatiot, koska nämä pakottavat objektit partitiivin muotoiseksi – poikkeuksena on objektin poisjätö; (2) syntaktisesti poikkeavia ja täten vertailukelvottomia ovat myös kysymykset; (3) myös relatiivilauseet määräävät subjektin tai objektin paikan⁹⁵; (4) ja passiivit ovat aina subjektittomia. Ilman esimerkkejä ovat MAP:eista molemmilla puolilla *hävettää* ja *huvittaa*, minkä lisäksi SMP:lla esiintyy *pelottaa* ja SKP:lla *miellyttää* ja *ärsyttää*. Infinitiiveissä tämä koskee SKP:n *loukata* ja *huvittaa*- sekä SMP:n *ärsyttää*-sanoja. Lopulta tavoitetuista 72 lauseesta tulkittavaksi jäi 62 (liite 15). Jako on silti hyvin tasapainoinen, vain *ska021* on vailla osumaa, ja ainut hivenen enemmän osumamääriä saanut teksti on *kkade001*. Analysoinnissa piti huomioida tiettyjä puhekielisyyskysymyksiä kuten *se*-pronominin käyttöä ihmistarkoitteesta. Elliptiset (sivu)lauseet kuten *smKeinu_4* tulkittiin niin, että subjekti on de facto olemassa. Myös *ska014*-tyyppisten lauseiden subjektit vaativat tarkkaa silmää.

Tulokset itse voi tulkita monella tavalla. Tärkeimpiä ovat jaot sekä SMP:n ja SKP:n että TuS:n ja NS:n ja TrS:n välillä. Lisäksi tulokset on jaettu kategorioiden ja eri sanojen mukaan. Kaikkien lauseiden arvot analysoitua muodostuu mielenkiintoinen kokonaiskuva (liite 16b). On ymmärrettävää, ettei ole odotettavissa paljon 3- ja 9-arvoisia lauseita, sillä nämä ovat hyvin prototyyppisiä: 9-arvoisia on 3 (esim. *smKylä_1*), 3-arvoisia (esim. *kkade002_3*) vain 2 kappaletta. Jakaumaa (liite 16b) katsomalla huomaa, että odotetusti TuS:oissa ovat kaikki 9-arvoiset lauseet, TrS:oissa kaikki 3-arvoiset lauseet. Hyvin näkyy, kuinka neutraaleja NS:t ovat. Odotuksenvastaista on, kuinka neutraaleja myös TrS:t ovat. Keskimäärät kertovat (liite 16b), että tutkittujen sanojen kohdalla TrS:t ovat itse asiassa yhtä neutraaleja kuin NS:t. Tämän aiheuttanee poikkeava sana *huvittaa*, jota SKP:lla onkin vain 2 osumaa ja joka täten voisi väärentää kokonaiskuvaa. Ilman sitä TrS:ojen keskiarvo olisi odotetusti alle NS:ojen (4,86). Se ei haittaa tulkintaa, sillä TuS–TrS-dikotomia on olennainen. Olkoon mainittu, että myös *harmittaa* ja *pelottaa* SMP:lla nousevat esiin. Enemmän osumia tarkasteltaessa odottaisi, että *pelottaa*-sanan arvo nousisi ja *huvittaa*-sanan arvo laskisi. Loppujen lopuksi jako on melko tasainen odotuksenmukaisesti muodostaen Gaussin käyrän (liite 16b). Matemaattisesti tässä heijastuu Siiroisen (2001: 49) lausunto, että 5- ja 6-arvoiset sanat muodostavat jatkumon kesken osoittamalla vähiten eroa toisensa välillä kuin muut tyypit.

Koska sanajärjestys oli edellisen tutkimusosan tulkinnalle erityisen tärkeä, katsoin subjektin paikkaa tässä vielä eristettynä (liite 16c). Arvoilla on korrelaatio edellisiin arvoihin, mikä oli odotettavissa, sillä subjektin (tai objektin) paikka korreloi teemapaikan kanssa. Suhteet eivät kuitenkaan ole samoja (vrt. liitteen 16c TuS:oja $2,09/2,1=0,995$ ja liitteen 16b TuS:oja $6,45/6,5=0,992$). Tässä vertailussa eniten poikkeavat TrS:t, mikä puolestaan osoittaa sanatyypien välillä eroavaisuuksia subjektin persoonassa ja objektin sijassa.

95 Relatiivilauseissa kuten *Pedot, jotka pelottivat Pekkaa*, subjekti sijaitsee verbistä ja verbin tunnekausatiivisuudesta huolimatta aina sivulauseen alussa. Vastaavasti käyttäytyy esimerkiksi lause *Pekka, jota pedot pelottivat*.

Täytyy muistaa, että tämäkin on vain pienehkö näyte, mutta se pystyy kuitenkin osoittamaan mitä piti: sekä SKP että SMP käyttäytyvät toisilleen analogisesti, TuS:ojen kohdalla keskimääräiset arvot ovat melkein samat, ja NS:ojen ja TrS:ojen kohdalla ei ole merkittäviä eroja. Siiroisen arvot toimivat täten näissäkin teksteissä samalla tavalla.

3.2.1.2 Pää- ja sivulauseiden määrä

Virkkeen jaotuksen tasolla suomennoksia on pidetty suomen APT:ejä (alkuperäistekstejä) analyyttisempina: virkkeen eteneminen on pirstaleista, on irrallisia välihuomautuksia, pitkiä kokonaisuuksia ja välimerkkejä enemmän. (Eskola 2002: 67; Palomäki 2006: 38.) Virkkeen rakenteet voivat hyvin olla merkitseviä tekstin ei-käännökseksi tunnistamisessa. Varsinkin saksa-suomi-kieliparissa ne voivat olla paljastavia, sillä normaalisti hyvässä tyyliässä virkkeen pituus vaihtelee ja ainakin saksannettaessa on välillä pakko kirjoittaa pitempiä ja monimutkaisempia virkkeitä. (Ingo 1990: 266–267.) Edellisessä luvussa käytetyllä materiaalilla voi löytää osoituksia siitä, esiintyykö myös käännössuunnassa saksa→suomi enemmän sellaisia pitkiä ja mutkikkaita virkkeitä. Tässä mielessä sivulauseita (virkettä kohti) tarkasteltaessa tulos ensisilmäyksellä osoittautuu pettymykseksi: Preesensissä SKP:lla on 2,22 ja SMP:lla 2,11 pää- tai sivulauseita per virke. Imperfektissä luvut ovat sekä SKP:lla että SMP:lla 2,33 ja MAP:ejä (menneen ajan partisiippeja) SMP:lla on jopa enemmän: 2,66 vs. SKP:n 2,6. Kaiken huomioon ottaen tulos on erittäin tasainen; se, että kyseisten lauseiden määrä kasvaa preesensistä MAP:eihin, ei ole yllättävää, sillä semanttiset kontekstitkin monimutkaistuvat. Kvantitatiivisessa tutkimusosassa jo huomattiin, että infinitiivit käyttäytyvät jokseenkin eri tavalla kuin muut kategoriat sanatyypin (TuS/NS/TrS:t) jakauman kannalta: (1) esiintyy sanoja, joita ei muualla esiinny, (2) tavallisesti negatiiviset sanat ovat positiivisempia ja positiiviset negatiivisempia, (3) pää-/sivulauseita on SKP:lla (3,29) kaksinkertaisesti enemmän kuin SMP:lla (1,63). Eron ei odottaisi olevan näin suuri ja tähän syyllinen osin lienee lause *smLukija_4*.

Antoisamman näkökulman muodostaa pää- ja sivulauseiden tarkastelu Siiroisen luokittelun mukaan (liite 17): TuS:t dominoivat SKP:lla, mutta kuva kääntyy TrS:oilla. Tämä tarkoittaa, että käännökset näyttävät (tällä tarkastelumethodilla ainakin) enemmän TuS:oja sisällyttäessä olevan syntaktisesti monimutkaisempia, ja mitä enemmän sanan käyttö liikkuu TuS:oilta TrS:oilte, sitä syntaktisesti yksinkertaisempia käännökset ovat. On ihan loogista, että analyyttisesti kääntäjien on muutenkin helpompi löytää ratkaisuja, ja että heidän yrittäessään konventionaalistaa (tietoisesti tai alitajuisesti) he kohtaavat transferia, sillä lauseiden rakenteet eivät taivu suomen kielen tapaan. Saksankielisissä APT:eissä ja täten myös SKP:lla lauseet ovat analyyttisesti eksplisiittisempiä⁹⁶:

⁹⁶ Tähän tekee mieli analyyttisen eksplisiittistymisen seurauksesta implikoida morfologista yksinkertaistumista, mutta tekstien informaatiotiiviyshän selvästi ei ole suljettu systeemi, emmekä ilman lisätutkimusta tiedä (vielä), mitä morfologisesti oikein tapahtuu.

SMP:lla pää- ja sivulauseiden määrän keskiarvo virkettä kohti on 2,16 – SKP:lla 2,53. Myös infinitiiviosumissa erittäin runsaasti käytetyt *alkaa tapahtua* -rakenteet on saksankielisissä teksteissä ilmaistu syntaktisesti monimutkaisemmalla tavalla (*Mittaaajat_5: Ärger stieg in Gauß auf[...] ~ Häntä alkoi ärsyttää[...]*). Tässä näkyy, että APT:ien syntaktisesti monimutkaisemmat seikat usein johtavat leksikaalisesti yksinkertaisempiin muotoihin, sillä lauseen *skMittaaajat_5* koko 'steigen'-aspekti muuttuu pelkäksi 'alkamiseksi'. Ilmeisesti on syytä puhua verbien vastaavuudesta.

3.2.2 Kvalitatiivisempia huomioita – leksikaalisesti

3.2.2.1 Verbien vastaavuusasteet

Omasta neljän (tai kahdeksan) kirjan korpuksistani olen jälleen etsinyt AntConcin Concordance-ominaisuudella ylempänä mainitun tapaiset lauseet ja File View-ominaisuudella lauseiden paikat teksteissä, minkä jälkeen olen hakenut käsin saksankieliset vastineet vastaavista APT:eistä (liite 15). Luvussa 3.2.1 oli tavoitteena saada SKP:lta tarpeeksi tuloksia. Tästä seuraa, luvussa 3.2.1 jopa ihan tahallaan, että sanoista enemmistöllä on positiivisia tai neutraaleja PKA:ja⁹⁷. Kuitenkin nyt positiivisten ja negatiivisten arvojen dikotomia on kiintoisa, joten negatiivisarvoisista sanoista olen etsinyt lisämateriaalia. Ongelmaksi muodostuu, että näillä eri sanoilla on suhteellisen vähän osumia. Tämä puolestaan johtuu siitä tilastollisesta säännöstä, että arvot pyrkivät sitä keskemälle, mitä enemmän osumia on. Jos PKA:t ovat pienempiä, SKP:lla on vähemmän osumia, mikä tarkoittaa sitä, että koko sanalla on vähemmän osumia. Negatiivisella puolella ovat yleensä joko äärimmäisarvot tai vain vähän osumia saaneet sanat, joista myöskään kaikki osumat eivät tässä kelpaa tutkittavaksi. Muistettakoon sekin, että tuloksiin ei voitu ottaa mukaan KSK:n omia kahta saksankielistä teosta, sillä niiden APT:t eivät ole vapaasti saatavilla. Luvussa 3.2.1.1 mainitut poimimiskriteerit (1)–(4) eivät tällä kertaa ole tarpeellisia, sillä muita lauseen jäseniä kuin verbi ei tarkastella. Valitsin tasapainottamiseksi kuusi negatiivisarvoista sanaa (5x TrS[!] ja 1x TuS), josta sain kuusi lauseparia lisää (liite 15). Yksi lause (*Lukija_6*) toistuu kahden sanan kohdalla (6+1 lausetta). Näin sekä positiivisen, neutraalin että negatiivisen arvoisilla sanoilla on sama määrä lauseita, paitsi positiivisen arvoisilla sanoilla on yksi lause enemmän. Lauseparin määrä täten on 24+1.

Suomi–saksa–suomi-sanakirjasta (SSSS 2008) olen etsinyt apua löytääkseni odotuksenmukaiset käännösratkaisut (liite 18). Yhtäältä sanakirjassa esiintyminen ei tarkoita, että sanan voisi helposti kääntää. Esimerkiksi *ahdistaa*-sana on kyllä suoraankin käännettävissä, mutta

⁹⁷ Kaikista yhdeksästä käytetystä sanasta neljällä on positiivinen (1x TuS ja 3x NS) – 9 lausetta –, neljällä neutraali (2x TuS ja 2x TrS) – 8 lausetta –, ja yhdellä (TrS) on negatiivinen PKA – yksi lause. Tämäkin sulkeissa oleva jakauma on odotuksenvastainen – tai ehkä odotuksen mukainenkin edellisen tutkimusosan tuloksiin suhteuttaen. PKA on poikkeama-arvo l. se arvo, jolla jokin tulos poikkeaa OSA:sta l. oletussuhdearvosta. Oletussuhdearvo on se arvo, jota analogisesti odottaisi SMP:n ja SKP:n kokojen perusteella tutkitulta materiaaliltakin. Jos siis jotakin on SKP:lla odotettua enemmän l. ylittää OSA:n, PKA on positiivinen.

ainakaan yleisesti sen saksankielisiä vastineita ei enää käytetä.⁹⁸ Toisaalta jotkut sanat eivät esiinny bilateraalisesti: SSSS (2008) ehdottaa *hämmentää*-verbille vastineeksi sanaa *verwirren*, mutta *verwirren*-sanan kohdalla ei mainita verbiä *hämmentää*, vaikka se selvästikin sitä vastaa. Tämän takia verbien arvioinnissa pitää jonkin verran käyttää omaakin harkintaa myös kontekstin huomioon ottamiseksi: esimerkiksi *Kylä_1* on luokiteltu apuverbien (ks. asetelmaa 1 alempana) alle, sillä se on elliptinen lause (*Kylä_1*-lauseita edeltävä lause on *Silloin minua pelotti ~ Damals hatte ich Angst*). Seuraavaksi jaan lauseet verbiensä vastaavuusasteiden mukaan.

ASETELMA 1. Käytetyt verbien vastaavuuspisteet.

- a. Tarkoitus sama
  - (1) Sanavastine
  - (0,8) Apuverbi
  - (0,6) Muuta
- b. Tarkoitus poikkeaa
  - (0,4) Muuta
  - (0,2) Apuverbi
  - (0) Sanavastine

Pisteytysmetodi on yksinkertainen: Jos esimerkiksi saksankielisissä APT:eissä (alkuperäisteksteissä) tarkoitus on täsmälleen sama (asetelman 1 ”a”) kuin saksasta suomeen käännettyissä teksteissä (SST 1. SKP) ja käytettynä on suora sanavastine, käännösratkaisu saa parhaan arvon 1, joka tarkoittaa ongelmatonta käännoästä moitteettomalla vastaavuudella APT:eihin kuten tapaus *Lukija_6*, jossa ei ole kiertoilmauksia tai lisäyksiä. Yksinkertaistumisen tai eksplisiittistymisen merkkejä näkee tässä vain semanttisella suurennuslasilla. Joihinkin sanoihin saksassa kuitenkin ei ole suoraa sana-per-sana-vastinetta, missä tapauksessa APT:ssä on apuverbimuoto (esim. *haben* tai *machen*; 0,8 vastaavuuspistettä). Sellaisia on ylempänä jo mainittu *Kylä_1*: *pelottaa* ei toimi täysin analogisesti saksan nominiratkaisulle *Angst haben*. *Pelottaa*-sanalle suora vastine lienee hyvin vanhahtava *ängstigen*, jota ei edes SSSS (2008) enää mainitse. *Angst haben*-ilmaukselle taas on ehdotettu suomenokseksi *pelottaa*-sanan statiivivastinetta *pelätä*, joten vastaavuus on melko hyvä. Seuraavana arviointityyppinä on lause, jossa APT:eissä on jokin muu rakenne (0,6 vastaavuuspistettä).

Pisteytysysteemi kuitenkin kääntyy, kun katsotaan lauseita, joiden verbi(-rakenteet) poikkeavat APT:ien verbien tarkoituksesta (asetelman 1 ”b”)⁹⁹. Tässä sanavastine (APT:eissä) usein tarkoittaa käännoäksille luontevampaa ja vähemmän uskollista tekstiä¹⁰⁰, koska niissä ei ole liiemmin

98 Tämän luvun muutamissa esimerkeissä käännoäsuunta on asian havainnollistamiseksi päinvastainen (sm→sk) kuin itse tutkimuksessa (sk→sm).

99 Sana poiketa ja merkityksen eroaminen tässä kontekstissa eivät välttämättä tarkoita virheellistä tai edes huonoa käännoästä. Nämä käsitteet tarkoittavat lähinnä, että tietyssä kontekstissa kyseinen sanan tarkoitus mieluummin ei käännä tai ei voi kääntyä suoraan. Tämän analyysin tarkoitus ei ole arvioida käännoäksien taitoja vaan sanojen käännoäksittävyyttä. Tässä on kuitenkin vain pieni otos lauseita, joten yksittäisten käännoäksien vaikutusvalta on suuri.

100Tässä luvussa ei silti puhuta uskollisuus–luontevuus-tasapainosta vaan transferin aiheuttamista käännoäsvaikeuksista.

yritettykään taata merkityksen vastaavuutta, kun taas muut rakenteet yrittävät sitä hakea eri keinoin enemmän. Vielä hyväksyttävä on *Keinu_5* (0,6 vastaavuuspistettä), jossa suora käänös johtaisi kopula-ratkaisuun. Adjektiivi *befangen* viittaa kuitenkin myös *ujo*-sanaan, joten merkitys on lähellä muttei täysin sama. Tarkasteltavien sanojen joukossa ei ollut lauseita, joilla on arvo 0,2. Asetelmassa 1 alimpana puolestaan ovat sanavastineet. *Mittaaajat_7*-lauseessa *raivostuttaa* esimerkiksi kuuluu toki samaan semanttiseen piiriin kuin *ärgern*, mutta jälkimmäinen on huomattavasti lievempi ilmaus (ei juurikaan tasoittumista), eivätkä merkitykset täten täsmää.

Kun verbit jakaa PKA:n mukaan odottaisi plussapuolelta hyviä ja miinuspuolelta huonoja vastaavuusarvoja. Sellaista kaavaa ei kuitenkaan ole: plussa-arvoiset sanat (*miellyttää, kiinnostaa, harmittaa, loukata*) ovat saaneet vastaavuusarvon $v=0,62$, neutraaliarvoiset sanat (*ärsyttää, huvittaa, pelottaa, hävettää*) $v=0,73$ ja miinusarvoiset sanat (*ahdistaa, yllättää, järkyttää, hämmentää, ujostuttaa, raivostuttaa, säikäyttää*) $v=0,67$. Voitaisiinkin päätellä, että suhdearvot eivät korreloi sanojen vastaavuuden kanssa. Kun kuitenkin jaetaan vastaavuustulokset jo tuttuihin kategorioihin, paljastuu selkeästi seuraava korrelaatio: kun suhdearvot ovat korkealla, niin verbivastaavuudetkin ovat (liite 19). Tämän ristiriidan olennaisena tekijänä on se, että on suurempaa hajontaa yksittäisiä sanoja kuin kokonaisia kategorioita vertailtaessa (NS:t poislukien). On mahdollista, että juuri nämä tutkitut sanat eivät täysin käyttydy odotettuun tapaan, mutta kategorioiden suhdearvot puolestaan koostuvat kaikista kvantitatiivisessa tutkimusosassa huomioon otetuista sanoista. Jos suodattaa sanat vain niiden kategorioiden mukaan, joissa ne esiintyvät, ei enää tarkastella yksittäisiä sanoja vaan laajempia kokonaisuuksia. Näyttääkin pitävän paikkansa, että suhdearvot korreloivat sanojen vastaavuuden kanssa, mutta vain yleiskatsauksessa eli kategorioiden kehyksessä.

Loppujen lopuksi taas hedelmällisempi kysymys lienee, suosivatko vastaavuusarvot saksan kielen kaltaisia rakenteita eli TrS:oja. Tähän näyttää ensisilmäyksellä saadun tukea: TuS:t (*harmittaa, pelottaa, hävettää, ujostuttaa*) ovat heikoimmat ($v=0,54$), NS:t (*miellyttää, kiinnostaa, loukata*) kääntyvät huomattavasti paremmin ($v=0,7$) ja TrS:t (*ärsyttää, huvittaa, ahdistaa, yllättää, järkyttää, hämmentää, raivostuttaa, säikäyttää*) parhaiten ($v=0,74$). Tämä on NS:ojen, TrS:ojen ja TuS:ojen välillä melkein sama suhde kuin luvussa 3.2.1.1 syntaktisestikin todettiin! Jää silti selitettäväksi, miksi sitten SKP:lla on suhteellisesti enemmän TuS:oja kuin SMP:lla.

3.2.2.2 Neutraalit sanat eli NS:t

Edellä oli puhetta *kiinnostaa* ja *miellyttää* -sanojen asemasta. Näiden NS:ojen osalta yksittäisillä lekseemeillä on suurta vaikutusta, koska niitä on vähän, mutta niiden esiintymiä on paljon. Edellä käyttämäni kategoriat (presens, infinitiivi, jne.) eivät tällä kertaa ole tarkastelun fokuksessa. Ymmärtääkseen miten yllä mainittuihin sanoihin on päädytty, täytyy katsoa, mistä on lähdetty. Tätä

varten on poimittu oman korpukseni neljästä kirjasta kaikki relevantit osumat (liite 15). Lisäksi muutama lause esiintyi jo ylempänä (esim. *Kylä_4*). *Kiinnostaa*-sanon esiintymiä (34 kpl) tarkastellessa huomaa sen vastaavan monia erilaisia saksankielisiä muotoja. Tavallisin muoto *jmdn interessieren* kääntyy suoraan *kiinnostaa*-muotoiseksi ja se on täten hyvin luonnollinen valinta; tällaisia tapauksia on 18 eli 52,94% osumista:

(*skMittaaajat_13*) Wen interessiere schon, was der denke!

(*smMittaaajat_13*) Ketäpä kiinnostaisi mitä sellainen ajattelee!

Toinen päämuoto on refleksiivinen *sich interessieren*. Morfologisesti vastaava suomen kielen sana ei ole kausatiivi- vaan inkoatiivivariantti *kiinnostua*. Tätä ei suomessa usein esiinny muussa muodossa kuin partisiipin yhteydessä, kun saksassa tämä on paljon yleisempi. *Sich interessieren* näkyy silti vain 6 kertaa eli 17,14% osumista:

(*skMittaaajat_9*) Ob er sich auch für Navigation interessiere?

(*smMittaaajat_9*) Kapteeni kysyi, kiinnostaako Eugenia myös navigointi.

Kolmas päämuoto on adjektiivipartisiippimuoto *interessiert sein*, joka suoraan vastaa suomen *olla kiinnostunut* -muotoa. Tätä odottaisi saksalainen kielikorva enemmän¹⁰¹; osumista löytyy vain 1 kappale (2,94%):

(*skKylä_4*) Je mehr seine Tochter zur Frau heranwuchs, desto weniger war er am Beischlaf mit seiner Frau interessiert.

(*smKylä_4*) Mitä naisellisempi tyttärestä tuli, sitä vähemmän miestä kiinnosti yhdyntä vaimon kanssa.

Mainitut muodot ovat toisilleen hyvin vaihdettavissa. Niin olisi *skMittaaajat_9* -lauseelle kelvollinen käännös myös *Olisiko hän kiinnostunut navigoinnistakin?* Kysymys kuuluu, minkä verran kierteleviä ne NS:ojen tapaukset ovat, joissa käännökset kääntyvät epätavallisista ilmauksista (9 kpl eli 26,47%). Tarkemmin katsottaessa kyseiset käännökset vaikuttavat olevan tasoittavia, sillä 'kiinnostaa' onkin semanttisesti melko neutraali. Negaatiot toimivat vielä hyvin: *ei kiinnosta* on käytännössä samaa kuin *jllek samantekevä* (eli *gleichgültig* tai *gleichbedeutend*: *Kylä_5*) tai *uninteressant* (*Mittaaajat_24*). Merkitykset vääntyvät lauseissa *Lukija_15*, jossa kysymys ei ole vain kiinnostuksesta, vaan siitä, että asia 'ei kuulukaan jllek'. Lauseessa *Mittaaajat_23* taas *keine Lust haben* osoittaa halun eikä vain kiinnostuksen puutetta. Nämä esimerkit täten vaikuttavat tasoittavilta ratkaisuilta. Kysymys, minkä verran tasoittuminen on pakollinen transferin sivuvaikutus, vaatii tarkemman tarkastelun. *Beschäftigen* (*Lukija_18* ja *Mittaaajat_25*) liikkuu vielä *kiinnostaa*-sanon semanttisen piirin rajoilla, vaikka 'beschäftigen' antaa ymmärtää, että hahmo ei voi muuta kuin miettiä erästä asiaa. Samalla tavalla *Anteil nehmen* (kirjaim. 'ottaa osaa', *Lukija_16*) on tunteellisesti paljon syvempi kuin 'kiinnostaa'. Nämä lauseet puolestaan ovat siis yksinkertaistavia; NS:t toimii APT:n sanoihin nähden semanttisina yläkäsitteinä. Tätä neutraalimpia ovat *ein Thema sein* (kirjaim. 'jllk olla [puheen]aiheena', *Lukija_17*) ja *sich fragen* ('ihmetellä', *Mittaaajat_26*). Tuskin kukaan

¹⁰¹SKP:lla *olla kiinnostunut* -tyyppisiä osumia on vain 4(!), joista kaikki on käännetty *interessiert sein* -tapauksesta.

lukisi näitä epätavallisia käännöksiä epäillen taustalla olevan käännös – käännösratkaisut osuvat uskollisuus–luontevuus-jatkumon keskelle.¹⁰² Tällä logiikalla NS:t ovat aina helpoin ratkaisu: suhdearvon ollessa alhainen se on ”laiska” ratkaisu, suhdearvon ollessa korkea se on turvakeino. Joka tapauksessa *kiinnostaa*-sana kerää käännöksikseen useita sellaisia sanoja, jotka liittyvät vain etäisemmin mielenkiintoon.¹⁰³ *Miellyttää*-sana (14 esiintymää) on samanlainen. Sanan suora käännös on *gefallen*. Tällaisia osumia onkin suhteellisen paljon (8 osumaa eli 53,33%):

(*skLukija_23*) Mir gefiel ihr Brief.
(*smLukija_23*) Hänen kirjeensä miellytti minua!

Toisaalta löytyy myös paljon sellaisia muotoja, jotka eivät suoraan käänny *miellyttää*-sanalla, vaikka SKP:lla näin on yritettykin: *jmdn passt etw* (*skMittaaajat_27*; suorempi: *sopia*) tai *zurechtkommen* (*skLukija_27*; suorempi: *pärjätä*). Näitäkin *miellyttää* vetää runsaasti puoleensa.

Vertailun vuoksi tietenkin on myös tarpeellista katsoa, miten muut sanat tässä kontekstissa toimivat. Kelvollisten vastaesimerkkisanojen löytäminen on haastavaa, koska muilla yksittäisillä sanoilla ei ole yhtä paljon osumia. Päätin valita kaksi sanaa, *ärsyttää* ja *harmittaa*, jotka molemmat liittyvät suuttumukseen. *Ärsyttää* kuitenkin useammin sisällyttää aktiivisen tekijän ja täten kuuluu TrS:oihin, kun *harmittaa* on prototyypisempi tunnekausatiivitapaus ja on ryhmitelty TuS:ojen alle. *Harmittaa* on käännetty yksinomaan sanasta *ärgern*; vain Herta Müllerin poeettisessa *Hengityskeinussa* on käytetty ilmausta *leid tun* (SSSS:n 2008 mukaan 'säälittää jkta', ks. liitettä 18, mutta tässä kontekstissa kuitenkin vanhahtava ja kirjaimellisempi 'aiheuttaa harmia'). *Ärsyttää* taas on monipuolisempi; APT:eistä löytyy aiemmin mainittu *Ärger aufsteigen* (*skMittaaajat_5*). Semanttisesti nämä kaksi sanaa jakavat samoja merkitysalueita. Tämä tarkoittaa myös, että käännökset juuri eivät yksinkertaistu näiden sanojen kohdalla. Joka tapauksessa ne antavat olettaa suhtautuvansa suoranaistemmin kuin edelliset kaksi NS:aa. Tämä tarjoaa osoituksia siitä, että NS:t ovat muita taipuvaisempia olemaan yläkäsitteitä (ks. Laviosa 2002: 49) ja täten yksinkertaistavat. Näin ollen yksinkertaisemmat leksikaaliset muodot voivat johtaa implisiittistymiseenkin. Universaaliajatuksen kannalta nämä todisteet ovat kuitenkin heikot, koska yhtäältä osumia *ärsyttää–harmittaa*-verbiparilla on vain vähän, toisaalta kaikki tämä lähinnä vahvistaa sen, että sanastolliset seikat ovat erittäin kieliriippuvaisia; universaaliuden ideahan perustuu siihen kysymykseen, voivatko kääntäjät järkevällä tavalla muuta kuin käyttää näitä NS:oja. Väitän, että *miellyttää* -tapauksia ei ole niinkään paljon muista kielistä käännettäessä. Varmempaan tulkintaan pitäisi kuitenkin etsiä esimerkiksi kaikki *gefallen* (tai *interessieren*) -tapaukset APT:eistä ja katsoa, millaisiksi ne on käännetty.

102Ovatko NS-käännökset kuitenkin välttämättä aina parhaat vaihtoehdot? Tämä olisi lisä käännösuniversaaliuteen, mutta ajatus on epäilyttävä. Nämä ratkaisut lienevät lähinnä vain helppoja.

103Itse asiassa ainut sana, joka on herättänyt huomiota viemällä *kiinnostaa*-sanalta *interessieren*-käännöksiä, on *liikuttaa* (ks. *Mittaaajat_51* ja *Mittaaajat_54*, liite 14)

3.2.3 Morfologiaa koskevaa: aikamuodoista lisää

Kvantitatiivisessa tutkimusosassa morfologista tulkintaa yritin lähestyä arvioimalla suhdearvoja ja TuS–TrS-suhteita aikamuodot suodattimena. Asetin oletukseksi, että saksan perfektistä on käännetty suomen imperfektiin ja saksan futuurista suomen preesensiin. Tämän valaisemiseksi poimin neljän (tai kahdeksan) kirjan korpuksestani kaikkien sanojen SKP:n kaikista osumista kaikki imperfekti- ja preesenstapaukset (liite 15). Infinitiivejä en etsinyt erikseen, sillä ilman niitäkin tuloksia on kohtuullista enemmän. Kolmannen infinitiivin illatiivimuodot kuitenkin katsoin läpi sen tarkistamiseksi, löytyisikö futuurisia *tulla*-rakenteita. Näiden sanojen ja kirjojen kohdalla niitä ei ollut lainkaan. Tuloksista yksittäisiä pluskvamperfektiesiintymiä (esim. *oli alkanut ärsyttää*) ja konditionaalimuotojakin poistin käsin. Imperfektin negaatioiden vuoksi hain erikseen muutamia MAP:eja. Lopulta sanoja kertyi kaiken kaikkiaan 100 tarkastelun kohdetta, joista 31 preesens- ja 69 imperfektitapausta; lauseita on 97, sillä kolmessa imperfektilauseessa on kaksi sanaesiintymää (*Lukija_13*, *Lukija_35*, *Mittaajat_44*). Tämä suhde 1:2,226 näyttää odotettua isomman poikkeavuuden (vrt. liitteet 4a/5a: 80:150 → 1:1,875), mikä johtuu todennäköisesti kertomustyylistäkin: tässä käyttämättömäksi jäänyt KSK:n oma SKP on kirjamäärältään pieni, mutta sen sisällyttämät kirjat ovat suhteellisen laajoja ja käyttävät nimenomaan enemmän preesensia.

Tarkastelkaamme SKP:n preesensosumia ensin. Se, että kolmannen infinitiivin *tulla*-rakenteita ei tosiaan ole lainkaan (vain *tulla joksikin*, ks. *Lukija_52*), antaa jo ymmärtää, että APT:eissä futuuritapauksia ylipäättään ei ole kovin paljon. Enemmän oli lauseita, joiden APT:ien vastineissa ei ole preesensia (5/31 = 16,13%): APT:n *Mittaajat_23:ssa* käytetään (subjunktiivin¹⁰⁴) perfektiiä (*habe [...] gehabt*) ja sekä *Keinu_30*, *Mittaajat_2* että *Mittaajat_52* -lauseissa puolestaan semanttisen kontekstin ja syntaksin vuoksi SKP:lla on päästy preesensiin, kun saksaksi on käytetty imperfektiä. sk*Mittaajat_24*:ssä ei ole edes verbiä vaan adjektiivi. Jälleen infinitiivimuoto herättää huomiota lauseessa *Mittaajat_43*, jossa *alkaa*+verbi-rakenteella¹⁰⁵ on ainakin semanttisesti onnistuneesti tavoiteltu APT:ien ainutta futuurimuotoa. Futuuri oletus siis kumoutuikin sen takia, ettei APT:eissä valitettavasti oikein ole futuuria.

104”Subjunktiivi on verbin tapaluokka, jolla ei ole suoraa vastinetta suomessa. Se käännetään suomeksi eri tavoin tapauksesta riippuen. Subjunktiivi on harvinainen päälauseessa. Se on ennen kaikkea sivulauseen muoto, jonka tehtävä on korostaa sivulauseen alistussuhdetta päälauseeseen nähden.” (Havu 1997: 1)

105Kaikkien niiden sanojen kohdalla, joita on sekä SKP:lla että SMP:lla, *alkaa*+verbi-rakenteita on 24 osumaa 11 eri sanalla. *Harmittaa* (7) on kärjessä. Haussa mukana ovat siis myös KSK:n omat kirjat; *alkaa harmittaa* -esiintymiä ei ollut omassa korpuksestani. Ilmeisesti tämä rakenne sitoo vain tietynlaisia verbejä, jotka osaavat kuvastaa alun ja kehityksen. Näin *yllättää* tai *säikäyttää* eivät taatusti ole taipuvaisia esiintymään sellaisessa kehyksessä. Toisaalta *ällöttää*, *kyllästyyttää* ja *kiinnostaa* ovat hyvin tuotteliaita sanoja; jopa 75% *ällöttää*-sanan osumista on *alkaa*-rakenteita. Tämä on mielenkiintoinen havainto sinällään: SMP:lla on 8 sanaa, joita SKP:lla ei ole; SKP:lla 5, joita SMP:lla ei ole. Tämän rakenteen *kiinnostaa*-esiintymiä on vain SMP:lla, mikä täsmää täydellisesti luvun 3.1.3.1 löydöksen kanssa; *pitkästyttää* puolestaan on vain SKP:lla varmasti samasta syystä, miksi *miellyttää* on käännöksissä suosittu.

Asiat ovat toisin SKP:n imperfektin puolella, eikä pelkästään sen vuoksi, että niitä on enemmän. Kvantitatiivisessa osassa kuitenkin aliarvioin kirjakielen osuutta, sillä suurin osa lauseita koostuu kertojan hahmojen ja tapahtumien kuvailuista. Tässä ei odottaisikaan APT:eissä näkevän perfektia:

(skMittaajat_45) Es wunderte ihn, daß außer ihm niemand an diese Dinge dachte.

(smMittaajat_45) Häntä ihmetytti että kukaan muu ei ajatellut näitä asioita.

Tämän lisäksi, vaikka päähahmo kertookin itsestään, hän kyllä suurin osin käyttää kirjakieltä ja puhuu kieliopillisesti oikein:

(skKeinu_33) Ich war froh, dass keiner etwas fragte, und insgeheim kränkte es mich.

(smKeinu_33) Olin iloinen ettei kukaan kysynyt mitään, mutta salassa se kuitenkin loukkasi minua.

Tästä esimerkkejä riittää, sillä kaikista 69 lauseesta tällaisia on 57 (82,61%). Imperfektillä on suhteellisesti vähemmän lauseita, joiden APT:ien vastineissa ei ole imperfektia ($4/69 = 6,66\%$), kuten preesensin puolella oli lauseita, joiden APT:ien vastineissa ei ole preesensia: Imperfektimuodostui *skLukija_15*:n preesensistä, *skKylä_21*:n ja *skKylä_26*:n pluskvamperfektistä. Lauseessa *skKylä_1* taas ei ole yhtäkään verbiä vaan pelkkä nomini. Jäljellä olevat 8 (11,59%) lausetta ovat mielenkiintoisia. Puhekielimäisyys korostuu tarpeeksi näyttämään APT:ien kohdalla kuvittelemiä imperfektin yhtäältä näissä lauseissa, joissa on lainausmerkkejä:

(skLukija_11) „Mich hat der Prozeß besonders interessiert.“

(smLukija_11) ”Oikeudenkäynti kiinnosti minua kovasti.”

(skLukija_12) „Dich hat der Prozeß besonders interessiert?“

(smLukija_12) ”Vai kiinnosti se sinua kovasti?”

Seuraavaksi kirjakielen mukaan virheellinen perfektin käyttö näkyy haastatteluja sisällyttävässä *Kylässä*, kun puhetapa muuttuu paikalliseksi tai puhekielimäiseksi:

(skKylä_6) Geredet habens mit keinem, der ihnen nicht zur Nasen gestanden ist.

(smKylä_6) Eivät puhuneet kenellekään, jonka naamataulu ei sattunut miellyttämään.

(skKylä_25) Also, wie ich bereits gesagt habe, mir hat es ab diesem Zeitpunkt auf dem Hof nicht mehr getaugt.

(smKylä_25) Niin kuin jo sanoin, minua ei sen jälkeen huvittanut jäädä taloon.

Näiden tapausten lisäksi on lauseita, joiden perfektivalinnat eivät ole selitettävissä kontekstilla eivätkä syntaksilla. Näihin ”lipsahduksiin” kuuluvat kertojan epäsuorat kertomukset (*Mittaajat_7*) ja minä-puheet lauseissa *Keinu_28*, *Kylä_15* ja *Lukija_22*:

(skMittaajat_7) Aber es habe ihn nun einmal so geärgert!

(smMittaajat_7) Häntä vain raivostutti niin vietävästi!

Odotettavissa oleva muoto olisi *Aber es ärgerte ihn nun einmal so [sehr]!* Tietyllä tavalla *smMittaajat_7* korjasi *skMittaajat_7*:n (tasoittumista!), koska jälkimmäisellä ei ole mitään syytä olla (subjunktiivin) perfektissä. Lausetta *skMittaajat_7* edeltäväkin lause on kirjoitettu perfektissä (*Klug sei das vom ihm nicht gewesen*). Sitä ennen on käytetty imperfektia, kun kontekstista päätellen looginen valinta olisi pluskvamperfekti, jos jokin aikamuoto täytyy valita (*Klug wäre das*

vom ihm nicht gewesen). Lisäksi näkee muiden lauseiden joukossa epäjohdonmukaisia tunnekausatiiviverbien aikamuodon esiintymiä:

(*skKylä_23*) Der Barbara war das Ganze ziemlich peinlich und sie hat gesagt, wenn sie gewusst hätte, dass ich noch mal in den Stadel gehe, wäre sie nicht rausgegangen.

(*smKylä_23*) Barbaraa tilanne nolotti aika tavalla, hän sanoi ettei olisi mennyt latoon jos olisi tiennyt, että minä tulisin vielä sinne.

Tämä kertoo epäsuorasti siitä, miten epätarkka saksan kieli on aikamuotojen suhteen, koska puhekielessä kiistämättä ylivoimaisesti käytetään perfektiä ja aikamuodot ovatkin yleisessä käytössä sulautuneet. Tällaisten oletustani tukevien osumien määrä (11,59%) on kuitenkin niin pieni, ettei imperfektin kohotettu määrä voi tätä kautta selittyä.

Miten konditionaali suhtautuu tähän? Tämän voi jakaa kahtia. *Mittaaajat*-kirja käyttää runsaasti subjunktiivia, minkä vuoksi osa lauseita on käännetty konditionaaliin¹⁰⁶. Kaikki muut APT:ien lauseet onkin kirjoitettu konditionaalissa, ja täten kvantitatiivisessa tutkimusosassa tekemäni oletus näyttää pitävän paikkansa; ainut poikkeus on seuraava, jossa muunnos konditionaaliksi tapahtuu semanttisen kontekstin johdosta:

(*skLukija_6*) Ich gewöhnte mir ein großspuriges, überlegenes Gehabe an, ich präsentierte mich als einen, den Nichts berührt, erschüttert, verwirrt.

(*smLukija_6*) Omaksuin ylimielisen ja mahtailevan käytöksen, olin olevinani kuin ei mikään koskettaisi, järkyttäisi, hämmäntäisi minua.

3.2.4 Sekalaista

3.2.4.1 Pika-analysointia verbipariesimerkillä *pelätä–pelottaa*

Kääntäjien ei ole aina pakko käyttää kausatiiveja, koska kausatiiveilla usein on ei-kausatiivinen verbipari. Tunnekausatiivilausekehyksessä käytetään yleensä sellaisia verbejä, joilla ei-kausatiivisena on statiivinen vastine (*pelottaa–pelätä*) tai joilla ei ole vastinetta lainkaan (*kismittää*), kun transitiivilausekehyksessä usein näkee inkoatiiviverbeistä johdettuja kausatiiveja (*hämmästyä–hämmästyttää*). (Siironen 2001: 49–51.) *Pelottaa–pelätä*-verbipari saa tässä alaluvussa nyt palvella tutkimusobjektina prototyypisyytensä takia. Tätä varten muokkasin hakumatriisini kattamaan muodosta *pelkään* muotoon *pelkäämisillään* kaikki *pelätä*-esiintymät.

Aloittakaamme pienellä kvantitatiivisella ekskurssilla. KSK:n ja oman korpukseni kirjoista yhdessä saadaan 458 osumaa, joista poistin käsin 5 virheellistä. SKP:lla on 113, SMP:lla 340 osumaa ja täten suhde on 1:0,3324 ja PKA (erotus todellisesta arvosta 0,3324 laskennallisesti odotettuun suhdearvoon 0,3888) on negatiivinen -0,0564. Näin käänöksissä *pelätään* vähemmän, sillä odotuksenmukainen tulos olisi ollut 133 osumaa. Tämä sopii lähes täydellisesti yhteen kausatiivivastineen kanssa, jonka poikkeama-arvo on -0,0555. Preesensia tarkasteltaessa *pelätä*-

106 *Mittaaajat_13, Mittaaajat_14, Mittaaajat_22, Mittaaajat_26* (liite 14).

sanalla on poikkeama-arvo -0,236, vastineellaan *pelottaa* -0,222. Imperfektissä *pelätä*-sanalla puolella arvo on +0,058, *pelottaa*-sanalla taas hivenen positiivisempi +0,082. Infinitiiveissä *pelätä*-sanalla on arvona -0,066 ja *pelottaa*-vastineellaan -0,055. Muissa kategorioissa ei *pelottaa*-sanalla ole tarpeeksi osumia, jotta ne riittäisivät tieteelliseen vertailuun. Nämä arvot ovat siis hyvin samanlaisia. Tässä näkee osumamääriä katsoessa preesens-imperfekti-inversion: statiivivastineella 28,26% on preesensmuotoja, 42,16% on imperfektejä, 15,67% infinitiivejä ja 9,05% MAP:eja. Tunnekausatiivisana saa 48,61% preesensesiintymiä, 34,72% imperfektejä, infinitiivejä 11,11%, mutta se ei saa MAP:eja lähes yhtään.

Tätä analysointia varten tarkastelen taas oman korpukseni kirjoja. APT:n pätkät poimin jälleen käsin, lauseita on 66 kappaletta (liite 15). Näiden lauseiden *pelottaa*-esiintymiä arvioiden Siiroisen pisteytyssystemin mukaan kategorioihin jaettuna saadaan preesensissä arvo 6 (tutkimusosassa ylempänä 6), imperfektissä 8,75 (ylempänä 9), MAP:eissa 5 (ylempänä 6) ja infinitiiveissä 6 (ylempänä 6); keskiarvo täten on 6,44 (ylempänä 6,75). Koska MAP:eja ei yllättäen ole tässä kuin yksi lause, on parempi laskea keskiarvo sivuuttaen se. Tulos on tällöin 6,5, mikä sekäkin täsmää hyvin edeltävän luvun löydöksen kanssa, vaikka tässä lauseiden otoksessa 70% onkin ihan eri lauseita. Sama pätee subjektin paikkaa tarkasteltaessa. Tässä on keskiarvo 1,91 ja ylempänä se oli 2. Pää- ja sivulauseita on tämän luvun lauseissa keskimäärin vähemmän (2,64) kuin ylempänä SKP:n TuS:ojen keskiarvo osoittaa (3,09), mutta niitä on silti reilusti enemmän kuin SMP:n TuS:ojen keskiarvo näyttää (1,9). Sanaparia voidaan analysoida myös verbivastaavuuden valossa. Tätä varten poimin sanakirjasta (SSSS 2008) käännosehdotukset (liite 18). Tässä *pelottaa* saa arvon $v=0,62$. *Pelätä*-sana saa jopa arvon $v=0,81$, mikä antaa olettaa sen olevan paremmin käännettävissä. Mahdollisissa käännostratkaisussa sekä *pelottaa* että *pelätä* vaikuttavat hyvin uniformisilta, sillä molempien sanojen kohdalta odottaisi sanoja (*be*)fürchten tai apurakennetta *Angst haben*. Tosiaan *pelätä*-sanalla 54 lauseesta 41 (eli 70,93%) koostuu näistä kahdesta variantista, kun kausatiivivastineella *pelottaa* tämä arvo on 66,66%. Se, mistä nämä kaksi sanaa on käännetty, ei siis ole yhtä hajanaista kuin NS:ojen kohdalla. Toki jako (*be*)fürchten ja *Angst haben* -muotoihin on näillä kahdella sanalla poikkeava, sillä *pelätä*-puolella 51,22% on (*be*)fürchten-muotoja, *pelottaa*-puolella niitä on vain 16,66%. Tämä implikoi, että seuraava käänнос vaikuttaa epätavalliselta:

(skKeinu_29) Vielleicht fürchtete sie sich im Wald dieser 68 Männerbetten.

(smKeinu_29) Ehkä häntä pelotti tässä 68 miehen sänkymetsässä.

Ratkaiseva komponentti on paikan määrite *im Wald*, joka muuttaa tekstipätkän tilamaiseksi lauseeksi. Siihen tulee lisätä se fakta, että saksassa verbi on reflektiivinen ja suoraa aiheuttajaa ei juurikaan ole. Jos APT:n lause olisi *Vielleicht fürchtete sie den Wald dieser 68 Männerbetten* tai *Vielleicht fürchtete sie sich vor dem Wald dieser 68 Männerbetten*, todennäköinen käänнос olisi *Ehkä hän pelkää 68 miehen sänkymetsää*. Pelkkä aiheuttajan puute ei riitä:

(skKeinu_20) Ich darf mich nicht fürchten, dachte ich, sonst ertrinke ich.

(smKeinu_20) En saa pelätä, minä ajattelin, muuten hukun.

Jotta tämän voi kääntää tunnekausatiiviseksi, täytyy lisätä paikan määrite: *Ich darf mich im Wasser nicht fürchten[...]* voi kääntää lauseella *Vedessä minua ei saa pelottaa[...]*. *Angst haben* puolestaan on vähemmän monitulkintainen, sillä tässä 'pelon' omistuksen voi muutenkin tulkita tilamaiseksi. Tämäkin toimii parhaiten, kun samassa sivulauseessa ei ole aktiivista tekijää:

(skMittaajat_40) Sie hätten zu viel Angst.

(smMittaajat_40) Heitä pelottaisi liikaa.

Tässä tapauksessa kumpikin käy; morfologisesti suora käänнос olisi *He pelkäisivät liikaa*, jonka täten kääntäjä tietoisesti vaikuttaa välttävän. Lisäksi on muitakin syntaktisia seikkoja, jotka vaikuttavat estävästi tunnekausatiivin käyttöön:

(skLukija_20) Ich hatte Angst: vor dem Berühren, vor dem Küssen, davor, daß ich ihr nicht gefallen und nicht genügen würde.

(smLukija_20) Minä pelkäsin: pelkäsin kosketusta, suudelmia, sitä etten miellyttäisi häntä enkä osaisi tarpeeksi.

Tuskin mielletään lausetta *Minua pelottivat: kosketus, suudelmia, se etten miellyttäisi häntä enkä osaisi tarpeeksi* suosittavaksi käännökseksi. Tätä enemmänkin eroja *pelätä* ja *pelottaa* -sanojen välillä löytyy, kun katsoo niitä tapauksia, joilla on saksankielisissä APT:eissä pelkkä nomini (ei apurakenteissa). Statiivien puolella näitä on 20,37%:

(skKylä_13) Nach einem kurzen Augenblick der Angst vor der Begierde, die er in Barbaras Nähe spürte, lebte er seine Wollust ohne Rücksichtnahme aus.

(smKylä_13) Vähän aikaa hän oli pelännyt Barbaran läheisyydessä tuntemaansa himoa, sitten hän oli heittäytynyt hekumaan estottomasti.

Tällaiset lauseet ainakin osittain voisi toki kääntää vastaavasti suomenkielisillä nominiratkaisuilla. Kaikissa tutkimissani lauseissa ei ole kuitenkaan yhtäkään esimerkkiä, jossa kääntäjä on tällaisessa tapauksessa tehnyt näin. Näissä lauseissa ei myöskään ole yhtäkään sellaista, jossa kääntäjä on käyttänyt ei-kausatiivin tunnekausatiivista vastinetta, vaikka se olisi mielestäni täysin mahdollista. Käänösratkaisujen valinnanvaraisuuden lasien läpi katsottuna vaikuttaa olevan kaksi kausatiivityyppiä:

1. ”Leksikaalinen lukko” – Pakollinen (ei-)tunnekausatiivisuus: *Abschrecken*-sanaa ei voi kääntää *pelätä*-sanalla; puolestaan *erschrecken* esimerkiksi tarkoittaa joko 'pelästyttää' tai 'pelästyä' kontekstista riippuen.
- 2a. Valinnaisten tunnekausatiivien, joissa tunnekausatiiveilla on ei-kausatiivisia vastineita, pitää täyttää tiettyjä kriteereitä, joista ainakin kaksi ovat lauseen tilamaisuus ja tekijän olemassaolon puute. Käänöslauseet eivät vaikuta toteuttavan valinnaisia tunnekausatiiveja tullessaan nomineista käännettyksi.
- 2b. Muunlaiset syntaktiset seikat usein rajoittavat tunnekausatiivin käytön mahdollisuuksia.

3.2.4.2 *Lassen ja machen, saada ja antaa*

Otin kaikki tämän tutkimusosan mittaan käytetyt 168 verbiparia ja käytin AntConc -ohjelmaa etsiäkseni APT:eistä kaikkien *lassen* ja *machen* -sanojen kaikki esiintymät. *Lassen* voi esiintyä sekä käynnistävässä että permissiiviskausatiivisessa merkityksessä, joissa subjektina on teettäjä, joka sallii, päästää tai aiheuttaa toiminnan. Aiemmin selvitin jo, että tämä ei toimi suomesta vastineita hakien tunnekausatiiveilla niinkään hyvin kuin kuratiiveilla, joten tuloksia ei tämän sanan kohdalla ole paljon odotettavissa. *Machen* taas on lähellä vakiintuneita ilmauksia kuten myös *Angst haben*. Tosiaan ihmetyttää, miksi käännöksissä ei näe käytetyn lainkaan ihan tavallista ja yleiskielessä taajasti esiintyvää *Angst machen* -rakennetta, sillä tämä olisi huomattavasti kausatiivisempi kuin omistusmuoto ja loistavasti vastaisi *pelottaa*-sanaa (jos *-ttAA* on 'aiheuttaa' eli 'tehdä vaikutuksen/seurauksen', niin *pelottaa* olisi 'pelko-tehdä' eli 'Angst-machen'). Löydökset voi ryhmitellä neljään eri luokkaan:

Ensimmäinen luokka sisällyttää sellaisia lauseita, joissa on saksankielisissä ATP:eissä *lassen-machen*-rakenteita ja joita SKP:lla ei kuitenkaan käännetty kausatiiveiksi saati tunnekausatiiveiksi (*Mittaajat_1* ja *Lukija_22*).

Toinen luokka koostuu niistä, joissa ei ole tiukempaa kausatiivista merkitystä. Lauseet *Keinu_4*, *Kylä_7* ja *Mittaajat_37* näyttävät *lassen*-sanon permissiivisissä 'päästää' ja 'suostua' -tarkoituksissaan, joilla on toki kausatiivisia sävyjä.

Kolmas luokka koostuu sellaisista lauseista, joissa SKP:lla on ei-tunnekausatiivisia kausatiivimerkityksiä kuten lauseessa *Mittaajat_29*: *lassen*-sanasta on päädytty *saada tekemään jtk* -rakenteeseen (*befürchten lassen* → *saada pelkämään*). Aiemmin puhetta oli *antaa*-sanasta, joka näkyy lauseessa *Keinu_23* – odotetusti käännetty sanasta *lassen*:

- (*skKeinu_23*) Im ersten Monat nach der Heimkehr ließ ich die ganze Nacht im Zimmer das Licht brennen, weil ich mich ohne Dienstlicht fürchtete.
(*smKeinu_23*) Ensimmäisenä kuukautena kotiinpaluun jälkeen annoin valon palaa huoneessa koko yön, koska pelkäsin ilman yövaloa.

Tämäkään ei koske tunnekausatiiviverbiä, minkä lisäksi se onkin permissiivisyytensä vuoksi rajatapaus edelliseen luokkaan: tuskin voisi sanoa, että minä-hahmo *aiheuttaa*, että valo palaa koko yön, vaan hän päästi sen tapahtumaan.

Neljännän luokan muodostavat ne lauseet, joissa SKP:lla onkin tunnekausatiivimuotoja. Kun *Keinu_24*, *Lukija_13* ja *14* ja *Mittaajat_42* sisällyttävät *tehdä*-sanon ilman mitään sellaisia kausatiivikonnotaatioita, toisin kuin lauseessa *Mittaajat_42* sanan *hermostuttaa* ei tarvitse olla käännetty pelkästä adjektiivista, sillä seuraavassa lauseessa se onkin haettu saksankielisen APT:n kausatiivirakenteesta:

(skMittaaajat_53) Zu Hause hätte er längst im Bett gelegen, und obwohl er Minna nicht gern sah, ihre Stimme nicht hören wollte und nichts ihn so nervös machte wie ihre Anwesenheit, fehlt sie ihm aus reiner Gewohnheit.

(smMittaaajat_53) Kotona hän olisi ollut ajat sitten sängyssä, ja vaikka hänen ei tehnyt mielensä katsoa Minnaan päinkään eikä kuulla tämän ääntä ja vaikka mikään ei hermostuttanut häntä niin kuin Minnan läsnäolo, hän kaipasi tätä sulasta tottumuksesta.

Tämän lisäksi nähdään vakiintunut lauseen *Kylä_3 huvittaa*-käännös rakenteesta *Spaß machen* (kirjaimellisesti 'jku tai jkn aiheuttaa huvia' ~ 'huvi-tehdä'), mutta tämä tietenkään ei ole analyyttinen kausatiivi, sillä *Spaß machen* on leksikaalistunut ilmaus.

Kaikista 168 lauseesta löytyy 13 lausetta, joissa APT:eissä esiintyy *lassen-machen*-muotoja. Näistä APT:eissä kausatiivimerkityksiä sisältävät tulkinnasta riippuen vain kolme tai neljä, joista SKP:lla puolestaan vain 2 edes kuuluu tunnekausatiivisanoihin. Tutkituista verbipareista prosenttiosuus on 1,18%, joten kyseessä lienee pelkkä sattuma. On tullut selväksi ainakin se, että saksan analyyttisen ja leksikaalisen kausatiivin ja suomen tunnekausatiivin välillä ei ole suoraa korrelaatiota havaittavissa. Mikäli haluaa tutkia saksan kausatiivimahdollisuuksia, täytyy se tehdä hyödyntämällä kvalitatiivista bilateraalia korpusta.

Järjestelmällisyyden vuoksi katsoin kaikki 168 lausetta läpi etsiäkseni SKP:lta myös kaikki *saada* ja *antaa*-tapaukset. *Saada*-lauseita löytyy neljä, joista vain yksi on kausatiivinen (ennen mainittu *Mittaaajat_29*); *antaa*-lauseita on kolme, joista yksi semi-kausatiivinen on ennen mainittu *Keinu_23*, toinen samanlainen *Lukija_33*, joka ei APT:ssä olekaan kausatiivia.

3.2.4.3 Sanojen määrä ja lauseiden pituus

Seuraavaksi otin samat 168 lauseparia ja annoin OpenOfficen laskea kaikki sanat yhteen (SKP:n *kkade*-lauseita käytännöllisyyden syistä ei otettu mukaan). SKP:lla sanamäärä on 2163, kun saksankielisissä APT:eissä se on 2708 (suhde 0,8:1). Kirjaimia laskiessa ero tasoittuu: SKP:lla 16229, saksan APT:eissä 16727 (suhde 0,97:1). Tämä tietenkin helposti selittyy eri kielitypologioiden kautta, sillä suomen kielen morfologia aiheuttaa pitempiä sanoja, ja luodakseen koherentteja merkityksiä saksa vaatii enemmän pieniä sanoja. Ylempänä tarkastelin jo pää- ja sivulauseiden määrää virkettä kohti. Siinä kyseisen määrän keskiarvo oli SMP:lla 2,16 ja SKP:lla 2,53 (suhde 0,85:1), mikä puhuu yksinkertaistumishypoteesia vastaan ainakin syntaksin tasolla. Kun nyt SKP:n tarkasteltujen lauseiden määrä suhtautetaan SMP:een (32 lausetta, ks. liitettä 15), SKP:n kokonaismäärästä 2163 tulee 412 sanaa. Tämä on edelleen enemmän kuin SMP:n 368 sanaa (0,89:1 = ”suhde A”) ja melko lähellä mainittua pää- ja sivulauseiden suhdetta. Voisi rohjeta väittämään, että käännökset (SKP) ovatkin suomen APT:eihin (SMP) verrattuna paitsi syntaktisesti monimutkaisempia myös morfologisesti yksinkertaisempia – sillä ehdolla, että SKP:n lauseet (kirjainmerkkien kohdalta) eivät ole huomattavasti pitempiä. Kun kuitenkin katsoo, että SMP:lla on

2861 ja suhteutetulla SKP:lla 3092 merkkiä (0,93:1 = suhde B), suhde-ero A:n ja B:n välillä on täten niin pieni, ettei morfologiasta taaskaan saa liiemmin spekuloida.

Asiasta jälleen herää miksi-kysymys: mikä täsmälleen aiheuttaa sen, että SKP:n lauseet ovat pitempiä ja monimutkaisempia kuin SMP:n lauseet? Tätä varten tarkastelen yksityiskohtaisesti saksankielisten APT:ien ja SKP:n kaikkia 168 lausetta (yhteensä 336, ks. liitettä 15) tavoitteena kirjainmerkkejä laskemalla ryhmitellä lauseet niihin, joissa käännös on lyhyempi (108 kpl = 64,29%), ja niihin, joissa käännös on pitempi kuin APT:n vastaava lause (60 kpl = 35,71%). Niistä ensimmäinen ryhmä on odotuksenmukainen, sillä syitä suomenkielisten lauseiden lyhyyteen saksankielisiin lauseisiin nähden on monia: genetiivirakenteet, saksan artikkelit ja ennen mainitut apuverbirakenteet, erilaisia partisiippirakenteita ja muuta. Esimerkkinä toimii seuraava lause (värien merkitykset vastaavat toisiaan):

- (skLukija_44) In der Dunkelheit der folgenden Nacht fürchteten sie, die Stufen der Treppe und den Weg zu verfehlen.
(smLukija_44) Seuraavan yön pimeydessä he pelkäsivät putoavansa portailta ja eksyvänsä.

Tässä APT:n lause on suhteellisen lyhyt eikä käännös sen vuoksi osoittaudu liian vaikeaksi. *Verfehlen* (engl. 'to miss') tarkoittaa *Stufen*-sanankontekstissa sekä 'pudota' että 'kompastua' ja *Weg*-sanankontekstissa muun muassa 'eksyä'. Vaikka suomeksi verbivalinta haarautuukin kahtia, kääntäjän on ollut mahdollista hyödyntää suomen kielen morfologiaa käyttämällä lauseenvastikkeita välttääkseen sivulauseen. Syntaktisesti käännös on hyvin suomen kielen mukainen. Se ei tarkoita sitä, ettei kääntäjä olisi kohdannut transferia¹⁰⁷: Yhtäältä leksikaalisesti käännös yksinkertaistaa ilmaukset *die Stufen der Treppe* ja *den Weg*, toisaalta semanttisesti se pakosta eksplisiittistaa päähenkilöiden (*he pelkäsivät*) toimintoja. Käännösvalinta suuntautuu luontevuutta eli suomen kielelle tavallisempia rakenteita kohti (eli konventionaalitumista vain sen vuoksi, että suomi ja saksa riittävästi poikkeavat toisistaan). Siinä missä SKP:n lauseet ovat saksan APT:ejä pitempiä, yleensä näkyy lisäyksiä. Tätä tapahtuu eniten, kun käännettävänä on pitempiä, saksan kielen kaltaisia rakenteita kuten seuraavassa lauseessa (värien merkitykset vastaavat toisiaan, lihavoitu teksti osoittaa lisäyksiä):

- (skKeinu_10) Im Schrecken, dass ich mitten im Winter wer weiß wohin zu den Russen muss, wollte mir jeder etwas geben, das vielleicht etwas nützt, wenn es schon nichts hilft.
(smKeinu_10) Kaikki pelkäsivät, että minä joutuisin keskellä talvea kuka tietää minne venäläisten luo, ja siksi kaikki halusivat antaa minulle jotain mistä olisi hyötyä, vaikka se ei muuten auttanutkaan tässä tilanteessa.

Käännös on (SMP:een nähden) syntaktisesti eksplisiittistävää, koska ylläpitääkseen merkitysyhdistelmiä kääntäjä on käyttämällä lisäyksiä yrittänyt pysyä lähempänä lähdekielen lauserakenteita eli uskollisempana lähdetekstille. Nimenomaan tämän vuoksi on huomattavissa

¹⁰⁷Tässä siis käännösuniversaalien transferi pro käännöskielen universaalien transferi (ks. lukua 2.1.2).

transferin vaikutusta¹⁰⁸ ja (tämän kieliparin kielten eroavaisuuksista johtuen) konventionaalistumisesta etäännyntäkin.

3.2.5 Kvalitatiiviset johtopäätökset

3.2.5.1 Tietoon saatu

Kvantitatiivisesta tutkimusosasta on jäänyt auki muutama kysymys. Tässä tutkimusosassa puolestaan syntaksin kannalta on saatu vahvistusta siihen, että tämänkin korpuksen sanat käyttäytyvät samalla tavalla kuin Siiroisen (2001) hyödyntämissä korpuksissa ja lauseissa. Sekä SKP:lla että SMP:lla sanat vaikuttavat toimivan analogisesti; huomiota kiinnitin erityisesti sanajärjestykseen. Pää- ja sivulauseita tarkastelemalla sain lisää tukea siihen löydökseeni, etteivät käännökset ole pelkästään TuS:oja käytettäessä syntaktisesti monimutkaisempia ja eksplisiittisempiä vaan yleensäkin. Puhetta oli myös *alkaa tapahtua* -rakenteesta, joka osoittaa, että syntaktisesti eksplisiittisempi ilmaisu voi johtaa leksikaaliseen yksinkertaistumiseen.

Leksikaalisesti on vastaavuusarvoja tarkasteltaessa havaittu, että plus-arvot eivät välttämättä saa saksankieliseltä puolelta suoria vastineita. Itse asiassa SKP:ssa ilmenee yllättävää suosiota niitä sanoja kohtaan, jotka eivät täydellisesti vastaa APT:ien sanavalintoja. Tämä kuitenkin johtuu siitä, että sanojen käännettävyys riippuu kategorian kehyksestä. NS:oja erikseen tutkiessani löysin osoituksia siitä, että NS:t tosiaan ovatkin taipuvaisempia olemaan niin sanottuja yläkäsitteitä, mikä tarkoittaa sekä implisiittistymistä että yksinkertaistumista. Vaikka kaikki oletukseni eivät käyneetkään toteen, olen silti voinut osoittaa, että käännökset monelta kannalta ovatkin leksikaalisesti yksinkertaisempia eivätkä ainakaan käyttämästäni tarkastelunäkökulmasta katsottuna ole eksplisiittistyviä. NS:t ovat käteviä välimuotoja, jotka välttävät uskollisuus–luontevuus-ongelman; täten ne vaikuttavat myös tasoittavana komponenttina (ks. *kiinnostaa*-sanaa).¹⁰⁹ On toki nähty myös pienenä vastaesimerkkinä *ärsyttää–harmittaa*-pari, jossa käännökset eivät välttämättä yksinkertaistu (eivätkä ne sanojen hyvän vastaavuutensa takia monimutkaistukaan).

Morfologian pikatarkastelu on hyvä esimerkki siitä, että oletukset voivat hyvin olla vääriäkin. Vaikka oletus, että saksan futuuri kääntyy suomen preesensiksi ja saksan perfektiksi suomen imperfektiksi, todella pitääkin käytännössä paikkansa, näin tapahtuu lähinnä puhekielessä – ja vaikka kirjoissa esiintyy puhekieltä, kirjojen hahmot eivät aina käytä aitoa puhekieltä. Lukuun ottamatta paria selittämätöntä tapausta suurin osa edellisen tutkimusosan väittämiäni morfologiaan liittyvistä universaaleista on peruttava, mutta ainakin konditionaalien tapauksessa ne näyttävät pitävän paikkansa.

108Eli käännöskielen universaalien transferi pro käännösuniversaalien transferi (ks. lukua 2.1.2).

109Saman luonteinen havainto on jo Savolaisella (1997: tiivistelmä; 72–74), joka tutki suomen kielen frekventatiivisuuden käännösmahdollisuuksia saksaan: ”Tavallisimmaksi käännökseksi on todettava frekventatiivisuuden täysin huomiotta jättävä saksannos.”

Sekalaista-luvussa otin tutkittavaksi verbiparin *pelätä–pelottaa*, jonka avulla kävin läpi edellisten lukujen menet, joiden tavoitteellisuus sai tätä kautta vahvistusta. Verbiparin perusteella yritin myös luonnostella kriteereitä, jotka määrittävät tunnekausatiivin valintamahdollisuuden: joko (ei-)tunnekausatiivisuus on leksikaalisesti pakotettu tai valinnaisen tunnekausatiivin tapauksessa on esteellisiä tekijöitä kuten syntaktisetkin seikat. Lyhyt verbianalysointi *lassen* ja *machen* sekä *antaa* ja *saada* -sanoilla on kiteyttänyt entistä selkeämmin, ettei suomen kielen tunnekausatiivin ja saksan kielen kausatiivin välillä ole suoraan miltei lainkaan korrelaatiota. Lopuksi yksinkertaiset sanamäärä- ja lausepituusanalyysit antoivat vieläkin lisää tukea sille löydökselle, että käännökset ovatkin varmasti syntaktisesti monimutkaisempia ja eksplisiittisempiä.

3.2.5.2 Tietämättä jäävää

On valitettavasti myös kysymyksiä, jotka ovat jääneet vaille vastausta. Leksikaalisesti ei tiedetä edelleenkään, onko konditionaalissa ja MAP:eissa NS:ojen suhde korkea siksi, että TrS:ojen ja TuS:ojen suhteet ovat matalia, vai ovatko TrS:ojen ja TuS:ojen suhteet konditionaalissa ja MAP:eissa matalia siksi, että NS:ojen suhde on korkea. Kvantitatiivisessa tutkimusosassa leksikaalisesti oli puhetta leksikaalisesta aukosta, jonka kautta NS:t vahvistuvat. Tätä syy–seurausketjua ei kuitenkaan voitu epäilyksettä todistaa (toisin kuin aiemmin mainittu SKP:n tunnekausatiivisuuden liioittelu). Morfologinen näkökulma ei auttanut selvittämään, miksi jotkin suhdearvot ovat näin korkeita (esim. MAP). Jälkimmäistä olisi toki mahdollista tutkia, mutta se vaatisi enemmän tilaa eikä ole tässä toteutettavissa. Olennainen kysymys on, voivatko kääntäjät (järkevällä tavalla) muuta kuin tehdä nämä valinnat. Toisin sanoen: ovatko toteutuneet käännökset välttämättömiä, ja jos eivät ole, niin kuinka paljon vaikutusta muilla sanoilla on (NS:oihin)? Saksan kausatiivista ei ole voitu sanoa paljon, sillä esimerkkejä ei ole tarpeeksi. Tätä tarkastellakseen pitäisi myös sulkea pois tunnekausatiivit, lisätä tarkastelusuunnaksi suomi–saksa ja digitalisoida suomesta käännettyjä saksankielisiä teoksia; tämäkin on aihe toiselle tutkimustyölle.

3.2.5.3 Lähtöhypoteesit kvalitatiivisesti

Loppujen lopuksi hypoteesiin 1a(~) on saatu samoja vastauksia kuin kvantitatiivisessakin tutkimusosassa. Käännökset tosiaan vaikuttavat olevan leksikaalisesti yksinkertaisempia, mutta pienet vastaesimerkit pois lukien (ks. *ärsyttää–harmittaa*-verbiparia) ne eivät ole eksplisiittistyviä. On sinänsä loogista, että harvinaisemmat tunnekausatiiviverbit jäävät pois (1b∅), kun käännökset pyrkivät uskollisuus–luontevuus-tasapainon keskelle, mutta sitä ei tässä osassa voitu tutkia. Myös hypoteesi 2(~) on kohdattava varoen, sillä tässä tutkimusosassa ei voitu todistaa, että analyttisen kausatiivin ja morfologisen kausatiivin välillä ei välttämättä ole suoraa yhteyttä; toisaalta on kyllä pieniä osoituksia siitä, että SST:t ovat vähemmän morfologisia – niihin ei kuitenkaan kannata

luottaa (2a $\emptyset$). Selkeämpi on hypoteesi (2b $\times$), johon on jälleen saatu kielteistä todistusaineistoa, sillä tämän tutkimuksen tunnekausatiivisanat vaikuttavat käyttäytyvän niin kuin oli edellisessä tutkimusosassa oletettukin. Tässä tärkeimpänä täytyy osin perua edellisiä oletuksia morfologisista löydöksistä, sillä ei ole voitu todistaa SKP:n imperfektien olevan käännetty saksan APT:ien perfektistä eikä SKP:n preesensin saksan APT:ien futuurista. Morfologisista universaaleista saatiin vain vihjeitä, ei vedenpitäviä todisteita (3 $\emptyset$). Loppujen lopuksi tässäkin tapauksessa voi nähdä osoituksia kaikista universaalihypoteeseista (4 $\checkmark$), vaikka niistä ei voikaan tehdä universaalisti päteviä päätelmiä.

3.3 Tutkimusosan johtopäätökset

Toisen tutkimusosan tarkoitus oli muun muassa vahvistaa tai kumota ensimmäisen tutkimusosan johtopäätökset. Tämä ei ollut mahdollista hypoteesin 1b osalta, mutta vahvistusta löytyi hypoteesiin 1a. Samoin hypoteesi 2b sai tukea, mutta hypoteesin 2a joudun jopa jättämään tarkastelun ulkopuolelle, koska sitä ei tunnekausatiivin kontekstissa ole järkevää tutkia. Samalla tavalla toinen tutkimusosa on osoittanut, että tunnekausatiivit eivät välttämättä ole paras kehys hypoteesin 3 tutkimiseksi, vaikka se onkin jokseenkin mahdollista. Viimein hypoteesi 4 ei ollut niinkään vaikeasti tai edes järkevästi tutkittavissa, sillä osoituksia universaaleista näkee kaikkialla, kun katsoo tarpeeksi tarkkaan.

Tämän tutkimuksen osalta voi todeta, että käännöksiä leksikaalisesti tutkittaessa huomataan yksinkertaistumista ja implisiittistymistä, mutta samoja tekstejä syntaktisesti tutkittaessa tämä toteutuu juuri toisinpäin. Mitäpä tapahtuu, kun kielipari vaihtuu, jos saksa kohtaa ruotsin tai suomi viron, jolloin kielten typologiat eivät poikkea toisistaan niinkään vahvasti? Asiasta herää sekin kysymys, ovatko jotkin universaalit universaalimpia kuin toiset.

Tässä hypoteesieni määritelmätaso menee syvemmälle: Vain yhden esimerkin mainitakseni voin todeta, että SST:eissä yliedustuneita ovat NS:t, joille molemmissa kielissä on vastineita (kohdeuniversaalin I. käännöskielen universaalin suhde I. tulostaso); SST:eistä pois jääville sanoille ei usein ole lähdekielessä vastineita (lähdeuniversaalin I. käänösuniversaalien suhde I. prosessin taso). Tämä hypoteesi täten vain sattuu tämän kieliparin kontekstissa aiheuttamaan leksikaalista yksinkertaistumista ja implisiittistymistä. Vaikka kohdeuniversaalin suhteessa voidaankin keskittyä kvantitatiivisesti samankielisiin APT:n ja SST:n välisiin seikkoihin, tutkija ei ikinä pääse pois tämän kapean tarkasteluikkunan deskriptiivisyydestä. Selvittääkseen syyt hän ei voi välttyä kvalitatiiviselta, kielten väliseltä transferin tarkastelulta. Tässä taas kerran heti muuttuu universaalien luonne: universaaleista tulee vähemmän universaaleja ja enemmän tulkinnanvaraisia, mitä enemmän tutkimus liikkuu kvalitatiivisempaan päin ja mitä enemmän puhetta on transferista.

4 Päätelmiä

Universaalien ihanne on universaalius. Ilmentymiä universaalihypoteeseissa kuvailtuista piirteistä on tässä tutkimuksessa epäilemättä voitu todeta useaan otteeseen. Nopeasti kuitenkin käy ilmi ideaalin naiivius, sillä ristiriitoja on runsaasti eikä mikään universaali voi olla stereotyyppinen. Absoluuttisiin väitteisiin on pakko lisätä ehtoja, jotta käsite säilyisi kieliparin, tekstilajin, kääntäjän ja historiallisen ajankohdan vaihdella (Oinonen 2012: 24). Seuraavaksi esitän seitsemän kautta tämän tutkielman esiin nousseen seikan perinteistä universaaliuden käsitettä rajoittavan luettelon¹¹⁰:

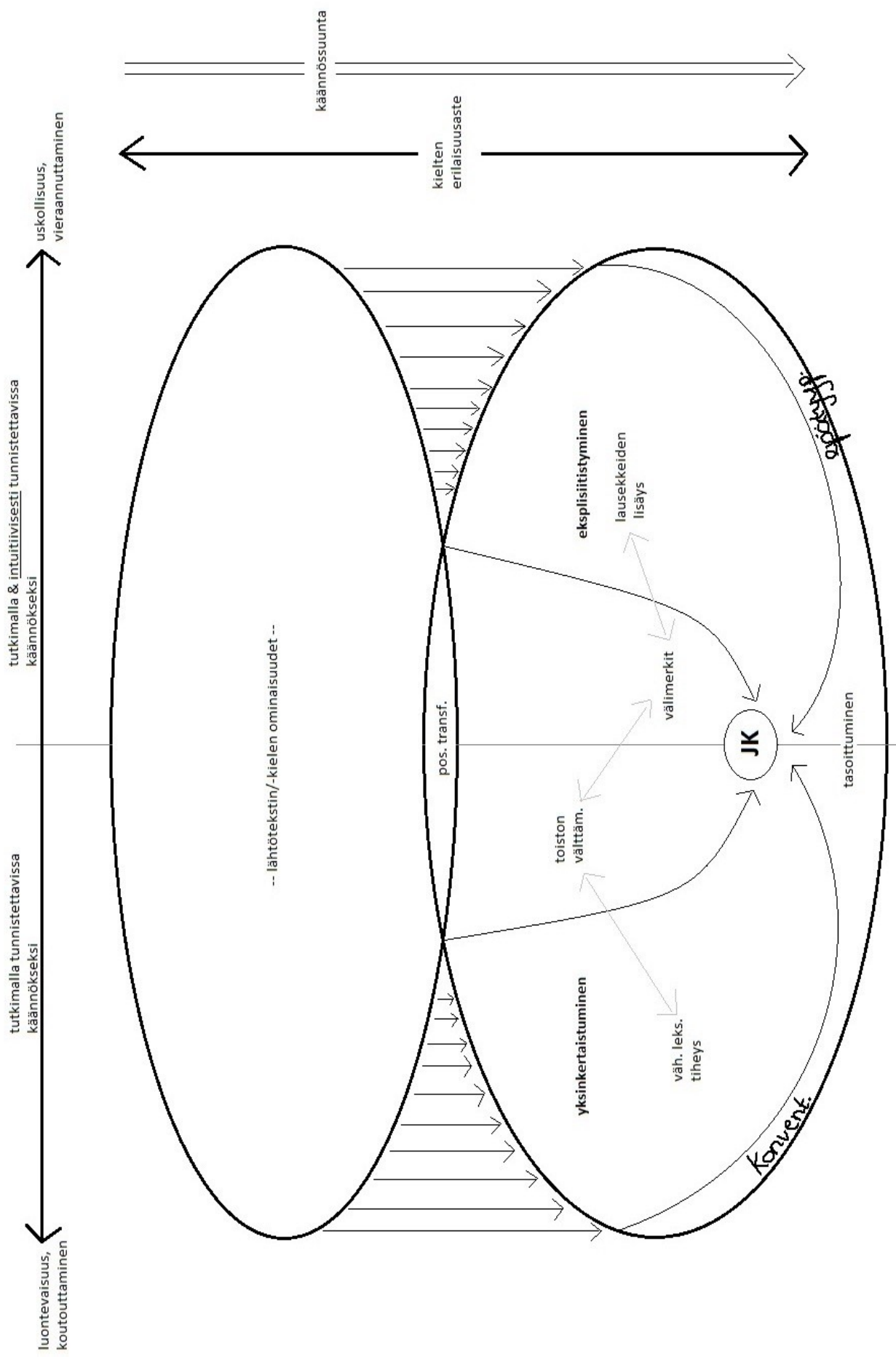
- Universaaleihin kuuluu kaksi puolta: alitajuinen ja tietoinen. Alitajuinen puoli on yksiselitteinen (esimerkiksi tämän tutkielman teoksissa *vituttaa*-sana yksinkertaisesti häviää), tietoinen puoli ei niinkään. Jos kääntäjä on tietoinen universaaleista tai kielten eroavaisuuksista ja yrittää kompensoida ne, universaalien pitää toteutua niin, ettei kääntäjällä ole muuta vaihtoehtoa kuin päätyä jonkinlaiseen universaaliin (ks. teoriaosan *nuoska*-esimerkkiä tai tämän tutkimuksen lausetta *smKeinu_10*: leksikaalinen yksinkertaistuminen vs. syntaktinen eksplisiittistyminen).
- Universaaleihin liittyy vahvasti normeja, sillä nämä vaikuttavat kääntäjien ratkaisuihin niin alitajuisesti kuin tietoisestikin. Niin on konventionaalistuminen eli normaalistuminen enemmän tendenssi kuin varsinainen pakko toimia tietyllä tavalla, mitä odottaisi perinteiseltä universaalilta (Kenny 1999: 232). Normit jakautuvat eri tasoille riippuen kulttuurista, tekstilajista ja kieliparista (Eskola 2002: 235–239). Ne muuttuvat diakronisesti ja synkronisesti ja ovat täten suuri universaalien muotoilija. Jos tämänhetkinen eurooppalainen käännöskulttuuri olisi ”luontevampi”, *vituttaa*-sana ehkä ei häviäisi totaalisesti; jos se olisi ”uskollisempi”, *smKeinu_10*-lauseen tendenssi nojaisi vieläkin enemmän syntaktiseen eksplisiittistymiseen.
- Universaaleja määrittelevät normien johdosta muodostuneet strategiat. Pym (2008: 323–325) kommentoi nykynormien ajatusta: ”either say what seems normal or safe (standardization), or say what someone else can be responsible for (interference).” Kääntäjän täytyy tekstilajin ja muita normipohjaisia seikkoja huomioiden löytää jonkinlainen uskollisuus–luontevuus-jatkumon kohta ja täten valita strategiansa. Lause *smKeinu_10*, vaikka tavallista hivenen kömpelämpää suomea, tarkemmin tarkasteltuna ei riko suomen kielen tyyliä, välittää kyllin tarpeeksi alkutekstin merkitystä, eikä herätä liiemmin huomiota.

¹¹⁰Yhdyin siis Chestermanin (2004: 40–41) *low road* -termillä nimettyyn universaalien käsitykseen. Seuraava luetteloni on kuitenkin sikäli selkeämmin porrastettu, että Chesterman (mp.) sekoittaa esimerkiksi kielikohtaisuuden muiden kriteereiden kanssa, jotka kaikki voi luokitella normipohjaisuuden alle (esim. ajan ja paikan tai tilanteen sidonnaisuus). Hän toki halusikin vain mainita muutaman aspektin ilman spesifimpää järjestystä.

- Universaalit ovat todennäköisyyspohjaisia, sillä strategiasta riippuen eri universaalit ilmenevät eri muodossa ja eri vahvuudella. Strategian määrää alati olemassa oleva transferikin toimiessaan kahden tai useamman eri kielen välillä. *Keinu_10*-lauseessa saksan kielen verbijärjestys toki rajoittaa syntaktisia käänösmahdollisuuksia, mutta kääntäjä olisi kuitenkin voinut jaksottaa virkkeen eri tavalla, joten uskollisuus–luontevuus-jatkumon kohta olisi toinen.
- Universaaleille kielikohtaisuuskin on rajoitus. Voi yrittää jakaa universaalit riippumattomiin ja riippuvaisiin pohdiskelemalla, kuinka vahvasti kielten erilaisuudesta aiheutuva transferi on prosessissa mukana. Niin voisi tämän tutkielman esimerkillä tasoittuminen kuulua enemmän riippumattomiin ja syntaktinen eksplisiittistymisen enemmän riippuvaisiin universaaleihin.
- Universaalit voi (täytyy?) jakaa eri kielipillisiin kategorioihin (eli syntaksi, semantiikka jne.), jotka osin kielikohtaisuus päättää. Aina huomaa ristiriitaisuuksia riippuen siitä, kuinka vahvoja tarkastelun suurennuslaseja käyttää. Oikea kysymys on, millaiseen tarkkuuteen haluaa tyytyä. Kuitenkaan mikään erimielisyys minkään yksittäisen universaalien ehdotuksen kohdalla ei saa julistaa universaalien pyrkimystä perusteettomaksi saati arviottomaksi (Toury 2004: 17).
- Universaalit todetaan usein inhimillisen tulkinnan kautta (huom. kvan. vs. kval. tarkastelu) ja ne ovat täten melko mielivaltaisia. Tämänkin tutkielman tulokset voi varmasti tulkita eri tavalla kuin tässä on tehty.

4.1 Käänösuniversaalien malliehdotus

Suurin ilmassa leijuva kysymys lienee, miten transferin käsite saadaan mahtumaan universaalien joukkoon. Blum-Kulka (1986) toteaa, että eksplisiittistymisen ei riipu kielistä. Laviosa (2002: 46) taas väittää [leksikaalisen] yksinkertaistumisen johtuvan käänösprosessista, koska eri kielissä on eri leksikaalisia piirteitä. Yhä transferin myönteisemmän kannan ottaa Tommola (2005: 108) toteamalla, että ”ainakin jossain määrin käänösten ominaispiirteet johtuvat lähdekielestä”. Pymin (2008) puolestaan on varsin helppo kritisoida Bakeria (1993), kun tämä pyrkii vain kuvailemaan tuloksia (käänöskielen universaalit) eikä syitä; Toury nimittäin keskittyi myös käänösprosessiin (käänösuniversaalit) ja täten puhui myös transferin asemasta. Onhan toki aina kaikissa kielissä eri piirteitä; kysymys ei ole siitä, esiintyykö universaalien piirteitä tai vaikuttaako transferi, vaan siitä, millaisia piirteitä ja kuinka vahvasti niitä esiintyy, ja miten ja kuinka vahvasti transferi niihin vaikuttaa. Seuraavassa kuviossa yritän melko yksinkertaistetulla tavalla hahmotella henkilökohtaista ymmärrystäni.

Kuvion kuplien reunat määrittelevät prosessia: Ylempi on lähdeteksti kaikkine kielellisine ominaisuuksineen, alempi on vastaavasti kohdeteksti. Mitä enemmän kuplat etäännyvät toisistaan (kielten erilaisuusaste), sitä pitempiä positiivisen transferin viereisistä sivujen viivoista¹¹¹ (interferenssiä l. neg. transferi) ja kuplien välisistä nuolista (käännös vaikeus) tulee, ja sitä pienemmäksi päällekkäin menevä transferi (transferenssi l. pos. transferi) alue muuttuu, ja sitä vaikeampi on tavoittaa JK-kohta (joustokäännös). Näin toteutuu graafisesti taipumishypoteesin idea: transferenssin alue esiintyy kohdetekstissä kahdesti, interferenssin alue (muu osa) aliedustuu.

Tulokset näkyvät kohdekielen kuplan sisällä: riippuvaisia universaaleja näyttävät olevan yksinkertaistuminen ja eksplisiittistuminen, joihin vahvasti vaikuttavat kielipari ja prosessi itse. Konventionaalistuminen, josta aiheutuu, mikäli ei ylikompensoituna, luonnollisempaa tekstiä, ei sinänsä ole liiemmin motivoitunut kielten erilaisuudesta. Tasoittuminenkin on kiinni enemmän tyylistä kuin transferivaikutuksesta.¹¹² Silti ei saa väittää, että riippumattomat olisivat toisia universaalimaisempia, koska kaikki esiintyvät jollain tasolla ja kaikki kärsivät jollain tavalla samoista rajoitteista. Tätä ajatusta seuraten kyseessä ovat pikemminkin jatkumot ja ihmisten ratkaisut, joten on puhuttava enemmän todennäköisyydestä kuin pakosta toimia tietyllä tavalla. Sitä paitsi universaalienkin välissä olevat rajat ovat hyvin heikkoja: riippuvaisten universaalien alle luetelluista kohdetekstien piirteistä näkee, kuinka nämä voivat hyvin olla muunkin universaalien merkkejä: välimerkkipoikkeuksia voi kontekstin huomioiden luokitella sekä yksinkertaistumisen, eksplisiittistymisen että jopa epätyypillisten frekvenssien alle.¹¹³ Voivathan sekä eksplisiittistuminen ja yksinkertaistuminen saada aikaan sen, että tekstit ovat helpommin luettavia (Oinonen 2012: 27). Näin niiden ei aina tarvitse olla toisilleen edes vastakohtia.

Universaalikäsitteen akilleenkantapää on aina ollut, ettei kaikilla tasoilla esiinny sama universaali (samalla vahvuudella). Tässä alemman kuplan sisältö ja universaalien vahvuuskin muuttuu sen mukaan, mitä kielen osa-aluetta tarkastelee: teksti saattaa olla leksikaalisesti monimutkaistunut, mutta kehittynyt syntaktisesti yksinkertaisemmaksi – tarkasteltavia kategorioita voi muotoilla miten itse haluaa. Näin eksplisiittistymisen ja yksinkertaistumisen ei myöskään tarvitse olla niin lähtökohtaisia kuin esimerkiksi Pym (2009: 319) vaikuttaa oletettavan. Mielivaltaisuus onkin suuri tekijä, jonka mukaan tulokset muokkautuvat.

111Nämä riippuvat siis normeista/käännöskulttuurista, jotka strategian kautta vaikuttavat kääntäjien tietoisiin ja alitajuisiin päätöksiin.

112Se että Jomppanen (2016: 70–71) sai tulokseksi eniten lähdekielten interferenssia ja epätyypillisiä frekvensseja, ei ole ihme nykynormien kehityksessä. Eivätkä yksinkertaistuminen tai eksplisiittistuminen aina ole niinkään riippuvaisia – leksikaalinen yksinkertaistuminen esim. usein näyttää olevan kielipareista riippumattommampi kuin tässä tutkielmassa kiteytyi. Muistettakoon, että tärkeää pikemminkin on, kuinka suuri vaikutus kielikohtaisuudella on.

113Monenlaiset jaot ovat mahdollisia, esim. neutraalit ja ei-neutraalit (tai suuntouniversaalit ja suunnattomat universaalit), missä epätyypilliset frekvenssit olisivat ilman lisätutkimusta neutraaleja ja konventionaalistuminen ei olisi neutraali. Nämä eivät kuitenkaan ole transferikäsitteen ongelman kannalta tavoitteellisia.

Yhtä vähän absoluuttia on käännöskielimäisyys. Tirkkonen-Condit (2002: 207–214) selittää sen syntyvän kääntäjän taitavuuden puutteesta. Klaudy ja Karoly (2005: 24) myönteisemmin kirjoittavat, ettei kohdekielen keinoja käytettäisi hyväksi. Molemmat lähtökohdat ovat utopistisia sikäli, ettei kukaan kääntäjä ole täydellinen ja ettei kohdekielissä koskaan ole kaikkia tarvittavia keinoja.¹¹⁴ Asiallisempi on kysymys, kuinka vahvasti on käännöskielimäisyyttä ja mikä huonoista käännösvaihtoehtoista on vähiten huono ratkaisemaan transferin asettamat esteet niin, ettei käännös ole sellaiseksi tunnistettavissa (huom. normit). Tämä vielä realistinen kohta on JK, jossa näennäisvirheettömyys on alhaisimmillaan ja joka on tasapainossa uskollisuus–luontevuus-jatkumon keskellä ja joka pyrkii pois riippumattomistakin universaaleista.

4.2 Tutkielman puutteita ja vahvuuksia

Tämän tutkielman melko naiivi ydinongelma on, että pienellä sivumäärällä on yritetty paljon. Tämä alkaa jo sillä, että teoriataustaosassa on pohdiskeltu saksankin kielen mahdollisuuksia ilmaista kausatiivisuutta, vaikka siihen ei ole tarkemmin voitu palata. Se oli kuitenkin syytä esittää ymmärtääkseen, miksi kielet eivät tässä kontekstissa juurikaan vastaa toisiaan. Lisäksi tietyin osin on tehty tulkintoja oletusten pohjalta: olen luokitellut suhdearvoja Siiroisen jaottelun mukaan, minkä perusteella tulkitin kvantitatiivisen osan tulokset analyyttisesti(kin). Joku saattaa myös ihmetellä, miksi tutkittuna on vain yksi käännössuunta saksasta suomeen. Voisihan selvittää, miten tunnekausatiivit kääntyvät suomesta saksaan, sillä vastaavuusongelmista syntyy epäsymmetrisyyksiäkin. Yksi käännössuunta toimii toiselle todistavana ja täydentävänä, mutta näin suhtautuu myös kvalitatiivinen osa kvantitatiiviseen osaan nähden. Palomäki (2006: 43) toteaa syytä, että kvantitatiiviset tutkimukset jäävät köyhäksi ilman kyseistä toista puolta. Tämän kahtia jaon kautta on saatu oletuksiin sekä vahvistusta ja kielteisiäkin vastauksia. Myönnettäköön, että kvantitatiivinen tutkimusosa avaa niin runsaasti ongelmia, ettei pelkkä tämän tutkielman kvalitatiivinen tutkimusosa riitä kaikkiin kysymyksiin tyydyttävien vastausten löytämiseen. Sivuvaikutuksena kvalitatiivinenkin osa on saanut kvantitatiivisia piirteitä. Kuitenkin ottamatta kokonaiskuva huomioon tulokset voivat jopa vääristyä. Liian kapean tarkasteluikkunan vuoksi on usein nähty tutkimuksen jumittuvan yksityiskohtiin, ja näin syntyy aina vain pieni määrä uusia ideoita (*alkaa harmittaa* -tyyppisille infinitiiveille voisi helposti omistaa kokonaisen toisen tutkielman!). Varsinkin universaalitutkimuksen taustan huomioiden uusien virikkeiden etsintä olisi tarpeen. Lopuksi kannattaa palauttaa mieleen tämän tutkielman tarkoitus: tässä ei lähtökohtaisesti

¹¹⁴Nykyään kannustetaan kääntäjiä olemaan entistä näkyvämpiä (Oittinen 2000), sillä kääntäessä on aina pakko käyttää jonkin verran valtaa. Onkin ironista, että kääntäjiltä vaaditaan mahdotonta samalla valittaen heidän huonosta asemastaan. Käännöksissä on aina jotain vierasta ja outoa, mutta outo ei aina ole huonoa. (Paloposki 2003: 228; 2005: 13.) Samoin Tirkkonen-Conditin (2002) tutkimukset osoittavat, ettei käännösten kieli välttämättä ole huonompaa suomea. Pidetään kuitenkin mielessä, että täällä esiin tulleita argumentteja tarkastellaan ainoastaan kaunokirjallisuuden valossa.

haluttukaan yhdestä aspektista tutkia kaikkea, vaan tavoitteena on ollut yhden kieliparin avulla valaista käännösuniversaalien asemaa tunnekausatiivien kehityksessä.

4.3 Jatkokysymyksiä

Universaalit tutkimuskohteena innostavat pohdiskelemaan kielten muuttumista ja muuttamista, rikastumista ja köyhtymistä. Tulevaisuudessa diakroninen tutkimus lienee etenkin normien valossa mielenkiintoista. Jo Jantunen (2004: 226) aikoja sitten kysyi, millä tavalla universaalihypoteesit ovat vaikuttaneet suomen kirjakielen kehitykseen. Pienemmässä mittakaavassa tätä on tehnyt pro gradu -työssään Hokkinen (2008), joka havaitsi EU-esitteitä tutkiessaan yksinkertaistumisen vahvistumista vuosina 2003–2004 vuosiin 1995–1996 verrattuna. Diakronisesti kielten voi väittää pyrkivän pienimmän vastustuksen polulle, minkä vuoksi ne kielikontaktissa yksinkertaistunevatkin. Yhden käännöksen mittaan (transferin) vaikutukset ovat kuitenkin suhteellisen pieniä. Kiintoisa olisi täten ”rikkinäinen puhelin” -koe, jossa käännetään yhtä tekstiä kahden kielen välillä edestakaisin. Suurentuuko universaalien näkyvyys? Yhtä lailla kuin taisteluun yksinkertaistumisen ja eksplisiittistymisen välillä¹¹⁵ transferenssin ja interferenssin köydenvetoon vaikuttaa vahvasti, kuinka iso osuus käännösratkaisuja on tietoinen tai sitten tietämätön – onko kyseessä tasoittuminen vai tasoittaminen? Mitä laajempi (universaalien) tietämys kääntäjillä on, sitä pätevämpi väline heillä lienee käännöskielimäisyyden välttämiseen. Jos taas universaalit paljastavat kyseessä olevan käännös, kysymys kuuluu, mitkä universaalit osoittautunevat paremmiksi paljastajiksi kuin muut (Chesterman 2004: 42); mitkä esimerkiksi aiheuttavat eniten näennäisvirheettömyyttä ja piilovirheitä?¹¹⁶ Entä miten uskollisuus–luontevuus-suhde liittyy taas tähän? Pohdiskelu palautuu prestiisikäsitteeseen¹¹⁷: Toury (1995: 275–278) selittää interferenssin olevan siedettävämpi sen tullessa prestiisiin omaavista kulttuureista. Näin taipumishypoteesinkin vaikutus suurenee (ks. Auvisen 2005:81 tutkima geneerinen *sinä*).¹¹⁸

115Huom. kuten aiemmin todettu, näiden välillä ei tarvitse olla ristiriitaa esim. semantiikkaa katsoen.

116Tässä kohtaa on mainittu uniikkiainesten puute (Tirkkonen-Condit 2004: 177–178; 2005: 124) ja yllätyksettä epätyypilliset frekvenssitkin (Eskola 2005: 240). Blum-Kulkan (1987) ja Vehmas-Lehdon (1989: 70–73) tutkimuksista kävi ilmi, että lukijoista 70% osasi arvata käännöksen olevan käännös (Tirkkonen-Conditilla 2002: 210 vain 62%). Toisaalta empiirinen mittaaminen on käännöstieteessä muutenkin jo ongelmallista sen takia, että lukijat ovat yksilöitä ja kokevat asiat eri tavalla (Eskola 2002: 14). Kyseessä on vain (kielenkäytön) otos: mikä on tarpeeksi suuri ollakseen luotettava (Oinonen 2012: 21)?

117Riippuu dominanssista ja kielipareista; historiallisista, sosiologisista, poliittisista, kognitiivisista, fyysisistä, psykologisista faktoreista (Laviosa 2002: 77) ja tekstilajeistakin (Eskola 2002: 1–2).

118Toisaalta on nähty vastaesimerkkejäkin: Venäjistä käännettyt suomennokset eroavat alkuperäis-suomesta enemmän kuin englannista käännettyt suomennokset (Eskola 2002: 235–239). Maurasen ja Tiittulan (2005) *minä*-ilmausta tutkiva kirjoitus todistaa samaa, sillä heidän tarkastelemissaan teksteissä sekä *minä* että nollapersoonan noudattavat kohdekielen normeja; pronominiton *tuntuu*-ilmaus on engl.-sm.-käännöksissä tavallisempi kuin *minusta tuntuu*. Dixon (1997: 24) lisää poikkeusesimerkiksi vähemmistökielen, joka on naapurimaan virallinen kieli: ruotsi Suomessa. Prestiisihypoteesin vastaisia näkemyksiä on esittänyt myös Mauranen (2000: 121–122; 2004: 80).

5. Lopuksi

Päätelmä pysyy samana: käännösuniversaaleista voidaan tehdä vedenpitäviä päätelmiä vasta silloin, kun ollaan niiden määritelmästä samaa mieltä. Yhtä selkeätä määritelmää ei kuitenkaan ole tulevaisuudessakaan. Tavoitteellisemmaksi osoittautunee selkeästi eritelty hakemisto erilaisia määritelmiä. Tästä jokaisen täytyy valita itselleen parhaiten osuva, jonka päälle hän haluaa rakentaa tutkimuksensa. Universaaleja nämä hypoteesit sitten ovat siinä mielessä, että niitä esiintyy aina tietyin rajoituksin ja eri vahvuuksin. Aina ensin on katsottava kokonaiskuva: transferi ja normipohja sekä siihen perustuva uskollisuus–luontevuus-tasapaino.

LYHENTEET

APT = alkuperäisteksti, eli ei käännettyt tekstit

KSK = Käännössuomen korpus

OSA = Oletussuhdearvo

PKA = Poikkeama-arvo

SKP = saksan kielen puoli, eli saksasta suomeen käännettyt tekstit

SMP = suomen kielen puoli, eli alun perin suomeksi kirjoitetut tekstit

SST = Saksasta suomeen käännettyt tekstit

KORPUSLÄHTEET

FINDE-KORPUS. *FinDe-korpuksen tilastollisia tietoja*. [Verkkodokumentti.] Würzburgin yliopiston internetsivustot. [Viitattu 09.02.2019.] Saatavissa: http://www.sprawi.germanistik.uni-wuerzburg.de/fileadmin/05010400/Forschung/finde-korpus_statistik.pdf.

KEHLMANN, DANIEL 2005: *Die Vermessung der Welt*. Reinbek: Rowohlt.

— 2007: *Maailman mittaajat*. Alkuperäisteos: *Die Vermessung der Welt*. Saksasta suomentanut Ilona Nykyri. Jyväskylä: Gummerus.

KÄÄNNÖSSUOMEN KORPUS. Käännössuomen sähköinen tutkimusaineisto. Käännössuomi ja kääntämisen universaalit -hankkeessa koostanut Joensuun yliopiston kansainvälisen viestinnän laitos 1997-. Käyttöaika: kesällä 2018. Saanti: Kansainvälisen viestinnän laitoksen palvelin, Joensuun yliopisto.

MÜLLER, HERTA 2009: *Atemschaukel*. München: Carl Hanser.

— 2010: *Hengityskeinu*. Alkuperäisteos: *Atemschaukel*. Saksasta suomentanut Jukka-Pekka Pajunen. Helsinki: Otava.

SCHENKEL, ANDREA MARIA 2006: *Tannöd*. Hamburg: Edition Nautilus.

— 2009: *Hiljainen kylä*. Alkuperäisteos: *Tannöd*. Saksasta suomentanut Leena Vallisaari. Jyväskylä: Gummerus.

SCHLINK, BERNHARD 1995: *Der Vorleser*. Zürich: Diogenes.

— 1998: *Lukija*. Alkuperäisteos: *Der Vorleser*. Saksasta suomentanut Oili Suominen. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.

MUUT LÄHTEET

- AUVINEN, MIRA 2005: Geneerinen *sinä* käännösuomessa ja alkuperäissuomessa – kvantitatiivinen vertailu. *Käännösuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 71–84.
- ARONEN, HANNA 2005: Pitkien virkkeiden parenteettisuus englannista suomeksi käännettyissä ja alun perin suomeksi kirjoitetuissa akateemisissa teksteissä. *Käännösuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 245–263.
- BAKER, MONA 1993: Corpus linguistics and translation studies. Implications and applications. *Text and Technology. In Honour of John Sinclair*, s. 233–250. [Verkkodokumentti.] Toim. Mona Baker, Gill Francis, Elena Tognini-Bonelli. Amsterdam: John Benjamins. [Viitattu 21.11.2017.] Saatavissa: <http://site.ebrary.com/lib/uniturku/Doc?id=10464429>.
- 1995: Corpora in Translation Studies: an Overview and Some Suggestions for Future Research. *Target 7, numero 2*, s. 223–243. [Verkkodokumentti. Viitattu 21.11.2017.] Saatavissa: <http://www.ingentaconnect.com.ezproxy.utu.fi/content/jbp/targ/1995/00000007/00000002/art00002>.
- BASSNETT, SUSAN – LEFEVERE, ANDRÉ 1990: *Translation, History and Culture*. London: Pinter.
- BASSNETT, SUSAN – TRIVEDI, HARISH 1999: *Post-colonial Translation. Theory and Practice*. London & New York: Routledge.
- BERNARDINI, SILVIA – ZANETTI, FEDERICO 2004: When is a universal not a universal? Some limits of current corpus-based methodologies for the investigation of translation universals. *Translation Universals: Do they exist?*, s. 51–62.
- BINDRIM, YLONNE 2010: *Ei se mitään perkeleen vaikeeta ollut. War nicht mal so schwer. Eine kontrastive Fallstudie zur Graduierung von Eigenschaften anhand zweier Romane Anna-Leena Härkönen und deren deutschsprachiger Übersetzungen*. Magistertyö. Greifswaldin yliopiston Fennistiikan ja skandinavistiikan laitos.
- BLUM-KULKA, SHOSHANA 1986: Shifts of Cohesion and Coherence in Translation. *Interlingual and Intercultural Communication. Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies*, s. 17–35. Toim. Juliane House & Shoshana Blum-Kulka. Tübingen: Gunter Narr.
- CHESTERMAN, ANDREW 2000: Kriitikko ja käännösefektit. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*, s. 62–78. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Toim. Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig. Helsingin yliopistopaino.
- 2004: Beyond the particular. *Translation Universals: Do they exist?*, s. 33–49.
- COMRIE, BERNARD 1976: The Syntax of Causative Constructions. *Syntax and semantics, volume 6. The Grammar of Causative Constructions*, s. 261–312. Toim. Masayoshi Shibatani. New York – San Francisco – London: Academic Press.
- CORDER, S. PIT 1994: A Role for the Mother Tongue. *Language Transfer in Language Learning*, 2. painos, s. 18–31. Toim. Susan M. Gass & Larry Selinker. Language acquisition & language disorders 5. Amsterdam: JohnBenjamins.

- CROFT, WILLIAM 1991: *Syntactic categories and grammatical relations: The cognitive organisation of information*. Chicago, London: University of Chicago.
- DIXON, R.M.W. 1997: *The rise and fall of languages*. Cambridgen yliopistopaino.
- ESKOLA, SARI 2002: *Syntetisoivat rakenteet käännessuomessa. Suomennetun kaunokirjallisuuden ominaispiirteiden tarkastelua korpusmenetelmillä*. Väitöskirja. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 30. Joensuun yliopistopaino.
- 2004: Untypical frequencies in translated language: A corpus-based study on a literary corpus of translated and non-translated Finnish. *Translation Universals: Do they exist?*, s. 83–99.
- 2005: Lauserakenteiden käytön piirteitä suomennetussa kaunokirjallisuudessa. *Käännessuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 225–243.
- GASS, SUSAN M. – SELINKER, LARRY 1994: *Second Language Acquisition. An introductory Course*, 2. painos. Language acquisition & language disorders 5. Amsterdam: John Benjamins.
- GARLAND, JENNIFER 2006: *Morphological typology and the complexity of nominal morphology in Sinhala*. [Verkkodokumentti.] Californian yliopisto, Santa Barbara. [Viitattu 06.02.2018.] Saatavissa: http://www.linguistics.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu/ling.d7/files/sitefiles/research/papers/17/garland_vol17.pdf.
- GUNKEL, LUTZ 2003: *Infinitheit, Passiv und Kausativkonstruktionen im Deutschen*. Studien zur deutschen Grammatik 67. Toim. Werner Abraham et al. Thübingen: Stauffenburg.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1995: *Nykysuomen lauseoppia*. 3. muuttamaton painos. SKST 350. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Havu, Jukka 1997: *Subjunktivi*. Helsingin Kauppaorkeakoulun Julkaisuja, Opetusmonisteita O-172. Universitas Oeconomica Helsingiensis.
- HETZRON, ROBERT 1976: On the Hungarian Causative Verb and Its Syntax. *Syntax and semantics, volume 6. The Grammar of Causative Constructions*, s. 371–398. Toim. Masayoshi Shibatani. New York – San Francisco – London: Academic Press.
- HOKKINEN, RIIKKA 2008: *Käännessuomen yksinkertaistuminen tiedottavissa EU- esitteissä*. Pro gradu –tutkielma. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta: Ranskan kielen kääntäminen ja tulkkaus.
- HOUSE, JULIANE 1977: *A Model for Translation Quality Assessment*. Tübingen: Gunter Narr.
- 1998: Quality of translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, s. 197–200. Toim. Mona Baker. London: Routledge.
- HÄKKINEN, KAISA 2002: *Suomen kielen historia 1. Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taustaa*, 4. painos. TYSYKLJ 69. Turku: Uniprint.
- INGO, RUNE 1990: *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käänntieteeseen*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. Helsinki: SKS.

- JANTUNEN, JARMO H. 2004: *Synonymia ja käännössuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 35. Joensuun yliopistopaino.
- 2005: 'Hyvin kummallista' vai 'kovin hyvää'? – Esimerkkejä käännössuomen epäkonventionaalista kontekstuaalisista valintasuhteista. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 163–184.
- JOMPPANEN, KRISTIINA 2016: *Käännössuomen 20 vuotta. Katsaus tutkimusparadigmaan*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta: Saksan kieli, saksan kääntäminen ja tulkkaus.
- JÄRVENTAUSTA, MARJA 1991: *Das Subjekt im Deutschen und im Finnischen. Seine Formen und semantischen Rollen*. Werkstattreihe Deutsch als Fremdsprache 30. Frankfurt am Main – Bern – New York – Paris: Peter Lang.
- JÄÄSKELÄINEN, RIITTA 2004: The fate of "The Families of Medellín": Tampering with a potential translation universal in the translation class. *Translation Universals: Do they exist?*, s. 205–214.
- KELLERMAN, ERIC – SHARWOOD SMITH, MICHAEL 1986: *Crosslinguistic influence in second language acquisition*. Language teaching methodology series. New York: Pergamon Institute of English.
- KEMPPANEN, HANNU 2005: Avainsanoja, ideologiaa ja lojaaliutta: venäjistä suomennettujen historiatekstien korpusanalyysi. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 185–208.
- KENNY, DOROTHY 1999: *Norms and Creativity: Lexis in Translated Text*. Väitöskirja. Manchester: Centre for Translation and Intercultural Studies UMIST.
- KKO 2015 = *Kuka kukin on. Who's who in Finland. Henkilötietoja nykypolven suomalaisista*. 24. vuosikerta. Toim. Ulla Paavilainen, Tuuli Virta, Sirpa Salminen. Helsinki: Otava.
- KRÖHN, PETER STEFFEN 2014: *Zur Problematisierung und Operationalisierung von negativem und positivem Transfer in ausgewählten Lehrbüchern für deutsch- und finnischsprachige Estnischlerner*. Kandidaattitutkielma. Greifswaldin yliopiston Fennistiikan ja Skandinavistiikan laitos.
- KLAUDY, KINGA 1998: Explicitation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, s. 80–84. Toim. Mona Baker. London: Routledge.
- KLAUDY, KINGA – KÁROLY, KRISZTINA 2005: Implication in Translation: Empirical Evidence for Operational Asymmetry in Translation. *Across Languages and Cultures* 6(1), s. 13–28. [Verkkodokumentti. Viitattu 09.11.19] Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/240762773_Implicitation_in_Translation_Empirical_Evidence_for_Operational_Asymmetry_in_Translation.
- KUJAMÄKI, PEKKA 2000: *Seitsemän veljeksien saksannokset ja romaanin saksankielinen vastaanotto – kaksi eri maailma? Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*, s. 199–227. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Toim. Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig. Helsingin yliopistopaino.

- 2004: What happens to "unique items" in learners' translations? Theories" and "concepts" as a challenge for novices' views on "good translation". *Translation Universals: Do they exist?*, s. 187–204. Toim. Anna Mauranen & Pekka Kujamäki. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- KYTÖMÄKI, LEENA 1978: Kuratiivikausatiivit. *Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6. 2. 1978*, s. 129–150. Toim. Alho Alhoniemi et al. TYSYKLJ 6. Turku: Turun Sanomat.
- 1989: *Teetoverbit: johdon ja taivutuksen välimaastoa*. SYKLI 52, eripainos Sananjalka 31., s. 61–79. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen pientöitä.
- 1997: *Suomen verbijohdosten generointia*. Lisensiaatintyö. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Anna Mauranen & Jarmo H. Jantunen. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, Sarja A. Saarijärvi: Gummerus.
- LAINEN, MIKA 2010: *Eksplisiittistymisen käännössuomessa. Mitä astemääritteiden frekvenssit kertovat suomennosten erityispiirteistä?* Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta: Englannin kääntäminen ja tulkkkaus.
- LAKOFF, GEORGE 1970: *Irregularity in Syntax*. Transatlantic series in linguistics. Väitöskirja. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- LATZEL, SIGBERT 1974: Zum Gebrauch der deutschen Vergangenheitstempora. *Studien zum Tempusgebrauch im Deutschen*, s. 169–348. Toim. Ulrich Engel & Irmgard Vogel. Tübinger Beiträge zur Linguistik 15. Mannheim: Gunter Narr.
- LAVIOSA, SARA 2002: *Corpus-based Translation Studies. Theory, Findings and Applications*. Amsterdam: Rodopi.
- 2008: Description in the translation classroom. Universals as a case in point. *Beyond Descriptive Translation Studies. Investigations in homage to Gideon Toury*. Toim. Anthony Pym, Miriam Shlesinger, Daniel Simeoni. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- LAVIOSA-BRAITHWAITE, SARA 1998: Universals of Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, s. 288–291. Toim. Mona Baker. London: Routledge.
- LEINO, PENTTI 1991a: *Lauseet ja tilanteet. Suomen objektin ongelmia*. Helsinki: SKS.
- 1991b: Henkilöviitteinen allatiivi. *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioidessa*, s. 456–513. Toim. Pentti Leino et al. Helsinki: SKS.
- LEINONEN, MARJA 1985: *Impersonal sentences in Finnish and Russian: Syntactic and semantic properties*. Slavica Helsingiensia 3. Helsingin yliopistopaino.
- LEPPIHALME, RITVA 2000: Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*, s. 62–78. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Toim. Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig. Helsingin yliopistopaino.

- MAURANEN, ANNA 1998: *Käännössuomi ja kääntämisen universaalit. Tutkimus korpusaineistolla.* Savonlinnan kansainvälisen viestinnän laitos.
- 2000: Strange Strings in Translated Language. A Study on Corpora. *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies 1: Textual and Cognitive Aspects*, s. 119-141. Toim. Maeve Olohan. Manchester: St. Jerome.
- 2004: Corpora, universals and interference. *Translation Universals: Do they exist?*, s. 65–82.
- 2006: Translation universals. *Encyclopedia of Language & Linguistics*, s. 93–100. Toim. Keith Brown. Amsterdam – Boston: Elseviers.
- MAURANEN, ANNA – KUJAMÄKI, PEKKA 2004: *Translation Universals: Do they exist?*, johdanto.
- MAURANEN, ANNA – TIITTULA, LIISA 2005: 'Minä' käännössuomessa ja supisuomessa. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 35–69.
- MCCAWLEY, NORIKA A. 1976: On Experiencer Causatives. *Syntax and semantics*, volume 6. The Grammar of Causative Constructions, s. 181–203. Toim. Masayoshi Shibatani. New York – San Francisco – London: Academic Press.
- MIHAILOV, MIHAIL 2005: Venäjistä käännettyssä suomessa on enemmän “hyvyyttä”. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 85–102.
- MURMANN, MAXIMILIAN 2018: *Inchoative Emotion Verbs in Finnish. Argument Structures and Collexemes.* Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- MÄKISALO, JUKKA 2006: Kuinka paljon käännöksiä luetaan? Lukupäiväkirjan esitutkimus. *Vir.* 110:2, 250–259.
- NEDJALKOV, VLADIMIR P. 1976: *Kausativkonstruktionen.* Studien zur deutschen Grammatik 4. Käännetty: Vaclav Kuchler ja Heinz Vater. Toim. Werner Abraham et al. Tübingen: Gunter Narr.
- NEVALAINEN, SAMPO 2005: Köyhtyykö kieli käännettäessä? – Mitä taajuuslistat kertovat suomennosten sanastosta. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 130–160.
- NEWMARK, PETER 1991: *About translation.* Multilingual Matters 74. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- NIKANNE, URPO 1997: Lexical conceptual structure and syntactic arguments. *Suomen kielitieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1997.* Toim. Timo Haukioja, Marja-Liisa Helasvuo, Matti Miestamo, s. 81 – 118. Helsinki: SKY.
- NILSSON, PER-OLA 2004: Translation-specific lexicogrammar? Characteristic lexical and collocational patterning in Swedish texts translated from English. *Translation Universals: Do they exist?*, s. 129–142. Toim. Anna Mauranen & Pekka Kujamäki. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- ODLIN, TERENCE 1989: *Language transfer. Cross-linguistic influence in language learning.* The Cambridge applied linguistics series. Cambridgen yliopistopaino.

- OINONEN, TERHI 2012: *Demonstratiivipronomini määräisenä artikkelina ja eksplisiittistyminen alkuperäissuomessa ja käännoissuomessa: Korpuspohjainen tutkimus*. Pro gradu -työ. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta: Ranskan kääntäminen ja tulkkaus.
- OITTINEN, RIITTA 2000: Kääntäminen uudelleenlukimsena ja uudelleenkirjoittamisena. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*, s. 265–285. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Toim. Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig. Helsingin yliopistopaino.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne: asiointilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Suomi 187. Jyväskylä: Gummerus.
- PALOMÄKI, SUSANNA 2006: *Käännoissuomi ja käännöskielen universaalihypoteesien toteutuminen käännoissuomessa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta: Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus.
- PALOPOSKI, OUTI 2003: Suomennokset: oma lajinsa? *Laji, tekijä, instituutio*, s. 221–233. Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja 56. Helsinki: SKS.
- 2005: Käännoissuomen synty. *Käännoissuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 15–31.
- PAULSEN, GEDA 2011: *Causation and Dominance. A Study of Finnish Causative Verbs Expressing Social Dominance*. Väitöskirja. Turku: Åbo Akademis Förlag.
- PÁPAI, VILMA 2004: Explication: A universal of translated text? *Translation Universals: Do they exist?*, s. 143–164. Toim. Anna Mauranen & Pekka Kujamäki. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- PUURTINEN, TIINA 2000: Lastenkirjallisuuden kääntäminen: normit, luettavuus ja ideologia. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*, s. 106–131. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja 1. Toim. Outi Paloposki & Henna Makkonen-Craig. Helsingin yliopistopaino.
- 2005: Explication of clausal relations: A corpus-based analysis of clause connectives in translated and non-translated Finnish children's literature. *Translation Universals: Do they exist?*, s. 165–176.
- PYM, ANTHONY 2008: On Toury's laws of how translators translate. *Beyond Descriptive Translation Studies. Investigations in homage to Gideon Toury*, s. 311–328. Toim. Anthony Pym, Miriam Shlesinger, Daniel Simeoni. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- 2010: *Exploring Translation Theories*. London & New York: Routledge.
- PYM, ANTHONY – SCHLESINGER, MIRIAM – JETMAROVÁ, ZUZANA 2006: *Socialcultural aspects of translating and interpreting*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- PÖRN, MICHAELA 2001: Valinnaisesti ja pakollisesti kausatiiviset tunnekausatiivit ja niiden argumenttirakenne. *Puhe ja kieli, numero 3*, s. 115–128. [Verkkodokumentti.] Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys. [Viitattu 13.01.2018.] Saatavissa: <https://journal.fi/pk/article/view/8050/6135>.
- 2004: *Suomen tunnekausatiiviverbit ja niiden lausemaisat täydennykset*. SKST 1009. Helsinki: Hakapaino Oy.

- RINGBOM, HÅKAN 2007: *Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning*. Second Language Acquisition 21. Clevedon: Multilingual Matters.
- SALMELA, ANNA LIISA – KUJANSUU, JUSSI – KARJALAINEN, MATTI: 2007 *Suomea, ole hyvä! suomea aikuisille maahanmuuttajille 2*. [Verkkodokumentti. Viitattu 30.10.2020] Saatavissa: <http://www04.edu.fi/suomeaolehyva/harjot/liite3.htm>.
- SALMI, LEENA 2010: 'Translations around us' – the amount of translated text in everyday life. [Verkkodokumentti.] Turun yliopisto, School of Languages and Translation Studies, Department of French (translation and interpreting). [Viitattu 14.10.2017.] Saatavissa: https://www.sktl.fi/@Bin/40746/Salmi_MikaEL2010.pdf.
- SAVOLAINEN, TIINA 1997: *Havaintoja suomen frekventtiivisen -ele-suffiksin saksannosvaihtoehdoista ja niiden vastaavuusasteesta. Kontrastiivinen suomi-saksa ja saksa-suomi -korpustutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta: Suomen kielen laitos.
- SCHLEIERMACHER, FRIEDRICH 1963: Methoden des Übersetzens. *Das Problem des Übersetzens*, s. 38–70. Toim. Hans J. Störig. Wege der Forschung, sidos 8. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- SHUTTLEWORTH, MARK – COWIE, MOIRA 1997: *Dictionary of Translation Studies*. Manchester: St. Jerome.
- SIIROINEN, MARI 1998: The Semantics and Derivational Relations of Finnish Emotive Verbs. *Papers from the 16th Scandinavian Conference of Linguistics*, s. 392–402. Toim. Timo Haukioja. TYSYKLJ.
- 2001: *Kuka pelkää, ketä pelottaa. Nykysuomen tunneverbien kielioppia ja semantiikkaa*. Väitöskirja. SKST 844. Helsinki: SKS.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Tietosanakirja Oy.
- 1996: *Lauseopin periaatteita. Kaksitoista artikkelia*. Toim. Pentti Leino. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SSSS 2008 = *Suomi-saksa-suomi-sanakirja, 8. painos*. Toim. Joachim Böger, Helmut Diekmann, Hartmut Lenk, Caren Schröder, Aino Kärnä. Helsinki: WSOY.
- TARVAINEN, KALEVI 1985a: *Kielioppia kontrastiivisesti. Suomesta saksaksi*. Saksan kielen laitoksen julkaisuja 4, Jyväskylän yliopisto.
- 1985b: *Kontrastive Syntax Deutsch-Finnisch*. Deutsch im Kontrast 4. Toim. Ulrich Engel, Hans Glinz, Gerhard Jakob. Heidelberg: Groos.
- TIETEEN TERMIPANKKI: Kielitiede:agentti. [Viitattu 22.10.2018.] Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/kielitiede:agentti>.
- Kielitiede:patientti. [Viitattu 22.10.2018.] Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/kielitiede:patientti>.

- TIRKKONEN-CONDIT 2002: Translationese – a myth or an empirical fact? A study into the linguistic identifiability of translated language. [Verkkodokumentti.] *Target* 14, numero 2, s. 207–220. [Viitattu 19.11.2017.] Saatavissa: <http://www.ingentaconnect.com.ezproxy.utu.fi/content/jbp/targ/2002/00000014/00000002/art00001#>.
- 2004: Unique items – over- or under-represented in translated language? *Translation Universals: Do they exist?*, s. 177–184.
- 2005: Häviävätkö uniikkiaineokset käännessuomesta? *Käännessuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 123–137.
- TOMMOLA, HANNU 2005: Empiirisiä havaintoja ja kriittisiä huomioita käännessuomesta. *Käännessuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, s. 103–119.
- TOURY, GIDEON 1980: *In Search of A Theory of Translation*. Sarja: Meaning and art 2. The Porter institute for Poetics and Semiotics, Tel Avivin yliopisto.
- 1995: *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- 2004: Probabilistic explanations in translation studies: Welcome as they are, would they qualify as universals? *Translation Universals: Do they exist?*, s. 15–32.
- Translation Universals: Do they exist?* Toim. Anna Mauranen & Pekka Kujamäki. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- TYMOCZKO, MARIA & GENTZLER, EDWIN 2002: *Translation and Power*. Amherst & Boston: University of Massachusetts Press.
- VEHMAS-LEHTO, INKERI 1989: *Quasi-correctness. A critical study of Finnish translations of Russian journalistic texts*. Neuvostoliitto-instituutin vuosikirja 31. Väitöskirja. Helsinki: Neuvostoliittoinstituutti.
- VENUTI, LAWRENCE 1998: Strategies of translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, s. 240–244. Toim. Mona Baker. London: Routledge.
- VILKUNA, MARIA 1989: *Free word order in Finnish. Its syntax and discourse functions*. SKST 500. Helsinki: SKS.
- 1996: Suomen lauseopin perusteet. KTKKJ 90. Helsinki: Edita.
- 2002: Tunneverbit askarruttavat. *Vir.* 1, s.119–124. [Verkkodokumentti. Viitattu 07.01.2019.] Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.utu.fi/se/v/0042-6806/106/1/tunnever.pdf>.
- WEINREICH, URIEL 1966: *Languages in contact. Findings and problems*, 4. painos. London – Paris: Mouton & Co. The Hague.
- ØVERÅS, LINN 1998: In search of the Third Code: An Investigation of Norms in Literary Translation. *Meta* 43, numero 4, s. 557–570. [Verkkodokumentti. Viitattu 16.11.2017.] Saatavissa: <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/1998-v43-n4-meta169/003775ar.pdf>.

LIITTEET

LIITE 1: Tutkitut kirjat

Kirjailija	Teos	Sanamäärät
-------------------	-------------	-------------------

KSK:n alkuperäissuomen kirjat

Anna-Liisa Haakana	Se mitä et muista (1997)	26253
Anja Kauranen (nyk. Snellman)	Syysprinssi (1996)	23238
Antti Tuuri	Suomi elää metsistään (1996)	32507
Hannele Huovi	Paratiisipuku ja muita naisten unia (1994)	6419
Juhani Mäkelä	Mämmi Ltd. (1995)	44836
Juhani Syrjä	Juho 18 (1998)	13120
Juhani Syrjä	Minotauros. Epätieteellinen kirjoitus (1996)	40535
Jari Tervo	Pyhiesi yhteyteen (1995)	65740
Kari Hotakainen	Syntisäkki (1995)	46911
Keijo Siekkinen	Papin poika ja pappi (1997)	35264
Leena Krohn	Ettei etäisyys ikävöisi (1995)	24680
Paavo Rintala	Faustus (1996)	53804
Paula Sieppi	Aurinko maassa (1996)	31154
Petri Tamminen	Miehen ikävä (1997)	11914
Reijo Mäki	Tatuoitu taivas (1996)	50776
Veikko Huovinen	Porsaan paperit (1999)	26747
Jorma Ranivaara	Rouva Korhosen tapaus (1999)	55604
Raija Oranen	Puhtaat valkeat lakanat (1997)	73042
Sari Malkamäki	Sunnuntaina kahdelta (1997)	14020
Tero Liukkonen	Häätanhu (1996)	22240
Kristina Carlson	Maan ääreen (1999)	27557
Jussi Kylätasku	Jalmarin toinen tuleminen (2000)	52962
Taija Tuominen	Tiikerihai (2000)	26018
Arto Salminen	Varasto (1998)	22593
Mari Mörö	Kiltin yön lahjat (1998)	23004
Pirjo Hassinen	Viimeinen syli (1998)	58973
Pentti Holappa	Ystävän muotokuva (1998)	104855

KSK:n saksasta käännetyt kirjat

Günter Grass	Avarammille aloille (1996)	167808
Ingrid Noll	Kukko on kuollut (1997)	47157

Oman korpukseni saksasta käännetyt kirjat

Herta Müller	Hengityskeinu (2010) [suom. Jukka-Pekka Pajunen]	54174
Andrea Maria Schenkel	Hiljainen kylä (2009) [suom. Leena Vallisaari]	21317
Bernhard Schlink	Lukija (1998) [suom. Oili Suominen]	33250
Daniel Kehlmann	Maailman mittaajat (2007) [suom. Ilona Nykyri]	53612

LIITE 2: Tutkitut tunnekausatiiviverbit

Kaikki (93 kpl.):

ahdistaa, ellottaa, haltioittaa, harmittaa, hatuttaa, hermostuttaa, himottaa, hirvittää, hullaannuttaa, huolettaa, hurjistaa, hurjistuttaa, hurmata, hurmioittaa, huvittaa, häkellyttää, hämmentää, hämmästyttää, hätäännyttää, hävettää, hölmistyttää, ihastuttaa, ihmetyttää, ikävystyttää, ilahduttaa, iljettää, ilostuttaa, inhottaa, innoittaa, innostaa, innostuttaa, järkyttää, kaduttaa, kainostuttaa, kammottaa, katkeroittaa, kauhistaa, kauhistuttaa, keljuttaa, kenkuttaa, kiinnostaa, kiinnostuttaa, kiivastuttaa, kimmastuttaa, kimpaannuttaa, kismittää, kiukuttaa, korveta, kummastuttaa, kyllästyttää, kylläännyttää, liikuttaa, loukata, masentaa, miellyttää, murehduttaa, nolostuttaa, nolottaa, närkästyttää, pahastuttaa, pelottaa, pelästyttää, pitkästyttää, potuttaa, pänniä, pöyrityttää, raivostuttaa, riemastuttaa, risoa, sapettaa, surettaa, suututtaa, säikähdyttää, säikäyttää, säälittää, tulistuttaa, tuskaannuttaa, tuskastuttaa, tympiä, tympäistä, tyrmistyttää, työlästyttää, ujustuttaa, vihasuttaa, vihoittaa, vimmastuttaa, vituttaa, yllättää, äimistyttää, äkämystyttää, ällistyttää, ällöttää, ärsyttää

Ääritransitiivit (55 kpl.):

ahdistaa, haltioittaa, hermostuttaa, hullaannuttaa, hurjistaa, hurjistuttaa, hurmata, hurmioittaa, huvittaa, häkellyttää, hämmentää, hämmästyttää, hätäännyttää, hölmistyttää, ihastuttaa, ikävystyttää, ilahduttaa, ilostuttaa, innoittaa, innostaa, innostuttaa, järkyttää, katkeroittaa, kauhistuttaa, kiinnostuttaa, kiivastuttaa, kimmastuttaa, kimpaannuttaa, kummastuttaa, kyllästyttää, kylläännyttää, masentaa, nolostuttaa, närkästyttää, pahastuttaa, pelästyttää, pitkästyttää, raivostuttaa, riemastuttaa, suututtaa, säikähdyttää, säikäyttää, tulistuttaa, tuskaannuttaa, tuskastuttaa, tyrmistyttää, työlästyttää, vihasuttaa, vihoittaa, vimmastuttaa, yllättää, äimistyttää, äkämystyttää, ällistyttää, ärsyttää

Ääritunnekausatiivit (31 kpl.):

ellottaa, harmittaa, hatuttaa, himottaa, hirvittää, huolettaa, hävettää, ihmetyttää, iljettää, inhottaa, kaduttaa, kainostuttaa, kammottaa, keljuttaa, kenkuttaa, kismittää, kiukuttaa, korveta, nolottaa, pelottaa, potuttaa, pänniä, risoa, sapettaa, surettaa, säälittää, tympiä, tympäistä, ujustuttaa, vituttaa, ällöttää

Lisäksi: jännittää

LIITE 3a: Yhteensä, esiintymät

1. Osumat ennen käsin poistoa.

Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	1594	1098	496	0,4517	+0,0629
b	5	334	192	142	0,7396	+0,3508
c	2	66	53	13	0,2453	-0,1435
d1	2	0				
d2	1	2	2	0	0	-0,3888
e	1	5	4	1	0,25	-0,1388
f1	1	28	17	11	0,6471	+0,2583
f2	1	134	96	38	0,3958	+0,0070
g	1	17	17	0	0	-0,3888
		2180	1479	701	0,4740	+0,0852

2. Osumat poiston jälkeen.

Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	762	519	243	0,4782	+0,0794
b	5	239	138	101	0,7319	+0,3431
c	2	37	31	6	0,1936	-0,1952
d1	2	0				
d2	1	2	2	0	0	-0,3888
e	1	5	4	1	0,25	-0,1888
f1	1	4	4	0	0	-0,3888
f2	1	80	52	28	0,5385	+0,1497
g	1	2	2	0	0	-0,3888
		1131	752	379	0,5040	+0,1152

LIITE 3b: Yhteensä, säilytysarvot

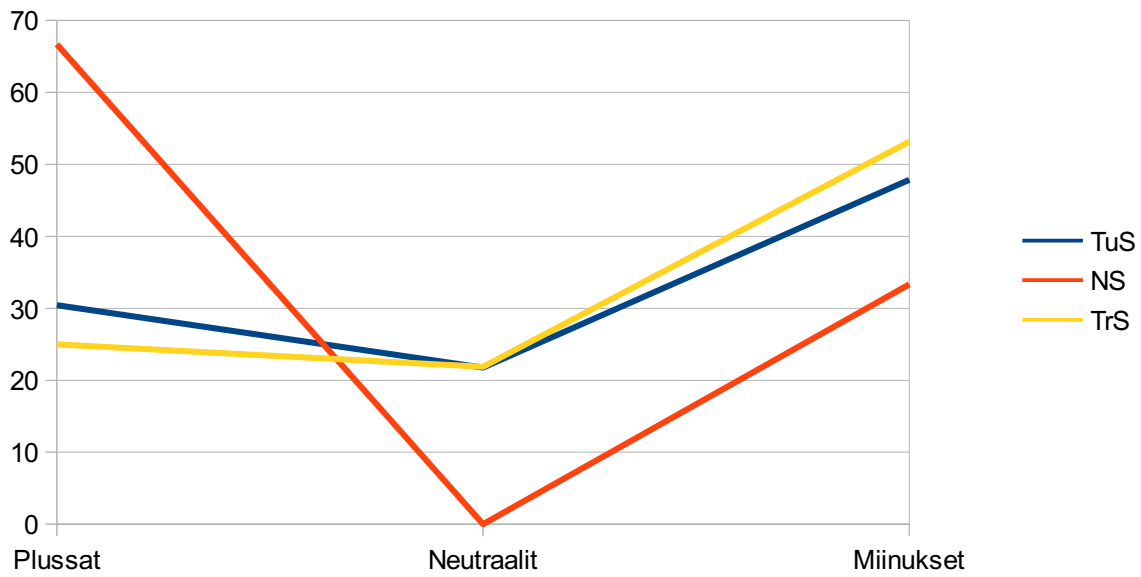
pitkästyttää	+2,0000	himottaa	0,0000	huvittaa	-0,0091
miellyttää	+1,2991	hullaannuttaa	0,0000	yllättää	-0,0281
inhottaa	+0,6036	ilostuttaa	0,0000	jännittää	-0,0313
innostaa	+0,3077	innostuttaa	0,0000	ilahduttaa	-0,0559
liikuttaa	+0,1717	kaduttaa	0,0000	säälittää	-0,0645
loukata	+0,1426	katkeroittaa	0,0000	kiinnostaa	-0,0824
hermostuttaa	+0,1143	kismittää	0,0000	innoittaa	-0,0833
ärsyttää	+0,0710	kiukuttaa	0,0000	huolettaa	-0,1000
kammottaa	+0,0648	kummastuttaa	0,0000	raivostuttaa	-0,1250
järkyttää	+0,0524	nolostuttaa	0,0000	pelästyttää	-0,1500
suututtaa	+0,0513	nolottaa	0,0000	iljettää	-0,2000
harmittaa	+0,0417	närkästyttää	0,0000	kyllästyttää	-0,2000
kauhistuttaa	+0,0370	pöyristyttää	0,0000	masentaa	-0,2000
ihmetyttää	+0,0357	riemastuttaa	0,0000	ällöttää	-0,2286
hämmentää	+0,0284	sapettaa	0,0000	tyrmistyttää	-0,3333
säikäyttää	+0,0250	surettaa	0,0000	hämmästyttää	-0,3535
ahdistaa	+0,0238	tuskastuttaa	0,0000	häkellyttää	-0,5000
pelottaa	+0,0126	ujostuttaa	0,0000	hurmata	-0,6471
hävettää	+0,0059	vituttaa	0,0000	kauhistaa	-0,6667
		hurjistaa	0,0000	ällistyttää	-0,7143
		tympiä	0,0000	hivittää	-0,7356
		tympäistä	0,0000	ihastuttaa	-2,9000
		korveta	0,0000	ikävystyttää	-6,0000

LIITE 3c: Yhteensä, poikkeama-arvot

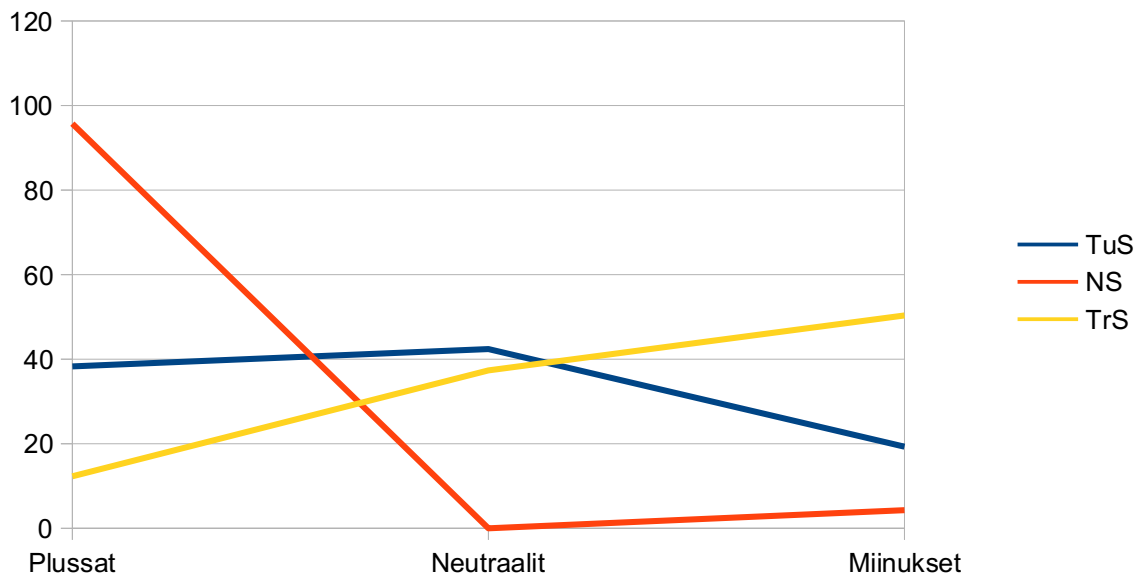
pitkästyttää	+3,6112	suututtaa	-0,0042	ällistyyttää	-0,3888
innoittaa	+2,2775	ärsyttää	-0,0450	häkellyttää	-0,3888
miellyttää	+1,7416	hivittää	-0,0555	himottaa	-0,3888
inhottaa	+0,9445	huvittaa	-0,0555	hullaannuttaa	-0,3888
ihmetyttää	+0,8969	kauhistuttaa	-0,0555	hurjistaa	-0,3888
kammottaa	+0,8612	masentaa	-0,0555	hurmata	-0,3888
innostaa	+0,6112	nolottaa	-0,0555	ikävyystyttää	-0,3888
kaduttaa	+0,6112	pelottaa	-0,0555	ihjettää	-0,3888
kiukuttaa	+0,6112	hävettää	-0,0662	ihostuttaa	-0,3888
kummastuttaa	+0,6112	ahdistaa	-0,1031	innostuttaa	-0,3888
liikuttaa	+0,4574	yllättää	-0,1312	katkeroittaa	-0,3888
kiinnostaa	+0,4310	pelästyttää	-0,1388	kauhistaa	-0,3888
harmittaa	+0,2779	tympäistä	-0,1388	kismittää	-0,3888
ilahduttaa	+0,2476	ällöttää	-0,1888	korveta	-0,3888
loukata	+0,1497	järkyttää	-0,2013	närkästyttää	-0,3888
huolettaa	+0,1112	hämmentää	-0,2288	nolostuttaa	-0,3888
ihastuttaa	+0,1112	jännittää	-0,2349	pöyristyttää	-0,3888
hermostuttaa	+0,0112	ujostuttaa	-0,2349	riemastuttaa	-0,3888
kyllästyttää	+0,0112	raivostuttaa	-0,2638	säälittää	-0,3888
surettaa	+0,0112	säikäyttää	-0,2638	sapettaa	-0,3888
		hämmästyttää	-0,2979	tuskastuttaa	-0,3888
				tympiä	-0,3888
				tyrmistyttää	-0,3888
				vituttaa	-0,3888

LIITE 3d: Yhteensä, Siiroisen luokittelu suhteessa plus- ja miinusarvoihin

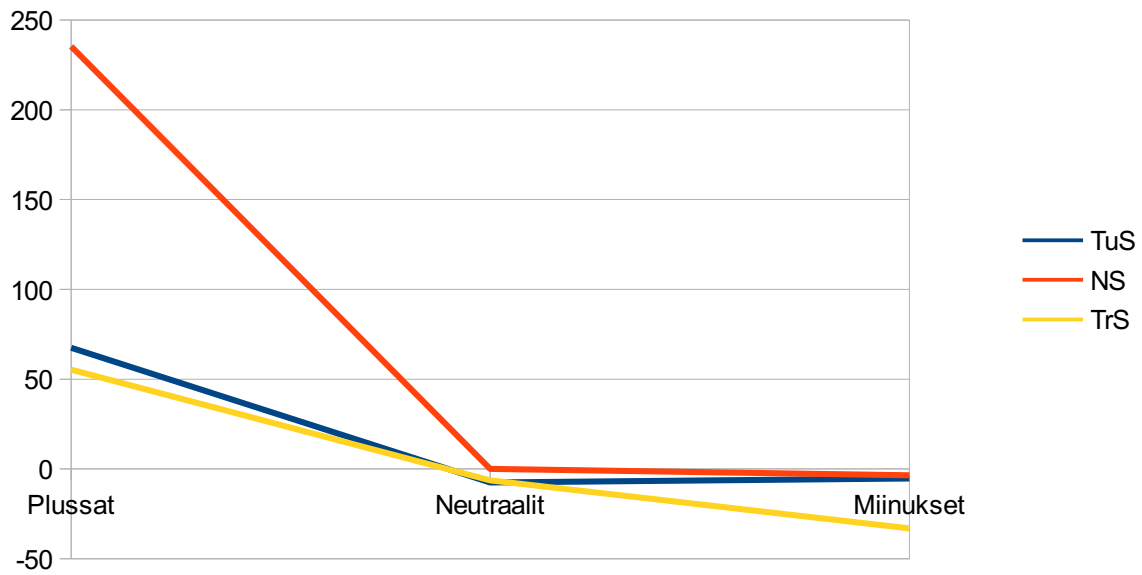
1. Sanat prosentuaalisesti.

2. Osumat prosentuaalisesti.

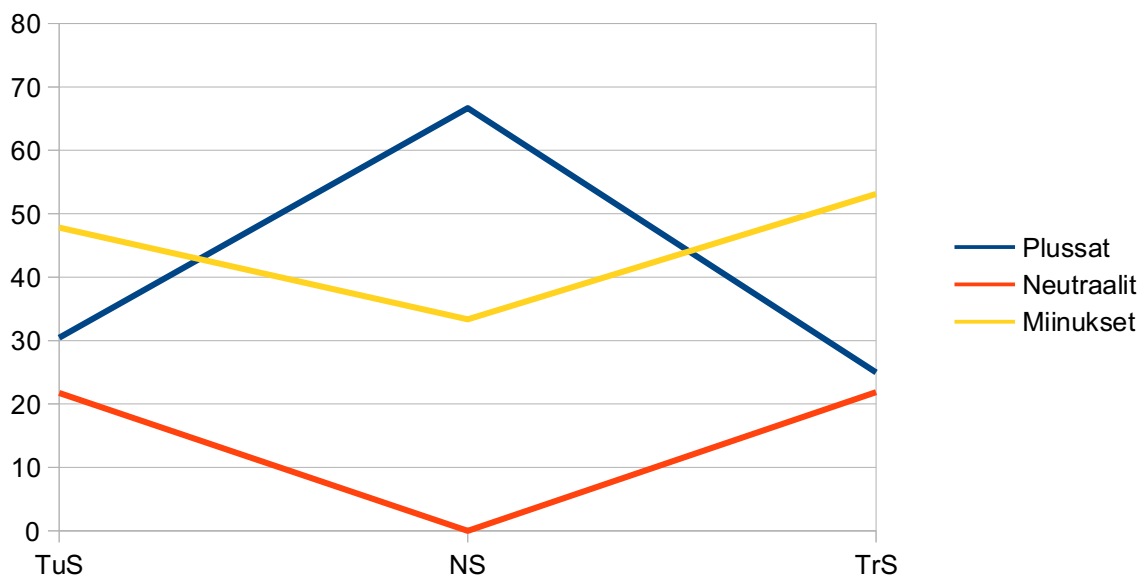

3. Osumat numeraalisesti PKA:lla painotettuna.

LIITE 3e: Yhteensä, plus- ja miinusarvot suhteessa Siiroisen luokitteluun

Sanat prosentuaalisesti.

LIITE 4a: Preesens, esiintymät

Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	208	160	48	0,3000	-0,0888
b	5	90	61	29	0,4754	+0,0866
c	2	12	10	2	0,2000	-0,1888
d1	2	0				
d2	1	0				
e	1	0				
f1	1	1	1	0	0	-0,3888
f2	1	12	11	1	0,0909	-0,2979
g	1	0				
		323	243	80	0,3292	-0,0596

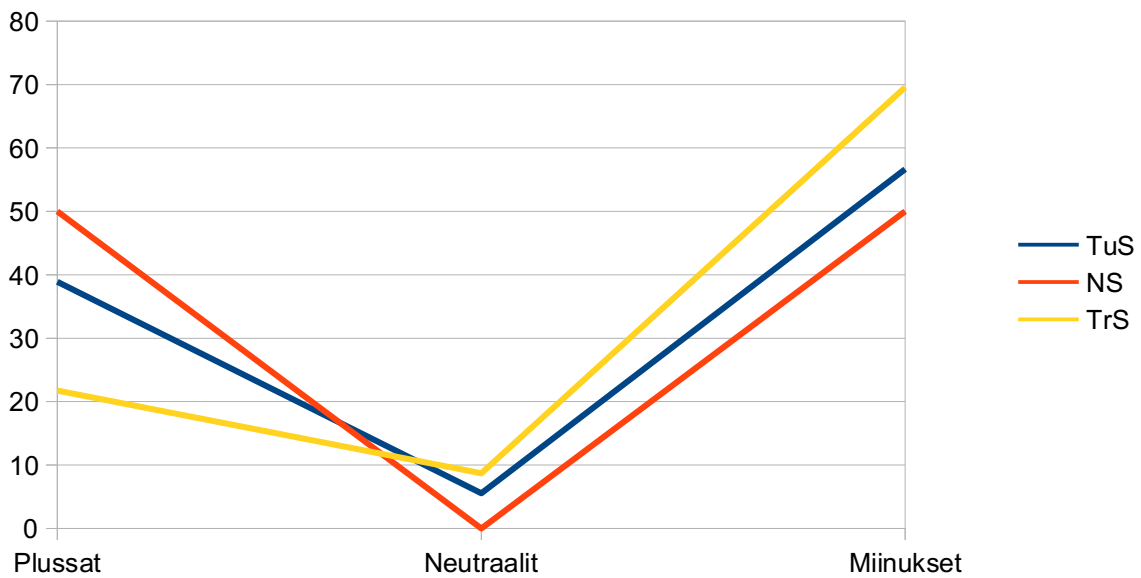
LIITE 4b: Preesens, poikkeama-arvot

miellyttää	+2,2112	ihmetyttää	-0,0555	innoittaa	-0,3888
kammottaa	+1,6112	kauhistuttaa	-0,0555	kaduttaa	-0,3888
innostaa	+1,6112	huvittaa	-0,0811	kummastuttaa	-0,3888
pitkästyttää	+0,6112	ahdistaa	-0,1161	ilahduttaa	-0,3888
inhottaa	+0,6112	ärsyttää	-0,1388	ihastuttaa	-0,3888
huolettaa	+0,6112	nolottaa	-0,1388	kyllästyttää	-0,3888
hermostuttaa	+0,6112	hävettää	-0,1888	suututtaa	-0,3888
liikuttaa	+0,1826	jännittää	-0,1888	hirvittää	-0,3888
kiinnostaa	+0,1218	pelottaa	-0,2221	pelästyttää	-0,3888
kiukuttaa	+0,1112	yllättää	-0,2638	tympäistä	-0,3888
surettaa	+0,1112	hämmentää	-0,2638	ällöittää	-0,3888
masentaa	+0,1112	harmittaa	-0,2777	järkyttää	-0,3888
		loukata	-0,2979	ujostuttaa	-0,3888
				raivostuttaa	-0,3888
				säikäyttää	-0,3888
				hämmästyttää	-0,3888
				ällistyttää	-0,3888
				häkellyttää	-0,3888
				himottaa	-0,3888
				hullaannuttaa	-0,3888
				hurjistaa	-0,3888
				hurmata	-0,3888

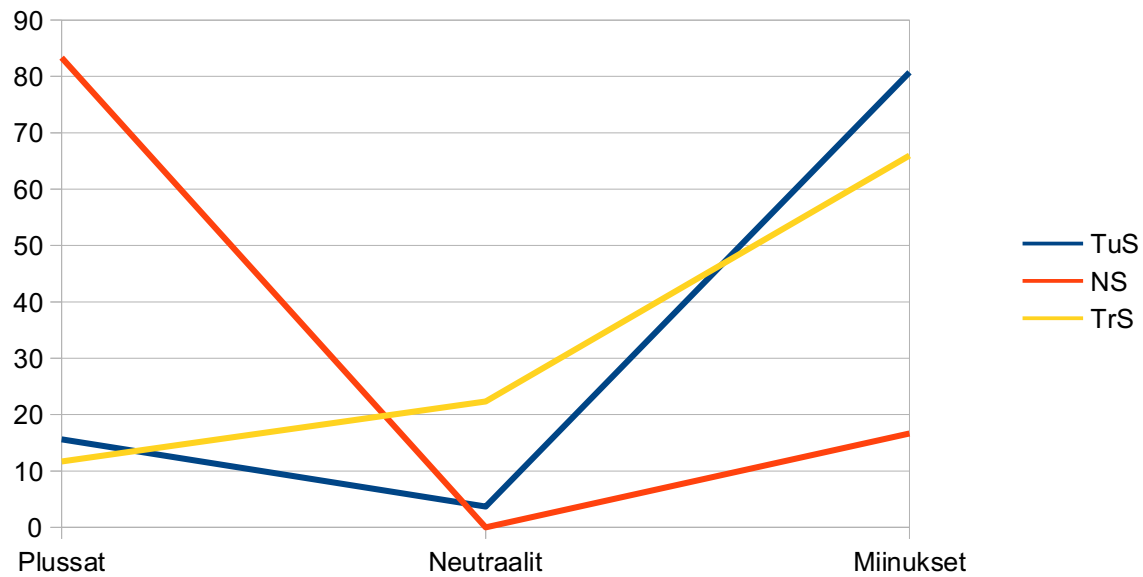
				ikävystyttää	-0,3888
				iljettä	-0,3888
				ilostuttaa	-0,3888
				innostuttaa	-0,3888
				katkeroittaa	-0,3888
				kauhistaa	-0,3888
				kismittää	-0,3888
				korveta	-0,3888
				närkästyttää	-0,3888
				nolostuttaa	-0,3888
				pöyristyttää	-0,3888
				riemastuttaa	-0,3888
				säälittää	-0,3888
				sapettaa	-0,3888
				tuskastuttaa	-0,3888
				tympiä	-0,3888
				tyrmistyttää	-0,3888
				vituttaa	-0,3888

LIITE 4c: Preesens, Siiroisen luokittelu suhteessa plussa- ja miinusarvoihin

1. Sanat prosentuaalisesti.

2. Osumat prosentuaalisesti.

LIITE 5a: Imperfekti, esiintymät

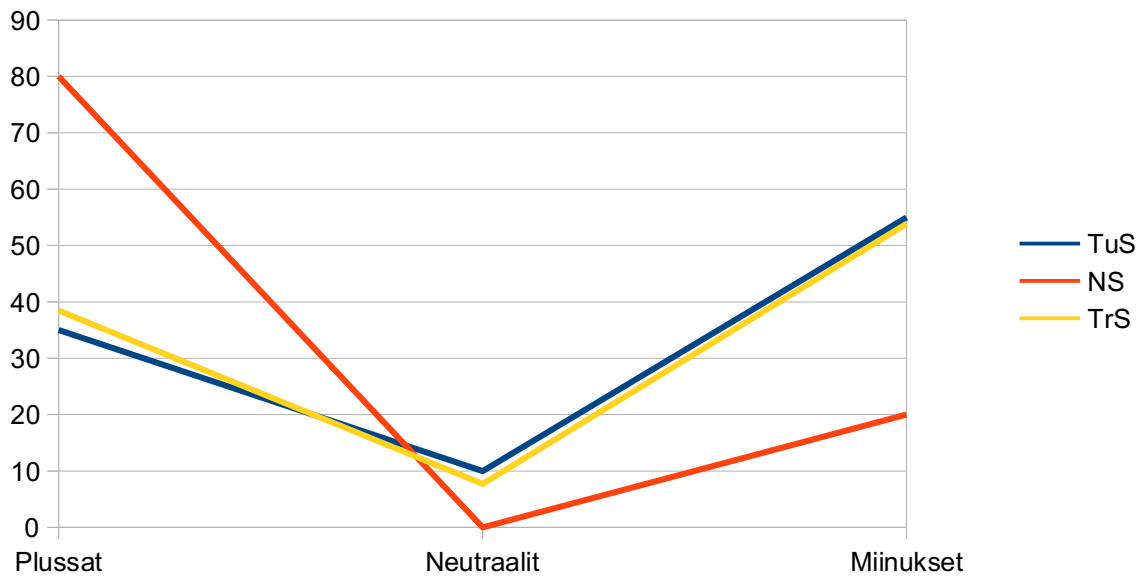
Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	338	229	109	0,4760	+0,0872
b	5	57	25	32	1,2800	+0,8912
c	2	14	13	1	0,0769	-0,3119
d1	2	0				
d2	1	1	1	0	0	-0,3888
e	1	5	4	1	0,2500	-0,1388
f1	1	0				-0
f2	1	16	9	7	0,7778	+0,3890
g	1	2	2	0	0	-0,3888
		433	283	150	0,5300	+0,1412

LIITE 5b: Imperfekti, poikkeama-arvot

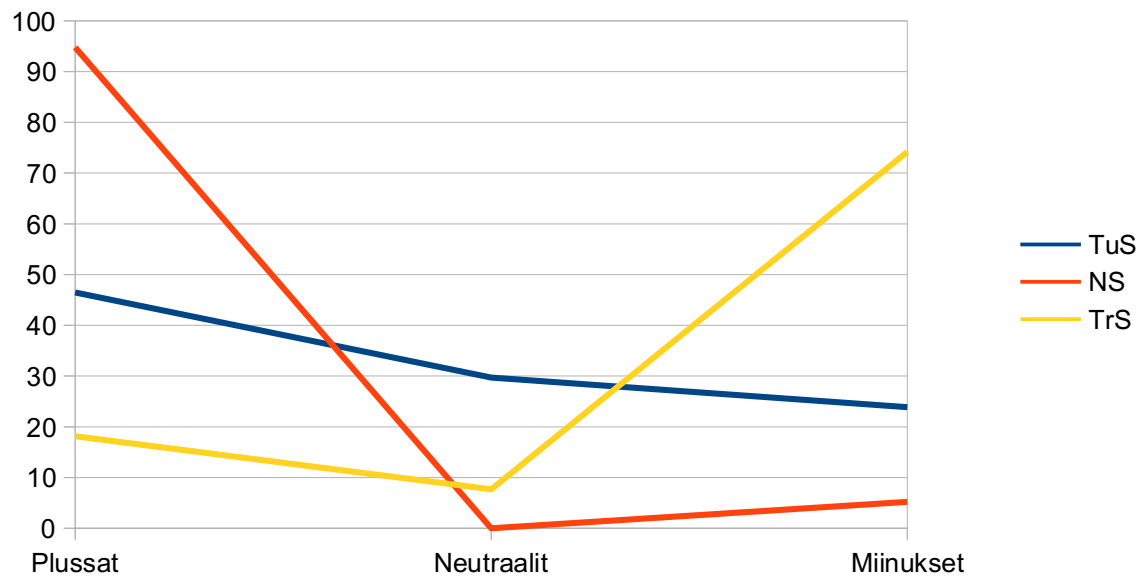
innoittaa	+4,6112	huvittaa	-0,1031	pitkästyttää	-0,3888
miellyttää	+3,6112	suututtaa	-0,1031	huolettaa	-0,3888
kiukuttaa	+2,1112	jännittää	-0,1388	hermostuttaa	-0,3888
ilahduttaa	+1,2779	tympäistä	-0,1388	masentaa	-0,3888
kiinnostaa	+1,1375	säikäyttää	-0,1388	kaduttaa	-0,3888
kammottaa	+0,6112	ärsyttää	-0,1888	kyllästyttää	-0,3888
innostaa	+0,6112	yllättää	-0,1952	hirvittää	-0,3888
inhottaa	+0,6112	ujostuttaa	-0,2221	pelästyttää	-0,3888
surettaa	+0,6112	hämmentää	-0,3055	ällöttää	-0,3888
ihmetyttää	+0,6112			hämmästyttää	-0,3888
kummastuttaa	+0,6112			ällistyttää	-0,3888
harmittaa	+0,4112			häkellyttää	-0,3888
loukata	+0,3890			himottaa	-0,3888
liikuttaa	+0,3612			hullaannuttaa	-0,3888
kauhistuttaa	+0,1112			hurjistaa	-0,3888
nolottaa	+0,1112			hurmata	-0,3888
ihastuttaa	+0,1112			ikävästyttää	-0,3888
raivostuttaa	+0,1112			iljettää	-0,3888
pelottaa	+0,0818			ilostuttaa	-0,3888
ahdistaa	+0,0112			innostuttaa	-0,3888
hävettää	+0,0112			katkeroittaa	-0,3888
järkyttää	+0,0112			kauhistaa	-0,3888
				kismittää	-0,3888
				korveta	-0,3888
				närkästyttää	-0,3888
				nolostuttaa	-0,3888
				pöyristyttää	-0,3888
				riemastuttaa	-0,3888
				säälittää	-0,3888
				sapettaa	-0,3888
				tuskastuttaa	-0,3888
				tympiä	-0,3888
				tyrmistyttää	-0,3888
				vituttaa	-0,3888

LIITE 5c: Imperfekti, Siiroisen luokittelu suhteessa plussa- ja miinusarvoihin

1. Sanat prosentuaalisesti.

2. Osumat prosentuaalisesti.

LIITE 6a: MAP:t, esiintymät

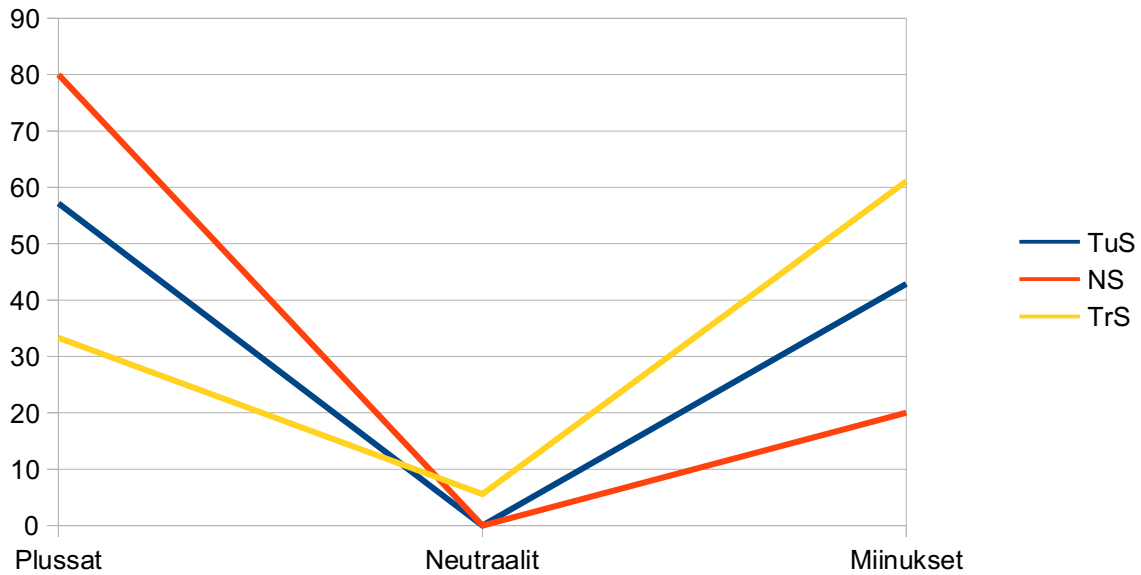
Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	76	39	37	0,9487	+0,5599
b	5	53	27	26	0,9630	+0,5742
c	2	2	1	1	1	+0,6112
d1	2	0				
d2	1	0				
e	1	0				
f1	1	2	2	0	0	-0,3888
f2	1	14	6	8	1,3333	+0,9445
g	1	0				
		147	75	72	0,9600	+0,5712

LIITE 6b: MAP:t, poikkeama-arvot

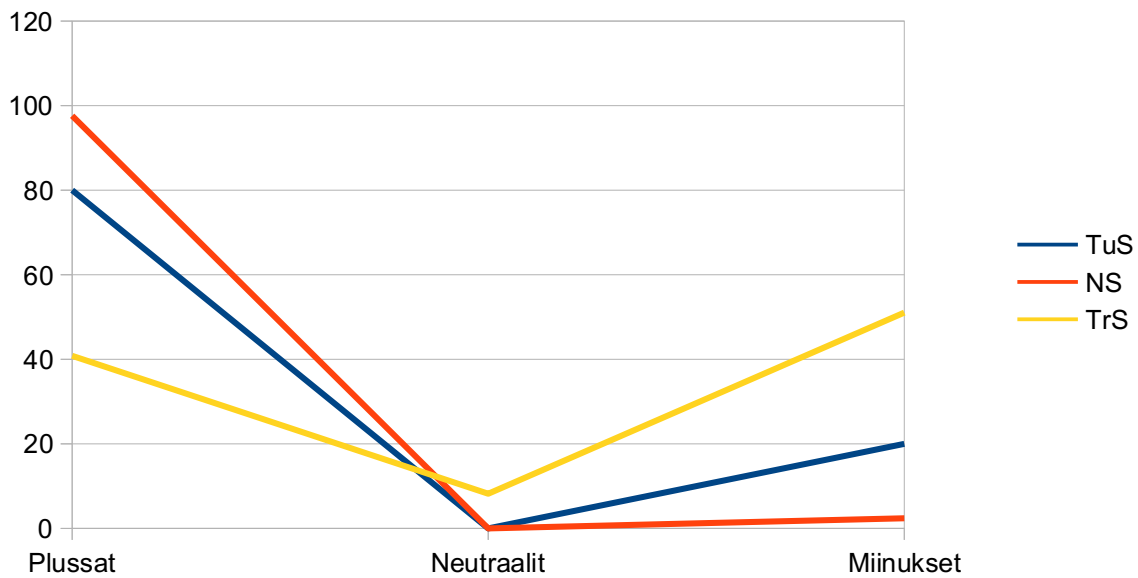
harmittaa	+3,6112	raivostuttaa	-0,3888	himottaa	-0,3888
miellyttää	+2,8612	ahdistaa	-0,3888	hullaannuttaa	-0,3888
pelottaa	+1,6112	hävettää	-0,3888	hurjistaa	-0,3888
innoittaa	+1,1112	järkyttää	-0,3888	hurmata	-0,3888
loukata	+0,9445	suututtaa	-0,3888	ikävystyttää	-0,3888
kiinnostaa	+0,6529	jännittää	-0,3888	iljettää	-0,3888
innostaa	+0,6112	tympäistä	-0,3888	ilostuttaa	-0,3888
huvittaa	+0,6112	säikäyttää	-0,3888	innostuttaa	-0,3888
		ujostuttaa	-0,3888	katkeroittaa	-0,3888
ärsyttää	-0,0555	hämmentää	-0,3888	kauhistaa	-0,3888
yllättää	-0,1388	pitkästyttää	-0,3888	kismittää	-0,3888
kiukuttaa	-0,3888	huolettaa	-0,3888	korveta	-0,3888
ilahduttaa	-0,3888	hermostuttaa	-0,3888	närkästyttää	-0,3888
kammottaa	-0,3888	masentaa	-0,3888	nolostuttaa	-0,3888
inhottaa	-0,3888	kaduttaa	-0,3888	pöyristyttää	-0,3888
surettaa	-0,3888	kyllästyttää	-0,3888	riemastuttaa	-0,3888
ihmetyttää	-0,3888	hirvittää	-0,3888	säälittää	-0,3888
kummastuttaa	-0,3888	pelästyttää	-0,3888	sapettaa	-0,3888
liikuttaa	-0,3888	ällöttää	-0,3888	tuskastuttaa	-0,3888
kauhistuttaa	-0,3888	hämmästyttää	-0,3888	tympiä	-0,3888
nolottaa	-0,3888	ällistyttää	-0,3888	tyrmistyttää	-0,3888
ihastuttaa	-0,3888	häkellyttää	-0,3888	vituttaa	-0,3888

LIITE 6c: MAP:t, Siiroisen luokittelu suhteessa plussa- ja miinusarvoihin

1. Sanat prosentuaalisesti.

2. Osumat prosentuaalisesti.

LIITE 7a: Infinitiivit, esiintymät

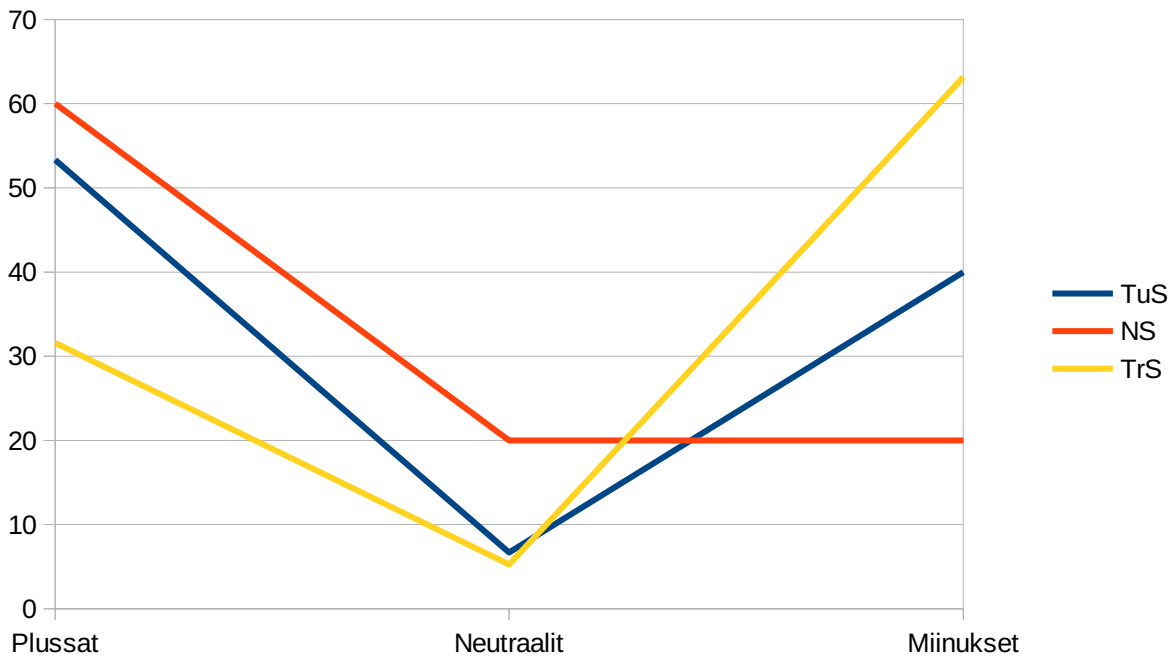
Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	116	77	39	0,5065	+0,1177
b	5	20	15	5	0,3333	-0,0555
c	2	6	5	1	0,2000	-0,1888
d1	2	0				
d2	1	1	1	0	0	-0,3888
e	1	0				
f1	1	1	1	0	0	-0,3888
f2	1	22	13	9	0,6923	+0,3035
g	1	0				
		166	112	54	0,4821	+0,0988

LIITE 7b: Infinitiivit, poikkeama-arvot

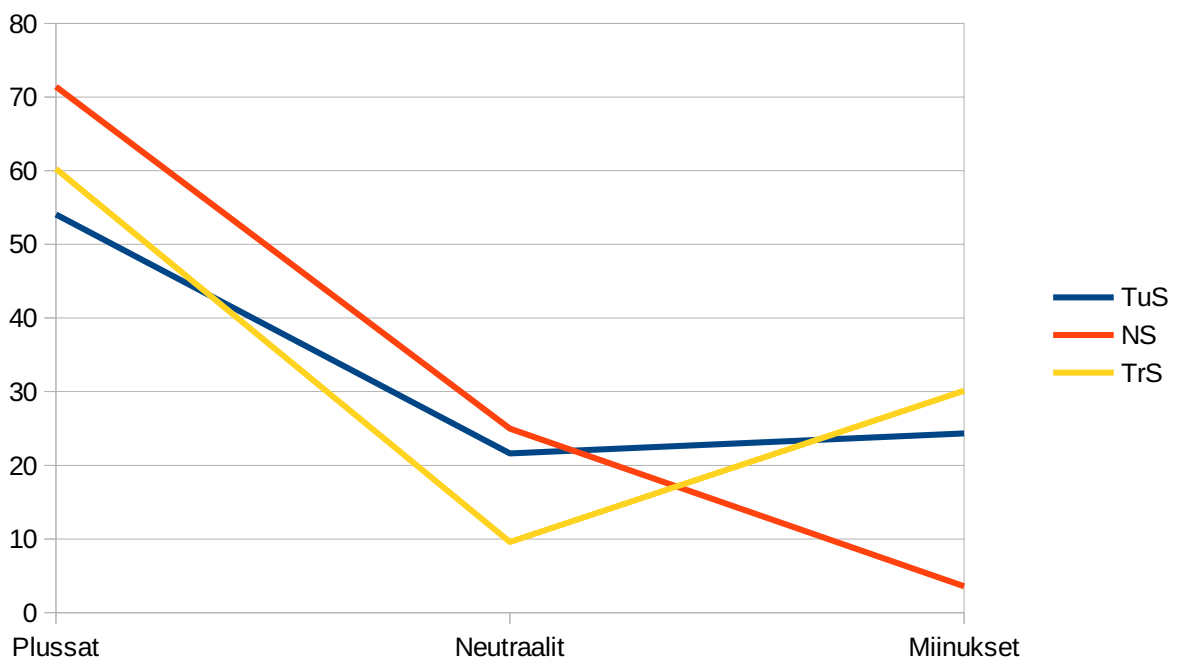
kyllästyttää	1,6112	surettaa	-0,3888	himottaa	-0,3888
ärsyttää	0,6112	kummastuttaa	-0,3888	hullaannuttaa	-0,3888
ihmetyttää	0,6112	kauhistuttaa	-0,3888	hurjistaa	-0,3888
liikuttaa	0,6112	nolottaa	-0,3888	hurmata	-0,3888
hävettää	0,6112	ihastuttaa	-0,3888	ikävyystyttää	-0,3888
suututtaa	0,6112	raivostuttaa	-0,3888	iljettää	-0,3888
loukata	0,3035	ahdistaa	-0,3888	ilostuttaa	-0,3888
harmittaa	0,2112	järkyttää	-0,3888	innostuttaa	-0,3888
yllättää	0,1497	jännittää	-0,3888	katkeroittaa	-0,3888
masentaa	0,1112	tympäistä	-0,3888	kauhistaa	-0,3888
ällöttää	0,1112	säikäyttää	-0,3888	kismittää	-0,3888
kiinnostaa	0,0658	ujostuttaa	-0,3888	korveta	-0,3888
miellyttää	0,0112	hämmentää	-0,3888	närkästyttää	-0,3888
ilahduttaa	0,0112	pitkästyttää	-0,3888	nolostuttaa	-0,3888
		huolettaa	-0,3888	pöyrityttää	-0,3888
pelottaa	-0,0555	hermostuttaa	-0,3888	riemastuttaa	-0,3888
innoittaa	-0,3888	kaduttaa	-0,3888	säälittää	-0,3888
innostaa	-0,3888	hirvittää	-0,3888	sapettaa	-0,3888
huvittaa	-0,3888	pelästyttää	-0,3888	tuskastuttaa	-0,3888
kiukuttaa	-0,3888	hämmästyttää	-0,3888	tympiä	-0,3888
kammottaa	-0,3888	ällistyyttää	-0,3888	tyrmistyttää	-0,3888
inhottaa	-0,3888	häkellyttää	-0,3888	vituttaa	-0,3888

LIITE 7c: Infinitiivit, Siiroisen luokittelu suhteessa plussa- ja miinusarvoihin

1. Sanat prosentuaalisesti.

2. Osumat prosentuaalisesti.

LIITE 8: Muut, esiintymät

1. Konditionaali

Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	18	8	10	1,2500	+0,8612
b	5	18	10	8	0,8000	+0,4112
c	2	1	0	1	-	-
d1	2	0				
d2	1	0				
e	1	0				
f1	1	0				
f2	1	2	1	1	1	+0,6112
g	1	0				
		39	19	20	1,0526	+0,6638

2. Imperatiivi

Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	3	3	0	0	-0,3888
b	5	0				
c	2	0				
d1	2	0				
d2	1	0				
e	1	0				
f1	1	0				
f2	1	2	2	0	0	-0,3888
g	1	0				
		5	5	0	-	-0,3888

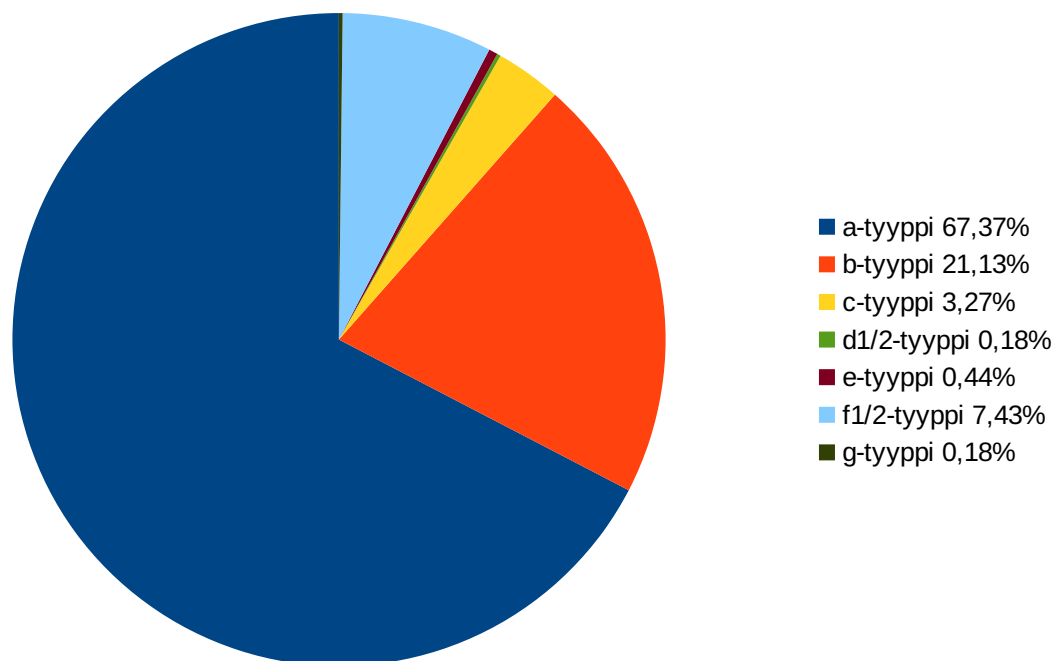
3. Potentiaali

Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	0				
b	5	0				
c	2	0				
d1	2	0				
d2	1	0				
e	1	0				
f1	1	0				
f2	1	0				
g	1	0				
		0				-0,3888

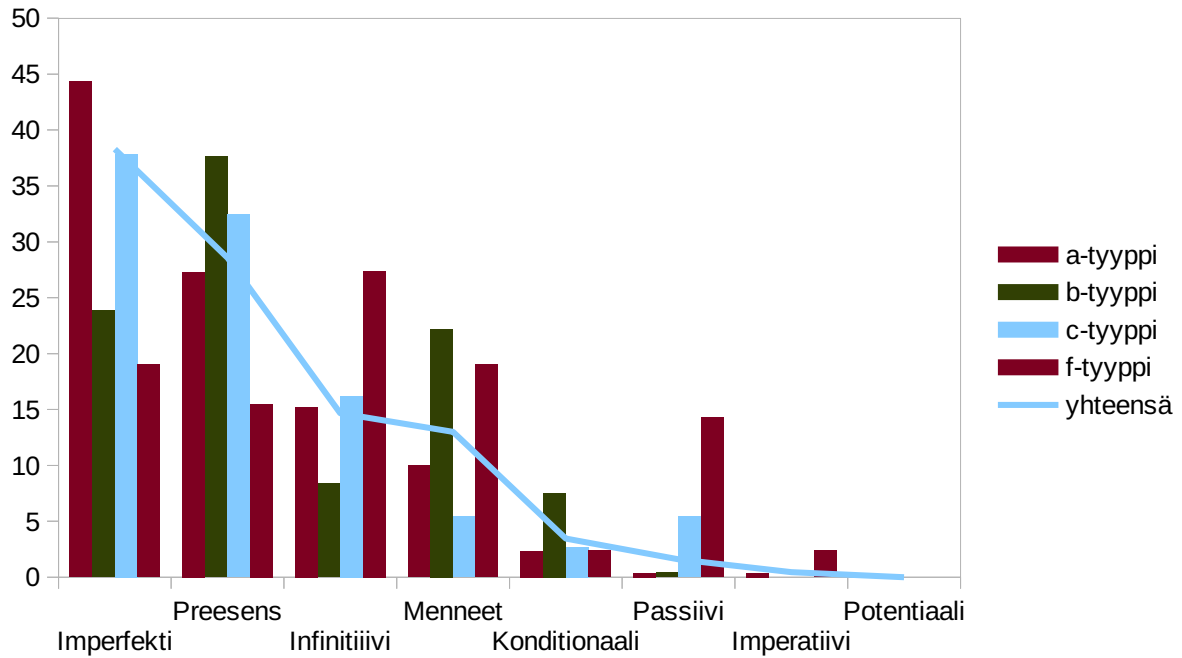
4. Passiivi

Tyyppi	hakusanoja	n=	sm.	sk.	suhde	poikkeama
a	80	3	3	0	0	-0,3888
b	5	1	0	1	-	-
c	2	2	2	0	0	-0,3888
d1	2	0				
d2	1	0				
e	1	0				
f1	1	0				
f2	1	12	10	2	0,2000	-0,1888
g	1	0				
		18	15	3	0,2000	-0,1888

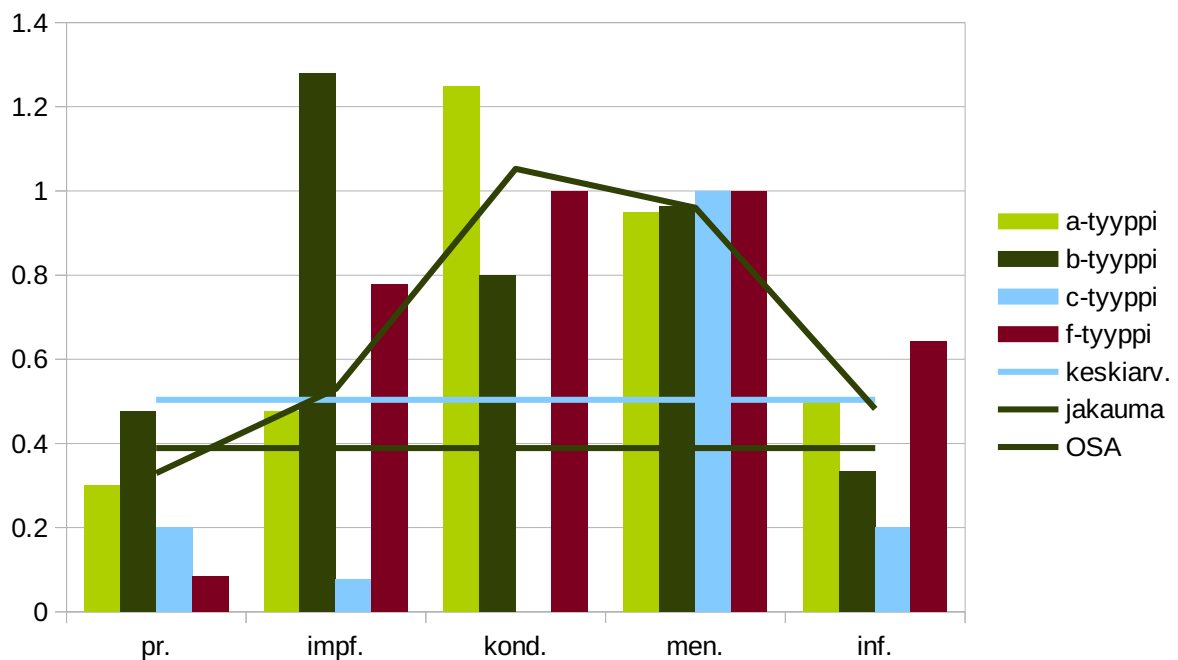
LIITE 9a: Yhteensä, osumat verbityypeissä

LIITE 9b: Yksityiskohtaisempi, kategorioiden osumat verbityypeissä

LIITE 10a: Yksityiskohtaisempi, kategorioiden suhdearvot verbityypeissä

LIITE 10b: Universaalihypoteesien erittely, kategorioiden suhdearvot

Lasketaan ”tietyn kategorian todellinen prosenttiosuus / kaikkien tutkittujen kategorioiden todellisten prosenttiosuuksien summa = tämän tietyn kategorian suhteellinen prosenttiosuus = tämän tietyn kategorian oikea paino”, esim. preesensin tapauksessa: $0,2856/(0,2856+0,3829+0,0345+0,13+0,1468)=0,2915$. Tällä tavalla painojen summa on kuitenkin aina 1, vaikka tässä tutkitut kategoriat eivät ole aivan kaikki ne kategoriat, joiden kohdalla on osumia.

	yks.	eks.	kon.	taip.	paino	yks.p.	eks.p.	kon.p.	taip.p.
prees.	-2	-1	-2	-1	x0,2915	-0,583	-0,2915	-0,583	-0,2915
impf.	+2	+2	+4	-2	x0,3908	0,7816	0,7816	1,5632	-0,7816
kond.	-3	+2	-5	+5	x0,0352	-0,1056	0,0704	-0,176	0,176
MAP	-3	-2	-5	+5	x0,1327	-0,3981	-0,2654	-0,6635	0,6635
inf.	-3	+2	0	+2	x0,1498	-0,4494	0,2996	0	0,2996
summa	-9	3	-8	9		-0,7545	0,5947	0,1407	0,066

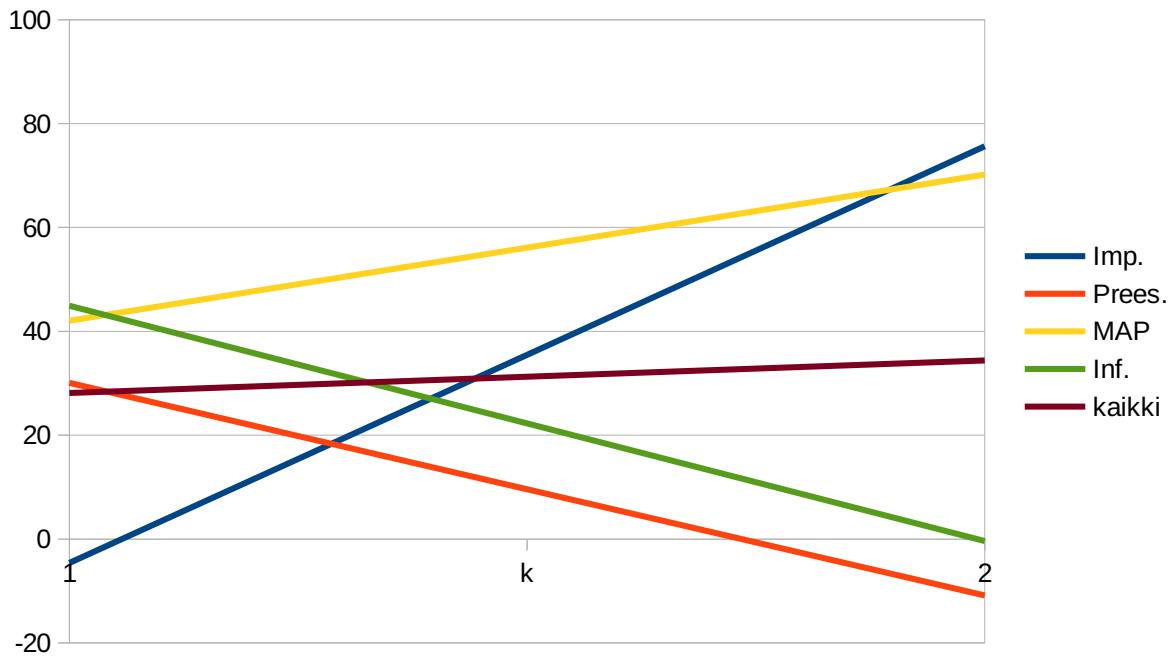
LIITE 11a: TuS:ojen suhde TrS:oihin eri kategorioissa

Huom: konditionaali poistui. Tarkasteltuna sanojen määrä (1) ja osumat (2).

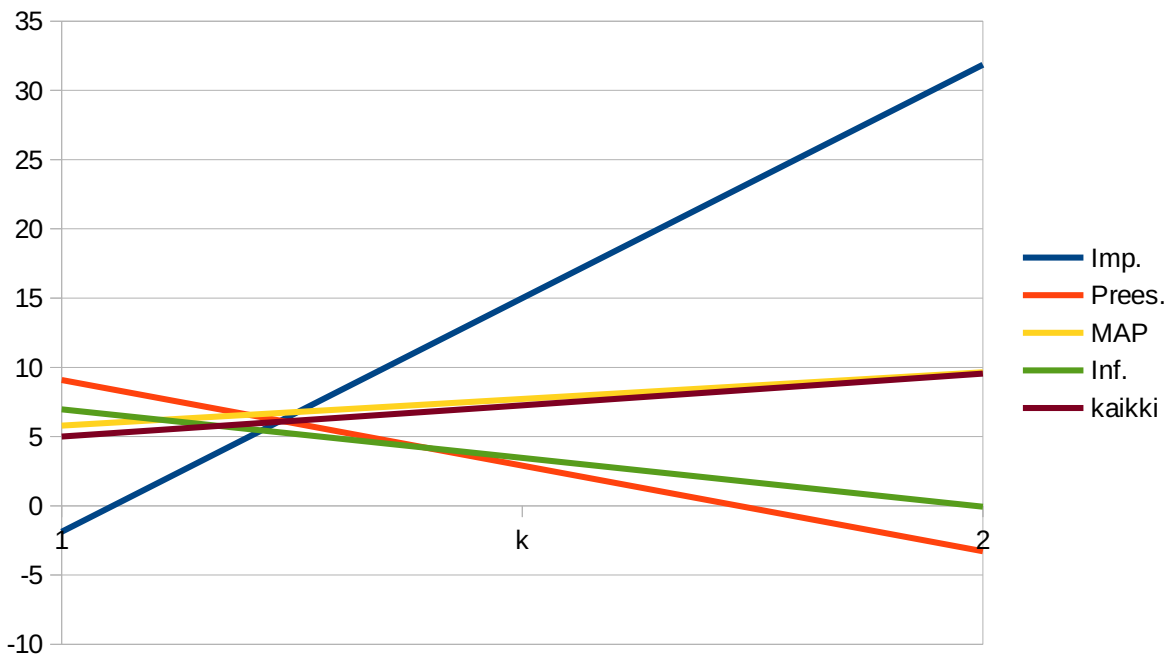
1. Taulukko

	1	2	k	paino	p1	p2	pk
Prees. +	+17,15	+3,9	+10,525	x0,3021	+5,181	+1,1782	+3,1796
Prees. -	-12,9	+14,77	+0,935		-3,8971	+4,462	+0,2825
Prees. s	+30,05	-10,87	+9,59		+9,0781	-3,2838	+2,8972
Imp. +	-3,46	+28,32	+12,43	x0,4051	-1,4017	+11,4724	+5,0354
Imp. -	+1,15	-50,31	-24,58		+0,4659	-20,3806	-9,9574
Imp. s	-4,61	+75,63	+35,46		-1,8676	+31,8530	+14,9927
MAP +	+23,81	+39,18	+31,495	x0,1375	+3,2739	+5,3873	+4,3307
MAP -	-18,25	-31,02	-24,635		-2,5094	-4,2653	-3,3874
MAP s	+42,06	+70,2	+56,13		+5,7833	+9,6527	+7,718
Inf. +	+21,75	-6,22	+7,765	x0,1553	+3,3778	-0,9660	+1,2059
Inf. -	-23,16	-5,82	-14,49		-3,5967	-0,9039	-2,2503
Inf. s	+44,91	-0,4	+22,255		+6,9745	-0,0621	+3,4562
kaikki+	+59,25	+65,18	+62,215		+10,431	+17,072	+13,7515
kaikki -	-53,16	-72,38	-62,77		-9,5373	-21,0878	-15,3126
kaikki s	+112,41	+137,56	+124,985		+19,9683	+38,1598	+29,0641
KAIKKI +	+5,44	+26,03	+15,735				
KAIKKI -	-5,3	-31,05	-18,175				
KAIKKI s	+10,74	+57,08	+33,91				

2. Ei-painotetut s-arvot.

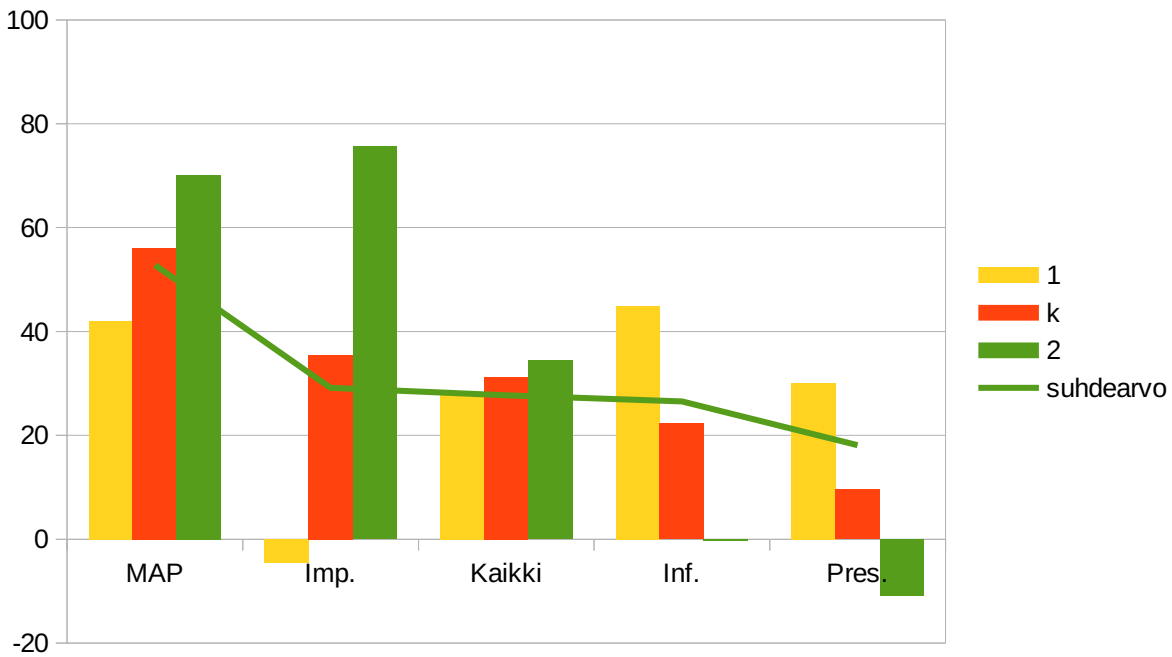

3. Painotetut s-arvot.

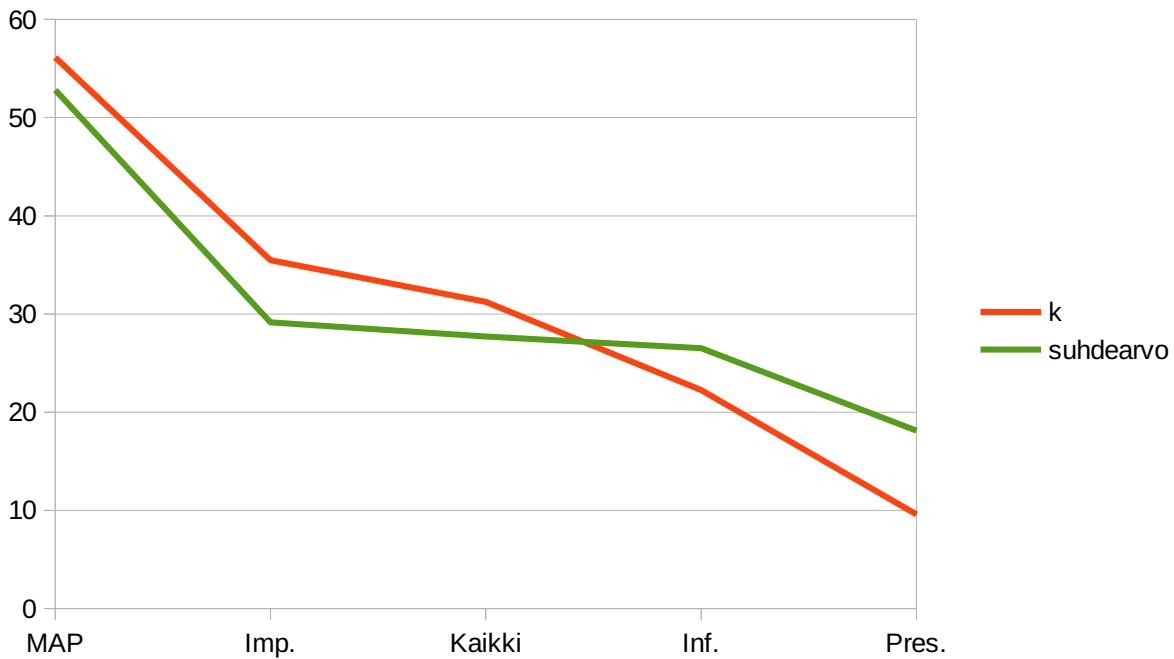

LIITE 11b: TuS:ojen ja TrS:ojen välinen suhde kategorioiden suhdearvoihin

1. Tarkasteltuna sanojen määrä (1) ja osumat (2); kategorioiden suhdearvo kerrottu faktorilla 55 havainnollisuuden vuoksi.

2. Tarkasteltuna sanojen määrän ja osumien keskiarvo (k); kategorioiden suhdearvo kerrottu faktorilla 55 havainnollisuuden vuoksi.

LIITE 12a: NS:oien suhde TuS:oien ja TrS:oien väliseen suhteeseen (eri kategorioissa)

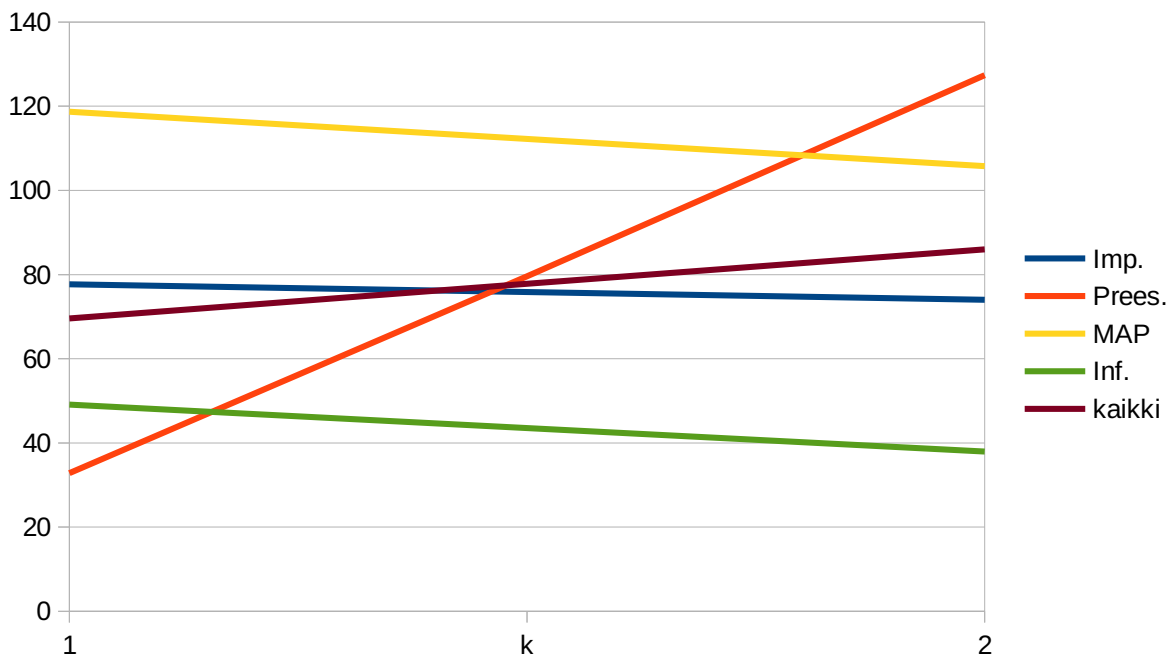
Laskettu NS- $((TuS+TrS)/2)$, esim. preesensin plus-puolella TuS:t 38,89%, TrS:t 21,74%, NS:t 50%
 $\rightarrow 50-(38,89+21,74)/2=+19,685$.

Tarkasteltuna sanojen määrä (1) ja osumat (2).

1. Taulukko

	1	2	k	paino	p1	p2	pk
Prees. +	+19,685	+69,6833	+44,6842	x0,3021	+5,9468	+21,0513	+13,4491
Prees. -	-13,12	-56,6784	-34,8992		-3,9636	-17,1225	-21,0861
Prees. s	+32,805	+127,362	+79,5834		+9,9104	+38,4761	+24,0421
Imp. +	+43,27	+30,21	+36,74	x0,4051	+17,5287	+12,2381	+14,8834
Imp. -	-34,425	-43,815	-39,12		-13,9456	-17,7495	-15,8475
Imp. s	+77,695	+74,025	+75,86		+31,4742	+29,9875	+30,7309
MAP +	+34,7634	+37,18	+35,9717	x0,1375	+4,78	+5,1123	+4,9461
MAP -	-83,9711	-68,61	-76,2906		-11,546	-9,4339	-10,49
MAP s	+118,735	+105,79	+112,262		+16,3261	+14,5461	+15,436
Inf. +	+17,5435	+14,27	+15,9068	x0,1553	+2,7245	+2,2161	+2,4703
Inf. -	-31,58	-23,66	-27,62		-4,9044	-3,6744	-4,2894
Inf. s	+49,1235	+37,93	+43,5268		+7,6289	+5,8905	+6,7597
kaikki+	+115,262	+151,343	+133,303		+30,98	+40,6178	+35,7489
kaikki -	-163,096	-192,763	-177,929		-34,3596	-47,9803	-41,17
kaikki s	+278,358	+344,106	+311,232		+65,3396	+88,5981	+76,9189
KAIKKI +	+38,95	+70,385	+54,6675				
KAIKKI -	-17,15	-30,535	-23,8425				
KAIKKI s	+56,11	+100,92	+78,51				

2. Ei painotetut s-arvot.

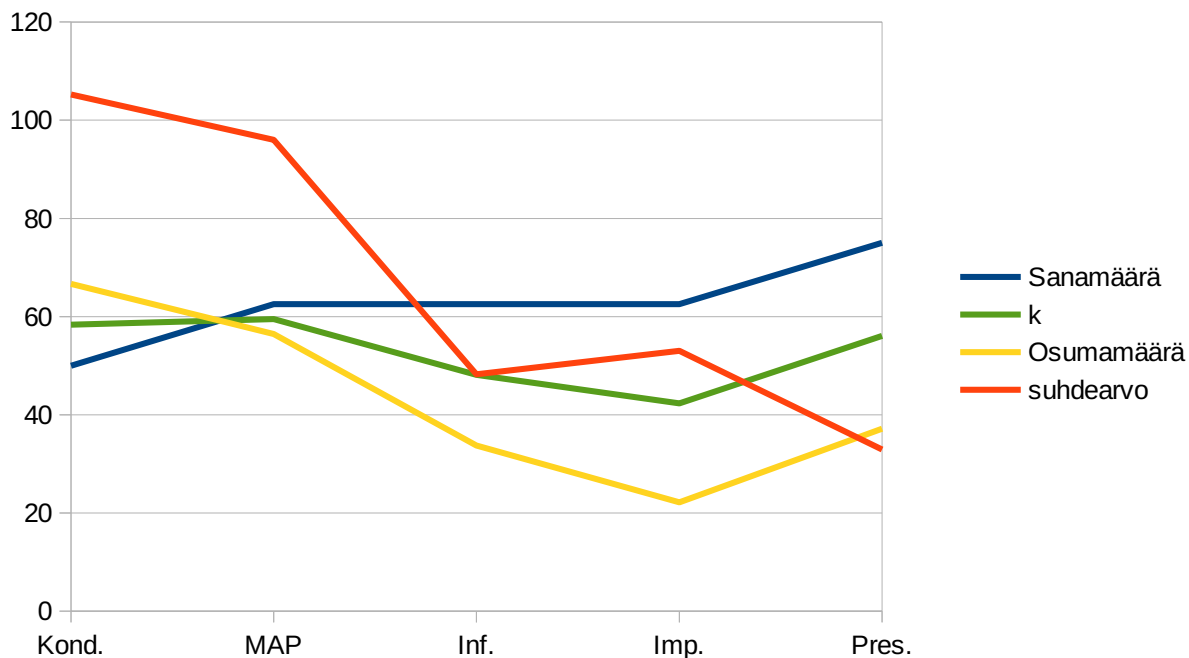

LIITE 12b: Erikseen NS:ojen, TrS:ojen ja TuS:ojen esiintymät (kategorioiden suhdearvoihin nähden)

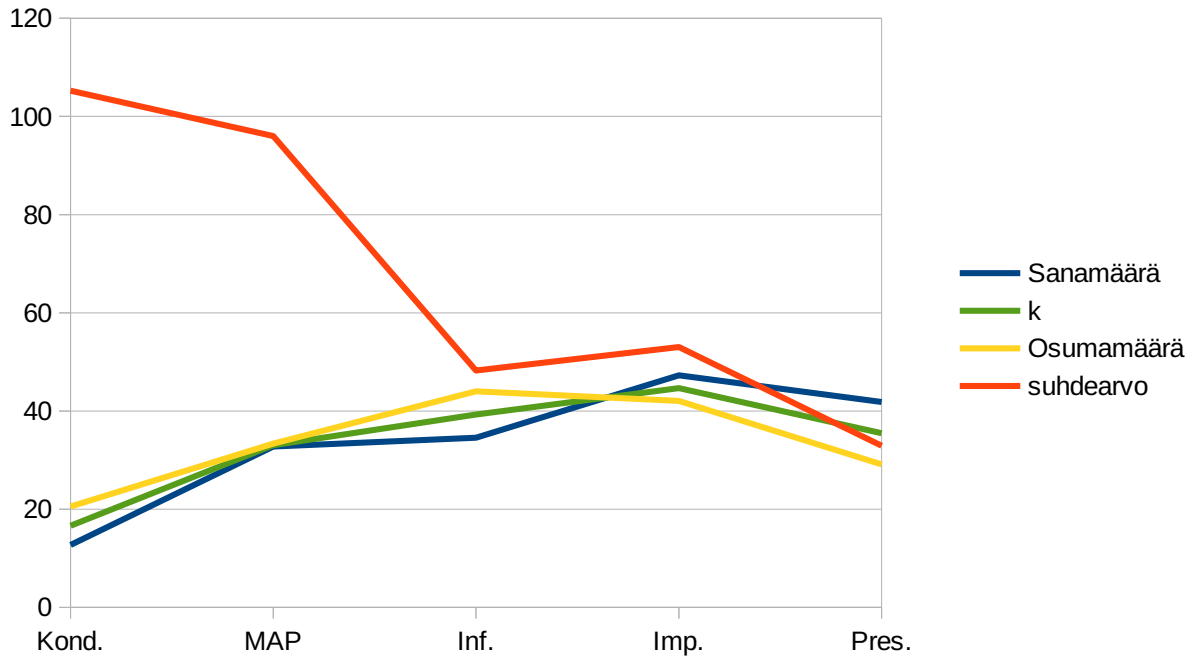
Tarkasteltuna prosentuaalisesti sanojen määrä ja osumat; kategorioiden suhdearvo kerrottu faktorilla 100 havainnollisuuden vuoksi.

1. NS:ojen esiintymät kategorioiden suhdearvoihin nähden eri kategorioissa.

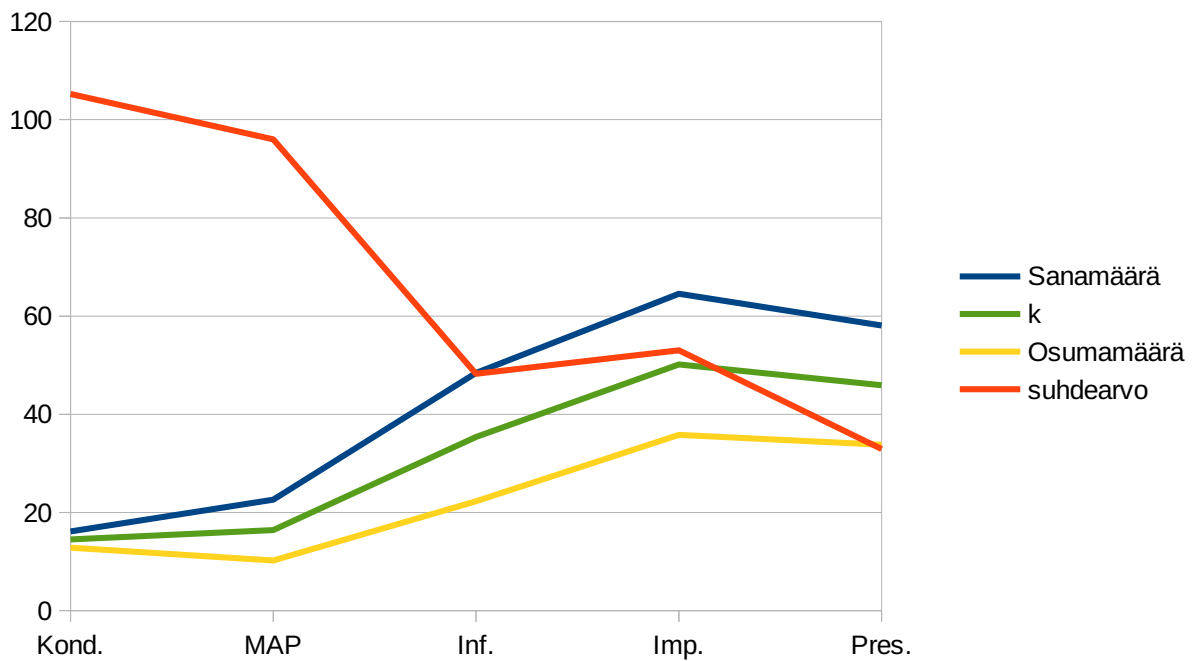
Laskettu esim. imperfektissä (vrt. numeroita liitteessä 5a) näin: imperfektin suhdearvo = 0,53; imperfektin kohdalla NS:ojen sanamäärä 5/8 (ks. Siiroisen 2001 listalta liitteessä 2, että NS:oja on 8) = 62,5%; imp. kohd. NS:ojen osumamäärä $96/433 = 22,17\%$

2. TrS:ojen esiintymät kategorioiden suhdearvoihin nähden eri kategorioissa.

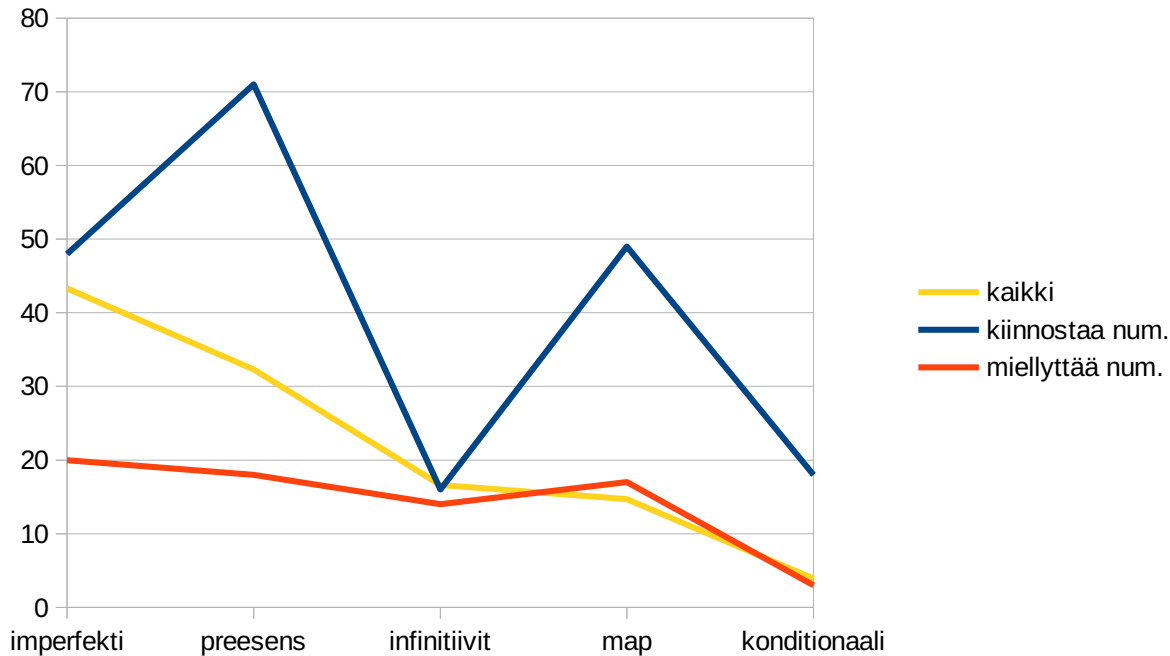
3. TuS:ojen esiintymät kategorioiden suhdearvoihin nähden eri kategorioissa.

LIITE 13: *kiinnostaa*- ja *miellyttää*-sanat muiden sanojen joukossa

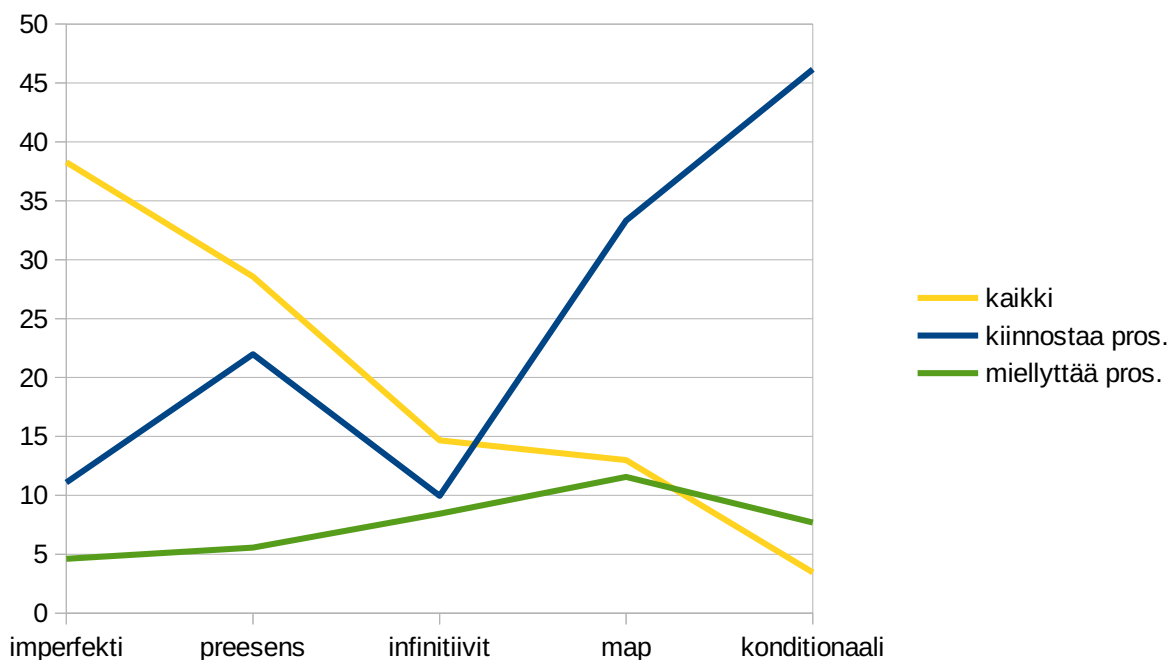
1. *kiinnostaa* ja *miellyttää* -sanojen numeraaliset osumamäärät verrattuna 10:llä jaettuihin kategorioiden osumamääriin

Esim. preesensissä 323/10, imperfektissä 433/10 (ks. liitettä 4a/5a).

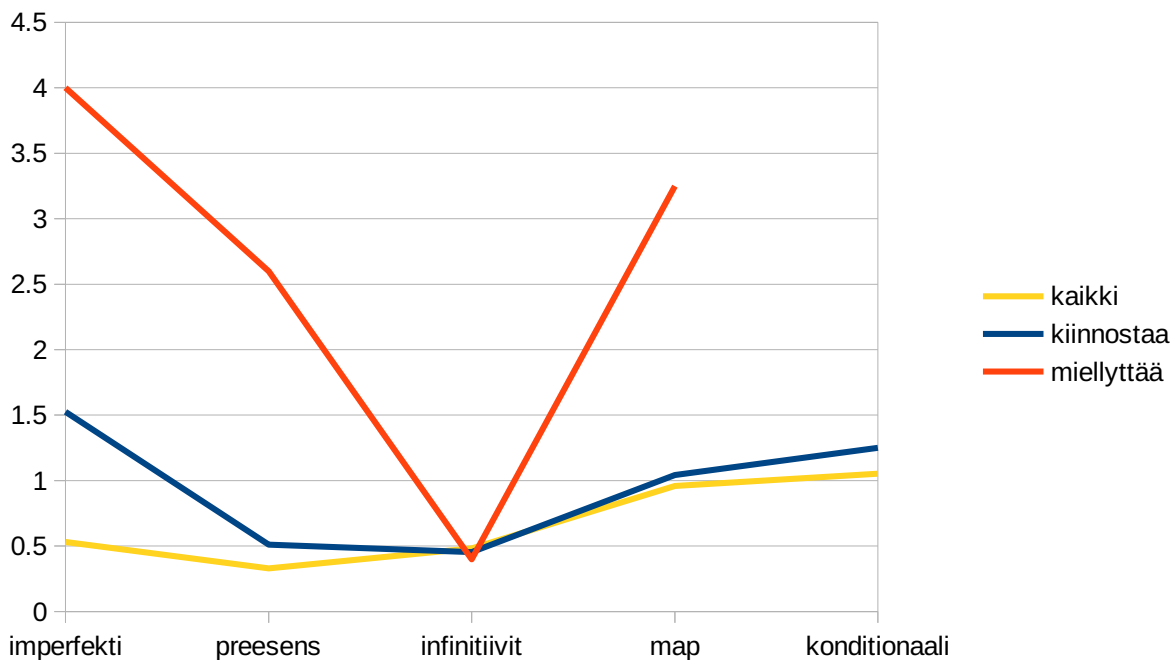
2. *kiinnostaa* ja *miellyttää* -sanojen prosentuaaliset osumamäärät verrattuna kategorioiden prosentuaalisiin osumamääriin.

Esim. preesensin osumamäärä = 323, *miellyttää* preesensin kohdalla = 18, kaikkien tulosten osumamäärä = 1131: preesensin prosenttiosuus = $323/1131 = 28,56\%$ ja *miellyttää*-sanon prosenttiosuus: $18/323 = 5,56\%$

3. kiinnostaa- ja miellyttää -sanojen suhdearvot verrattuna kategorioiden suhdearvoihin.

Huom. *miellyttää*-sanalla on äärimmäisarvo konditionaalissa: kaikki tulokset SKP:lla(!)

LIITE 14: Kaikki tutkitut lauseet

ska = KSK:n APT:t (suomenkielisiä); kkade = KSK:n SST; omat korpukseni kirjat on nimetty nimensä mukaisesti: nimen edessä sk = saksa l. APT (saksankielisiä) ja sm = suomi l. SST.

- ska001 Se pelotti minua.
ska002 Piilottelin liuskoja kotonakin pyykkikoriin ja vaatekaappeihin, joskus kissojen nukkumakoreihinkin sillä olin useammin kuin kerran yllättänyt Syysprinssin penkomasta laukkujani ja laatikoitani.
ska003 Se huvitti sihteeria ensin, mutta Martikaisen istuttua parikymmentä minuuttia yli sen ajan, joksi hänet tänne oli käsketty, sihteerikään ei enää keksinyt puhuttavaa.
ska004 Häntä alkoi kiinnostaa, minkä näköinen maailma oikeastaan on.
ska005 Mikä olisi suomalaisen ratsuväen tunnushuuto, jolla me tunnistamme toisemme edessä olevan taistelun tuoksinassa ja pelotamme vihollista?
ska007_1 Helpotuksen myötä minua jo vähän hävetti, kun olin veljien kuullen joutunut vetoamaan isään lapsekkuuden oikeudella.
ska007_2 Joskus on harmittanut, mutta minulla oli silloin jo äitisi valmiiksi katsottuna.
ska008 Sinä loukkaat koko sukuamme.
ska009 Mäentakanen huusi ovelta ja paiskasi sen kiinni aivan kuin ovi olisi äsken loukannut hänen vaimoan.
ska010 Minua hävettää niin lyhyt matka.
ska011_1 Mutta Darwinin hybriditulppaani, harppova kukka, miellyttää minua enemmän, ja kuuluikin epäilemättä mestariluomuksiini.
ska011_2 Reitti teille halki kaupungin vanhan sydämen on aina miellyttänyt minua.

ska012 Sä skrivasit noi jo tohon Alkufauistiis ja jos sua huvittaa tietää mitä mä niistä ajattelen, mä sanon kuule sydämestä:

ska014 Koirat, lapset ja naiset kiinnostavat.

ska015_1 Raju isku osui asemiehen niskaan niin kovalla rusauksella, että se yllätti kaikki paikallaolijat.

ska015_2 Siis jos hätä pääsee yllättämään...

ska016_1 Puoli yksitoista hän menee ulos mutisten portierille jotain ulkoilusta pyrysäällä, koska tuisku on häntä aina kiinnostanut...

ska016_2 Ne kaikki miellyttivät Aleksandra Feodorovnaa, ja Nikolai II piti niistä myös.

ska017_1 Minua rupesi tosissaan pelottamaan että Pipsa jättää Riston ennen kuin kaupat on tehty.

ska017_2 Minua alkoi harmittaa, mutta kun kävelin eteisen läpi huomasin, että ulko-oven pielessä oli sentään odottamassa isot mustat kumisaappaat.

ska018 Häntä oli alkanut hävettää vastaanharaamisensa:

ska019 Ja kun rajat lähestyvät, yllätämme joka kerta itsemme.

ska020 Kivelän Arttua rupesi jokin tilanteessa huvittamaan.

ska022_1 Klaaraa kyllä kiinnosti, moniko vanha rakastajatar julkeaisi, ja olisiko niissä yllätysvieraita:

ska022_2 Järkytyin pois tolaltani, kun Ylioppilasteatterin äkkiäkääntyneet gimmat pitivät Vanhalla vintillä seminaarin ja todistivat, että seksuaalimurhafarssini loukkasi naista.

ska023 Toisaalla harmittaa, että se kuoli.

ska024 Mua ärsyttää sekin että synnytyssalit on niin steriilejä, sanoi miehetön.

ska025 Harmitti, kun olin antanut oman avaimen Siialle lainaksi, se kun oli hävittänyt taas kertaalleen.

ska026_1 Väkinis väännetyt vinkeät sanat ärsyttivät Mikaelia.

ska026_2 Ele oli äkkiä ärsyttänyt Mikaelia, ja hän oli ollut lähellä sanoa ettei Rhean sopinut simuloida mustasukkaisuuden tai kirpeän huvittuneisuuden ilmeitä ja eleitä, sillä niitä tunteita ei ollut ja juuri siksi hän oli Rhean halunnutkin, ja halusi.

ska027_1 Asser halusi miellyttää ja tiesi miellyttävänsä.

ska027_2 Onnistuin loukkaamaan miestä.

kkade001_1 Kohtuuttomuus harmittaa häntä.

kkade001_2 Tietty se nykyään hävettää.

kkade001_3 Minua sen sijaan loukkaa monikin seikka.

kkade001_4 Eikä taskuissa kilise enää peltiraha, vaan jos matkakuume yllättää, pääsemme kovalla hopearahalla loikkimaan ihan minne vain mieli tekee.

kkade001_5 Tämä ja muutakin me kerromme kuulopuheiden perusteella, sillä emme päässeet koskaan käymään Fontyn luona Treuhand virastossa; ja varmaan meitä olisi pelottanutkin käydä siinä talossa.

kkade001_6 Hän sanoi, että häntä olivat iän kaiken harmittaneet mecklenburgilaisten ”kamalat mulkosilmät”:

kkade001_7 Kuten tiedät, hän innostuu joskus vähän liikaa ja tahtoo nähdä kaikessa vain huonot puolet, mikä usein ärsyttää minua, sillä minusssa ei ole pessimistin vikaa.

kkade002_1 Häntä huvitti.

kkade002_2 No jaa, minähän en tiedä millainen kapine se on enkä liioin osaa sanoa, miksi se kiinnostaa poliisia.

kkade002_3 Eräänä iltana Witold soitti; en ollut nähnyt häntä enkä puhunut hänen kanssaan sen illan jälkeen, jolloin hän oli yllättänyt minut puutarhastaan.

kkade002_4 Heti kun olin sanonut sen, minua alkoi harmittaa; kyllähän Witold tiesi että Beate ja minä olimme samanikäisiä.

kkade002_5 ”Totta tosiaan, Rosi, sinä se osaat nykyisin yllättää!”

smKeinu_1 Silloin minua harmitti, sillä leipäpala jota Albert Gion puraisi, näytti ainakin kolmanneksen suuremmalta kuin omani.

- skKeinu_1 Da tat es mir leid, das Brotstück, von dem der Albert Gion jetzt abbiss, schien um ein Drittel größer als meines.
- smKeinu_2 Se loukkasi minua, vaikka myös hän oli minun mielestäni luotaantyöntävä.
- skKeinu_2 Das kränkte mich, auch wenn ich ihn abstoßend fand.
- smKeinu_3 Nyt se yllätti minut.
- skKeinu_3 In dem Taschentuch erwischte sie mich.
- smKeinu_4 Koska naiset eivät halunneet näyttää kauniilta vain itseään ja muita naisia varten, vaan halusivat miellyttää myös miehiä, miestenkin oli nähtävä vaivaa jotta naiset päästivät heidät huopien takan virkattujen alusvaatteiden liepeille.
- skKeinu_4 Weil die Frauen aber nicht nur sich selbst und den anderen Frauen, sondern auch den Männern gefallen wollten, mussten auch die Männer sich anstrengen, damit die Frauen sie hinter der Decke an die gehäkelte Unterwäsche ließen.
- skKeinu_5 So apart, dass ich befangen bin.
- smKeinu_5 Niin erityislaatuisen, että minua alkaa ujostuttaa.
- skKeinu_6 Den interessierte immer, was die Engländer zu der Sache sagen.
- smKeinu_6 Häntä kiinnosti erityisesti mitä englantilaisilla oli sanottavanaan.
- skKeinu_7 Interessiert es den Traum überhaupt, dass es die Herzschaufel und den Schlacken Keller wirklich gab.
- smKeinu_7 Kiinnostaako unta ylipäätään, että sydänlappio ja kuonakellari olivat todella olemassa.
- skKeinu_8 Ich kotzte an den Baum, und es tat mir so leid um das ganze teure Essen, dass ich kotzte und weinte.
- smKeinu_8 Oksensin puuta vasten ja minua harmitti kallis ruoka, ja oksensin ja itkin.
- skKeinu_9 Da tat es mir leid, das Brotstück, von dem der Albert Gion jetzt abbiss, schien um ein Drittel größer als meines.
- smKeinu_9 Silloin minua harmitti, sillä leipäpala jota Albert Gion puraisi, näytti ainakin kolmanneksen suuremmalta kuin omani.
- skKeinu_10 Im Schrecken, dass ich mitten im Winter wer weiß wohin zu den Russen muss, wollte mir jeder etwas geben, das vielleicht etwas nützt, wenn es schon nichts hilft.
- smKeinu_10 Kaikki pelkäsivät, että minä joutuisin keskellä talvea kuka tietää minne venäläisten luo, ja siksi kaikki halusivat antaa minulle jotain mistä olisi hyötyä, vaikka se ei muuten auttanutkaan tässä tilanteessa.
- skKeinu_11 Sie fürchteten, dass mir etwas zustößt in der Fremde.
- smKeinu_11 He pelkäsivät että minulle voisi tapahtua jotain vierailta mailla.
- skKeinu_12 Vor, während und nach meiner Lagerzeit, fünfundzwanzig Jahre lang habe ich in Furcht gelebt, vor dem Staat und vor der Familie.
- smKeinu_12 Ennen leiriaikaa, leirillä ja sen jälkeen, kaksikymmentäviisi vuotta, elin pelossa, pelkäsin valtiota ja perhettä.
- skKeinu_13 Auf der Baustelle begann ein Stiller Tag ohne Angst vor dem Geschrei der Kommandos.
- smKeinu_13 Rakennustyömaalla alkoi hiljainen päivä eikä siellä tarvinnut pelätä karjuttuja komentoja.
- smKeinu_14 Hän kertoi että pelkäsi naapureita, ja että hän oli jo pitkään ollut yksin kanojensa kanssa, mutta puhui kuitenkin mieluummin kanojensa kuin naapureidensa kanssa.
- skKeinu_15 Ich habe keine Angst vor dem Schaufeln, sondern vor mir.
- smKeinu_15 Minä en pelkää lapiointia vaan itseäni.
- skKeinu_16 Ich glaube, je kleiner die Scheu vor den Toten wird, umso mehr hängt man am Leben.
- smKeinu_16 Luulen että mitä vähemmän kuolleita pelkää, sitä enemmän roikkuu kiinni elämässä.
- skKeinu_17 [In ihren Augen funkelte nicht die Sonne, sondern die Angst.] Aber nicht vor mir, sondern vor Tur.

smKeinu_17 [Hänen silmissään ei välkehtinyt aurinko vaan pelko.] Mutta hän ei pelännyt minua vaan Turia.

skKeinu_18 Seit meiner Tageslichtvergiftung fürchtete ich sie und war froh, dass es den Keller gab.

smKeinu_18 Olin pelännyt sitä päivänvalomyrkytyksestäni lähtien ja iloitsin siitä, että kellari oli olemassa.

skKeinu_19 Jeder im Lager fürchtete den Kolchos.

smKeinu_19 Kaikki leiriläiset pelkäsivät kolhoosia.

skKeinu_20 Ich darf mich nicht fürchten, dachte ich, sonst ertrinke ich.

smKeinu_20 En saa pelätä, minä ajattelin, muuten hukun.

skKeinu_21 Ich habe Angst, dass man sich langweilt, wenn man tot ist.

smKeinu_21 Minä vähän pelkään että kuolleena on pitkäväteistä.

skKeinu_22 Die Russen haben jedes Jahr auf das Kommende gewartet, wir haben uns davor gefürchtet.

skKeinu_22 Venäläiset odottivat joka vuosi seuraavaa vuotta, mutta me pelkäsimme sitä.

skKeinu_23 Im ersten Monat nach der Heimkehr ließ ich die ganze Nacht im Zimmer das Licht brennen, weil ich mich ohne Dienstlicht fürchtete.

smKeinu_23 Ensimmäisenä kuukautena kotiinpaluun jälkeen annoin valon palaa huoneessa koko yön, koska pelkäsin ilman yövaloa.

skKeinu_24 Ich brach innerlich zusammen aus Angst vor der Verschickung in die Freiheit und ihrem allernächsten Abgrund, der den Weg nach Hause immer kürzer machte.

smKeinu_24 Romahdin sisäisesti täysin, koska pelkäsin vapauteen karkottamista ja sen lähestyvää kuilua, joka lyhensi kotimatkaa entisestään.

skKeinu_25 Als Emma sagte, Heiraten sei doch etwas anderes als Sterben, meinte er, vor beidem müsse man Angst haben.

smKeinu_25 Kun Emma sanoi, että naimisiinmeno on ihan eri asia kuin kuoleminen, mies vastasi, että molempia täytyy pelätä.

skKeinu_26 Als Emma fragte, wieso Angst, forderte er ihre Briefftasche.

smKeinu_26 Kun Emma kysyi, kuinka niin pelätä, mies vaati häneltä lompakkoa.

skKeinu_27 Er steigt mir ins Hirn, schiebt mich in die Verzauberung des Zwangs, weil ich mich fürchte, frei zu sein.

skKeinu_27 Se nousee aivoihini, vetää minut pakon lumoon koska pelkään olla vapaa.

skKeinu_28 Und wenn ja, dann hat mich das Wort Lager nicht erschreckt.

smKeinu_28 Ja mikäli sanoi, niin sana leiri ei kuitenkaan pelottanut minua.

skKeinu_29 Vielleicht fürchtete sie sich im Wald dieser 68 Männerbetten.

smKeinu_29 Ehkä häntä pelotti tässä 68 miehen sänkymetsässä.

skKeinu_30 Man hatte Angst, sie sieht, was man denkt.

smKeinu_30 Jokaista pelottaa, että hän näkisi mitä mielessä liikkui.

skKeinu_31 Sie zwicken, es gruselt mich.

smKeinu_31 Ne pyristelevät ja minua inhottaa.

skKeinu_32 Sie ist so samtig, dass sie mich gruselt.

smKeinu_32 Se on niin samettinen, että minua kauhistuttaa.

skKeinu_33 Ich war froh, dass keiner etwas fragte, und insgeheim kränkte es mich.

smKeinu_33 Olin iloinen ettei kukaan kysynyt mitään, mutta salassa se kuitenkin loukkasi minua.

skKeinu_34 Ich glaube, würde sich vor sich selber genieren, jedenfalls mehr als ich mich vor mir.

smKeinu_34 Luulen että häntä nolostuttaisi itsensä tähden, ainakin enemmän kuin minua itseni tähden.

smKylä_1 Yksinkertaisesti vain pelotti.

skKylä_1 Einfach nur Angst.

smKylä_2 Hän pitää kalenterin lauseista, ja kun jokin lause miellyttää häntä oikein kovasti, hän panee sivun talteen, lukee lauseen yhä uudestaan.

skKylä_2	Sie mag diese Kalendersprüche und wenn ihr einer besonders gefällt, hebt sie sich das Kalenderblatt auf, liest den Spruch immer wieder.
smKylä_3	Hurja joukko raahaa miesparkaa mukanaan niin kauan kuin sitä huvittaa.
skKylä_3	Die „wilde Jagd“ schleift den armen Kerl mit sich, so lange es ihr Spaß macht.
smKylä_4	Mitä naisellisempi tyttärestä tuli, sitä vähemmän miestä kiinnosti yhdyntä vaimon kanssa.
skKylä_4	Je mehr seine Tochter zur Frau heranwuchs, desto weniger war er am Beischlaf mit seiner Frau interessiert.
skKylä_5	Sie weiß es nicht, es war ihr auch gleichgültig.
smKylä_5	Barbara ei tiennyt, eikä se kiinnostanut häntä.
skKylä_6	Geredet habens mit keinem, der ihnen nicht zur Nasen gestanden ist.
smKylä_6	Eivät puhuneet kenellekään, jonka naamataulu ei sattunut miellyttämään.
skKylä_7	Doch seine Befürchtungen, dass das eine oder andere Tier sich nicht von ihm melken lassen würde, waren umsonst gewesen.
smKylä_7	Hän oli pelännyt, että jotkut niistä eivät suostuisi hänen lypsettävikseen, mutta pelko osoittautuu turhaksi.
skKylä_8	Er braucht keine, die sich vor der Arbeit fürchtet.
smKylä_8	Hänellä ei ole käyttöä kenellekään, joka pelkää työtä.
skKylä_9	Angst um mein Leben.
smKylä_9	Pelkäsin henkeni edestä.
skKylä_10	Ich hatte Angst, dass der Einbrecher es noch mal probiert und womöglich diesmal bei Nacht.
smKylä_10	Pelkäsin, että murtomies yrittäisi uudelleen ja kuka ties vaikka yöllä.
skKylä_11	Manchmal glaube ich, sie hat sich vor ihm gefürchtet, denn einer kann doch nicht sein ganzes Leben den Mund halten.
smKylä_11	Välillä minusta tuntuu, että emäntä pelkäsi miestä, eihän ihminen koko ikäänsä voi pitää suutaan supussa.
skKylä_12	Die muss sich vor ihrem Mann gefürchtet haben, so grantig wie der immer war.
smKylä_12	Ihan varmasti hän pelkäsi miestä, niin kiukkuinen kuin tämä aina oli.
skKylä_13	Nach einem kurzen Augenblick der Angst vor der Begierde, die er in Barbaras Nähe spürte, lebte er seine Wollust ohne Rücksichtnahme aus.
smKylä_13	Vähän aikaa hän oli pelännyt Barbaran läheisyydessä tuntemaansa himoa, sitten hän oli heittäytynyt hekuman estottomasti.
skKylä_14	Ein jeder hat Angst.
smKylä_14	Joka ikinen pelkää.
skKylä_15	Da hab ich zu viel Schiss gehabt, weil das Vieh doch so geschrien hat und alles so anders war als sonst.
smKylä_15	Minua pelotti ihan liian kamalasti, koska elukat mylvivät niin ja kaikki oli niin erilaista kuin tavallisesti.
skKylä_16	Damals hatte ich Angst.
smKylä_16	Silloin minua pelotti.
skKylä_17	Ihr Siechen schreckte ihn ab, er konnte ihr nicht helfen, konnte ihr nicht beistehen.
smKylä_17	Tauti pelotti häntä, hän ei pystynyt auttamaan, ei olemaan tukena.
skKylä_18	Unheimlich ist ihr und sie fängt an zu frösteln in ihrem leichten Nachthemd.
smKylä_18	Häntä hirvittää, ja hän alkaa hytistä ohuessa yöpaidassaan.
skKylä_19	Unheimlich war mir, alleine zurückbleiben wollte ich darum auch nicht.
smKylä_19	Minua kammotti, mutta en halunnut jäädä yksin latoonkaan.
skKylä_20	Alle waren sie blutüberströmt, mir grauste so, ich konnte sie gar nicht richtig anschauen.
smKylä_20	He kaikki olivat yltä päältä veressä, minua kammotti niin, etten voinut kunnolla katsoakaan.
skKylä_21	Ich hatte mich schon geärgert, überhaupt angehalten zu haben.
smKylä_21	Minua kiukutti, että olin mennyt pysähtymään.

skKylä_22 War grob zu ihr, beleidigte sie, schlug sie sogar, wenn sie ihm nicht zu Willen war.
smKylä_22 Oli hänelle, tyly, loukkasi häntä, löikin, ellei vaimo ollut hänelle mieliksi.

skKylä_23 Der Barbara war das Ganze ziemlich peinlich und sie hat gesagt, wenn sie gewusst hätte, dass ich noch mal in den Stadel gehe, wäre sie nicht rausgegangen.

smKylä_23 Barbaraa tilanne nolotti aika tavalla, hän sanoi ettei olisi mennyt laatoon jos olisi tiennyt, että minä tulisin vielä sinne.

skKylä_24 Nach Hause radeln, ohne den Motor repariert zu haben, wollte ich auch nicht.
smKylä_24 Minua ei yhtään huvittanut lähteä polkemaan kotiinpäin ennen kuin moottori olisi korjattu.

skKylä_25 Also, wie ich bereits gesagt habe, mir hat es ab diesem Zeitpunkt auf dem Hof nicht mehr getaugt.

smKylä_25 Niin kuin jo sanoin, minua ei sen jälkeen huvittanut jäädä taloon.

skKylä_26 Ich hatte mich schon geärgert, überhaupt angehalten zu haben.
smKylä_26 Minua alkoi jo melkein suuttuttaa, että olin pysähtynyt.

smLukija_1 Muutaman vuoden hän oli nyt ollut rahastajana, ja siinä ammatissa häntä miellyttivät univormu ja liikkuminen, alituisesti vaihtuvat maisemat ja pyörivät pyörät.

skLukija_1 An ihrem Beruf als Straßenbahnschaffnerin, den sie seit ein paar Jahren hatte, mochte sie die Uniform und die Bewegung, den Wechsel der Bilder und das Rollen unter den Füßen.

smLukija_2 Mutta hän ei huomannut, että hänen itsepintaisuutensa ärsytti tuomaria.
skLukija_2 Aber sie merkte nicht, daß ihre Beharrlichkeit den Vorsitzenden Richter ärgerte.
smLukija_3 Vai näyttää sinusta siltä että sinä olet loukannut minua?
skLukija_3 Du meinst, es scheint, du hast mich gekränkt?
smLukija_4 Kun minäkin reagoin huonotuulisesti, ja me jouduimme riitaan, ja Hanna kohteli minua kuin ilmaa, minua alkoi taas pelottaa että menettäisin hänet, ja niin minä nöyryyin ja pyysin anteeksi, kunnes hän otti minut syliinsä.

skLukija_4 Als auch ich schlecht gelaunt reagierte, wir in Streit gerieten und Hanna mich wie Luft behandelte, kam wieder die Angst, sie zu verlieren, und ich erniedrigte und entschuldigte mich, bis sie mich zu sich nahm.

smLukija_5 ”Se taitaa kovasti kiinnostaa sinua?”
skLukija_5 ”Beschäftigt dich das sehr?”
skLukija_6 Ich gewöhnte mir ein großspuriges, überlegenes Gehabe an, ich präsentierte mich als einen, den Nichts berührt, erschüttert, verwirrt.

smLukija_6 Omaksuin ylimielisen ja mahtailevan käytöksen, olin olevinani kuin ei mikään koskettaisi, järkyttäisi, hämmentäisi minua.

skLukija_7 Sie stützte ihre Hände auf meine Brust und riß sie im letzten Moment hoch, hielt ihren Kopf und stieß einen tonlos schluchzenden, gurgelnden Schrei aus, der mich beim ersten Mal erschreckte und den ich später begierig erwartete.

smLukija_7 Hän nojasi käsillään minun rintaani ja nosti ne sitten aivan viime hetkellä ylös, piteli päätään ja päästi suustaan nyyhkyttävän, kurlaavan huudon, joka ensimmäisellä kerralla säikäytti minut ja jota myöhemmin odotin himoiten.

skLukija_8 Ausser meinem Banknachbarn, den ich aus der alten Klasse kannte, mochte ich in der neuen Klasse besonders Holger Schlüter, der sich wie ich für Geschichte und Literatur interessierte und mit dem der Umgang rasch vertraut wurde.

smLukija_8 Vierustoverini olin tuntenut jo vanhan luokkani ajoilta asti, ja hänen lisäksi pidin uudella luokalla erityisesti Holger Schlüteristä, jota kiinnostivat historia ja kirjallisuus niin kuin minuakin ja jonka kanssa minulla piankin oli läheinen ystävyysuhde.

skLukija_9 Irgendwann hatte ich nicht mehr danach gefragt, mich nicht mehr dafür interessiert.
smLukija_9 Jossain vaiheessa olin lakannut kyselemästä, asia ei enää ollut kiinnostanut minua.
skLukija_10 Ich interessierte mich für Geschichte und Soziologie und war als Referendar noch genug in der Universität, um alles mitzukriegen.

- smLukija_10 Historia ja sosiologia kiinnostivat minua, ja harjoittelijana olin vielä siinä määrin sidoksissa yliopistoon että pysyin mukana.
- skLukija_11 „Mich hat der Prozeß besonders interessiert.”
- smLukija_11 ”Oikeudenkäynti kiinnosti minua kovasti.”
- skLukija_12 „Dich hat der Prozeß besonders interessiert?”
- smLukija_12 ”Vai kiinnosti se sinua kovasti?”
- skLukija_13 Was wir machten, interessierte die anderen nicht; es befremdete viele, stieß manche geradezu ab.
- smLukija_13 Muita ei kiinnostanut se mitä me teimme; se oudoksutti monia, suorastaan inhottikin joitakuuta.
- skLukija_14 Was ich genauer wissen wollte, wußte sie oft nicht mehr, und sie verstand auch nicht, warum mich interessierte, was auch ihren Eltern geworden war, ob sie Geschwister gehabt, wie sie in Berlin gelebt und was sie bei den Soldaten gemacht hatte.
- smLukija_14 Jos kyselin jostakin asiasta tarkemmin, hän ei enää muistanut, eikä hän liioin ymmärtänyt, miksi ihmeessä minua kiinnosti, miten hänen vanhempiansa oli käynyt, oliko hänellä ollut sisaruksia, mitä kaikkea hän oli kokenut Berliiniä ja mitä hän oli tehnyt ollessaan armeijan leivissä.
- skLukija_15 Das alles erzählte sie, als sei es nicht ihr Leben, sondern das Leben eines anderen, den sie nicht gut kennt der der sie nichts angeht.
- smLukija_15 Sen kaiken hän kertoi kuin ei olisikaan kyse hänen omasta elämästään vaan jonkun toisen, jota hän ei tuntenut kovin hyvin ja joka ei häntä suuremmin kiinnostanut.
- skLukija_16 Aber ich nahm an der Beziehung von Julien Sorel zu Madame de Rênal mehr Anteil als an der zu Mathilde de la Mole.
- smLukija_16 Mutta minua kiinnosti Julien Sorelin suhde Madame de Rênaliin enemmän kuin hänen suhteensa Mathilde de la Moleen.
- skLukija_17 Aber andererseits war die nationalsozialistische Vergangenheit ein Thema auch für Kinder, die ihren Eltern nichts vorwerfen konnten oder wollten.
- smLukija_17 Mutta toisaalta kansallissosialistinen menneisyys kiinnosti niitäkin lapsia, jotka eivät voineet tai halunneet moittia vanhempiaan mistään.
- skLukija_18 „Beschäftigt dich das sehr?”
- smLukija_18 ”Se taitaa kovasti kiinnostaa sinua?”
- skLukija_19 Sie hatte einen sehr kräftigen und sehr weiblichen Körper, üppiger als die Mädchen, die mir gefielen und denen ich nachschaute.
- smLukija_19 Hänellä oli hyvin voimakas ja hyvin naisellinen vartalo, rehevämpi kuin niillä tytöillä, jotka miellyttivät minua ja joiden perään katselin.
- skLukija_20 Ich hatte Angst: vor dem Berühren, vor dem Küssen, davor, daß ich ihr nicht gefallen und nicht genügen würde.
- smLukija_20 Minä pelkäsin: pelkäsin kosketusta, suudelmia, sitä etten miellyttäisi häntä enkä osaisi tarpeeksi.
- skLukija_21 Ich denke bei Pferd nicht an Pferdegebiß oder Pferdeschädel oder was immer dir nicht gefällt, sondern an etwas Gutes, Warmes, Weiches, Starkes.
- smLukija_21 En minä ajattele hevosenhampaita tai hevosennaamaa tai mitään mikä ei miellytä sinua, vaan jotakin hyvää, lämmintä, pehmeätä, voimakasta.
- skLukija_22 Die nächste Reise ein bißchen weiter als die letzte, der nächste Urlaub in dem Ort, den ich beim letzten entdeckt habe und der mir gefallen hat – eine Zeitlang habe ich gemeint, kühner sein zu müssen, und mich nach Ceylon, Ägypten und Brasilien gezwungen, ehe ich wieder dazu übergang, mir die vertrauten Regionen noch vertrauter zu machen.
- smLukija_22 Seuraava matka hiukan entistä kauemmas, seuraava loma paikassa, jonka viimeksi löysin ja joka miellytti minua – jonkin aikaa kuvittelin, että minun pitäisi olla rohkeampi, ja pakottauduin lähtemään Ceyloniin, Egyptiin ja Brasiliaan, kunnes taas palasin vanhaan tapaani tutustua tuttuihin seutuihin entistä paremmin.

skLukija_23 Mir gefiel ihr Brief.
smLukija_23 Hänen kirjeensä miellytti minua.
skLukija_24 Aber mir gefiel nicht, was auf mich zukam.
smLukija_24 Mutta minua ei miellyttänyt se mitä minulta odotettiin.
skLukija_25 Magst du das nicht?
smLukija_25 Eikö se miellytä sinua?
skLukija_26 Sonst mochte sie ihn nicht.
smLukija_26 Muuten ammatti ei häntä miellyttänyt.
skLukija_27 Ich würde in der neuen Klasse mit ihnen zurechtkommen und dadurch auch bei den Jungen ankommen.
smLukija_27 Minä kyllä miellyttäisin tyttöjä uudellakin luokalla, ja siksi pärjäisin poikienkin kanssa.
skLukija_28 Ich ärgerte mich.
smLukija_28 Minua harmitti.
skLukija_29 Aber mich ärgerte ihre schlechte Laune, und ich wünschte mich weg, ins Schwimmbad, zu den Klassenkameradinnen und -kameraden, zur Leichtigkeit unseres Redens, Scherzens, Spielens und Flirtens.
smLukija_29 Mutta minua harmitti hänen huonotuulisuutensa, ja minä kaipasin pois, uima-altaalle, luokan tyttöjen ja poikien pariin, kepeän juttelun, leikinlaskun, pelien ja hakkailun pariin.
skLukija_30 Mich ärgerte das schlechte Gewissen, das ich bei dem Gedanken bekam, sie auf eine Nische reduziert zu haben.
smLukija_30 Minua harmitti huono omatunto, joka heräsi kun ajattelin että olin rajannut hänet vain omaan pieneen soppeensa.
skLukija_31 Und wieder ärgerte mich das Gefühl und ich klagte sie an und fand billig und einfach, wie sie sich aus ihrer Schuld gestohlen hatte.
smLukija_31 Ja jälleen se tunne harmitti minua ja rupesin syyttelemään Hannaa ja olin sitä mieltä, että hän oli päässyt omasta syyllisyydestään aivan liian vähällä, kuin koira veräjältä.
skLukija_32 Das ärgerte mich.
smLukija_32 Huomautus harmitti minua.
skLukija_33 Es ärgerte mich, wie wenn mir Freundinnen gelegentlich sagten, ich sei nicht spontan genug, funktionieren zu sehr über den Kopf statt über den Bauch.
smLukija_33 Samoin minua harmitti, kun naisystäväni joskus sanoivat, etten ollut kyllin spontaani, että annoin järjen määrätä enkä jättänyt tunteille tilaa.
skLukija_34 Ich ärgerte sie gelegentlich, stellte mir Hanna bei dem, was ihr vorgeworfen wurde, so deutlich vor, wie ich nur konnte, und auch bei dem, was mir das Haar auf ihrem Nacken und das Muttermal auf ihrer Schulter in Erinnerung riefen.
smLukija_34 Yritin toisinaan ärsyttää niitä, kuvittelin mahdollisimman tarkasti Hannaa tekemässä sitä mistä häntä syytettiin ja myös sitä, minkä muiston hänen niskansa ja hänen olkapäänsä luomi toivat minun mieleeni.
skLukija_35 Wie die Beharrlichkeit, mit der Hanna widersprach, den Vorsitzenden Richter ärgerte, so ärgerte die Bereitwilligkeit, mit der sie zugab, die anderen Angeklagten.
smLukija_35 Ihan niin kuin Hannan vastalauseiden itsepintaisuus ärsytti tuomaria, niin ärsytti muita syytettyjä hänen aulis myöntäväisyytensä.
skLukija_36 Ich habe Angst, zu spät zu kommen, und fahre schneller.
smLukija_36 Pelkään tulevani liian myöhään ja lisään vauhtia.
skLukija_37 Ich war nicht erleichtert, wie es einem gehen kann, wenn man bei einem Entschluß ein flaes Gefühl und vor Konsequenzen Angst hat und froh ist, den Entschluß ausgeführt zu haben und von den Konsequenzen verschont zu bleiben.
smLukija_37 En ollut helpottunut, niin kuin saattaa käydä joskus, kun on päätöksen tehdessään empinyt ja pelännyt seuraamuksia, ja sitten jälkeensä on mielissään, kun on tehnyt mitä on päättänyt tehdä ja silti säästynyt seuraamuksilta.

- skLukija_38 Sie schaute nicht verärgert, nicht verwundert, nicht spöttisch – nichts von dem, was ich befürchtet hatte.
- smLukija_38 Hän ei näyttänyt harmistuneelta, ei ihmettelevältä, ei pilkalliselta – ei miltään mitä olin pelännyt.
- skLukija_39 Wenn sie mit mir unterwegs war und wir Schulkameraden begegneten, hatte ich Angst, für ein Muttersöhnchen gehalten zu werden.
- smLukija_39 Jos olin liikkeellä äidin kanssa ja tapasin koulutovereitani, pelkäsin että minua pidettäisiin mammanpoikana.
- skLukija_40 Die Mädchen, denen ich begegnete, merkten und mochten, daß ich keine Angst vor ihnen hatte.
- smLukija_40 Tapaamani tytöt panivat mielihyvin merkille, etten minä pelännyt heitä.
- skLukija_41 Ich brauchte eine Weile, bis ich nicht mehr fürchtete, der Rock werde in die Speichen oder ins Zahnrad greaten und sie werde stürzen.
- smLukija_41 Alkuun minä pelkäsin, että hame sotkeutuisi pyörän puoliin tai ketjuihin ja hän kaatuisi päistikkaa.
- skLukija_42 Sie hatten, ob sie Mädchen in der Klasse hatten oder nicht, Angst vor ihnen, wichen ihnen aus und schnitten vor ihnen auf oder himmelten sie an.
- smLukija_42 [...] olipa heidän luokallaan tyttöjä tai ei, he pelkäsivät tyttöjä, väistelivät heitä, rupesivat leuhkimaan heille tai palvoivat heitä.
- skLukija_43 Es gab die Angst vor den Selektionen. Aber auch sie war nicht so schlimm wie in Ausschwitz.
- smLukija_43 Auschwitziin lähettämistä ja valintoja pelättiin, mutta siltikään tässä leirissä ei ollut yhtä kauheata kuin Ausschwitzissa.
- skLukija_44 In der Dunkelheit der folgenden Nacht fürchteten sie, die Stufen der Treppe und den Weg zu verfehlen.
- smLukija_44 Seuraavan yön pimeydessä he pelkäsivät putoavansa portailta ja eksyvänsä.
- skLukija_45 Aus Angst vor der Bloßstellung als Analphabetin die Bloßstellung als Verbrecherin?
- smLukija_45 Antoiko hän pitää itseään rikollisena, koska pelkäsi paljastuvansa lukutaidottomaksi?
- skLukija_46 Aus Angst vor der Bloßstellung als Analphabetin das Verbrechen?
- smLukija_46 Syyllistyikö hän rikokseen, koska pelkäsi paljastuvansa lukutaidottomaksi?
- skLukija_47 Ich hatte Angst, nicht als Erwartung eines schlimmen Ereignisses, sondern als körperliche Befindlichkeit.
- smLukija_47 Pelkäsin, eikä se pelko ollut pahan ounastelua vaan fyysistä pahaa oloa.
- skLukija_48 Ich lag da, hörte auf den Wind, war erleichtert, wenn er schwächer und leiser wurde, fürchtete sein erneutes Anschwellen und wußte nicht, wie ich am nächsten Morgen aufstehen, zurücktrampen, weiterstudieren und eines Tages Beruf und Frau und Kinder haben sollte.
- smLukija_48 Makasin tuulta kuunnellen, huokasin helpotuksesta kun se heikkeni ja hiljeni, pelkäsin sen taas yltyvän enkä tiennyt, miten pystyisin nousemaan seuraavana aamuna, liftaamaan takaisin, jatkamaan opintojani ja valmistumaan, menemään naimisiin ja saamaan lapsia.
- skLukija_49 Ich hatte Angst, die kleine, leichte, geborgene Welt der Grüße und Kassetten sei zu künstlich und zu verletzlich, als daß sie die reale Nähe aushalten könnte.
- smLukija_49 Pelkäsin, että terveisten ja kasettien pieni, kevyt, salainen maailma oli niin helposti särkyvä konstruktio, ettei se kestänyt reaalista läheisyyttä.
- skLukija_50 Ob ich etwas geahnt, gefürchtet hätte.
- smLukija_50 Olinko kenties aavistellut tai osannut pelätä jotakin?
- skLukija_51 Ich hatte Tränen in Brust und Hals und Angst, nicht reden zu können.
- smLukija_51 Minulla oli itku kurkussa ja pelkäsin etten pystyisi puhumaan.
- skLukija_52 Hast du Angst, daß du nicht mehr richtig gesund wirst?
- smLukija_52 Pelottaako sinua ettet enää tulekaan terveeksi?

- skLukija_53 Ich schämte mich.
- smLukija_53 Minua hävetti.
- skLukija_54 Aber es gelang ihnen nicht, zunächst nicht, weil die Gegenstände und die Ergebnisse der Verhandlung sie zu sehr entsetzten, dann, weil die Betäubung zu wirken begann.
- smLukija_54 Mutta he eivät onnistuneet pyrkimyksessään, ensin siksi että oikeudenkäynnin sisältö ja tulokset kauhistuttivat heitä niin, ja sitten siksi että turtumus alkoi vaikuttaa.
- smMittaajat_1 Kun Gauss kuljetti kättään Johannan rinnan yli vatsalle ja sitten, hän päätti uskaltaa vaikka hänestä tuntui että hänen olisi pyydetävä sitä anteeksi, vieläkin alemmaksi, kuunsirppi pilkisti hailakkana ja hämmeänä verhojen raosta, ja häntä hävetti että hänellä välähti juuri sillä nimenomaisella hetkellä, kuinka planeettojen ratojen mittausvirheitä voidaan korjata likimääräisesti.
- skMittaajat_1 Als er seine Hand über ihre Brust zum Bauch und dann, er entschied sich, es zu wagen, obwohl ihm war, als müsse ersich dafür entschuldigen, weiter hinabwandern ließ, tauchte die Mondscheibe bleich und beschlagen zwischen den Vorhängen auf, und er schämte sich, daß ihm ausgerechnet in diesem Moment klar wurde, wie man Meßfehler der Planetenbahnen approximativ korrigieren konnte.
- smMittaajat_2 Kun jokin pelottaa on aina hyvä mitata se.
- skMittaajat_2 Wann immer einen die Dinge erschreckten, sei es eine gute Idee, sie zu messen.
- smMittaajat_3 Ei siksi että se kaikki olisi kiinnostanut häntä vaan pysyäkseen järjissään.
- skMittaajat_3 Nicht weil es ihn interessiert habe, sondern um den Verstand zu bewahren.
- smMittaajat_4 Häntä alkoi heti hävettää koska hän oli sanonut sen jo kerran.
- skMittaajat_4 Sofort schämte er sich, weil er das schon gesagt hatte.
- smMittaajat_5 Häntä alkoi ärsyttää, nyt hän ei voinut enää viedä liikettä loppuun nolaamatta itseään.
- skMittaajat_5 Ärger stieg in Gauß auf, jetzt konnte er die Geste nicht mehr zu Ende führen, ohne sich zu blamieren.
- skMittaajat_6 Käsittelijät hielten Abweichungen für eine Stärke, aber Erfundenes verwirre die Menschen, Stilisierung verfälsche die Welt.
- smMittaajat_6 He pitävät todellisuudesta poikkeamista vahvuutena, mutta keksitty hämmentää ihmisiä, tyylittely vääristää maailmaa.
- skMittaajat_7 Aber es habe ihn nun einmal so geärgert!
- smMittaajat_7 Häntä vain raivostutti niin vietävästi!
- skMittaajat_8 Eingeschnürt sei es.
- smMittaajat_8 Se on nurkkaan ahdistettu.
- skMittaajat_9 Ob er sich auch für Navigation interessiere?
- smMittaajat_9 Kapteeni kysyi, kiinnostaako Eugenia myös navigointi.
- skMittaajat_10 Baron Humboldt interessiere sich ausnehmend für Vulkane, mehr als für irgend etwas anderes, das habe mit seinen Lehrern in Deutschland zu tun und mit einem Mann in Weimar, den er verehere wie Gott.
- smMittaajat_10 Tulivuoret kiinnostavat paroni Humboldtia kovasti, enemmän kuin mikään muu, se liittyy hänen opettajaansa Saksassa ja eräeseen Weimarissa asuvaan mieheen jota hän palvoo kuin Jumalaa.
- skMittaajat_11 Könige interessierten sich dafür, Generäle verfolgten ihre Entwicklungen, Fürsten schrieben Preise für Entdeckungen aus, und die Zeitungen berichteten über Maskelyne, Mason, Dixon und Piazzi wie über Helden.
- smMittaajat_11 Se kiinnosti kuninkaita, kenraalit seurasivat sen kehitystä, ruhtinaat lupasivat palkkioita uusista löydöistä ja sanomalehdet kirjoittivat Maskelynestä, Masonista, Dixonista ja Piazzista kuin sankareista.
- skMittaajat_12 Es interessierte ihn, wie die Administration arbeitete, wie im Land und über Ozean hinweg Befehle übermittelt wurden, wie die Stimmung unter den Adeligen war, wie groß die Armee, wie ausgerüstet, wie gut ausgebildet.

smMittaajat_12 Häntä kiinnosti kuinka hallinto toimi, kuinka määräykset välitettiin maassa ja valtameren yli, minkälainen mieliala aatelispiireissä oli vallalla, kuinka suuri, kuinka hyvin varustettu ja koulutettu maan armeija oli.

skMittaajat_13 Wen interessiere schon, was der denke!

smMittaajat_13 Ketäpä kiinnostaisi mitä sellainen ajattelee!

skMittaajat_14 Aber er glaube nicht mehr, daß es die Nachwelt interessieren werde, er zweifle auch an der Bedeutung der Flußreise selbst.

smMittaajat_14 Mutta ei hän usko enää että se kiinnostaisi jälkimaailmaa ja hän epäilee myös, onko itse jokimatkalakaan mitään merkitystä.

skMittaajat_15 Kleinlaut fragte Humboldt, ob er ein paar Hügel besteigen dürfte, das Gestein interessiere ihn sehr, auch habe er lange nicht den Luftdruck gemessen.

smMittaajat_15 Humboldt kysyi vaimealla äänellä, saisiko hän kiivetä muutamalle kukkulalle, kalliot kiinnostavat häntä kovin, eikä hän ole pitkään aikaan mitannut edes ilmanpainetta.

skMittaajat_16 Pässe hin oder her, er sei Neugranadier, Spanien interessiere ihn nicht, und Urquijos Siegel sei bedeutungslos, hier sowieso und jetzt auch drüben.

smMittaajat_16 Pässeistä viis, hän on uusigranadalainen, Espanja ei kiinnosta häntä, ja Urquijon sinetti on joutava, täällä joka tapauksessa ja nyt myös meren takana.

skMittaajat_17 Er durfte es keinem sagen, aber dieser Bonaparte interessierte ihn.

smMittaajat_17 Hän ei voinut sanoa sitä kenellekään, mutta tuo Bonaparte kiinnosti häntä.

skMittaajat_18 Rußland habe ihn immer interessiert.

smMittaajat_18 Venäjä on kiinnostanut häntä aina.

skMittaajat_19 Am Ende der Welt, nach all den Jahrhunderten, in denen der gottverdammte Fluß keinen Menschen interessiert habe.

smMittaajat_19 Tänne maan ääriin, tälle Jumalan hylkäämälle joelle joka ei ole kiinnostanut ketään satoihin vuosiin?

skMittaajat_20 Humboldt wehrte ab, Bonpland interessierte es.

smMittaajat_20 Humboldt torjui ehdotuksen, Bonplandia se kiinnosti.

skMittaajat_21 Ob sie das nicht interessiere?

smMittaajat_21 Eikö se kiinnosta heitä?

skMittaajat_22 Andererseits – wen interessiere es!

smMittaajat_22 Toisaalta – ketäpä se kiinnostaisi!

skMittaajat_23 Er habe keine Lust gehabt, sich dem Gespött auszusetzen.

smMittaajat_23 Häntä ei kiinnosta narrin osa.

skMittaajat_24 Uninteressant, sagte Humboldt.

smMittaajat_24 Ei kiinnosta, sanoi Humboldt.

skMittaajat_25 Apropos, er habe gehört, der Herr Professor beschäftige sich jetzt mit Wahrscheinlichkeitsrechnung?

smMittaajat_25 Apopoo, hän on kuullut että professoria kiinnostaa nykyisin todennäköisyyslaskenta.

skMittaajat_26 Er fragte sich, ob der Baron noch dem berühmten La Condamine begegnet sei.

smMittaajat_26 Häntä kiinnostaisi tietää ehtikö paroni nähdä kuuluisari La Condaminen.

skMittaajat_27 Falls jemandem etwas nicht passe, dürfe er jederzeit von Bord.

smMittaajat_27 Jos jokin ei miellytä, täältä voi lähteä tiehensä milloin vain.

skMittaajat_28 Humboldt seufzte bekümmert; es ärgerte ihn, daß nun ein anderer die Amazonasquellen finden würde.

smMittaajat_28 Humboldt huohti allapäin; häntä harmitti että joku toinen löytäisi nyt Amazonasin lähteet.

skMittaajat_29 Etwas sei an ihm, schrieb er seinem Bruder, das ihn befürchten lasse, er verliere den Verstand.

smMittaajat_29 Hän kirjoitti veljelleen että jokin hänessä saa hänet pelkäämään oman järkensä puolesta.

skMittaajat_30 Ich habe herausgefunden, daß der Mensch bereit ist, Unbill zu erfahren, aber viel Erkenntnis entgeht ihm, weil er den Schmerz fürchtet.

smMittaajat_30 Olen huomannut että ihminen on valmis kestäämään koettelemuksia mutta jää paljosta tiedosta paitsi koska pelkää kipua.

skMittaajat_31 Man müsse die Strudel nicht mehr fürchten und könne sich in der Mitte halten.

smMittaajat_31 Pyörteitä ei tarvitse pelätä ja vene voidaan pitää keskellä jokea.

skMittaajat_32 Keine Angst, flüsterte er und war doch überrascht, als sie antwortete, sie habe keine, und mit einem Griff, auf dessen Zielsicherheit ihn nichts vorbereitet hatte, seinen Gürtel öffnete.

smMittaajat_32 Hän kuiskasi että ei pidä pelätä ja hämmästyi kun Johanna vastasi ettei pelkääkään ja avasi hänen vyönsä yllättävän määrätietoisin ottein.

skMittaajat_33 Er hatte es befürchtet.

smMittaajat_33 Hän oli pelännyt tätä.

skMittaajat_34 Sein Rücken tat weh, die Luft war schlecht, er fürchtete sich vor Geistern, und wie jeden Abend fehlte ihm Johanna.

smMittaajat_34 Selkää särki, ilma oli tunkkaista, hän pelkäsi kummituksia ja kaipasi Johannaa niin kuin joka ilta.

skMittaajat_35 Der Staat fürchtete sie wie die Hölle.

smMittaajat_35 Valtio pelkää sitä kuin ruttoa.

skMittaajat_36 Er hatte Angst vor Räubern, vor Hunden und vor Dreckpfützen.

smMittaajat_36 Hän pelkäsi ryöväreitä, koria ja kuralammikoita.

skMittaajat_37 Er hatte Angst, daß die Stadt so groß war, daß er nie mehr herausfinden, daß ihr Labyrinth ihn festhalten und nicht zurück nach Hause lassen würde.

smMittaajat_37 Hän pelkäsi että kaupunki olisi niin iso että hän ei löytäisikään sieltä pois, että sen labyrintti vangitsisi hänet eikä hän pääsisi enää kotiin.

skMittaajat_38 Wohin er plötzlich verschwunden sei, rief Humboldt, man habe ihn gesucht, habe das Schlimmste vermutet, ein vorzügliches Buffet habe es auch gegeben!

smMittaajat_38 Häntä etsittiin, pelättiin jo pahinta, buffettikin oli erinomainen!

skMittaajat_39 Er sei immer allein gewesen, sagte Humboldt, vor der Langeweile aber habe er Todesangst.

smMittaajat_39 Humboldt sanoi että hän on ollut aina yksin mutta pelkää kuollakseen pitkästymistä.

skMittaajat_40 Sie hätten zu viel Angst.

smMittaajat_40 Heitä pelottaisi liikaa.

skMittaajat_41 Humboldt fragte, ob sie Angst hätten.

smMittaajat_41 Humboldt kysyi, pelottaako heitä.

skMittaajat_42 Nein, flüsterte Gauß, er zähle Primzahlen, das mache er immer, wenn er nervös sei.

smMittaajat_42 Gauss kuikasi että ei hän rukoile, hän laskee alkulukuja niin kuin aina kun häntä hermostuttaa.

skMittaajat_43 Er selbst begreife erst in groben Zügen, Eugen solle froh sein über seine Mittelmäßigkeit, manchmal werde einem angst und bange.

smMittaajat_43 Hän itse ymmärtää asian vasta suurin piirtein, Eugen saa olla iloinen keskinkertaisuudesta, tässä alkaa joskus hirvittää.

skMittaajat_44 Und obwohl sie versicherte, es habe nichts zu bedeuten, in ihrem Beruf werde man sentimental, verblüffte es ihn und mißfiel ihm auch, daß sie weinte.

smMittaajat_44 Ja vaikka Nina vakuutti että sillä ei ole mitään merkitystä, hänen ammatissaan tulee tunteelliseksi, Gaussia häkellytti ja kiukuttikin että tämä itki.

skMittaajat_45 Es wunderte ihn, daß außer ihm niemand an diese Dinge dachte.

smMittaajat_45 Häntä ihmetytti että kukaan muu ei ajatellut näitä asioita.

skMittaajat_46 Er wundere sich, daß ein Mann wie Gauß diese seltsame Richtung vertrete.

smMittaajat_46 Häntä ihmetyttää että Gaussin kaltainen mies edustaa tuota kummallista suuntausta.

skMittaajat_47 Eugen wunderte sich, warum die Leute immer so lange brauchten, um zu antworten.

- smMittaajat_47 Eugenia ihmetytti että ihmisiltä vei aina niin pitkään vastata.
- skMittaajat_48 Er sei ihr unheimlich, sagte sie, seine Geschäftigkeit schein eine Form des Wahnsinns, überhaupt komme er ihr vor wie ein zur Karikatur verzerrtes Abbild ihres Gatten.
- smMittaajat_48 Hän sanoi että lanko kammottaa häntä, tämän puuhakkuus on hänestä yhden lajin hulluutta, koko ihminen kuin hänen aviomiestään irvaileva pilakuva.
- skMittaajat_49 Bei allem Respekt, sagte Humboldt, das erstaune ihn.
- smMittaajat_49 Kaikella kunnioituksella, mutta se kummastuttaa häntä.
- skMittaajat_50 Auf dem Weg zurück stieß er mit dem Fuß gegen den Bettpfosten, dann spürte er sie wieder unter sich, und erst als sie ihn an sich zog, bemerkte er, wie nervös er eigentlich war, und für einen Augenblick wunderte es ihn sehr, daß sie beide, die kaum etwas voneinander wußten, in diese Lage geraten waren.
- smMittaajat_50 Takaisin tullessaan hän kolautti jalkansa sängynlaitaan, sitten hän tunsu tytön taas allaan, ja vasta kun Johanna veti häntä itseään vasten hän huomasi, kuinka hermostunut oikeastaan oli, ja hetken verran häntä kummastutti suuresti että he kaksi, jotka eivät tienneet juuri mitään toisistaan, olivat joutuneet tähän tilanteeseen.
- skMittaajat_51 Das interessiere keinen!
- smMittaajat_51 Ei se ketään liikuta!
- skMittaajat_52 Er schämte sich selbst, schrieb er seinem Bruder, daß er sich so darüber freue.
- smMittaajat_52 Hän kirjoitti veljelleen että häntä nolottaa että hän on siitä niin iloinen.
- skMittaajat_53 Zu Hause hätte er längst im Bett gelegen, und obwohl er Minna nicht gern sah, ihre Stimme nicht hören wollte und nichts ihn so nervös machte wie ihre Anwesenheit, fehlt sie ihm aus reiner Gewohnheit.
- smMittaajat_53 Kotona hän olisi ollut ajat sitten sängyssä, ja vaikka hänen ei tehnyt mielensä katsoa Minnaan päinkään eikä kuulla tämän ääntä ja vaikka mikään ei hermostuttanut häntä niin kuin Minnan läsnäolo, hän kaipasi tätä sulasta tottumuksesta.
- skMittaajat_54 Einer setzte sich auf den Boden, schloß die Augen und rührte sich nicht mehr, als gäbe es nichts auf der Welt, das ihn interessieren könnte.
- smMittaajat_54 Yksi heistä istuutui maahan, sulki silmänsä ja jäi hievahtamatta pakoilleen aivan kuin mikään maailmassa ei liikuttaisi häntä.

LIITE 15: Eri luvuissa tutkittujen lauseiden listat

ska = KSK:n APT:t (suomenkielisiä); kkade = KSK:n SST; omat korpukseni kirjat on nimetty nimensä mukaisesti: nimen edessä sk = saksa l. APT (saksankielisiä) ja sm = suomi l. SST. Mikäli lause on annettu ilman sk- tai sm-merkkiä, tarkoitan sillä saman lauseen molemmat kielet.

1. Siiroisen arvot & Pää- ja sivulauseiden määrä.

smKeinu_	1, 2, 3, 4
smKylä_	1, 2, 3, 4
smLukija_	1, 2, 3, 4, 5
smMittaajat_	1, 2, 3, 4, 5
kkade001_	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
kkade002_	1, 2, 3, 4, 5
ska007_	1, 2
ska011_	1, 2
ska015_	1, 2
ska016_	1, 2
ska017_	1, 2
ska022_	1, 2
ska026_	1, 2
ska027_	1, 2

ska001, ska002, ska003, ska004, ska005, ska008, ska009, ska010, ska012, ska014, ska018, ska019, ska020, ska023, ska024, ska025

2. Verbien vastaavuusasteet.

Keinu_	1, 2, 3, 4
Kylä_	1, 2, 3, 4
Lukija_	1, 2, 3, 4, 5
Mittaajat_	1, 2, 3, 4, 5
Keinu_	5
Lukija_	6, 7
Mittaajat_	6, 7, 8

3. Neutraalit sanat eli NS:t.

kiinnostaa

Keinu_	6, 7
Kylä_	4, 5
Lukija_	8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18
Mittaajat_	3, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26

miellyttää

Keinu_	4
Kylä_	2, 6
Lukija_	1, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27
Mittaajat_	27

harmittaa

Keinu_	8, 9
Lukija_	28, 29, 30, 31, 32, 33

Mittaajat_ 28

ärsyttää

Lukija_ 2, 34, 35

Mittaajat_ 5

4. Morfologiaa koskevaa: aikamuodoista lisää.

a. Preesens ja imperfekti

Keinu_ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 31, 32, 33

Kylä_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26

Lukija_ 1, 2, 4, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 52, 53, 54

Mittaajat_ 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53

b. Pikakatsaus konditionaaliin

Keinu_ 34

Lukija_ 6, 20, 28

Mittaajat_ 13, 14, 22, 26, 54

5. Pika-analysointia verbipariesimerkillä *pelätä–pelottaa*.

Keinu_ 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30

Kylä_ 1, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17

Lukija_ 4, 20, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52

Mittaajat_ 2, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41

6. *Lassen ja machen, saada ja antaa*.

Keinu_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34

Kylä_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26

Lukija_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54

Mittaajat_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54

7. Sanojen määrä ja lauseiden pituus.

Keinu_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34

Kylä_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26

Lukija_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54

Mittaajat_ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54

ska007_ 1, 2

ska011_ 1, 2

ska015_ 1, 2

ska016_ 1, 2

ska017_ 1, 2

ska022_ 1, 2

ska026_ 1, 2

ska027_ 1, 2

ska001, ska002, ska003, ska004, ska005, ska008, ska009, ska010, ska012, ska014, ska018, ska019, ska020, ska023, ska024, ska025

LIITE 16a: Siiroisen arvot, tutkittaviksi valitut sanat

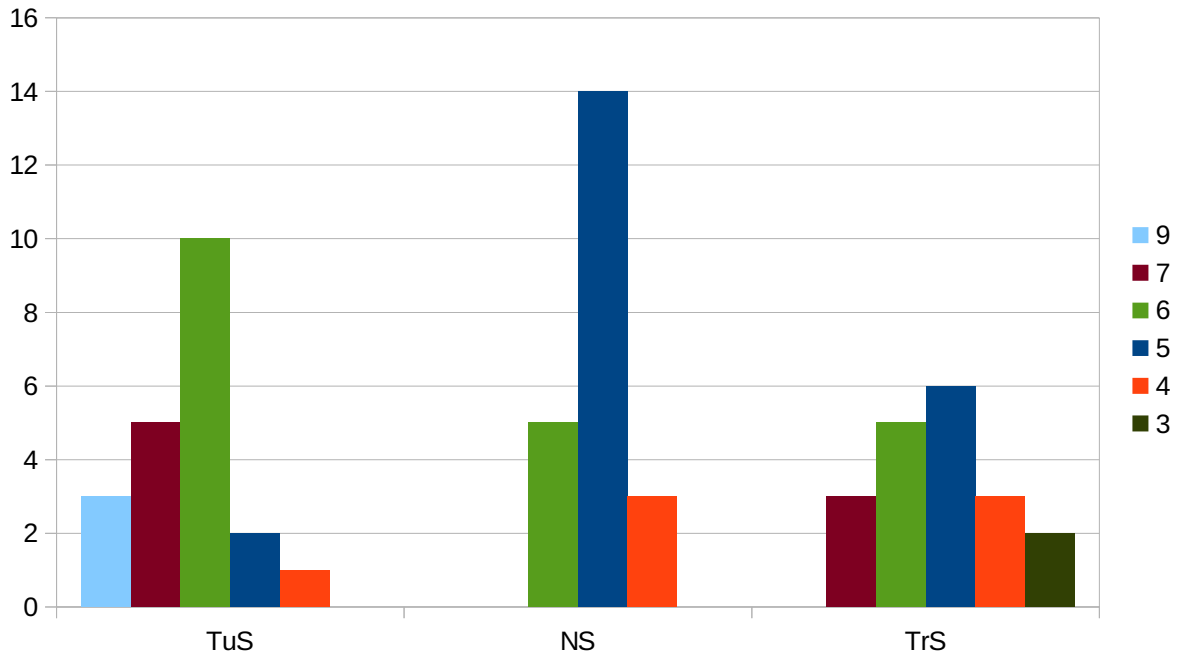
	Osumamäärä, SMP : 450	Osumamäärä, SKP : 263
Ääritunnekausatiivit	121	52
harmittaa	36	24
hävettää	31	10
inhottaa	9	12
pelottaa	54	18
Neutraalit	186	168
hikuttaa	13	11
miellyttää	23	49
kiinnostaa	111	91
loukata	52	28
Ääritransitiivit	143	43
huvittaa	45	15
yllättää	66	17
ärsyttää	32	11

LIITE 16b: Siiroisen arvojen vahvistus

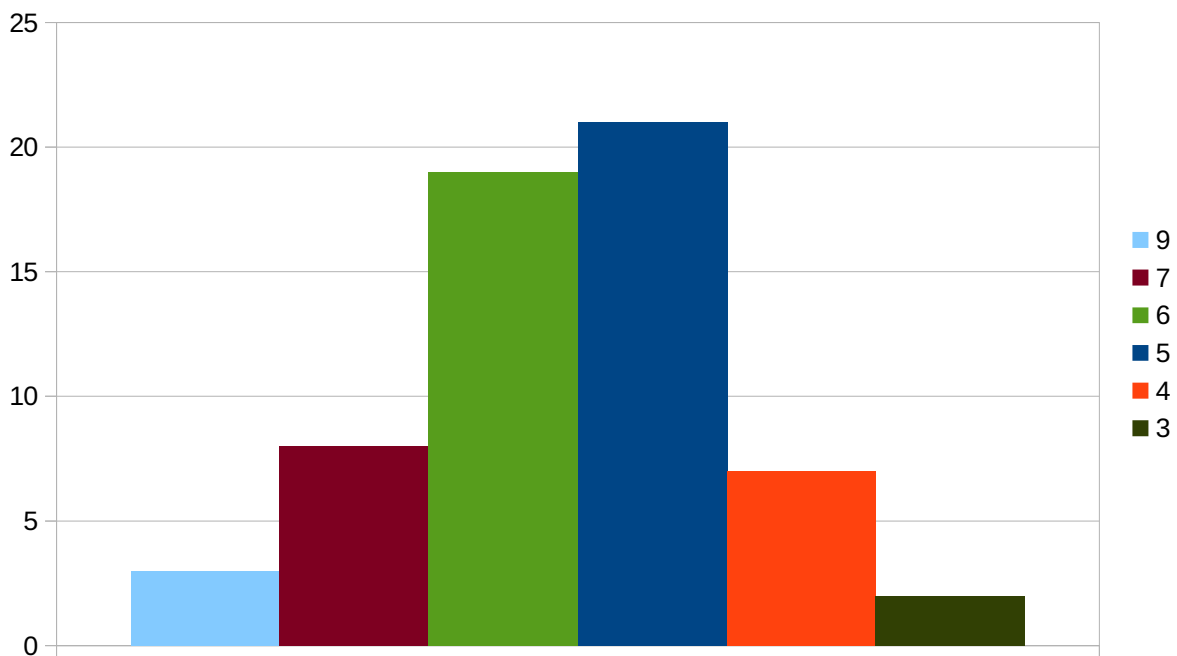
1. Taulukkonäkymä

	ÄÄRTUNNEKAUSATIIVIT							NEUTRALIT							ÄÄRITRANSTIIIVIT																
	pelotit		hävet		hävet		harmit		harmit		harmit		harmit		harmit		harmit		harmit		harmit		harmit								
	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin							
presens	6	4	6	6	5	6	6	avg	33	5.5	5	5	5	5	6	4	avg	30	5	7	6	6	3	5	6	avg	33	5.5	avg	96	
imperfekt	9	5	6	7	7	9	avg	43	7.17	6	5	6	6	5	5	5	avg	33	5.5	7	5	4	4	5	5	avg	30	5.89	avg	106	
MAP	6	6	7	6	7	7	avg	21	7	5	5	5	4	5	4	5	avg	24	4.8	3	3	4	4	5	5	avg	12	5.18	avg	57	
infinitivi	6	6	7	6	7	7	avg	39	6.5	5	5	5	6	4	4	5	avg	25	4.8	6	5	6	7	7	avg	24	5.87	avg	88		
avg	27	15	19	19	25	31	all total	136	16	20	21	22	15	18	18	17	all total	112	14	17	18	17	17	17	16	all total	99	347	5.6	avg	347
	6.75	5	6.33	6.33	6.25	7.75	dt total	71	5.33	5	5.25	5.5	5	4.5	5.2	5.2	dt total	52	7	5.67	4.5	4.25	5.67	5.33	dt total	49	5.6	avg	5.6	avg	5.6
	5.88		6.33		7		fin total	65	5.17		5.38		4.75		5.09		fin total	60	6.33		4.38		5.5		fin total	50	5.21		5.21	avg	5.21
							all avg	6.48							5.2		all avg	5.09								all avg	5.21		5.44	avg	5.44
							dt avg	6.45							5		dt avg	5.2								dt avg	5.44		5	avg	5
							fin avg	6.5							5		fin avg	5								fin avg	5		5	avg	5

2. Jakauma TuS:oihin, NS:oihin ja TrS:oihin

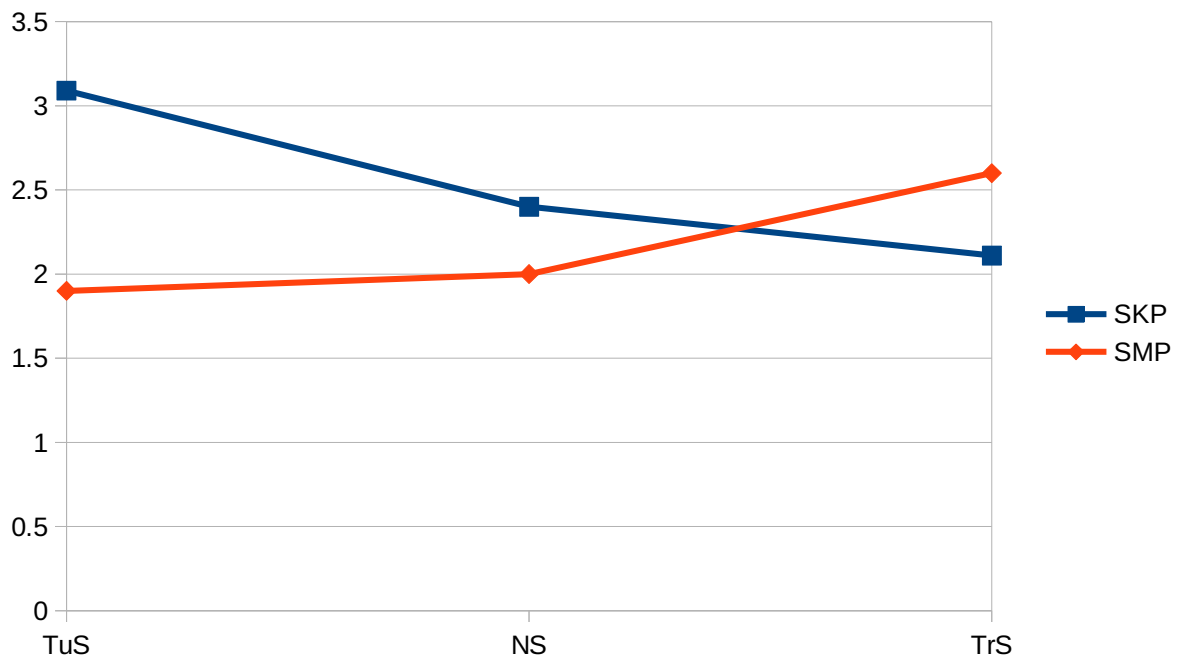
3. Jakauma kaikkiin sanoihin

LIITE 16c: Subjektin paikan pikatutkimus

	ÄÄRTUNNEKAUSATIIVIT						NEUTRAALIT						ÄÄRITRANSTIIVIT																		
	pelottu pelottu		hävetä hävetä		harmi harmi		mielly mielly		kiinn kiinn		louka louka		huvittu huvittu		ylättää ylättää		ärsyttää ärsyttää														
	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin	dt	fin													
presens	1	1	1	2	1	2	avg	1.33	8	1	1	1	1	2	1	1	avg	1.17	7	3	2	1	1	1	1	1	2	avg	1.67	10	25
								14										9												31	
imperfekt	3	1	2	2	3	3	avg	2.33	7	2	1	2	2	1	1	1	avg	1.5	5	3	1	1	1	1	1	1	1	avg	1.33	3	15
MAP	2				2	3	avg	2.33	15	1	1	1	1	1	1	1	avg	1	6											7	28
infinitiivi	2	2	3	2	3	3	avg	2.5	2.5	1	1	1	2	1	1	avg	1.2	12												1.75	1.87
								44										27												28	99
avg	2	1.33	2	2	2.25	2.75	dt total	23	1.33	1	1.25	1.5	1.33	1	1.67	1.33	dt total	13	3	1.67	1	1	1.67	1.33	dt total	15	1.6				
	1.67		2		2.5		fin total	21	1.17		1.38		1.17		1.17		14	2.33		1		1.5		1.33	dt total	13	1.47				
							all avg	2.1									1.23													1.47	
							dt avg	2.09									1.3													1.67	
							fin avg	2.1									1.17													1.3	

LIITE 17: SKP:n ja SMP:n lauseiden määrä suhteessa Siiroisen luokitteluun

LIITE 18: Leksikaalisesti tutkittujen sanojen sanakirjan määritelmät

1. Verbivastaavuudet

a. saksa–suomi

- Angst** *f* -, -*e* pelko; ~ *vor jmdm t. etw. haben* pelätä jkta *t.* jtak; *um jmdn t. etw. ~ haben* pelätä jkn *t.* jnk puolesta; *es mit der ~ zu tun bekommen, in ~ geraten* alkaa pelätä jtak, ruveta pelkäämään jtak; *mir ist angst [und bange]* pelkään
- Ärger** *m -s* 1 harmi; *jmdn ~ bereiten* aiheuttaa harmia jklle 2 viha, vihaisuus, kiukku; *seinem ~ Luft machen* purkaa kiukkuaan, tuulettaa tunteitaan
- ärgern** suututtaa, harmittaa; *sich über etw. ~* harmistua *t.* suuttua jstak *t.* jhk
- befangen** (a) 1 estynyt, estoinen, ujo, vaivaantunut 2 puolueellinen; (oik) jäävi, esteellinen 3 *in etw. ~ sein* olla jnk vallassa
- beschäftigen** 1 *sich mit etw. ~* tehdä jtak, työskennellä jkn parissa, olla tekemisissä jnk kanssa 2 askarruttaa; *diese Frage beschäftigt ihn schon lange* tämä kysymys on jo kauan askarruttanut häntä 3 työllistää, antaa työtä *t.* tekemistä; *beschäftigt sein* olla työssä *t.* työllistetty
- Xeingeschnürt schnüren** nyörittää; *die Schuhe ~* sitoa kengännauhat
- 1 **erschrecken**¹⁷ (*sein*) [*vor etw.*] ~ pelästyä [jtak], säikähtää [jtak]
- 2 **erschrecken** (*h. t.*) pelästyttää, säikäyttää
- erschüttern** 1 tärisyttää, järjestyttää 2 (*kuv*) horjuttaa (*uskoa tms.*) 3 liikuttaa, järkyttää; *eine ~de Nachricht* järkyttävä uutinen
- erwischen** 1 *jmdn bei etw. ~* tavata jku tekemästä jtak; saada jku kiinni [itse teosta] 2 onnistua saamaan; ehtiä; *den letzten Zug ~* ehtiä viimeiseen junaan 3 *es hat ihn erwischt (san)* hän sairastui, loukkaantui *t.* kuoli, (*leik myös*) hän rakastui
- 1 **gefallen**³ 1 *jmdm ~* miellyttää jkta; *dieses Kleid gefällt mir (myös)* minä pidän tuosta puvusta; *wie gefällt es Ihnen hier? (myös)* miten viihdytte täällä?; *du gefällst mir heute gar nicht (puhek myös)* mikä sinua tänään oikein vaivaa? 2 *sich etw. ~ lassen (san)* suostua *t.* mukautua jhk; *das lasse ich mir nicht ~* tuohon en suostu, tuota en salli
- 2 **gefallen** *ks. fallen*

interessieren 1 *jmdn* ~ kiinnostaa jkta; *das kann dich* ~ se saattaa kiinnostaa sinua 2 *sich für etw.* ~ olla kiinnostunut jstak, harrastaa jtak; *an etw. interessiert sein* tuntea mielenkiintoa jhk t. jtak kohtaan; pitää jtak tärkeänä 3 *jmdn für etw.* ~ saada jku kiinnostumaan jstak t. kiinnittämään huomiota jhk

kränken *jmdn* ~ loukata jkta

leid/tun³⁹ *jmdm* ~ säälittää jkta; *es tut mir leid* olen pahoillani, anteeksi

mögen^{37a} 1 (pääverbinä *mochte, hat gemocht*) pitää jstak; välittää; *magst du diese Musik?* Pidätkö tästä musiikista? 2 (apuverbinä *mochte, hat + inf + mögen*) pitää, välittää jstak; *sie mag nicht zuhören* hän ei välitä kuunnella; *er hat nicht tanzen* ~ hän ei halunnut tanssia 3 (usein konjunkttiivissa) haluta, tahtoa; *möchtest du Tee?* halua[isi]tko teetä?; *ich möchte eine Tasse Kaffee, bitte* saisinko kupin kahvia 4 (potentiaalisenä) mahtaa, saattaa, taitaa [olla], lienee; *es mag stimmen* se saattaa pitää paikkansa, se on varmaankin totta; *es mag stimmen* se saattaa pitää paikkansa, se on varmaankin totta; *wo mag er jetzt sein?* Missä hän mahtaa nyt olla?; *mag sein* (vastauksena) voi olla, kenties, ehkäpä 5 (konsessiivisena); *er mag tun was er will, es hilft nichts* tehköön mitä tahansa t. tekipä hän mitä tahansa, se ei nyt auta 6 (käskyä ilmaisevana) (vanh) *sag ihr, sie möchte hereinkommen* pyydä häntä tulemaan sisään

schämen *sich [für etw.]* ~ hävetä [jtak], olla häpeissään [jstak]

Spaß *m -es, -e* 1 huvi; *das macht mir keinen* ~ minua ei huvita; *jmdn den* ~ *verderben* pilata jkn ilo 2 leikki; *etw. aus t. zum t. im* ~ *sagen* sanoa jtak leikillään; ~ *verstehen* ymmärtää leikkiä; ~ *beiseite!* leikki sikseen!, ihan tosissaan!

verwirren sekoittaa, panna sekaisin; *ganz verwirrt sein* olla aivan päästään pyörällä

b. suomi–saksa

ahdistaa 1 (olla *ahdas, kiristää*) drücken, beengen 2 (*kuv*) bedrängen, bedrücken, ängstigen; (*vainota*) verfolgen; *minua* ~ ich bin bedrückt; ~ *jkta kysymyksillä jmdn mit Fragen* bedrängen

harmittaa ärgern, verdrießen*; *minua harmittaa, että olet oikeassa* es ärgert mich, dass du Recht hast

huvittaa 1 (*hauskuttaa*) amüsieren, belustigen, erheitern; (*jkta*) *jmdm Vergnügen bereiten*; (*viihdyttää*) unterhalten* 2 (*tehdä mieli*) *Huvittaisiko sinua tulla mukaan? – Ei huvita.* Hättest du Lust mitzukommen? – Keine Lust., (*ark*) Keinen Bock.

hämmentää 1 (*ruokaa*) um/rühren; ~ *jauhot veteen* Mehl ins Wasser rühren; *koko ajan hämmentäen* unter ständigem Rühren 2 (*aiheuttaa sekaannusta*) verwirren, durcheinander/bringen*

hävettää *röyheä vastaukseni* ~ *minua* ich schäme mich für meine freche Antwort; *eikö sinua yhtään hävetä?* schämst du dich denn gar nicht?

järkyttää (*jtak t. jkta*) *etw. t. jmdn erschüttern*; (*kuv*) *jmdn schockieren*; ~ *jkn tasapainoa jmdn aus dem Gleichgewicht bringen**

kiinnostaa interessieren

loukata 1 verletzen 2 (*kuv*) beleidigen, kränken, verletzen

miellyttää (*jkta*) *jmdm. gefallen**; (*vetää puoleensa*) an/ziehen*; (*hurmata*) reizen; (*ihastuttaa*) entzücken; *muoto, joka ~ silmää* eine Form, die das Auge entzückt

pelottaa 1 (*pelätä*) *minua* ~ ich fürchte mich, ich habe Angst; *matka pelotti minua* ich hatte Angst vor der Reise, die Reise machte mir Angst 2 (*saada jku pelkäämään*) *jmdm Angst machen*; *meteli pelotti meitä* der Lärm hat uns Angst macht 3 *jku t. jk tiehensä* *jmdn t. etw. verscheuchen t. verjagen*

raivostuttaa wütend t. rasend machen, in Wut t. Rage bringen*

säikäyttää Angst machen; (*jkta*) *jmdn erschrecken, jmdn in Schrecken versetzen*; ks. *säikäyttää*

ujostuttaa (*kainostuttaa*) *häntä ujostutti* er\sie genierte sich, (*ark*) er\sie traute sich nicht; *minua* ~ *sanoa sitä* ich geniere mich t. (*ark*) ich traue mich nicht, es zu sagen

yllättää   übererraschen; (*jllak*) mit etw. überraschen; (*saada jku kiinni jstak*) jmdn bei etw. ertappen t. erwischen; ~ *jku itse teossa* jmdn auf frischer Tat ertappen, jmdn in flagranti erwischen

ärsyttää   **1** (*suututtaa*) ärgern, auf/-regen; *se ~ minua* es ärgert mich, es regt mich auf **2** (*härnätä*) reizen, ärgern, provozieren **3** (*fysiöl, psyk, lääk*) reizen, irritieren **4** (*kiihottaa*) an/regen, stimulieren

2. Pika-analysointia verbipariesimerkillä *pelätä–pelottaa*

a. saksa–suomi

abschrecken   pelottaa [pois]; säikäyttää (*myös keitt*); *sich durch etw. ~ lassen* antaa vaikuttaa itseensä; *er lässt sich durch nichts* ~ hän ei vähästä säikähdä, hän pitää pintansa; *ein ~des Beispiel* varoittava esimerkki

Angst   *f* -, *-e* pelko; ~ *vor jmdm t. etw. haben* pelätä jkta *t. jtak*; *um jmdn t. etw. ~ haben* pelätä jkn *t. jnk* puolesta; *es mit der ~ zu tun bekommen, in ~ geraten* alkaa pelätä jtak, ruveta pelkäämään jtak; *mir ist angst [und bange]* pelkään

befürchten   pelätä, ounastella

Befürchtung   *f* -, *-en* pelko, paha aavistus

1 erschrecken¹⁷ (*sein*)   [*vor etw.*] ~ pelästyä [jtak], säikähtää [jtak]

2 erschrecken (*h. t.*)   pelästyttää, säikäyttää

Furcht   *f* - pelko, kauhu; ~ *vor etw. empfinden t. haben* tuntea pelko jtak kohtaan, pelätä jtak; *aus ~ vor Strafe* rangaistuksen pelossa

fürchten   pelätä; *sich vor etw.* ~ pelätä jtak

Scheu   *f* - arkuus, pelko; ujous; ~ *haben, über etw. zu sprechen* arastella   puhua jstak

Schiss   *m* -*es* (*ark*) **1** paska; skeida; paskannos, paskantaminen **2 jmd kriegt** ~ (*puhek*) jklta menee pupu pöksyyn *t. kusi* sukkaan, jkta alkaa pelottaa

Schrecken   *m* -*s*, - kauhu; pelästys, pelko

vermuten   olettaa, otaksua, luulla

b. suomi–saksa

pelottaa   **1** (*pelätä*) *minua* ~ ich fürchte mich, ich habe Angst; *matka pelotti minua* ich hatte Angst vor der Reise, die Reise machte mir Angst **2** (*saada jku pelkäämään*) jmdm Angst machen; *meteli pelotti meitä* der Lärm hat uns Angst macht **3 jku t. jk tiehensä** jmdn *t. etw.* verscheuchen *t. verjagen*

pelätä   **1** fürchten; (*jkta t. jtak*) sich vor jmdm. *t. etw. (dat)* fürchten, vor jmdm *t. etw. (dat)* Angst haben* **2** (*peläten odottaa*) befürchten **3** (*olla huolissaan jksta t. jstak*) für jmdn *t. etw.* fürchten, um jmdn *t. etw.* besorgt sein*

LIITE 19: Suhdearvot verbivastaavuuteen verrattuna eri kategorioissa

